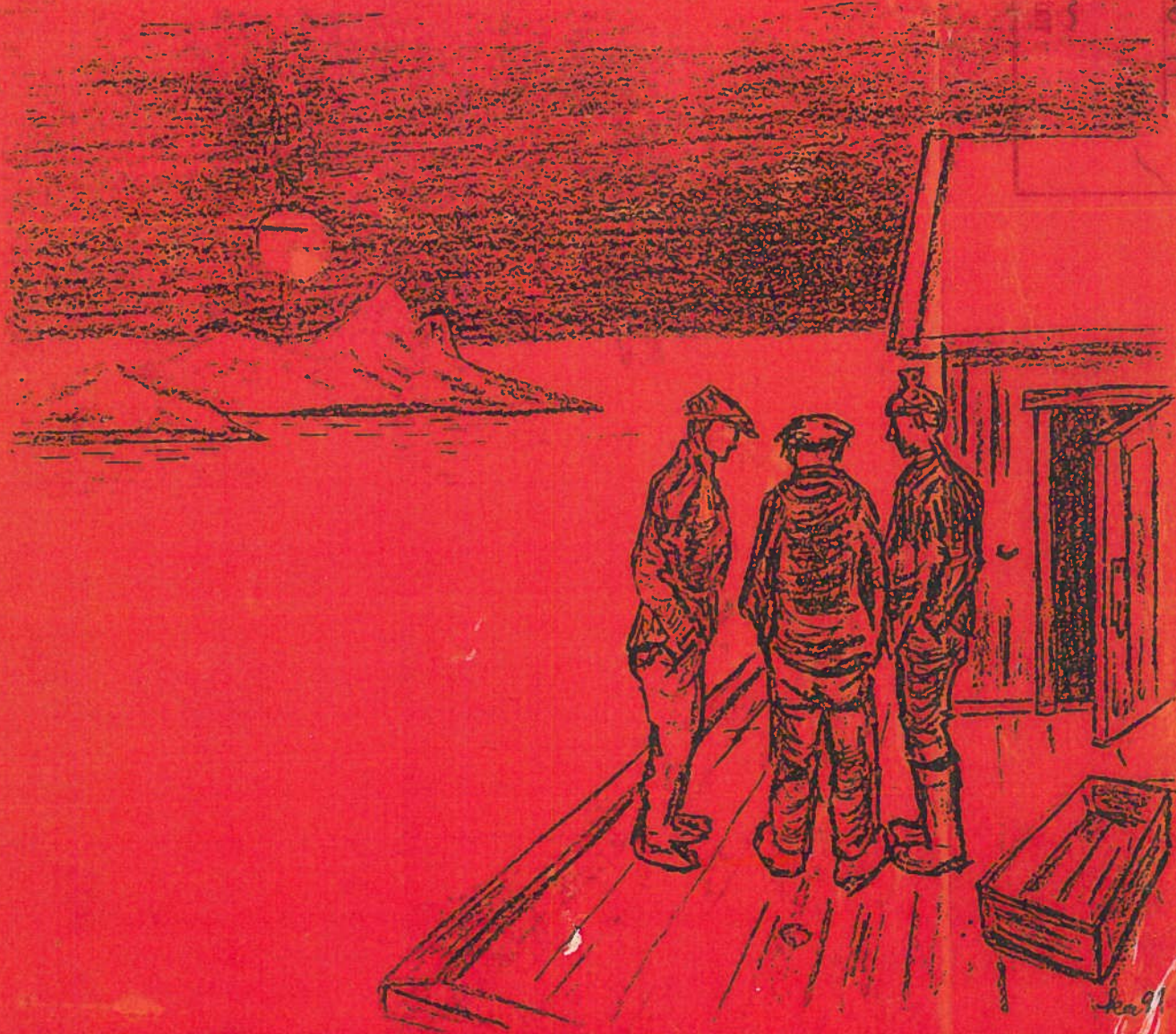

NAVIGASJON MED LOKAL KUNNSKAP SOM KOMPASS

Et møte med fiskere i en fjord

HOVEDFAGSEKSAMEN

*Seksjon for samiske studier / sosialantropologi
Institutt for samfunnsvitenskap*

BJØRN ARNTSEN

Våren 1994

Overført til 20.232
Ken. Linnéus, 10.6.94
Robert M. Olsen

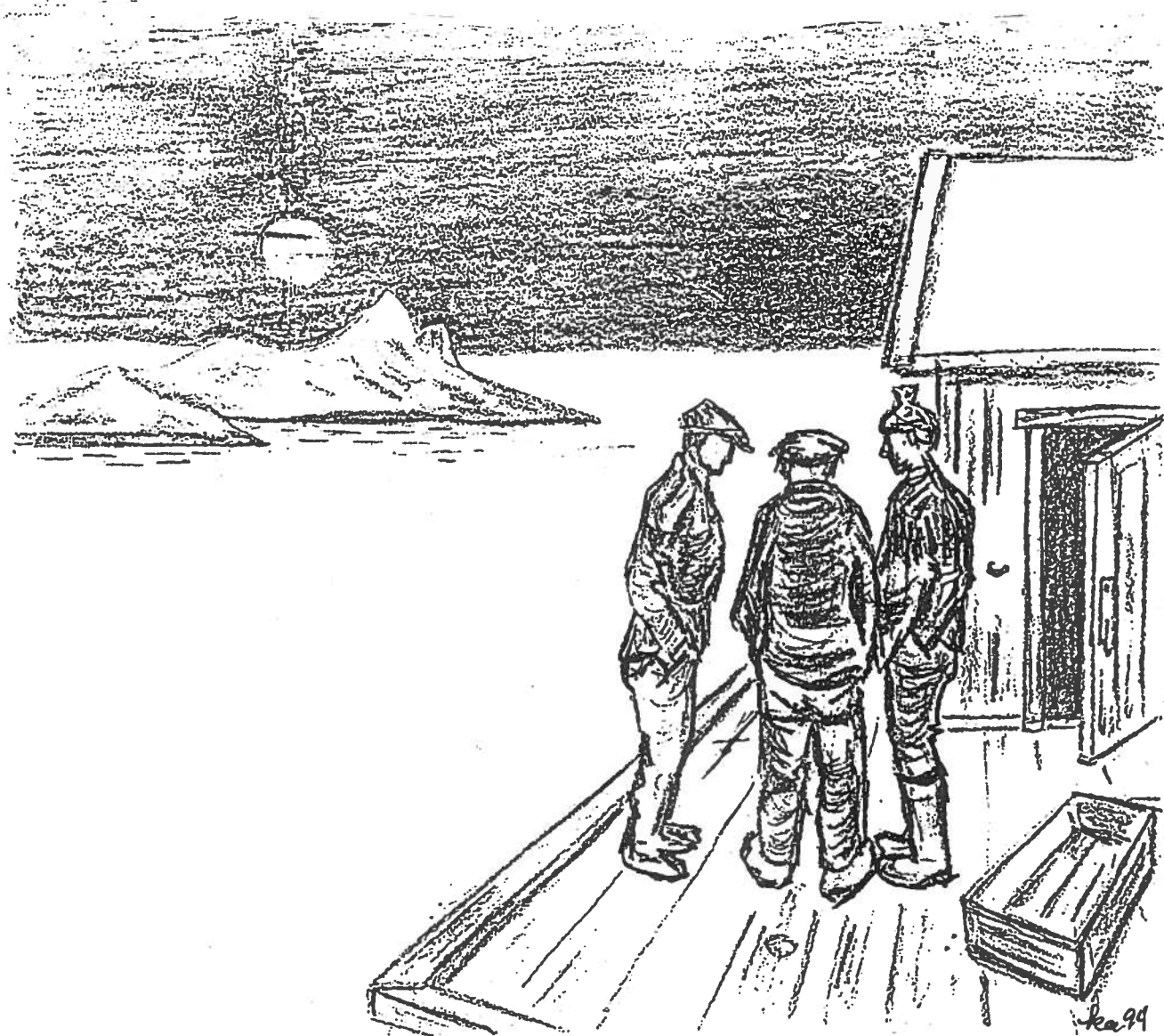
1 SW sos / anti.

94C012016

NAVIGASJON MED LOKAL KUNNSKAP SOM KOMPASS

Et møte med fiskere i en fjord

HOVEDFAGSEKSAMEN

Seksjon for samiske studier / sosialantropologi

Institutt for samfunnsvitenskap

BJØRN ARNTSEN

Våren 1994

94c012016

Takk.

Først og fremst vil jeg takke fiskerne i Bakkevik og i særlig grad Reidar og Anton for alt de har lært meg om hva det vil si å være fisker i Langfjorden og for å ha gitt meg anledning til å ta del i deres liv. Valborg skal ha takk for omsorg for meg og min lille familie i perioder med stort arbeidspress.

Når oppgaven er blitt en realitet vil jeg takke min alltid like entusiastiske veileder Lisbet Holtedal. Hun har aldri latt meg få anledning til å miste troen på mitt prosjekt og har derfor sin del av æren for at jeg har kommet meg igjennom. Lisbet skal også berømmes for alltid å ha tatt utgangspunkt i mine ideer og tanker i veiledningssituasjonen og forsøkt å utvikle disse innenfor en antropologisk ramme. Jeg vil også takke Jakob Meløe for gjennomlesning og mange nyttige kommentarer. Jeg har lært mye av både Lisbet og Jakob. Siri Gerrard skal ha takk for den interessen hun har vist og for nyttige samtaler i de innledende fasene av feltarbeidet.

Deretter vil jeg takke Lisa Moe Joakimsen, Britt kramvig, Nina Foss, Eva Klingenberg, Per Martin Grenlund og spesielt Trond Waage. Den faglige og sosiale kontakten med dere har betydd svært mye.

Så vil jeg takke min far for tegningene til oppgaven og sist men ikke minst Hilde og Thea. Hilde for gjennomlesninger, diskusjoner, gode innspill og kommentarer. Thea for å ha brakt disiplin inn i min studietilværelse.

Nattsvart morra.

Reidar står allerede klar med nisa når jeg kommer. Det er tungt å komme seg opp om morran på denne tida av året. Klokka har akkurat passert seks og vi er i begynnelsen av desember. Mørket og litt snø og vind i lufta gjør det sånn passelig surt. Vi setter ut nisa og henter Anton ved kaia hans. Mens Reidar hamler ut mot sjarken benytter selvfølgelig Anton anledninga til å vitse litt med sjøsjuka mi. Jeg har etterhvert lært meg at her lar man ikke en eneste uregelmessighet gå upåaktet hen og trøster meg med at denne typen oppmerksomhet vel er en "skårunges" lodd i livet.

Vel ombord startes motoren opp og fortøyninga blir sluppet. Mens Reidar begynner å gå innover mot Tverrfjorden tar Anton seg en tur ut for å koste vekk noe av snøen som har lagt seg på dekket og samtidig gjøre klart til at de skal begynne draginga. Inne i rorhuset blir ekkolodd, radar og VHF slått på. Motoren begynner etterhvert å gå seg varm og Reidar øker turtallet. Jeg blir sendt ned i lugaren for å tenne opp i ovnen og sette over kjelen. Rorhusdøra går opp og Anton kommer inn med knivene som trenger til en omgang med heina. Det går enda ei stund før vi er i garnenden så det blir anledning til en prat. De har begge fått med seg værmeldinga ti på seks og er enige om at det ser ut til å bli bra, men Reidar sier at *"Tverrfjorden han e som ei trækt". Det blæs allti her inne, enten inn eller ut. En sjelden gang kan han være stilla når han e på sør*". Gårsdagens tv-sending blir også debattert. De har fått med seg det meste av det som har skjedd etter at dagsrevyen startet.

Vi passerer Kvitteberg og det er på tide å begynne å se etter garnendene. Oljehyret eller uniformen som Anton kaller det er kommet på. Ved hjelp av lyskasteren går det forholdsvis greit å finne de orange blærene i mørket. De blir dratt ombord ved hjelp av båtshaken og draginga av garnlenka kan starte. Reidar står bakerst ved garnrenna med topplua godt trukket ned over ørene. Vinden har begynt å friskne litt på. "Det e no en å anna", sier han etterhvert som fisken begynner å komme inn over garnrullen.

Garnlenka må greies før den settes igjen. De arbeider raskt med vante bevegelser, det er tydelig at de har gjort dette noen ganger før. De velger å sette den på samme plassen, sjøl om ikke fangsten var så overvettas bra i dag. På neste lenke er resultatet litt bedre. Fisken blir bløgga og så er det klart for formiddagskaffe og mat. Før de forsvinner ned i lugaren kommer Paul bortom for å høre tiender. Han forteller at han bare fikk 6-7 stykker på første lenke si. Vi har beviselig gjort det en del bedre, men Reidar har sagt på forhånd at nå er det bare å klage, så han ikke kommer hit og setter. Paul lukter nok lunta. Ja, han kommer faktisk og tar settet deres. Hadde vi gjort det bedre på den lenka, så sku han nok ha fådd hørt det, sier Reidar.

Oljebuksene brettes ned over knærne for at de ikke skal grise til på benken når de setter seg. Reidar klager på at *"det går ikkje an å tru nokka a det han Paul sei"*. Når jeg ymter frempå om at det for meg kan se ut som om noen og enhver her har en lettvint omgang med sannheta når det passer seg sånn sier han, *"ja, men nåen e værre enn andre"*. Kaffen inntas med store mengder sukkerbiter til og etterhvert penser jeg samtalen inn på det siste utspillet fra departementshold. *"Ja, tenk på det, seks tonn rund vekt, som må takes mett i svartaste adventa. De må jo forstå at vi ikkje har sjanse tel å få det opp før nyttår"*, sier Reidar. Kaffepausen er over og det er på han igjen. Klokka nærmer seg tolv og vi er i den lyseste perioden på døgnet. Den tredje lenka drages og settes.

På vei utover mot fiskebruket, går de igang med å sløye fangsten. Anton takserer det til å være nærmere 300 kg, en rimelig god fangst på denne årstida inne på fjorden. Før vi når kaia blir det tid til litt spyling av både fisk og båt. Reidar må inn i produksjonshallen for å finne noen som kan kjøre kranen. De er fullt opptatt med lutefiskproduksjon nå før jul, men etter ei stund dukker en kar i 50-60 årsalderen opp. De er tydeligvis godt kjent fra før for kaiarbeideren "river en voldsom kjeff". Fisken sorteres etter størrelsen. Den over 60 cm er bedre betalt, men de som er under viser seg å være i stort flertall. De får vite at Paul har vært her og levert noe over 200 kg. Reidar forsvinner inn på kontoret for å få kaiseddelen og Anton går over båten med spyleslange og kost igjen. På vei over mot fortøyninga kan Reidar fortelle at de fikk kun A-pris for hele fangsten. Det er tydelig at de er misfornøyde med dette. Klokka blir litt over fire før sjarken ligger i fortøyninga og vi er kommet oss på land.

Slik kan en arbeidsdag arte seg for to sjarkefiskere i Langfjorden. Denne beskrivelsen har forhåpentligvis vært med på å gi et første inntrykk av det rommet som oppgaven vil bevege seg innenfor. Denne skildringa ble nedtegnet under feltarbeidet og gir et bilde av et av de første skrittene i den oppdagelses - og skriveprosessen som jeg har vært gjennom.

INNHold.

INNLEDNING	s. 1
Aktuelle tilnærminger	s. 3
Livsform og identitet	s. 4
1. TEORETISK TILNÆRMING	s. 6
Natur, kultur og sosiokulturelt system	s. 6
Antropologien som en fortolkende vitenskap	s. 7
Den altomfattende identiteten	s.12
Virksomheter, kunnskaper og identitet	s.13
Problematisering av kunnskapsbegrepet	s.14
- lokal kunnskap	s.15
- taus kunnskap	s.17
Tilbaketrekning / unngåelse og overkommunikasjon	s.18
2. PROBLEMATISERING AV MIN EGEN KUNNSKAPSPRODUKSJON	s.20
Feltarbeide i egen kultur?	s.21
Om feltarbeidet	s.22
"Feskesværte og uværskråke".....	s.23
Deltagelsen som åpner og lukker dører	s.25
Skriveprosessen og formidlingen	s.28
3. HISTORIE, LOKALITET OG TILPASNING	s.31
Kombinasjonstilpasning og kjønnsbestemt arbeidsdeling	s.32
Økologiske forhold	s.34
Økonomiske skiller	s.38
- hadde du part i ei skøyta.....	s.39
- indre og ytre deler av fjorden	s.40
Kommunesammenslåing	s.41
Etnisitet	s.41
Læstadianisme og indremisjon	s.43
Slekts- og familierelasjoner	s.44
Teknologi og lokale organiseringsformer	s.45
- Bakkevikområdet	s.46
- Slettvik	s.47
- fra skøyter til sjark	s.48
- "garn og notfolk" og "linefolk"	s.48

Persontyper og bygdeidentiteter.....	s.50
Hva er det folk i Langfjorden vektlegger ved fortida?	s.51
4. FISKE I BAKKEVIK	s.53
- fiskermiljøet	s.55
Reidar og Anton	s.56
Årssyklus	s.57
Båt og bruk	s.59
Et sjøvær	s.61
- tidlig morra	s.61
- garnsetting på Storgrunnen	s.65
Kveld ombord	s.69
Helg	s.71
Sosiale ordninger	s.72
Teknologi og økologi	s.74
Lokale kunnskaper	s.75
Angst og mestring	s.76
Bærekraftige tilpasninger	s.77
- fleksibilitet	s.78
- økonomisk rasjonalitet og livssyn	s.79
5. DET SOSIALE LANDSKAP PÅ LAND	s.81
Sosiale møter i lokalsamfunnet	s.83
- arbeidsdelinga	s.85
- kjønnsroller i endring	s.86
- de yngre	s.88
Hav og land - hand i hand	s.90
Fiskefelleskapet	s.92
Sentrale verdier	s.95
Opprettholdelse av normene	s.99
6. OSS OG DE ANDRE	s.101
- kyst- og havfiskeflåten	s.103
Konkurransen og samarbeide	s.104
Seinotkonflikten	s.106
- konfliktlinjene	s.108
- hvorfor konfliktfylt?.....	s.109
- dilemmaer	s.110

Legitimeringskampen	s.111
7. NAVIGASJON I EN GJENNOMREGULERT VERDEN	s.113
Nedfiskede bestander og strenge reguleringer	s.113
Overkapasiteten - hva er tankene bak løsningsforslagene	s.116
Fiskernes forhold til aktørene i det offentlige felt	s.117
Hvordan forholder fiskerne seg til regelveldet?	s.120
Tilbaketrekning	s.121
Fiskermiljøets oppløsning	s.122
8. HVORFOR FORHOLDER FISKERNE SEG SOM DE GJØR TIL	
DET OFFENTLIGE FELT?	s.124
Et møte i regi av Langfjordprosjektet	s.124
Forskjellige samhandlingsformer	s.127
- sentrale verdier og hvordan de virker inn	s.129
- politiske entrepenører	s.130
Forskjellige typer av kunnskaper?	s.131
AVSLUTNING	s.133
Oversikt over personer som nevnes i avhandlingen	s.136
Ordliste	s.139
Litteraturliste	s.140

LANGFJORDEN

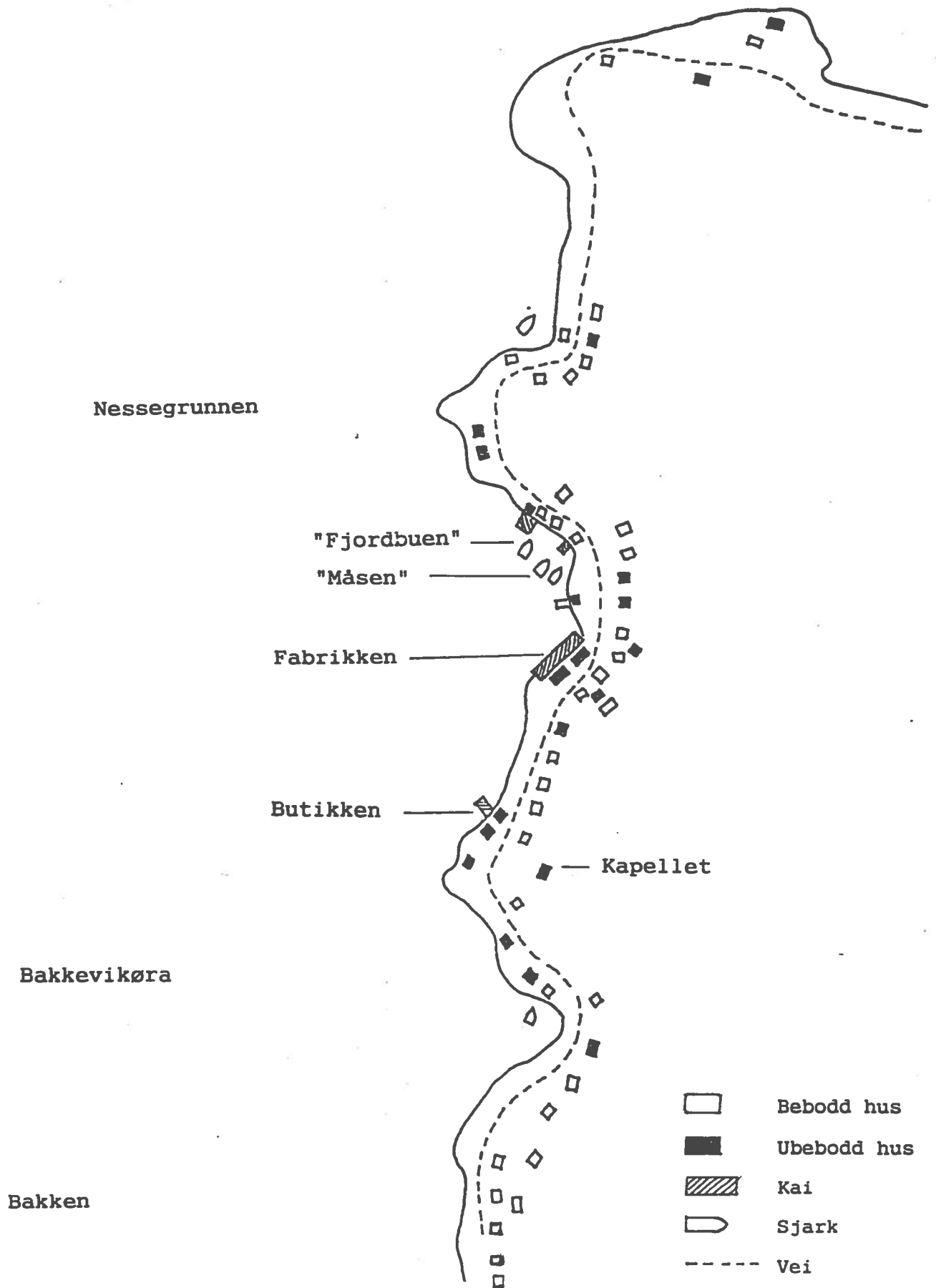

□ Bygd

○ Fiskemottak

BAKKEVIK

INNLEDNING.

Fiske har tradisjonelt vært grunnlaget for bosetningen i fjordbeltet i Troms og Finnmark. Mens det tidligere var vanlig å kombinere fiske med utnyttelsen av en liten jordlapp, er det i dag mer alminnelig at fiske kombineres med inntekter fra annet hold eller at de som driver fiske har det som eneyrke. I store deler av dette området må naturen på landjorda kunne sies å være nokså karrig og innbyr derfor ikke til storgårdsdrift. Dette har vært kompensert av stor rikdom i havet. De eldre kan fortelle om rike fiskeforekomster og store fangster, sjøl med datidas brukstyper. *"Ska tru ka man sku ha fått vesst man hadde hatt dagens redskapa"*, hører man ofte. De kan også fortelle om mange båter og en mengde folk i aktivitet i sesongene. Situasjonen i dag er en helt annen. Forekomstene av fisk som har sitt tilhold inne i fjordene eller som kommer inn på gyte - eller næringsvandring er redusert betraktelig. Fiskeriene med utgangspunkt i fjordene preges av sterk tilbakegang og svikt i rekrutteringen til yrket. Flesteparten av de unge reiser til nærmeste by for å gå på skole eller finne arbeid og de som starter i fiskeryrket drar heller med trålere eller større kystfiskefartøyer enn å starte sjarkfiske med utgangspunkt i fjorden. I Langfjorden, hvor jeg har gjort mitt feltarbeide, er det få fiskere under 40 år ombord i de båtene som fisker her. De fleste befinner seg i aldersgruppen 50 til 70. Som en fisker uttrykker det: *"Vesst du ser en som stikk haue ut igjenna et rorhusvindu så kan du være sikker på at det e en kvitskolting"*.

Jenter er nesten fraværende i bygdene rundt Langfjorden. Dette får fatale konsekvenser både for overlevelsen til lokalsamfunnene og fiskermiljøene. Med færre jenter fødes det færre barn og det blir heller ikke så attraktivt for guttene å bli værende igjen i fiskebåten når jentene drar. Det var vanlig også tidligere at jentene flyttet ut i forbindelse med giftemål og arbeide. Forskjellen er at de nå drar til byer i nærheten eller til Sør-Norge, istedet for å bosette seg i andre bygder i området. De siste årene har det vært en generell befolkningsnedgang i Langfjorden. Dette fører til at butikkene forsvinner og at skolene står i fare for å nedlegges etterhvert som elevtallene reduseres.

Myndighetene har lite ros å hente blant fiskerne i Langfjorden for måten fiskebestandene har vært forvaltet på. Ved å understøtte kapitalintensive enheter har myndighetene lagt seg på en beskatningsmodell som har vist seg å være ødeleggende for den økologiske balansen i havet. De små båtene er avhengige av at fisken kommer inn til kysten på nærings - eller gytevandring. Når dette innsiget uteblir eller reduseres som resultat av at fisken tas av større fartøyer ute i havet, ofte før den når gytemoden alder, så får de små problemer. Den reguleringsmodellen som ble valgt etter krakket i torskebestanden på slutten av 80-tallet har vært med på å forverre situasjonen ytterligere. Mange mener at de

små i næringa har måttet betale en vel drøy pris for nedfiskingen av torskebestanden og dette er i tillegg en overbeskatning som de i liten grad kan stilles ansvarlig for.

I tillegg til at småbåt fiskerne føler at de blir nedprioritert når ressursene skal fordeles så har de også en følelse av at deres kunnskaper blir lite verdsatt i møterommene hvor avgjørelsene om deres fremtid tas. Sentrale deler av den kunnskapen som disse fiskerne har er knyttet til deres virksomheter på havet. Byråkratiseringen medfører at fiskerne i stadig økende grad er nødt til å forholde seg til skjemaer, som de føler at de har liten forutsetning for å beherske. Detaljreguleringen av deres virksomheter på havet gjør også at de føler at de er iferd med å miste den styringen med disse som de hadde tidligere.

Forholdet fiskerne i Langfjorden har til sin yrkseorganisasjon, Norges Fiskarlag, er et eksempel på de blokkerte kanalene mellom denne gruppen av fiskere og de organer hvor avgjørelsene taes. Da jeg kom til Bakkevik var det lokale fiskarlaget blitt nedlagt for et års tid siden, altså midt under den hardeste fiskerikrisa. For meg syntes det merkelig at de fjernet det som jeg så på som en av deres muligheter til å påvirke systemet, og særlig at de gjorde det i ei tid hvor det skulle være ekstra viktig å fremme krav og synspunkter. Fiskerne i Bakkevik forteller at aktiviteten etterhvert ble liten og at de også ble få som var med. Liten eller ingen aktivitet ute i de lokale fiskerlagene i fjordene er et allmennt trekk og ikke noe som er særegent for Langfjorden.

Forholdet til de besluttede organer er preget av en følelse av maktesløshet. Fiskerne i Langfjorden har liten innvirkning på de retningslinjene som blir utarbeidet. Deres rolle i dette forholdet blir i realiteten å navigere som best de kan innenfor de forordningene som de blir forelagt. Sett på bakgrunn av de forholdene som jeg har beskrevet her vil det ikke være å gå for langt si at fiskermiljøene i Langfjorden er utsatt for en marginalisering.

Til tross for denne nokså mistrøstige situasjonen er dette en kultur med mange positive trekk. Som Ragnar Nilsen påpeker medfører en satsing på kystflåten blant annet bærekraftige ressursutnyttelser.

"I Nord-Norge er vi altså antakelig i den unike situasjonen at det er sammenfall mellom god enhetslønnsomhet, best totalavkastning for næring og nasjon, best sikring av økologiske hensyn, god fordeling av inntekter og endelig sikring av bosetting og kulturtradisjoner langs kysten."(Ragnar Nilsen -91)

Fiskeflåten som har tilhold i fjordene har alle disse kvalitetene. Den består i stor grad av mindre fartøyer med en eller to mann ombord. Det er her snakk om en økologisk

bærekraftig ressursutnyttelse som i tillegg til å sikre bosetninga også sikrer at verdiskapningen fra fiskeressursene havner i lokalsamfunnene på kysten og ikke i finansinstitusjonene. I denne delen av flåten er ikke målet å forrente den investerte kapital og skape fortjeneste til investorer på land. Her er målet å skape et rimelig utkomme til mannen i båten, noe som bidrar til at sjarkeflåten under normale omstendigheter både har god enhetslønnsomhet og er sjølbærende enheter uten behov for store overføringer fra staten.

Aktuelle tilnærminger.

Det er mange spørsmål som kunne vært aktuelle å stille i tilknytning til den situasjonen som jeg skisserer her. Mye av det som har vært gjort av antropologiske arbeider i disse fjordområdene har i stor grad vært konsentrert om den sjøsamiske folkegruppen og den etniske assimilasjonen som har foregått (Eidheim 1971, Bjørklund 1978 etc.). Man har særlig vært opptatt av det som foregår på grensene mellom de etniske gruppene og har i mindre grad fokusert på innholdet i kulturen. Hvilken tilpasning folk har hatt til sine naturomgivelser og hva deres kunnskaper består i.

En del antropologisk forskning de senere årene har dreid seg om hvordan folk forvalter sine lokale fellesressurser. I ei tid hvor rovdrift på de fornybare naturressursene snarere er en regel enn et unntak har mange forsøkt å dokumentere vellykkede lokale reguleringsformer i nåtid eller fortid. (Se f.eks. Eithurson 1990, McCay & Acheson (eds.) 1987) En av hovedgrunnene til å fokusere på den lokale ressursforvaltningen er at dette er løsninger som det er mulig å ta lærdom av når dagens forvaltning av fellesressurser skal utformes. En annen er å forsøke å vise hvordan lokalbefolkningen sjøl er istand til å ta vare på fellesressurser uten at det ender i overbeskatning. (jmf. den omfattende litteraturen om "allmenningens tragedie" med utspring i Hardin 1966)

Mitt utgangspunkt var noe annerledes. I starten var jeg opptatt av fiskernes kunnskaper. For å forstå fiskernes liv og deres forhold til det norske samfunn måtte jeg ta utgangspunkt i hvordan de oppfattet verden. Jeg var påvirket av Spradley & McCurdy og deres fokus på "de infødtes" begreper, kategoriseringer og kunnskaper. (Spradley & McCurdy 1973) Siktemålet var å gi en beskrivelse av viktige sider ved fiskernes liv gjennom i hovedsak å konsentrere meg om fiskerne og deres forhold til teknologi, natur og regulerende myndigheter.

Det er gjennom deltagelse og observasjoner i båten og lokalsamfunnet jeg har forsøkt å finne mine svar og det er hovedsakelig fiskerne og mannfolkens verden som jeg har tatt utgangspunkt i. Fokuset mitt har imidlertid endret seg noe underveis. Etterhvert fikk jeg behov for å kartlegge hvordan aktiviteten og kunnskapen tilknyttet fisket var bundet sammen med deres øvrige liv. Jeg ble meg mer bevisst hvordan deres liv på havet og de kunnskapene som er tilknyttet dette henger sammen med kvinnfolkene, ungene, andre mannfolk på land og de liv og de kunnskaper som de måtte ha.

Fiskerens verden består ikke bare av fiske, men også av andre sosiale felt som er med på å forme deres identiteter. Skal man forstå et fenomen må man fokusere på de ulike sammenhengene som fenomenet er en del av. Å konsentrere seg om fiskerens forhold til de regulerende myndigheter, teknologi og økologi kunne være interessant, men blir om ikke misvisende så i allefall mangelfullt i forhold til å forstå og forklare deres livssituasjon. Ved å legge an et bredere perspektiv og forsøke å se disse områdene i sammenheng med fiskernes identitetsutforminger og øvrige livsverden vil jeg nå lengre i betrebelsene på å vise hva det vil si å være fisker i Bakkevik i dag.

Livsform og identitet.

Jeg ønsker her å synliggjøre livsverdenen til noen sjarkefiskere. For de fiskerne jeg har vært sammen med er fiske en livsform og det er denne livsformen jeg ønsker å gi et innblikk i gjennom å fokusere på deres kunnskaper og identiteter. Siri Gerrard har kalt småbåt fiske for et levemåteyrke, i den forstand at fiskeriene preger hele livet til de impliserte (Gerrard - 75) For disse fiskerne blir ikke arbeidet bare noe å leve av, men også noe å leve for. Når yrket blir en levemåte som griper inn i hele livet blir også deres fiskerkunnskaper en svært viktig del av identiteten. Det at denne virksomheten synes å være så altoppslukende for de impliserte gjør at kunnskapene deres om dette feltet er med på å strukturere en stor del av deres virkelighet og dermed også hvordan de opplever verden. Sentrale deler av deres identitet skapes og vedlikeholdes på denne måten innenfor dette kunnskapsfeltet. En beskrivelse av fiskernes kunnskaper om båt, bruk, økologiske forhold, fiskets forløp og organiseringen på feltet blir derfor også en beskrivelse av sentrale sider ved deres liv og identitet. Derfor vil jeg her legge avgjørende vekt på fremstillingen av denne delen av deres verden.

Man kan peke på mange faktorer som har bidratt til marginaliseringen av fiskeriene i Langfjorden. I tillegg til fiskeripolitikken og utviklingen av fiskeressursene ser man at

moderniseringsprosesser og sentraliseringstendenser har vært med på å legge forholdene dårlig til rette for denne tilpasningen. Jeg vil imidlertid i liten grad ta for meg årsakene til marginaliseringen men vil i første rekke konsentrere meg om konsekvensene den har for fiskerne i Bakkevik. Jeg er opptatt av hvordan de forholder seg til denne situasjonen. Hva som blir deres strategier. Til tross for marginaliseringen av de fiskermiljøene som befinner seg i fjordene så finnes det fortsatt fiskere igjen i Langfjorden. Det eksisterer åpenbart en sterk vilje hos folk til å opprettholde sin tilpasning. De fiskerne jeg har møtt er folk med mange ressurser og ikke minst med mye humor, som går opp i virksomheten på havet både med entusiasme og engasjement. Likevel har de utviklingstrekkene som jeg har pekt på hatt store negative konsekvenser for fiskernes yrkseutøvelse og har også vært med på å skape endringer i deres identitetsutforminger.

Et trekk er at kontakten med interesseorganisasjon, byråkrati og politiske myndigheter blir forsøkt unngått såfremt det er mulig. Fiskerne stiller ikke opp på de arenaene hvor det kunne ha vært mulig å få representanter for disse offentlige instansene i tale. Det som også slo meg ganske tidlig, etter at jeg begynte å være med på havet, var at praten ombord og med fiskere fra andre båter stort sett bare dreide seg om forhold som hadde med fisket å gjøre. Dette endret seg lite da vi kom på land i Bakkevik. Mye av kommunikasjonen de eldre mannfolkene imellom hadde også der utgangspunkt i fiske. Denne praten så for meg ut til å ha et omfang som langt oversteg den reelle fiskeriaktiviteten. Dette kan ses som en insistering på å beholde en identitet i ei tid hvor den trues fra alle kanter. Tendensen ser ut til å være at de unge faller fra, mens de eldre blir enda mer fiskere.

Jeg skal i løpet av oppgaven argumentere for at det press som disse fiskerne er utsatt for fører til at kontakt med offentlige instanser blir forsøkt unngått såfremt det er mulig og at de også reagerer med å gi fiskeridentiteten et forsterket uttrykk. Jeg vil også forsøke å peke på årsaker til at dette blir deres reaksjon på det press som de blir utsatt for.

1. TEORETISK TILNÆRMING.

Intensjonene med dette kapitlet er å presentere det teoretiske verktøyet som jeg skal benytte meg av i den videre analyse og diskusjon. Jeg skal også konkretisere hva mitt problemfelt er og komme med antagelser om noen sammenhenger.

Natur, kultur og sosiokulturelt system.

Ordet kultur brukes på flere måter. Den kanskje mest brukte, er i betydningen total levemåte slik som når man snakker om samisk kultur eller kyst-kultur. En annen forståelse er kultur brukt som sektorbegrep og da oftest om kunst og i betydningen finkultur. En tredje er når f.eks. biologene snakker om bakteriekultur. Antropologer reserverer imidlertid kulturbegrepet til det som skjer på det idemessige planet. Det refereres da til tro, tanker, kunnskaper og ikke til observerbare hendelser og ting. I denne tradisjonen brukes kultur i betydningen "mønstre for atferd", slik Goodenough formulerer det. De observerbare forholdene i det enkelte samfunn, som hendelser og ting er "mønstre av atferd". Denne delen benevnes ofte som det sosiokulturelle system.

"Culture is the fabric of meaning in terms of which human beings interpret their experience and guide their action; social structure in the form that action takes, the .....network of social relations. Culture and social structure are ..... different abstractions from the same phenomena. (Geertz 1957 : 33-34) i Keesing.

En studie av mening må være rotfestet i folks handlinger, som er det "medium" kultur uttrykkes gjennom. Både kultur og sosiokulturelt system blir med andre ord viktig å fokusere på. Et slikt perspektiv kan fungere som en brobygger mellom den amerikanske kulturanthropologien, som har vært opptatt av kulturelle meningssystemer og den prosessanalytiske tradisjon, som har stått sterkt innen norsk antropologi. I sistnevnte har det blitt fokusert på samhandling og kultur har kommet inn som en dimensjon ved det sosiale.

Måten vi ordner verden er på ingen måte selvsagt. Verden består av enormt med forskjeller og likheter. Sosialisering er opplæring i hvilke forskjeller som er vesentlige innenfor den aktuelle kultur. For å tilegne seg en kultur er det derfor "the differences that make a difference" man må lære seg. (Bateson 1972 : 453) Men kategorisystemene i den enkelte

kultur deler ikke bare opp verden, de definerer den også. De er med andre ord "briller" til å se verden gjennom og legger dermed føringer på hva vi ser og hvilken mening vi skaper. Virkeligheten er imidlertid ikke bare en sosial konstruksjon. F.eks er strømmforholdene i havet like virkelige sjøl om ikke menneskene ser dem. De kan til og med få særlig store konsekvenser for den som ferdes på havet og som ikke er istand til å se dem. Vi er en del av et naturmiljø som får konsekvenser for våre liv uansett om vi ser det eller ikke. Som Meløe påpeker trer virkeligheten frem gjennom våre virksomheter. Mye av det vi lager, lager vi som svar på det vi opplever med naturen.(Meløe, samtale jan. -94)

Man behøver nødvendigvis ikke å havne over i økologisk determinisme sjøl om man reflekterer litt over de økologiske forholdenes betydning for den sosiale formen. Enkle sammenhenger mellom økologiske forhold og menneskers levesett finnes sansynligvis ikke, men det skulle være hevet over enhver tvil at økologiske forhold gir oss muligheter og begrensninger både på ytre og indre plan. I den antropologiske litteraturen er det mange studier fra småskalasamfunn som viser hvordan den sosiale organiseringen tilpasser seg de økologiske forhold. (Henriksen -73 , Briggs -70, etc.) I jegersamfunn varierer f.eks den sosiale organiseringen over tid avhengig av hvilke nisjer som utnyttes. Samfunn og økologiske forhold vil hele tiden innvirke på hverandre. Mennesket påvirker og endrer det økologiske systemet, som det er en del av, gjennom sine virksomheter og det økologiske systemet på sin side påvirker samfunnets organisering. På individnivå er forming av den enkeltes identitet en personlig variant av denne prosessen. Identiteten er hovedsaklig et resultat av et samspill mellom samfunn og individ, men man kan også tenke seg at den enkeltes identitet påvirkes direkte av de økologiske forholdene.

Antropologi som en fortolkende vitenskap.

"Believing, with Max Weber, that man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefor not an experimental science in search of law but an interpretive in search of meaning."(Geertz 1973 : 5)

Geertz skiller mellom "thin (tynn) description" og "thick (fyldig) description". Den tynne er beskrivelsen av den observerte atferden. Den fyldige innebærer fortolkning av det som skjer. (Geertz 1973 : 6) En tynn beskrivelse av juksafiske kan være: En mann stående ombord i en båt har et snøre, med fiskekroker i ene enden, nedsenket i havet. Selv holder han i andre enden og beveger kontinuerlig den hånden som han holder snøret med opp og

ned. Dette er en svært tynn beskrivelse. Ved å legge til at mannen jager (beveger armen opp og ned) på en spesiell måte fordi han har erfaringer med at dette får fisken som befinner seg nede i havet under båten til å bite på krokene i andre enden av snøret, er med en gang mannens atferd blitt mer forståelig og beskrivelsen litt fyldigere.

Juksafiskeren ovenfor er det man innenfor antropologien betegner som sosial person. Ved å benytte begrepsparet status og rolle kan man splitte den sosiale personen og definere analytiske enheter under individnivå. Ethvert individ kan ses som å ha et reportoar av statuser og i kommunikasjonen med andre avgjøres hvilke av disse statusene som skal gjøres relevante. Status kan defineres som en plass i ei ordning og bestemmes blant annet av de rettighetene og pliktene som den har overfor andre plasser i ordninga. I den nevnte juksafiskerens statusreportoar er juksafisker en av statusene, men i og med at han har andre statuser, som f.eks. mann og far, vil disse også være en del av reportoaret hans.

Identitet er et annet aspekt ved den sosiale personen og kan også ses som en plass i ei ordning. Til forskjell fra status som går på hva vi kan kreve av hverandre og derfor kan ses som en sosial kontrakt går identitet på den følelsesmessige identifiseringen med plassen innenfor den aktuelle ordninga. Jeg vil her bruke Meads definisjon og se identitet som de sosialt skapte delene av en persons sjøloppfattelse som han/hun ønsker å få bekreftelse for fra andre (Mead - 34). Kategorisering fra andre er motstykket. (Barth -69) En trygg identitet forutsetter et visst samsvar mellom den oppfatningen man har av seg sjøl og det bildet andre har av en. Rollen er utøvelsen hvor *"deltagerne presenterer seg på en slik måte at visse deler av deres identitets- og statusreportoar gir seg utslag i deres atferd."* (Rudie 1983 : 18)

Et båtlag bestående av en skipper, en erfaren fisker og en skårunge er et eksempel på ei ordning. Dette er ei ordning med flere statuser og benevnes ofte som et statussett. Her vil den enkelte plass i ordninga blant annet defineres av forholdet til de andre plassene. Samhandlingen innenfor et slikt statussett vil ha sine spesielle regler, men disse vil variere med hvilken ordning dette settet inngår i. Man kan tenke seg at forholdet mellom de forskjellige plassene vil endre seg når båtlaget f.eks. går over fra torskegarn til sildnot. Dette vil innebære at de forskjellige plassene, i den ordninga som båten er, nå vil få andre rettigheter og plikter overfor hverandre. Man blir derfor nødt til å snakke både om en garnfiskerstatus og en notfiskerstatus og dette båtlaget vil inneha dem begge siden de benytter seg av begge brukstypene.

En status bestemmes av forholdet til andre statuser, men for å kunne fylle plassen i ordninga er det nødvendig å ha en del kunnskaper. Skipperen skal f.eks. ha kunnskaper

om hvordan han oppfører seg som en skipper, med andre ord de rent ekspressive sidene, men dette er ikke tilstrekkelig. Viktigere er det kanskje at han kan sine arbeidsoppgaver. For å kunne fylle en slik plass i ei ordning med en rimelig grad av suksess er det helt nødvendig at han har kunnskaper om de ordningene denne plassen er en del av og de oppgavene han har ansvaret for å utføre.

En status eksisterer innenfor en konkret ordning og kan ikke forstås uten at ordninga også beskrives. *"Du har ordninger, ordninger av ordninger, ordninger innskrevet i ordninger, etc. Dette er litt av grammatikken (logikken).* (Jakob Meløe i samtale febr. - 94)

Min oppdagelsesprosedyre blir å ta utgangspunkt i fiskernes konkrete handlinger og forsøke å forstå hva som gjør dem begripelige. For å få en forståelse av juksafiske blir det derfor nødvendig å følge juksafiskeren innenfor de ordningene som han er en del av. Båten og redskapet er for eksempel ei materiell ordning av skrog, mesan, motor, nylon og makkangler. Båten og redskapet er igjen ei ordning innenfor en naturverden, som består av vær, vind, hav og straum. Mye av det som juksafiskeren foretar seg kan gjøres begripelige ut fra disse ordningene og ut fra oppgaven som er å fange fisk. Andre handlinger blir bare forståelig gjennom at juksafiskeren inngår i ei ordning bestående av andre båter som har tilhold på samme fiskefeltet. Kanskje driver han og kaster over bord fisk som er under en viss størrelse. Dette blir først forståelig når man ser at det lokale fiskebruket gir forskjellig pris avhengig av størrelse på fisken eller at myndighetene har fastsatt et minstemål. Juksafiskeren er også en del av et hushold og et lokalsamfunn på land med sine særegne kulturelle normer og verdier. Her inngår han i ordninger med sine sambygdinger som samhandler med han i kraft av sine statuser.

 Ved å definere status som en plass i ei ordning blir det mulig å både definere de økologiske og sosiale rammene rundt rolletilpasninger. Grønnhaug (1978) har benyttet seg av begrepet sosiale felt for å definere de sosiale rammene. Sosiale felt er arenaer for interaksjon og har egendynamikker som skiller dem fra andre felt. Aktører i et felt vil delta med et utsnitt av sine identiteter og statuser i samhandlingen. Ut fra mitt perspektiv og det problemområdet som jeg har valgt å fokusere på er det tre samhandlingsfelt som blir særlig relevante. Fiskerifeltet, lokalsamfunnsfeltet og det offentlige felt. Et kriterium for å skille ut spesifikke sosiale felter er at det skjer noe mellom menneskene innenfor feltet som ikke skjer utenfor, dvs. på andre felt. (jmf. samtale med Lisbet jan. -94) Alle tre feltene skulle oppfylle dette kravet. Hvis man setter det litt på spissen kan de faktisk karakteriseres som tre forskjellige verdener som til en viss grad også har ulike kulturelle regler. Et slikt sosialt felt kan bestå av mange ordninger. F.eks. består fiskerifeltet både av ordninger av natur og materiell og av sosiale ordninger.

Hvis jeg skal stedfeste de forskjellige feltene så vil fiskerifeltet ha sitt sentrum i båten og i virksomhetene på havet, men dette feltet vil også strekke seg inn på land. I fiskerifeltet vil reparasjoner av båt og bruk, informasjonsutveksling tilknyttet aktiviteten på havet, "fiskefelleskapet" med de andre mannfolkene etc. også være en del av dette feltet. Her er det menn som har hovedrollen og de skaper manndom og identiteter som skiller dem fra kvinnfolk i lokalsamfunnsfeltet og byråkrater, politikere og forskere i det offentlige felt. Tradisjonelt har mannfolk og kvinnfolk hatt adskilte ansvarsområder og arbeidsoppgaver i Langfjorden. Denne organiseringen er fortsatt rådende blant de litt eldre som jeg har gjort hoveddelen av mitt feltarbeide blant. Heimen er kvinnfolkens domene og de organiserer også mye av det som ellers skjer i lokalsamfunnet. Kvinnfolkene har derfor en sentral posisjon i det som jeg har valgt å kalle for lokalsamfunnsfeltet. Kontaktpunktene med den offentlige sektor er mange og viktige i hverdagen til fiskerne. Lokalsamfunn og fiske blir i stadig økende grad satt under administrasjon og detaljstyrt fra sentralt hold. Politiske retningslinjer utformes og disse får direkte konsekvenser for fiskerne og lokalsamfunnet. Dette offentlige feltet kan grovt sett lokaliseres til kontorer og møterom i mer urbane strøk. Fiskerne i Bakkevik er i svært liten grad deltagere på disse arenaene, som likevel har stor innvirkning på deres virksomheter.

Ved å føye disse forholdene til beskrivelsen er man på vei til å gi en fyldig og meningsfull beskrivelse av juksafiske. Gjennom å gi en slik beskrivelse er man også i full gang med å forklare denne situasjonen. Det blir etterhvert forståelig hvorfor mannen står ombord i båten og beveger armen opp og ned og kanskje også hvorfor han forholder seg til omverden som han gjør. Den fyldige beskrivelsen innebærer derfor både analyse og forklaring.

Man kan enten forstå andre gjennom våre begreper eller gjennom deres. Når Ottar Brox forklarer at fiskerne i Hammarnes ikke investerer i større, moderne båter gjennom bruk av økonomiske begreper, er det våre begreper han benytter i sitt forsøk på å vise at de er like økonomisk rasjonelle som oss. (Ottar Brox 1964) Ved å forsøke å oversette gjennom bruk av våre begreper går vi med en gang i en fallgrube. Kanskje er det ikke bare økonomisk rasjonalitet som styrer tilpasningen til fiskerne i Hammarnes, men også livssyn.

Jeg har her benyttet meg av begreper som kultur, sosiale felt, identitet, status og rolle. Dette er helt klart ikke mine informanternes begreper likevel tror jeg det er nødvendig å benytte meg av dem i mine forsøk på å analysere og forklare. Målet er å tilstrebe det kulturnøytrale ved begrepene, men ved å benytte seg av slike redskaper er det ikke til å unngå at de blir vår forlengede arm. (Lisbet i samtale febr.-94) Idealet må imidlertid være å utvide vår forståelse slik at vi i størst mulig grad forstår folk med deres begreper. *"Vi må overskride vore egne grenser i mere end en forstand, og acceptere den empiriske*

virkelighet" (Kirsten Hastrup 1988 : 13). For Malinowski var feltarbeidets endelige mål *"to grasp the natives point of view, his relation to life, to realise his vision of his world"* (Malinowski 1922) Dette har hele tiden vært et av de grunnleggende antropologiske perspektiver. Målet har vært å forsøke å få tak på den "innfødtes" virkelighet. Hvordan han ser verden avspeiler hvem han er eller ønsker å være. En bra plass å starte for å avdekke dette må være å rette oppmerksomheten mot hvordan "de innfødte" kategoriserer sin verden.

Kategori er det konkrete utsnitt folk lager, når de anvender en kode. Når en del fenomener innordnes i en kategori blir dette gjort ut i fra noen likheter, som blir sett på som viktige og som man mener at disse fenomenene har til forskjell fra andre fenomener som plasseres utenfor kategorien. På denne måten dannes mening gjennom forskjeller og likheter. Fisker er en slik kategori. For en som bor i by og ikke har kontakt med denne næringen kan denne kategorien være meningsfull nok. Andre kan føle behov for å skille mellom forskjellige typer fiskere. På universitetet skiller man f.eks. mellom havfiskere, kystfiskere og fjordfiskere. For fiskere vil denne inndelingen være for grov og i noen tilfeller også lite hensiktsmessig. Dess mer sentral en virksomhet er for folk dess større blir behovet for å nyansere. I Bakkevik har jeg blant annet hørt følgende betegnelser på fiskere som fisker på fjorden; Yrkesfisker, hobbyfisker, fritidsfisker, bønder og pekallfisker.

Yrkesfiskeren driver helårsfiske og lever bare av fiske.

Hobbyfiskeren driver fiske i kombinasjon med annen virksomhet, og har ikke fiske som hovedyrke.

Fritidsfiskeren har ikke inntekt fra fiske, men fisker bare til eget hushold og naboer.

Bønder er et nokså vidt begrep som rommer langt flere enn de som driver jordbruk. Ofte fungerer dette som et skjellsord og brukes da om de som ikke klarer å etterleve de reglene som gjelder og f.eks. roter seg inn i bruket til andre fiskere.

Pekallfisker er en betegnelse på de som er gamle og iferd med å forlate yrket og derfor bare driver med juksa eller ei lita garnlenke på fjorden.

I tillegg deler de inn fiskere etter hvilken brukstype de benytter seg av. I Langfjorden finnes juksafiskere, garnfolk, linefolk og notfolk. Dette er yrkesfiskeres kategoriseringer, en "hobbyfisker" vil nok ikke gå god for enkelte av disse begrepene. På lignende måte vil også hendelser, følelser og den materielle verden ordnes i kategorier.

Ved å kategorisere skapes mening og i disse konstruksjonene ligger det også verdier. Noe blir sett på som positivt og er svært oppskattet, mens andre kategoriseringer har negative fortegn. (Holtedal -76) I kategorier ligger det også makt ved at kategoriseringer rangerer folk og handlinger. Kulturen er ikke skapt av hele befolkningen. Det er noen som får større

gjennomslag for sine kategoriseringer og får dem godkjent (i større eller mindre grad) som den rette verdensorden (Bordieu referert i Gullestad 1989 : 45)

For å forstå begrepet juksafisker og hvilken mening som ligger i denne kategoriseringen må man forstå den virksomheten som kategorien er en del av og denne kategoriens forhold til andre kategorier av mennesker innenfor denne virksomheten. For å oppnå en slik forståelse er det nødvendig å følge juksafiskeren innenfor de nettverkene som han er en del av. Disse relasjonene har ofte forgreininger inn i flere samhandlingsfelt.

Den altomfattende identiteten.

Lokalsamfunn kan ses som å ha et statusinventar, som omfatter alle de statusene som måtte finnes der. Men hvert enkelt medlem har bare et utvalg av disse statusene i sitt reportoar. Enkelte samfunn kjennetegnes av et stort statusinventar og også av store statusreportoar hos den enkelte. I møtene med andre samhandles det ofte bare med utgangspunkt i ett statussett, slik at hvert statussett involverer forskjellige personer. Dette er mer saksorienterte forbindelser f.eks. forholdet man har, som ekspeditør i et større kjøpesenter, til de fleste kundene som er innoom i løpet av dagen. Andre samfunn kjennetegnes av mindre statusinventar og reportoaret til den enkelte er også mindre. Samhandlingspartnere kjenner hverandre her fra møter på ulike sosiale arenaer, i ulike situasjoner og også fra samarbeide rundt ulike oppgaver. De holder rede på hverandres personlige historier og hverandres familiers historie. Begrepene multipleks og unipleks brukes for å beskrive disse forskjellige typene av organisering (Barth 1972). I Hylland Eriksens oversettelse blir disse til begrepene flerlinjede og enlinjede relasjoner. (Hylland Eriksen 1993) Dette er ikke forskjellige samfunnstyper, men heller to ulike trekk som samfunn kjennetegnes av i større eller mindre grad. I det moderne vestlige samfunn er imidlertid samhandlingssituasjonene i svært stor grad bygd opp rundt den førstnevnte formen. I små relativt isolerte lokalsamfunn er det den siste som dominerer. Dette skillet får betydning for den formen kommunikasjonen og fellesskapene har.

Livet til fiskerne i Bakkevik er i stor grad dominert av flerlinjede relasjoner. Et annet trekk er at fiskerstatusen er dominant. Fiskeridentiteten har noe av den samme innvirkningen på resten av statusreportoaret til fiskeren som kjønnsidentiteten har. Denne identiteten er med i alle livets situasjoner og farver de andre statusene i reportoaret. Å være fisker i Bakkevik innebærer at livet i stor grad er bundet sammen til en helhet. Det kan synes som om fiskeridentiteten blir gjort relevant i de fleste samhandlingssituasjonene. I bygda og i fjorden kjenner alle dem som fiskere uansett om de kommer med bil eller båt, i sjøstøvler eller

lakksko. Borte på fiske har de båten med seg og det "eneste" som er relevant ved dem er identiteten deres som fisker. På handletur i byen er det i hovedsak bedrifter som driver salg og reoperasjoner av båt og bruk som oppsøkes så også her er det helt naturlig å gjøre fiskeridentiteten relevant. I de fleste av livets situasjoner har med andre ord ikke fiskerne i Bakkevik problemer med å få gjennomslag for en slik situasjonsdefinisjon. I kontakten med de forskjellige instansene i det offentlige felt blir imidlertid dette enkelte ganger vanskelig. I dette møtet kan det være problematisk å finne frem til en felles situasjonsdefinisjon og finne statussett som kan gjøres relevant for samhandlingen.

Virksomheter, kunnskaper og identitet.^V

De ordningene som fiskeren hører til innenfor er de ordningene som han må ha kunnskaper om for å klare seg rimelig bra. Virksomheter både krever, overfører og skaper kunnskaper. Kunnskap er altså både et fundament og en sentral forutsetning for virksomheten samtidig som kunnskap er et av produktene av virksomheten. Våre handlinger både gjør og sier noe. At fiskerne i Bakkevik vasker båtene sine har en mening som går ut over den konkrete funksjonen handlingen har, som er at båtene skal bli reine. Det å være nøye med reinholdet blir et symbol som kommuniserer til andre hvem de ønsker å være. Meningsaspektet ved båtvaskingen både symboliserer og kommuniserer deres identitet. På samme tid både er og produserer handlingen identiteten.

"Under handlingsforløpet sker der en identifikasjon mellom selvet og handlingens objektive mening; den handling der foretages bestemmer i det øjeblik den handlendes selvopfattelse, og gør det ud fra den objektive mening, der, fra samfundets side, er tillagt handlingen. .... Det er ikke vanskeligt at se, at efterhånden som disse objektiviseringer akkumuleres struktureres en hel sektor i selvbevisstheden ud fra disse objektiviseringer."(B&L, 1966, s.92)

Etter at man er ferdig med å vaske båten er sjansen der for å begynne å tenke om seg sjøl, som en som godt kunne finne på å vaske båten sin. Gjennom å utføre handlinger blir de på denne måten en del av identiteten. Hvis man f.eks. skal fortelle til andre hvem man er, er det ofte at man trekker frem ting som man bruker eller liker å gjøre.

"De samhandlingsfeltene en person deltar i, innebærer hver for seg bestemte krav til organisasjon og bestemt kunnskap. Disse erfaringene avsetter seg som kognitive og

følelsesmessige spor hos personen og utgjør hans/hennes indre kart for orientering i nye situasjoner, eller "modeller for virkeligheten" (Rudie 1983)

Men for at de utførte handlingene og de kunnskapene som er tilknyttet disse skal bli en del av identiteten forutsettes det at man ønsker å identifisere seg med dem. For at en plass i ei ordning skal bli en del av vår identitet kreves det imidlertid engasjement. Vi har plasser i mange ordninger uten at de nødvendigvis blir en del av vår identitet som f.eks kunde i matvarebutikken. For fiskerne i Bakkevik er fiskerstatusen dominant og blir derfor en svært viktig del av deres identitet. Men gjør man bare ting nok mange ganger kan man tenke seg at man blir preget av det sjøl om man ikke i utgangspunktet hadde et ønske om å identifisere seg med det utførte.

Ved å være en del av et fellesskap utsetter man seg for vurderinger av andre ut fra en bestemt målestokk. Fellesskap innebærer både tillatelser og forbud. Det er regler for både hva man sier og gjør og hva man ikke sier og gjør. Og hvordan man sier og gjør ting.

"... det er sammenheng mellom det sett av regler som gjelder for en kategori mennesker og de handlingsmønstre de inngår i, mellom de muligheter de har og hvordan de oppfatter seg selv".(Holtedal 1976)

Fellesskapet får derfor konsekvenser for den enkeltes identitetsbygging. Som deltager i et fellesskap får man kontinuerlig tilbakemelding og rettleiding i forhold til det livet man lever.

Problematisering av kunnskapsbegrepet.

Jeg vil nærme meg kunnskapsbegrepet på flere måter videre utover i oppgaven. Her skal jeg starte med å problematisere begrepet og definere hva jeg legger i det, for så å gå over til å problematisere min egen kunnskapsproduksjon i neste kapittel. Dette blir et viktig grunnlag når jeg senere skal gi en fremstilling av fiskermiljøet i Langfjorden.

Filosofene har "alltid" vært opptatt av kunnskaper og kunnskapssosiologien har lenge vært en egen disiplin. Også for antropologene har studiet av kunnskap vært sentralt, uten at det har resultert i dannelsen av en egen spesialitet innenfor faget. I de senere årene har stadig flere begynt å ta i bruk begrepet som analyseredskap. Det snakkes om lokal kunnskap, yrkes kunnskap og taus kunnskap uten at det alltid blir like klart definert hva som ligger i disse begrepene. Det er nær forbindelse mellom kunnskapsbegrepet og det

antropologiske kulturbegrepet. Kultur blir av enkelte antropologer definert ved hjelp av kunnskapsbegrepet.

"Culture is the system of knowledge more or less shared by members of a society".(Keesing 1981 : 509). "Culture .... mean the knowledge people use to generate and interpret social behavior." (Spradley and McCurdy 1972 : 8)

Årsakene til at kunnskapsbegrepet har fått økt aktualitet innenfor antropologien kan være flere. En er den økte oppmerksomheten rundt verdien av folkelige kunnskaper. Det er hva våre informanter regner som sine kunnskaper og ikke hva vi regner som deres kunnskaper som er vårt studieområde. Det sentrale spørsmålet blir derfor hvilke kunnskaper våre informanter trenger for å leve det livet de lever og delta i de virksomhetene som de inngår i. Dette perspektivet innebærer en anerkjennelse av hva folk står for og kan kanskje ses på som enda et skritt bort fra kulturimperialismen som antropologien har vært belemret med. En oppfatning av hva folk regner som sine kunnskaper er dessuten helt i tråd med Malinowskis ønske om å fremstille virkeligheten "from the natives point of view".

Lokal kunnskap.

Lokale kunnskaper finner man både hos mennesker i fiskebåten og i regjeringskvartalet. Den er altså ikke avgrenset til spesielle yrkesgrupper eller livsformer. Innen forskningen på biologiske fellesressurser har lokale kunnskaper blitt forstått som; Lokal biologisk kunnskap som i hovedsak er erfaringsbasert. Dette er en svært snever definisjon som utelukker den kunnskapen som folk er avhengig av for å kunne forholde seg til hverandre. Jeg ser at det kan være en fare med å vanne ut begrepet ved å inkludere denne dimensjonen og gi det en betydning som grenser opp mot det antropologiske kulturbegrepet. Likevel mener jeg at det vil være formålstjenelig å inkludere lokal kunnskap om mellommenneskelige forhold (sosiale kunnskaper) i definisjonen og ikke avgrense begrepet til kunnskaper om hvordan håndtere den økologiske eller matrielle verden. Den lokale kunnskapen er også kunnskap om hvordan omgås andre og delta i det sosiale fellesskap. En del av denne kunnskapen kan f.eks. være at man vet hvordan man skal te seg når man skal be noen om hjelp. I Bakkevik er ikke et ærend av denne typen det første man buser ut med etter å ha sagt "go'dag". En annen del av denne kunnskapen er å vite hvor man skal henvende seg for å få denne hjelpa. Innbyggerne har forskjellige kunnskaper og å vite hvem som kan hva kan være en god erstatning når man ikke har kunnskapene sjøl.

Følgende utsagn er en måte å definere begrepet på som dekker det jeg har forsøkt å beskrive ovenfor. *"Lokale kunnskaper er den kunnskapen du trenger for å klare deg bra der du bor og arbeider ut fra de standarder for å klare seg bra som gjelder der"* (Jakob Meløe i samtale febr. -94). En del av denne kunnskapen er særegen for det aktuelle stedet. Eksempler på dette kan være kunnskaper om straumforholdene i Bakken, bunnforholdene på Nessegrunnen eller det at han Robert i Vika er istand til å reparere det meste av elektriske innretninger ombord i en båt og hvordan man skal gå frem for å få han til å gjøre dette. Noe av denne lokale kunnskapen, som bare kan læres på stedet, kan man imidlertid ta med seg til andre steder. Eksempler på dette er kunnskapen om at straumen er istand til å flytte garnlenker et langt stykke etter at man har satt dem, steinete bunn kan gjøre at garnlenkene setter seg så fast at man ødelegger dem eller at i kystbygder er det ofte at man finner folk som forstår seg på elektriske innretninger ombord i båter.

Når man som fisker kommer til et nytt sted vil derfor den lokale kunnskapen, man har tilegnet seg på et annet sted, være til hjelp. Noe av denne kunnskapen er, som i det siste eksemplet i forrige avsnitt, generell og overførbart til andre steder. Men også andre sider ved den kunnskapen fiskeren har tilegnet seg gjennom å fiske på et bestemt sted vil han ha nytte av. Han vil blant annet ha kunnskaper om hva han skal se etter og vil i større grad være istand til å forstå det han ser. Og vil kanskje også ha en kunnskap om hvilke forhold som kan komme på tale på et nytt sted.

Den lokale kunnskapen har ikke vokst fram i isolasjon fra andre kunnskapsformer. I den pågående debatten om forvaltningen av allmenningsressursene, er man særlig opptatt av at den lokale kunnskapen er blitt påvirket og har tatt opp i seg vitenskapelig kunnskap eller skolekunnskap. For fiskrisamfunn i Nord Norge er dette helt sikkert riktig, men ved å definere den lokale kunnskapen som *"den kunnskapen man trenger for å klare seg bra der man bor og arbeider"* vil det variere fra sted til sted hvilke kunnskaper fra mer abstrakte kunnskapsområder som er blitt en del av den lokale kunnskapen. Det blir en del av oppdagelsesprosedyren å forsøke å oppdage hva som er tilfellet i det enkelte samfunn og forsøke å ikke definere dette på forhånd. I noen kulturer vil kanskje den religiøse kunnskapen ha en sentral plass i den lokale kunnskapen. I andre vil folks drømmer være en ledetråd for det de foretar seg i hverdagen.

Kunnskap utviklet andre steder vil også være en viktig ingrediens i den lokale kunnskapen. Små samfunn inne i nordnorske fjorder har aldri vært skjermet for inntrykk utenfra og særlig ikke i dag hvor aksjonsradiusen til folk blir stadig større og de fleste daglig får verden utenfor presentert på en skjerm inne i sin egen stue. Disse impulsene blir omformet og fortolket i et lokalt perspektiv og på den måten blir de en del av den lokale kunnskapen. Det

er viktig å unngå et romantisk syn på dette begrepet hvor det bare blir rom for det vi forbinder med tradisjonelle kunnskaper. Den lokale kunnskapen er fundamentet som det hele tiden bygges på ved at nye erfaringer gjøres, elementer fra mer teoretiske kunnskapssfærer taes inn eller impulser kommer fra andre sosiale felt. Lokale kunnskaper har man ikke bare om lokalsamfunnet. Dette er kunnskaper som er relatert til et område, men om "alt mulig".

Den lokale kunnskapen er grunnlaget for de beslutningene som folk tar i hverdagen. Ved at sosialt liv blir institusjonalisert og arbeidoperasjoner blir en vane, befris man fra å måtte ta stilling. Dette frigjør oppmerksomhet til konsentrasjon om ny læring og tenkning. Andre vet også på denne måten hva de kan forvente seg av oss og interaksjonen blir dermed også forutsigbar.

Taus kunnskap.

I likhet med Berger og Luckman (1966) mener også Bengt Molander (1990) at samfunnsvitenskapene har vært alt for opptatt av de mer teoretiske kunnskapskvalitetene. Hans hovedskille går mellom praktiske kunnskapstradisjoner med vekt på praksis, egenerfaringer, øvelse og vitenskapelig kunnskapstradisjoner med vekt på artikulerte teorier og beskrivelser. Det er i den praktiske dimensjonen man finner den tause kunnskapen.

"Vi kan till exempel kanna igen saker och vi kan göra saker utan at kunna tala om hur vi kanner igen något eller exakt hur vi gör". (Molander 1990 : 99)

Iflg. Molander er praktisk kunnskap ikke bare noe man finner i det vi regner for praktiske yrker. Forskning har f.eks. også en praktisk dimensjon og har derfor også et innslag av tause kunnskaper. Tause kunnskaper har man i alle virksomheter, men i større grad i noen enn i andre. I virksomheten til fiskerne i Bakkevik har den praktiske kunnskapstradisjonen en sentral plass og dermed også den tause kunnskapen.

Sjøl om den kyndige ikke har det minste problemer med å utføre et arbeidsstykke eller håndtere en situasjon, kan det være umulig for ham å formulere hvilke kunnskaper som ligger bak. Han er på denne måten ikke i stand til å gi en beskrivelse slik at den spørrende forstår eller kan gjøre etter. Den som skal lære må altså se det utført eller aller helst gjøre det sjøl for å få en forståelse. Dette blir en parallell til et utsagn fra Geertz (1983): *"To ride a bicycle is easier done than said"* Dette er altså kunnskaper som sitter i kroppen og som vanskelig kan uttrykkes i ord.

Fiske er en virksomhet nært knyttet til praktisk handling og direkte erfaring. *"Du kan ikke lære å fiske på skolebenken, det må du i båt før å lære"*, sier Monalf som er gammel fisker. Svært mye av denne kunnskapen kan ikke læres fra bøker. De hører til i en situasjon og det skal ofte en svært lang og omstendelig historie til for å forklare en kort beskjed. Til tross for at man virkelig la seg i selene for å gi en slik forklaring er det store sjanser for at man vil mislykkes med formidlingen. Dette gjelder den kunnskapen som er knyttet til teknologi og økologi, men også den sosiale kunnskapen om hvordan være en del av et fiskermiljø.

Begreper fungerer på en måte som merkelapper som festes til kategoriene og gjør språklig kommunikasjon rundt virksomheter mulig. Å ha grunnleggende begreper inne er derfor sentralt, men den tause kunnskapen kommuniseres og utvikles på andre måter enn gjennom språk. Kategoriseringene som er tause uttrykkes dermed kroppslig eller de ligger implisitt i det som foregår og må derfor læres gjennom "å gjøre".

Den lokale kunnskapen er grunnlaget man trenger for å fungere i hverdagen og blir en sentral faktor både i kommunikasjon og fellesskap. Kunnskapsproduksjonen skjer ikke på individnivå. Det er en sosial aktivitet, sjøl om kunnskaper kan være delt av samfunnets medlemmer i større eller mindre grad. Å være deltager i et kommunikasjonsfellesskap krever en omfattende kunnskap og disse utvikles, vedlikeholdes og kommuniseres gjennom sosiale relasjoner. Kunnskaper, identitet, kommunikasjon og fellesskap er begreper som er tett bundet sammen.

Unngåelse / tilbaketrekning og overkommunikasjon.

Gjennom å gi en fyldig beskrivelse, som fokuserer på fiskernes lokale kunnskaper, verdier og hvordan de konstrueres som sosiale personer, ønsker jeg å avdekke hvilke konsekvenser marginaliseringen får for deres identitetsutforminger.

Jeg skal her komme med noen antagelser som jeg skal ta opp til diskusjon utover i oppgaven. For meg er det to forntrekk som blir særlig tydelige følger av marginaliseringsprosessen. Samtidig som fiskerne trekker seg tilbake til fiskerifeltet fra det offentlige feltet overkommuniserer de fiskeridentiteten.

Innenfor det offentlige felt er de kulturelle reglene for samhandlingen svært forskjellige fra dem fiskerne er vant med fra "sine" arenaer. Siden de ikke har ressurser til å definere

situasjonen på sin måte gjør dette at de har problemer med å få bekreftelse på sin identitet. Konsekvensen blir at de forsøker å unngå disse sammenhengene. Innenfor fiskerifeltet er det fiskerne som definerer situasjonen og de har dermed ikke de samme problemene med å få bekreftet sin identitet.

Man kunne tenke seg at marginaliseringen ville føre til at fiskeridentiteten ville bli mindre synlig og at andre statuser enn fiskerstatusen ville vektlegges der dette var mulig. For meg ser det ut som om at det er det motsatte som skjer. Marginaliseringen fører til en overkommunikasjon av fiskeridentiteten. Med en tilpasning som trues fra alle kanter skjer det en insistering på å beholde identiteten og et ønske om å gjøre statusen relevant for alle sammenhenger. Den altomfattende identitetsutforming med basis i fiskerifeltet gjør dette til en naturlig løsning. Å kaste fiskeridentiteten på båten ville være å bidra til en fragmentering av egen identitet. Spørsmålet er hva de da ville stå igjen med. Dette er også en identitetsutforming som de har stor trygghet i og som "de kan". Derfor blir det kanskje naturlig at de insisterer på å beholde den gjennom å overkommunisere den.

I neste kapittel vil jeg problematisere grunnlaget for min egen kunnskapsproduksjon. Kapittel 3 er en fremstilling av sentrale trekk ved den lokale konteksten slik jeg har sett den og fått den presentert av folk i Langfjorden. Her vil fortida og oppfatninger om denne være viktig. I kapittel 4 vil jeg presentere fiskermiljøet i Bakkevik og da i særlig grad representert ved Reidar og Anton som hoveddelen av mitt materiale er blitt til sammen med. Her vil jeg forsøke å gi et innblikk i viktige sider ved deres tilpasning og kunnskaper knyttet til hav og fiske. For å få en forståelse av fiskernes verden blir det viktig å gi et innblikk i deres hverdag og hvordan de håndterer sin tilpasning til økologiske forhold innenfor fiskerifeltet. I kapittel 5 vil jeg ta dere med på land i Bakkevik og ta for meg sosiale møter mellom fiskerne og resten av lokalbefolkningen. I kapittel 6 vil jeg ta for meg kontrasteringen mot andre. Dette er en viktig faktor i skaping og vedlikeholdelse av egen identitet. Bakkevikfiskerne markerer på denne måten både forskjeller innad og mot folk i andre lokalsamfunn i Langfjorden. Med utgangspunkt i seinotfiske i fjorden vil jeg også forsøke å trekke opp noen linjer i interessekonflikten mellom aktive og passive redskaper, mellom fjord og kystfiskeflåten. I kapittel 7 vil jeg ta for meg hvordan fiskerne i Bakkevik forholder seg til det offentlige felt. I kapittel 8 vil jeg forsøke å peke på en del årsaker til at fiskerne i Langfjorden ikke lykkes med å påvirke de avgjørelsene som forvaltningen tar og som får så store konsekvenser for deres fremtid.

2. PROBLEMATISERING AV MIN EGEN KUNNSKAPSPRODUKSJON.

Det å gjøre feltarbeide i "egen kultur" og nært innpå min svigerfamilie tilsa at jeg måtte være svært bevisst mine egne roller. Utfordringen ble ikke mindre da jeg også gikk inn i lønnsarbeide ved flere anledninger. Like fullt har alle rollene jeg har innehatt vært svært viktige i kunnskapsproduksjonen.

Vi har et folkelig ordtak som sier, at det er på seg sjøl man kjenner andre. I de senere årene har denne forståelsen også slått igjennom innefor samfunnsvitenskapene. Våre undersøkende aktiviteter har utgangspunkt i vår tidligere forståelse. Det er på dette grunnlag vi ser verden, stiller våre spørsmål og forsøker å finne svar på dem. Men hvis all forståelse er basert på forutforståelser, betyr det da at all viten er subjektiv? Som i så mange andre tilfeller finnes det en middelvei også her.

"I have never been impressed by the argument that, as complete objectivity is impossible in these matters (as ofcourse, it is), one might as well let ones sentiments run loose" (Geertz 1973 : 30)

Sikker viten om denne verden er mulig, men viten er av to slag: Sannheter som ikke kan motsies meningsfylt. Av typen, vi er personer med kropp, bevissthet, språk, handle og erkjennelsesmuligheter som lever sammen med andre innenfor menneskeskapte og naturskapte omgivelser. De andre må vi forsøke oss fram til gjennom interaksjon med verden og de er ikke forutsetningsløse.

Hvem jeg er som menneske blir derfor viktig for hvilke kunnskaper jeg produserer eller ikke produserer. Hva jeg ser vil f.eks. være svært avhengig av min teoretiske trening. Barth illustrerer dette på en fin måte. Hvis en biolog, en geolog og en vassdragsingeniør sto og så utover en dal ville de se helt forskjellige ting. Hvor biologen ville se flora og vekstforhold, ville geologen se bergarter og hvordan breen har formet dalen under siste istid. Vassdragingeniøren ville derimot se megawatt og vurdere mulighetene for å legge elva i rør. (Barth 1980). Men hva jeg ser og forstår vil også være avhengig av andre sider ved min personlighet. Den fagkunnskapen som jeg har tilegnet meg er bare en del av min forutforståelse.

Min personlighet vil innvirke på hva jeg ser og vil også ha betydning for hvordan samhandlingen mellom meg og mine informanter skal utvikle seg. En feltsituasjon hvor informantene man forsøker å forstå ikke vil ha noe med en å gjøre er det kanskje ikke så

ofte antropologen kommer ut for. Litt vanligere er situasjoner hvor antropologens kjønn påvirker hvor det er naturlig å delta og situasjoner hvor deltagelse på en arena er med på å lukke mulighetene for tilgang på andre.

Feltarbeide i egen kultur?

Flere mener at de som gjør sitt første feltarbeide innenfor egen kultur blir det ikke ordentlige antropologer av. Bak dette ligger det en formening om at det kan være vanskelig "å se" den kulturen man skal studere når forskjellene fra det man har vokst opp med er små. Ved å gjøre feltarbeide utenfor egen kultur unngår man dette og i tillegg får studenten et sammenligningsgrunnlag for seinere arbeide innen for egen kultur. Feltarbeidet har vært det avgjørende overgangsritualet på studentens vei inn i den engere antropologiske krets. Og i dette ritualet har "kultursjokket" som oppstår i møtet med det fremmede blitt tillagt stor viktighet.

Nå er situasjonen en gang den at jeg har gjort mitt feltarbeide i det som mange vil se på som egen kultur. Jeg er født og oppvokst i Nord-Norge og har også gjort feltarbeide her. Det er vel ikke uten grunn at Valborgs kommentar til Hilde etter at jeg hadde vært på besøk første gangen var: *"Han e jo næsten sånn som oss, bare litt meire danna"*. Men å ha kjennskap til kulturen på forhånd kan også ha positive effekter i kunnskapsproduksjonen. Vel nok ser jeg at det er et problem at enkelte forhold lett blir selvfølgeligheter, men dette mener jeg er mulig å bøte på.

Den deltagende observasjonen krever både innlevelse og distanse. Derfor får mitt kjennskap til kulturen på forhånd både fordeler og ulemper. Jo bedre jeg kan ta deres perspektiv og forståelse jo bedre er det. Dermed skulle min forutforståelse være en fordel i så måte. Jeg kan konteksten i større grad enn jeg ville ha gjort hvis jeg hadde dratt til en for meg ukjent kultur og dette kan være med på å bedre forutsetningene for å ta mine informanters perspektiv. Problemet kan være å få den nødvendige distanse slik at man blir istand til å synliggjøre kulturen. Her kan imidlertid det analytiske verktøyet hjelpe en til å se det hele utenfra. Å se den lokale kulturen gjennom antropologiske teorier og begrepsapparat kan på denne måten være med på å skape den nødvendige distanse.

Et annet forhold er at dette med egen kultur blir relativt. Det kan være nyttig å operere med grader av dette fenomenet. Til tider har det som jeg har opplevd i Bakkevik virket svært eksotisk også på meg. Jeg har i liten grad hatt kontakt med yrkesfiskere og fiskermiljøer i

oppveksten. I den fjorden hvor jeg kommer fra har det bare foregått fritidsfiske blant lokalbefolkningen de siste tiårene. Dessuten kan man også se de 7 årene jeg har tilbragt på universitetet som en innlemming i en fremmed kultur. Universitetskulturen i Tromsø skiller seg vesentlig fra den kulturen som jeg har stiftet bekjentskap med i Langfjorden og enkelte av disse kontrastene har jeg tydelig fått kjenne på kroppen. Vel nok er det egen kultur jeg har gjort feltarbeide i, men dette er en sannhet med modifikasjoner.

Om feltarbeidet.

Antropologen får innsikt i andres virkelighet gjennom å bruke seg selv som et verktøy i forskningsprosessen. Mine egne reaksjoner blir dermed en viktig kilde til data. Dette gjør at det blir interessant hvem jeg er og gjør også at det blir naturlig at jeg er synlig i teksten der hvor det måtte bidra til å fremme forståelsen. Etterhvert har det blitt vanlig å se feltarbeidet som en dialog mellom forsker og informanter hvor dataene som man sitter igjen med etter avsluttet feltarbeide er resultatet av denne dialogen. Dette perspektivet inviterer til at forskeren forsøker å bruke det samme analyseverktøyet på seg sjøl som han/hun bruker på de studerte. Jeg skal derfor se på mine roller under feltarbeidet, men først vil jeg gi et lite innblikk i bakgrunnen for valget av studieområdet og ta for meg gangen i feltarbeidet.

I oppveksten tilbrakte jeg mye tid sammen med min bestefar i fjæra og på havet. Etter at han ble pensjonist ble dette en viktig del av livsinnholdet for ham og det virket som han trivdes svært godt med å ha meg med. Han satte både garn og gangvad, og jeg var med som rorkar. Det var absolutt ikke snakk om stordrift. Målet var som oftest å berge middagsmaten. Likevel bidro disse opplevelsene til at jeg fikk interesse for fiske. Da jeg kom i tenårene hadde jeg lenge lyst til å prøve meg i fiskebåten, men siden jeg er oppvokst på et sted uten et miljø av yrkesfiskere, var det lettere å prøve andre ting. På universitetet begynte jeg å følge Jakob Meløes "Kystenseminar" og dette gjorde at det ble aktuelt å skrive hovedoppgaven fra dette feltet. Først hadde jeg tenkt meg til fjernere himmelstrøk, men pga. en ganske så nyervervet pappastatus fant familierådet ut at dette kunne bli vel strabasiøst. I samråd med veileder ble Langfjorden valgt som lokalitet for studiet. Dette er heimplassen til Hilde, som er min livsledsagerske. Hun hadde derfor allerede et nettverk her i familie og slekt, noe som ville gjøre det lettere for henne i de periodene hvor jeg skulle være borte på havet. Vi tenkte at det også ville være bra for Thea å komme i nærheten av familie og jeg hadde også en sjanse til å få innpass her ved at jeg hadde mulighet til å være med Reidar og Anton, som er Hildes far og onkel, på fiske.

Jeg starta feltarbeidet med å være med "Fjordbuen", som er sjarken til Reidar og Anton, under vintertorskefisket. Deretter fulgte jeg dem stort sett i de fiskeriene som var aktuelle i feltarbeidsperioden min, som varte fra februar -92 til februar -93. Størsteparten av tida deltok jeg uten lønn, men utover høsten var jeg med som betalt mann. Jeg har også foretatt noen intervjuer med andre fiskere, vært med et par av dem på havet og ellers oppholdt meg på de arenaene hvor mannfolk møtes i bygda. I tillegg arbeidet jeg på butikken i Bakkevik i januar og februar -93. Utover i -93 hadde jeg også en liten jobb innenfor den offentlige sektor. Jeg deltok her på en del møter i styringsgruppa for et prosjekt som mål å bedre rekrutteringen til lokalsamfunn i kystområder. Dette prosjektet hadde ingen tilknytning til Langfjorden, men vil bli referert til i kapittel 8. Men det er Reidar og Anton jeg har tilbrakt mesteparten av tida sammen med og det er derfor naturlig at de får en sentral plass i oppgaven.

"Feskesværte og uværskråke."

- skårunge, svigersønn, mann og familiefar.

Humor er en del av omgangsformen ombord på "Fjordbuen" og en viktig del av denne humoren er det å drive ap med andre. Som de fleste andre uerfarne som kommer ombord ble jeg også utsatt for dette. Jeg var garantert vant til en mer forsiktig tone og særlig helt i starten følte jeg meg til tider noe utilpass. Jeg ble hetset ganske uhemmet, men spøken var sjelden ondskapsfull. Allerede første gangen jeg kom ombord ga de meg beskjed om at de håpet at jeg verken var ei "feskesværte" eller ei "uværskråke". Dette ble seinere en gjenganger. Ekstra djerpe kunne de bli når vi kom til kai i Bakkevik og fikk tilskuere. Da hendte det at det haglet med gullkorn. I begynnelsen ble jeg ofte oppfordret til å ta igjen, men jeg hadde store problemer med å ta frem det grove skytset. Det er helt tydelig at dette var en omgangsform som jeg trengte tid for å komme inn i. Etterhvert ble jeg flinkere til å lagre go'biter og forberede meg på dette allerede mens jeg var på vei utover til Bakkevik. Men det hendte likevel at jeg kom opp i disse situasjonene helt intetanende og totalt uforberedt. De gangene at jeg hadde vært såpass framsynt at jeg hadde kokt sammen noe på forhånd og var i stand til å gi dem ei "breiside" blir dette ofte motatt med, "*Æ trur du begynne å komme dæ*". Dette er en side ved å være uerfaren og inneha en status som skårunge. Men ved å tre inn i denne rollen i en alder av nesten 30 år har den nok fått en litt annen utforming enn om jeg hadde vært i tenårene. Sjøl om jeg har vært den som verken har kunnet arbeidsoppgaver eller omgangsform har det f.eks. aldri vært gjort forsøk på å gjøre meg til løpegutt.

Ved å komme til bygda sammen med Hilde og Thea ble jeg med en gang assosiert med min svigerfamilie. Dette førte også til at de fleste visste hvem jeg var. Det var aldri snakk om at jeg skulle presenteres for folk. Men når jeg kom i snakk med dem var det helt klart at de hadde oversikten og visste at jeg var med Reidar og Anton på fiske. Etterhvert har jeg forstått at det med presentasjon er en skikk som ikke er så vanlig her. Det kommer kanskje av at alle kjenner hverandre og at det sjelden kommer fremmede, som folk har behov for å kontakte. Det å bli tilknyttet en familie har både sine fordeler og ulemper. På den ene siden skaper det trygghet hos folk ved at jeg har latt meg plassere innenfor deres sosiale univers. Ved å være tilknyttet en familie får man også støtte og blir vist tillit fra de andre medlemmene i denne gruppen. Reidar har f.eks. hele tiden vært parat til å hjelpe meg og hans oppførsel overfor meg har vært preget av beskyttende faderlighet. Jeg har fått mye rettleiding om hvordan jeg skulle forholde meg i arbeidet og i det sosiale liv. På den annen side kan jeg godt forestille meg at det at jeg har blitt assosiert med en spesiell familie har stengt for en del informasjon fra andre. Det kan kanskje være lettere i mange tilfeller å prate med en person som ikke har slike forbindelser til deres sambygding. Folk regner vel med at sjansene for at det som sies skal bringes videre på bygda er mindre da.

I kontakten med kvinnfolkene er unger alltid et taknemmelig samtaleemne å ty til.

Ved å være far til Thea har det nok også vært enklere for folk å ta kontakt med meg. Også mannfolk tok kontakt ved å vise Thea oppmerksomhet som f.eks. å stikke til henne en sjokolade når vi var på butikken for å handle.

"De kan no sei ka de vil, men du har no vært me. Det har no ikkje dæm", sier Reidar når også kvinnfolkene drar frem sjøsjuka mi. At de andre mannfolkene ertet meg var så sin sak, men når kvinnfolkene også begynte så han seg nødt til å gripe inn. Som mann har jeg vært en del av mannsfellesskapet og et angrep på meg fra kvinnfolkene var et angrep utenifra som gjorde at solidariteten med meg som mann og fisker måtte aktualiseres. Så lenge kjønn er en så viktig faktor i organiseringen av livet i Langfjorden har dette vært med på å bestemme hva jeg har kunnet gjøre og ikke gjøre. Min direkte kontakt med kvinnfolk, bortsett fra de som tilhører familien, har i hovedsak foregått på de arenaene hvor menn møter dem. Jeg har vært på tilstelninger som bingo og basarer, men ut over dette ikke deltatt i det foreningslivet som de organiserer. Dette er en kvinneverden som det ikke har vært naturlig for meg å delta i. Dessuten er det mennene og deres verden jeg har hovedfokus på i denne oppgaven. Kjønn mitt har nok også vært med på å styre hva jeg ser. Som mannfolk flest er jeg opptatt av teknologi, men det er også mine mannlige informanter. Det blir derfor viktig å fokusere på teknologien og vise hvordan den er knyttet til deres aktiviteter, kunnskap og sosiale relasjoner.

Deltagelsen som åpner og lukker dører.

I klasserommet forsøker man i hovedsak å tilegne seg andres forståelse av verden. Dette gir en type forståelse. Når man sjøl høster erfaringer med verden oppstår det en annen type forståelse. En grunnleggende metodisk tilnærming innen antropologien er den deltagende observasjonen. Ved bruk av denne metoden produseres kunnskaper gjennom å kombinere observasjon og deltagelse. Hvilken av disse delene som vektlegges kan variere både fra antropolog til antropolog og mellom de forskjellige fasene i feltarbeidet. F.eks sier W. Foot Whyte i boka "Street Corner Society" at han begynte sitt feltarbeide som en ikke deltagende observatør og avsluttet det som en ikke observerende deltager. (Whyte 1955) Antropologen beveger seg mellom disse to ytterpunktene og hvor han/hun befinner seg på skalaen har betydning for hva han/hun ser og hvilken forståelse som oppnås.

Ei kraftblokk er ei innretning ombord i fiskebåter, som brukes til å dra inn nøter med. Jeg hadde aldri sett ei slik blokk før første gangen jeg var med på notfiske. Dette til tross for at jeg sikkert har sett flere hundre forskjellige fiskebåter og mange av dem, sikkert også utstyrt med kraftblokk. Da jeg kom ombord i "Fjordbuen" så jeg heller ikke kraftblokka før den ble tatt i bruk. Først da ble den en del av min virkelighet. Dette er et eksempel fra den matrielle verden, men det forholder seg på samme måten med sosialt liv. Arbeidsdelinga ombord i "Fjordbuen" så jeg heller ikke før lenge etter jeg hadde begynt å være med.

Det er med andre ord forskjellige nivå av forståelse. På et nivå ser man ikke i det hele tatt, sjøl om fenomenet beviselig eksisterer. Man har ikke erfaringer som gjør at man kan se. Etterhvert ser man kanskje fenomenet, men er fortsatt observatør eller tilskuer fordi det som skjer ikke har konsekvenser for en sjøl. Når noe blir sagt er det bare interessant som saksfenomen. Som deltager går man inn i saksforholdene, lar seg engasjere i det som skjer og blir en del av de virksomheter som foregår. Den ideelle formen for deltagelse er dialogen. Som Skjervheim påpeker krever dialogen et subjekt - subjekt forhold. Når man får et subjekt - objekt forhold til sine informanter har observasjonen tatt overhånd. (Skjervheim -76) Observasjonen blir lett kontrollerende og får form av en upersonlig avkledning av folk.

En viktig del av fiskerens virksomhet går ut på å kunne håndtere natur og teknologi. Skal man få en dyp forståelse av det å fiske må man ha tatt del i disse virksomhetene. For å omskrive et av Meløes uttrykk; For å forstå hva det vil si å sløye fisk må du ha hatt slog på nevene. Det har derfor vært viktig for meg å delta i de forskjellige arbeidsoperasjonene tilknyttet fiske. Jeg har mange opplevelser av hvordan jeg har forstått ting på en annen måte etter at jeg har utført arbeidsoperasjonene sjøl. F.eks. hadde jeg etter å ha sett rutinen med garnsettinga en rekke ganger fremdeles ikke oversikt over hvordan den

foregikk. Dette oppdaget jeg da jeg skulle være vikar for Reidar og være den som sto bak på hekken. Etter å ha utført arbeidet noen ganger hadde jeg rekkefølgen og gangen arbeidsopprasjonene inne. Når de skulle lære meg en arbeidsopprasjon lot de meg først se på hvordan de utførte den. Så ble jeg satt til å utføre den under oppsyn av dem og fikk hele tiden kommentarer til utførelsen. Hvis jeg fremdeles ikke fikk det til gjentok de sjøl arbeidsopprasjonen sakte i håp om at jeg da skulle få det med meg. Mye av dette er erfaringsbaserte kunnskaper som man verken lærer gjennom å se dem utført eller gjennom å få dem forklart. Deler av denne kunnskapen vil den kyndige også ha problemer med å sette ord på. Dette gjør at læring fordrer deltagelse.

Når man deltar i arbeidsopprasjonene "på ordentlig" forholder man seg til andre og til teknologien på en annen måte og får en annen forståelse. Men så lenge de andre er til stede, trenger en ikke å ta fullt ansvar for situasjonen. Jeg kom aldri så langt at jeg nådde et nivå som kyndig og sjøl kunne ha ansvaret for arbeidsopprasjonene. Det viktige viktige her er imidlertid at jeg er i stand til å gi en beskrivelse som andre kan forstå. Også de som aldri har sett ei kraftblokk.

For Reidar og Anton er det en selvfølgelighet at man er nødt til å gjøre arbeidsopprasjonene for å kunne lære dem. Ved å delta i arbeidet tror jeg derfor at jeg signaliserte en vilje til å ville lære og at dette har blitt tatt alvorlig. Her har det i større grad enn i andre sammenhenger vært naturlig for meg å ha en elevrolle. Med utgangspunkt i det praktiske arbeidet ombord har de gitt meg en innføring i mange sider ved det å leve som fisker i Langfjorden. Å ha tilegnet meg noe av grunnkunnskapen har også hatt betydning for vår kommunikasjon på andre måter. Jeg har forstått bedre hva de snakket om og dette har igjen gitt større tillit fra deres side. Men når hetsen var som verst, under torskefisket utpå seinvinteren, fikk de meg enkelte ganger til å lure på at de kanskje så på meg som en tufs, som arbeidet så mye uten noen form for godtgjørelse i penger. Nå skulle det vise seg at de kom stikkende med et par tusenlapper da sesongen var over. *"Før all fesken du har sløyd, men det e no mæst før at vi har hadd når å holde ap me,"* som Reidar sa.

Gjennom det å være en duganes arbeidsmann har jeg også hatt et ønske om ikke å bli satt i samme bås som de plasserer de andre forskerne. De har et inntrykk av universitetet som en livsfjærn bransje. Utsagn som *"Du kunne jo blidd en bra mann vesst du ikkje hadde vorre å blidd ødelagt på universitete"*, er et eksempel på denne holdningen. Men jeg har aldri fått anledning til å glemme hvor jeg hører til. Etter godt utførte arbeidsstykker har det f.eks. hendt at de har gitt meg karakteren laud.

Mange forhold er det ikke mulig å forstå gjennom å ha fysisk kontakt med dem. Følelser som sorg og sjalusi hører inn under slike kategorier, men følelser krever deltagelse eller for å si det på en annen måte må også "gjøres" for at man skal kunne forstå dem. Et eksempel på dette er når antropologen Renato Rosaldo, beskriver hvordan han først forsto Illongot folkets forhold til døden og deres ritualer rundt dette da kona hans, Michele, omkom mens de levde sammen med dette folket (Rosaldo 1993) Dette er selvfølgelig en ekstrem situasjon, men lærdommen har mye til felles med mine opplevelser da jeg mønstra på som mannskap på "Fjordbuen", utpå seinsommeren og fikk betalt for det arbeidet jeg gjorde. Jeg gikk på mange måter inn i en ny fase av feltarbeidet . Nå var det ikke lengre bare å gå på land når ting ble ubehagelige. Jeg fikk i større grad føle dette livet på kroppen. Det ble ikke bare et interessant fenomen når vi fikk dårlig betalt for seien, fiskekjøperen trakk oss i pris eller vi gikk på dagevis uten å få noe. Anton sier at *"det nøtta ikkje å tenke tima vesst man ska være feskar"* og det fikk jeg til fulle erfare. Lange dager og lange uker borte, med de konsekvenser det hadde for familielivet, førte til at mitt noe romantiske forhold til livet som fisker fikk seg en alvorlig trøkk i denne perioden. Men ved i større grad å leve det livet som de lever fikk jeg et bedre innblikk i en del sider ved det.

Det å arbeide kan også gjøre observasjonsevnen dårligere. Når man tar på seg et arbeide skapes det forventninger om at man utfører dette. Hvor man kan oppholde seg blir på denne måten begrenset. Et annet forhold er at ved å bruke oppmerksomheta på å utføre et arbeide, blir det nødvendigvis mindre igjen til å notere seg det som foregår rundt en. Man går nok glipp av kunnskap som man ellers kunne ha tilegnet seg hvis observasjonen hadde vært en mere dominerende del. Når man i tillegg får betalt for arbeidet minskes bevegelsefriheten ytterligere. Likevel tror jeg at det å arbeide og i en periode også å få lønn for dette, har åpnet flere dører enn det har lukket. Gjennom å arbeide har jeg vært i mange av de situasjonene som jeg ikke fikk observert.

Butikken er et viktig samlingssted for mannfolkene i Bakkevik. Da jeg tok i mot en jobb på butikken ble arbeidet også et forsøk på å rettferdiggjøre min tilstedeværelse. Tidligere hadde jeg følt at det var problematisk å oppholde meg der over lengre tid. Årsaken til at studentrollen ble vanskelig i denne situasjonen og at jeg forsøkte å legitimere min tilstedeværelse på annen måte har kanskje med mitt forhold til bygda å gjøre. Min familieforbindelse har i større grad gjort meg til en av dem enn hva som ellers ville ha vært tilfellet. Folk har derfor hele tiden forsøkt å gjøre andre statuser enn studenten relevant når de har samhandlet med meg. Når jeg var med og fisket var det ofte fiskerstausen som ble gjort relevant. I andre tilfeller har det vært svigersønn, pappan til Thea eller mannen til Hilde som har blitt lagt vekt på. Å være vevd inn i deres fellesskap på denne måten gjorde også at presset for å leve opp til gjeldende normer ble sterkere. Unge funksjonsfriske

mannfolk tilbringer ikke dagen på benken på butikken. Det lønnede arbeidet ble derfor en mulighet til å oppholde meg på denne arenaen.

Når man får betalt for å være til stede skjer det som nevnt en blandingen av roller. Man har andre grunner til å være til stede enn det å skulle samle inn data. Med hensyn til forskningsetikk kan denne blandingen være problematisk. Ombord i båten har Reidar og Anton vært bevisst at jeg har vært observatør også i den perioden da jeg fikk betalt for det arbeidet jeg gjorde. Notatboka mi lå alltid klar nede i lugaren og var ofte i bruk når de var til stede. (Det er ikke så mange muligheter til å stikke seg bort for å ta notater på en liten båt.) Samtidig har de, ved ikke å ha kjennskap til hva antropologi er for noe, kanskje ikke helt hatt oversikten over hva jeg har vært ute etter. Sjøl om folk viste om min oppgaveskriving så var kanskje situasjonen mer uklar på butikken. Hvis folk tror at de samhandler med meg i egenskap av butikkespeditor og jeg i virkeligheten er der som student kan det stilles spørsmål rundt det etiske ved situasjonen. Dette kan oppveies noe ved ikke å legge skjul på hvilke hensikter man har. Dette er en problematisk situasjon, men den skiller seg kanskje ikke så mye fra situasjoner som mange antropologer har befunnet seg i. Jeg tror at folk vanligvis samhandler med oss med utgangspunkt i andre statuser enn student -eller forskerstatusen. Den deltagende observasjonen innebærer at man kommer i nær kontakt med folk og da må ofte studentstatusen vike for andre statuser i vårt repertoar under vår samhandling med dem. En måte man likevel kan arbeide etisk forsvarlig på er gjennom ikke å skrive noe som man tror kan skade de som har vist en tillit. En annen måte er gjennom å la respons fra informantene bli en del av skriveprosessen.

Skriveprosessen og formidlingen.

Det å se og forstå er en side ved kunnskapsproduksjonen en annen er når jeg skal gå igang med å sette sammen materialet mitt til en oppgave. I startfasen av hovedfaget fulgte jeg et kurs om film og antropologi. En del av dette opplegget ble organisert som en "Workshop" hvor vi skulle produsere våre egne filmer. Under redigeringen av filmen min, som forøvrig var tatt opp under sildnotfiske, ble det særlig klart for meg hvordan behandlingen av stoffet er med på å styre hvilken historie jeg forteller. Jeg oppdaget hvor lett det var å manipulere med stoffet ved simpelthen bare å endre rekkefølgen på filmkuttene. Og ved å plassere inn andre kutt enn det som opprinnelig var tenkt endret historien fullstendig karakter. En lignende prosess foregår også når vi skriver. Mitt feltmateriale kan fortelle flere historier, avhengig av utvalg og måten jeg setter sammen de bitene som jeg har valgt ut. Men på et punkt skiller imidlertid disse prosessene seg fra hverandre. Når vi lager film har vi et bestemt uvalg av filmkutt som skal settes sammen til

en historie når vi kommer hjem. Når vi skriver er det lettere å få de vurderingene vi gjør oss underveis med i det ferdige produktet.

Dialogen mellom antropologen og informantene er grunnlaget for kunnskapsproduksjonen. Deretter foretar antropologen på bakgrunn av sine opplevelser fra feltarbeidet et utvalg som blir til en oppgave. Når kunnskapene skal formidles videre kommer leseren inn som en viktig tredjepart. Han/hun skal fortolke det endelige produktet ut fra sin erfaringsbakgrunn eller forutforståelse. Jeg har argumentert for at en dyp forståelse krever at man deltar i det sosiale liv. Det kan synes som om det blir et paradoks når jeg har satt meg fore å formidle noe jeg har skjønt at man ikke forstår, hvis man ikke har vært med og deltatt sjøl. Men siden det er snakk om forskjellige nivå av forståelse er dette kanskje ikke noe problem. Den som har lite kjennskap til de situasjonene jeg beskriver vil antageligvis øke sin forståelse gjennom å lese dette. Mens fiskeren med lang erfaring vil se mye mer i tekstene enn hva jeg gjør sjøl.

Å skrive en oppgave krever andre kunnskaper enn det å gjøre et feltarbeide. Mens man under feltarbeide er avhengig av å kunne omgås folk dvs. å ha sosiale ferdigheter, krever skrivingen analytiske evner. Under skrivingen henvender man seg ofte til et helt annet publikum enn de man har gjort feltarbeide på. Hovedsaken er da at man kan produsere kunnskaper som kan forstås og aksepteres av antropologer. Ofte har dette vært sett som å være uforenelig med å skrive på en måte som "vanlige folk" kunne forstå. Etter min oppfatning skulle det nødvendigvis ikke være motsetning her. Jeg har derfor gjort forsøk på å skrive slik at både kravene fra det antropologiske fagmiljøet tilfredstilles og at mine informanter kan forstå. At man klarer henvende seg til begge gruppene får blant annet betydning for muligheten til å tilbakeføre noe av kunnskapen man har tilegnet seg til lokalsamfunnet som feltarbeidet har foregått i.

Ved at feltarbeidet har foregått i "egen kultur" har det vært mulig å få tilbakemeldinger fra mine informanter på det som jeg har skrevet. Deres kommentarer har på denne måten vært med på å luke bort faktiske feil i oppgaven. Denne kommunikasjonen under skriveprosessen har imidlertid ikke bare vært mulig, men også nødvendig siden dette også har etiske aspekter ved seg. I og med at fiskere og innbyggere ellers i Langfjorden ville kunne få tilgang til oppgaven når den var ferdig var det viktig at jeg ikke skrev noe som kunne skape problemer for mine hovedinformanter. Ved å la dem få lese oppgaven før den var ferdig fikk de en mulighet til å godkjenne, eventuelt underkjenne, det som jeg hadde skrevet om dem. Jeg var svært nervøs for hvordan de ville reagere, men det viste seg at jeg hadde lite å frykte. Kommentarene deres gikk i stor grad på faktiske feil i oppgaven,

særlig til forhold av fiskeriteknisk art. De uttalte at så lenge det som sto der var sant hadde de ingen problemer med at jeg refererte deres uttalelser og gjengav deres holdninger.

Dette kommer antageligvis av at de er såpass trygge på sin identitet at det skal en del til for å ryste den. Helperson konstruksjonen med sentrum i fiskeridentiteten bidrar kanskje til at de står stødig. Når identiteten er festet til fjordbunnen så blir den vanskelig å rokke. Jeg ville antageligvis selv blitt temmelig paranoioid hvis noen hadde kommet for å studere meg. Med en personkonstruksjon bestående av mange delstatuser er det kanskje lettere å vippe meg av pinnen. Man kunne også tenke seg at de kunne få problemer med at naboene deres kanskje kom til å lese det jeg hadde skrevet. At ikke dette ser ut til å være noe problem for dem skyldes kanskje at de har flerlinjete relasjoner til sine sambygdinger og at de kjenner hverandre såpass godt at det som jeg har skrevet her dermed i liten grad strekker seg inn på det som Goffman (1959) kaller "backstage".

Lesernes forkunnskaper vil variere. For noen vil det derfor være mange begreper som vil være ukjente. Her blir det et spørsmål om hvor jeg skal legge lista. Hvilke forkunnskaper som skal forutsettes vil alltid være noe som må vurderes når man skal forsøke å formidle noe til andre. Skal jeg f.eks. ta utgangspunkt i de av leserne som ikke har kjennskap til fiske og lokale forhold i Nord-Norge i det hele tatt, til de som vet litt eller til de som har en viss innsikt? Jeg har forsøkt å komme i møte de som ikke kjenner så godt til kulturen fra før ved å forklare en del begreper underveis og ved å lage ei ordliste i slutten av oppgaven. Jeg vil også gjøre oppmerksom på at jeg vil benytte ordet kjerring i oppgaven, men håper ikke at dette vil skape forargelse. Dette er det ordet kvinner sjøl bruker om sin "gift kvinne" status og det ser ikke ut til at folk i Bakkevik legger noe negativt i begrepet. Dette er også det begrepet som ligger nærmest for meg å bruke.

Jeg håper at jeg i løpet av disse første kapitlene har lagt et fundament som det vil bli mulig å reise selve byggverket på, når jeg nå skal gå igang med å gi leseren et innblikk i den lokale konteksten.

3. HISTORIE, LOKALITET OG TILPASNING.

Langfjorden ligger i nord-sør retning med en del store øyer rett utenfor, og var tidligere regnet som svært fiskerik. Sildefisket som foregikk her er bare ett eksempel på dette. I tillegg fortelles det om et årvisst innsig av "gottfesk" (torsk på gytevandring) sei i alle størrelser og en livskraftig lokal hysestamme. Det er vel ikke urimelig å anta at dette var hovedårsaken til at folk begynte å slå seg ned her. Jordbruksforholdene kan det etter all sannsynlighet ikke ha vært, omkranset som fjorden er av bratte fjell som strekker seg mellom 1000 og 1500 meter over havet. Det man skal foreta seg av dyrking på landjorda må man i dag, som i tidligere tider, gjøre på ei smal landstripe mellom disse fjellene og havet. Likevel har jordbruket vært svært viktig for overlevelsen. Naturalhusholdningen i tidligere tider krevde stor grad av sjøforsyning.

I dag bor det ca.2000 mennesker i Langfjorden. Disse fordeler seg på 8 bygder. Her er det i hovedsak tre av dem som vil bli nevnt ofte. Bakkevik/Langstrand, som er den bygda som jeg har gjort hoveddelen av feltarbeidet i, Slettvik som ligger lengre inn i fjorden og Asmervik som ligger lengre ut. I de andre bygdene er det enten svært liten eller ingen fiskeriaktivitet, eller så orienterer folk der seg slik at de har liten kontakt med de fiskerne som jeg har vært sammen med i de tre bygdene.

Fisk som jeg skal konsentrere meg om her er fortsatt den ressursen som gir utkomme for flest i dette området. Innenfor det området jeg tar utgangspunkt i er det idag registrert 80 fiskere på blad B og 26 på blad A. De som står på blad B har fiske som hovedyrke. De som er på blad A kombinerer inntekter fra fiske med inntekter fra annet hold. Både på blad A og B er det fiskere som ikke har vært aktive i løpet av den perioden jeg har vært i Langfjorden. Så det reelle antallet fiskere er nok litt lavere enn dette. Innenfor denne delen av fjorden som jeg konsentrerer meg om er det tre fiskemottak. Et på Engenes, et i Asmervik og et i Slettvik. De to første har drevet en del vidreforedling i perioder. Blant annet har det foregått fiskematproduksjon og luting på Engenes. Fiskebruket i Slettvik er eid av de lokale fiskerne der, men har bare fungert som mottaksstasjon for fiskekjøperen på Engenes den siste tiden. Et trekk som er likt for hele området er at rekrutteringen til sjarkene har vært minimal de senere årene. I Asmervik er det imidlertid 3 fiskere som ikke har passert 40 ennå.

Dette blir bare et skisseaktig bilde. Jeg skal videre utover i kapitlet se nærmere på den lokale konteksten som fiskerne samhandler innenfor. For folk i Langfjorden er kjennskap til fortida lokale kunnskaper som i høyeste grad er relevant for deres samhandling i hverdagen. Folk kjenner hverandre fra mange ulike aktiviteter og situasjoner over tid. Ofte

har jevnaldringer fulgt hverandres gjøren og laden gjennom hele livsløpet og som ikke dette skulle være nok har de også oversikt over tidligere generasjoner. Når Reidar sier om en at *"han e ikkje nåkka tel feskar og far hannes kunne det heller ikkje"*, så er det et eksempel på dette. Jeg vil her trekke linjer mellom fortida og dagens situasjon for å være i stand til å gi en klarere og mer nyansert fremstilling av de lokale forholdene i Langfjorden idag.

I tillegg til at fortida kan være med på å forklare hvorfor folk handler og tenker som de gjør, kan folks historiefremstilling si noe om nåtida. Det utvalget av hendelser man foretar og den fremstillingen man gir av dem sier mye om hvem man ønsker å være. For å kunne si noe om hvordan folk i Langfjorden bruker historia i konstruksjonen av sine identiteter har jeg valgt å legge hovedvekten på folks egen fremstilling. Andre kilder brukes mest som korrektiv til dette, for å kunne si noe om hva som huskes og hva som glemmes. I hovedsak husker de som jeg har vært i kontakt med det som har skjedd fra andre verdenskrig og utover. Det er derfor denne delen jeg vil legge vekt på her.

Kombinasjonstilpasning og kjønnsbestemt arbeidsdeling.

De som bor inne i fjordbotnen har *"alltid vært et sånt faranes folk"*. På ishavet, i handelsflåten og på havfiskefartøy. På vestsida av fjorden dreiv de med lina og gikk på Lofoten og Finnmarka . På østsida deltok en del i disse store sesongfiskeriene, men det mest vanlige var å kombinere sesongarbeide på sildoljefabrikken i Bakkevik med heimfiske på fjorden. I tillegg hadde stort sett alle en jordlapp og noen dyr, men dette var kvinnfolkenes domene. Mannfolkene hadde fiskeriene, fabrikken eller var borte på annet arbeide. Slik beskriver fiskerne de tilpasningene som har vært rådende i de forskjellige delene av fjorden. Dette er selvfølgelig generaliseringer og variasjonene innenfor de forskjellige kategoriene er store. Likevel tror jeg at de gir en god pekepinn på de forskjellige levemåtene. Men sjøl om tilpasningne var forskjellige i ulike områder av fjorden var det mange likhetstrekk. Blant annet det at mannfolkenes innsats i jordbruket stort sett begrenset seg til sommerhalvåret.

Noe av det man legger merke til når man kommer til bygdene rundt Langfjorden er alle de tomme fjøsene. Ved de aller fleste husene som er bygd tidligere enn 1970 står det en tilårskommen fjøs. Mange av dem er for lengst rivingsmodne og står bare som monumenter over ei tid da et lite jordbruk var uunværlig for å skaffe nødvendige forbruksvarer til husholdet.

"Det va såpass dårlige forhold at vesse' du sko livnære dæ så måtte du drive me kombinasjon. Det va like vikti at du fikk tak i ei ku når du sko gifte dæ som at du fannt dæ ei kjærring. Før fikk du dæ kjærring, så fikk du gjerne småkarra, som sko ha melk. Det fantes det ikkje i butikkan i den tia. Det e ikkje så længe sia at det blei melk å kjøpe i butikkan. Det e jo lenge etter krigen her ute", sier Monalf fra Slettvik som er en av de tre som fortsatt kombinerer fiske og jordbruk i Langfjorden.

Det vanligste var å ha ei ku eller to og noen sauer. Hadde de mer ble det gjerne for tungt for de som var igjen heime. Når mannfolkene var opptatt med fiske eller anna arbeid var kvinnfolkene stort sett aleina om å drive jordbruket, men til tider hadde de også hjelp i unger og gamle. Jordbruksarbeide ble oftest regnet som kvinnfolkarbeide og det eksisterte en sterk motvilje hos mannfolkene mot å delta i dette arbeidet. Dette ser ut til å være et trekk som var vanlig mange steder. Når de derimot bare fikk lov til å være på havet, skal de visstnok ha vært betraktelig lettere å omgås. Det var en klar kjønnsbestemt arbeidsdeling. Heimen og jordbruket var kvinnenens domene og fiske og annet lønnsarbeide var mennenes. S. Saugestad har introdusert begrepet "omsorgsbonde" for å rette oppmerksomheten mot de ansvarsområder og arbeidsoppgaver som kvinnfolkene hadde. (Saugestad 1980) Mye av det som foregikk på land ble organisert av dem. Med mange av mannfolkene borte store deler av året var dette naturlig.

Fiskerbondetilpassningen var et arbeidsfellesskap hvor alles innsats var nødvendig for at det skulle gå. Og etterhvert som ungene vokste til måtte de delta i arbeidet. Jentene med kvinnfolkarbeide og guttene med mer mannlige syssler. De strenge rolleforventningene kunne imidlertid slakkes på. Flere kvinnfolk har f.eks rodd fiske på fjorden i perioder, men det var kanskje mindre problematisk for dem å gjøre mannfolkarbeide enn det var for menn å bevege seg over på kvinnenens domene. Disse rolleforventningene kunne også variere litt fra sted til sted i fjorden. Valborg forteller at som nygift og nyinnflyttet fikk hun beskjed av sin svigermor om ikke å skjemme bort mannfolkene, når hun også tok tungarbeidet med potetsekkene under potetopptakinga. Dette var noe som hun var vant til at kvinnfolkene utførte der hun kom fra.

Kombinasjonsdriften innebar en stor grad av sjøforsyning og utnyttelse av et vidt spekter av ressursser. Havet, jorda og skogen var grunnlaget for eksistensen. Fisk, jordbruksprodukter til mat og klær, ved, torv og bær er noen av de viktige ressursene som ble benyttet og dette skjedde på en svært grundig måte. Søndagsklærnes forskjellige stadier av gjenbruk, intill de havnet som mattefiller til slutt, er et eksempel på dette. Løypingsgryta, hvor både tang og fiskeavfall ble kokt til dyrefor, er et annet. Å drive på

denne måten forutsatte relativt små kapitalinvesteringer. De forskjellige sektorene måtte avpasses etter hverandre. Monalf er inne på dette i beskrivelsen av sin tilpasning.

"Ut i fra det æ hadde lagt opp at æ sko ha nåkka på land og på have. Æ kunne jo ikkje ha lagt mæ borti større ting før hellest så måtte æ ha slutta på land. Då har æ måtta drevve mykkje meire heilårig og mykkje meire ut igjenna have. Det heranne som æ driv på me e vel nåkka så heng igjæn ætte den gamle tids mønster då dæm hadde kombinasjon. Æ har jo ikkje stilla høgare krav værken på sjø eller land enn at man sko ha så man bærga sæ. Du må jo bruke litt førnuft når du ska drive i kombinasjon. Du kan jo ikkje kjøre opp i nåkka stort en vei, det vil jo arme dæ ut tel slutt."

Fra 50-tallet og utover ble den klassiske kombinasjonstilpasningen forlatt til fordel for mer spesialiserte yrkestilpasninger. Det må ses i sammenheng med framveksten av velferdsstaten, overgangen fra en økonomi som i stor grad var basert på sjølberging til pengeøkonomi med omfattende arbeidsdeling og myndighetenes næringspolitikk som var rettet mot å skape større og mer kapitalintensive enheter. Det skjedde store endringer i folks levetilstand og valgmuligheter. Valborg sammenligner forholdene i heimene i Langfjorden i begynnelsen av etterkrigstida, med det hun ser på fjernsyn fra u-land i dag. Det ble mye vannbæring og klesvask i elva. Ei eldre kvinne forteller at da de fikk innlagt vann heime på begynnelsen av 50-tallet ble begivenheten feiret med bløtkakefest. Dette ble sett på som stort til tross for at det "bare" var en kaldvannsspring som sto borte på veggen i kjøkkenet. På slutten av 50-tallet begynte også folk å få innlagt strøm og utover på 60-tallet begynte bilveiene å komme.

Økologiske forhold.

Som man forstår hadde de økologiske forholdene både på hav og land betydning for folks levemåte. Her vil jeg i hovedsak ta for meg forholdene i havet. De fleste av de fiskerne jeg har vært sammen med i løpet av feltarbeidet er enten eneyrkefiskere eller kombinerer fiske med annet enn jordbruk. Likevel skal jeg si litt om forholdene for å drive jordbruk fordi dette er viktig for diskusjoner som jeg skal føre senere.

Jordsmonn og terrengets beskaffenhet er faktorer som har stor betydning når du skal drive jordbruk. Begge deler fordeler seg nokså ulikt utover i fjorden. Inne i fjordbotnen regnes jordsmonnet for å være svært karrig. Den motsatte ytterligheten har du på vestsida i de ytre delene av fjorden. Her er det både flate jorder og god matjord. Lengre inn på vestsida og på østsida av fjorden er det i hovedsak terrenget som skiller de gode fra de dårlige

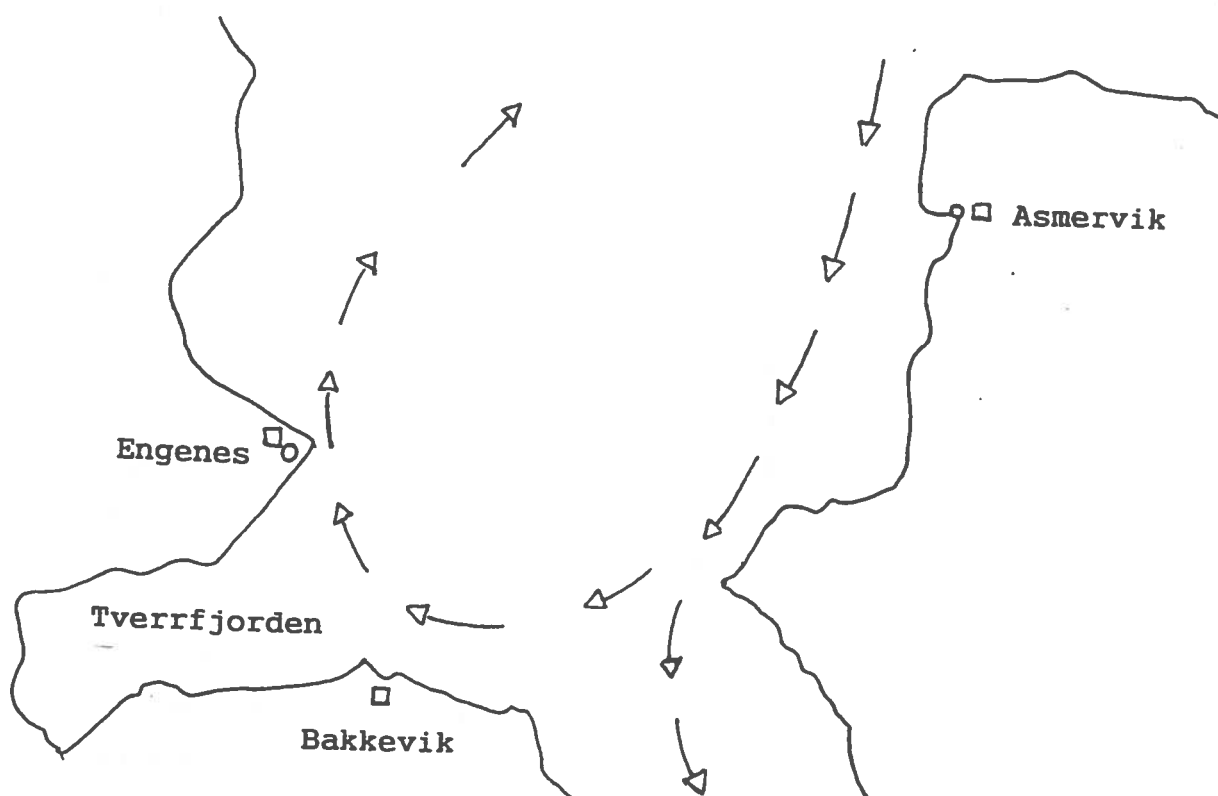
jordbruksforholdene. Enkelte steder er det mere bratt og ulendt enn andre. Klimaet i fjorden er også med på å sette grenser for hva som er lønnsomt å dyrke. Dette gjør at mange har satsset på geiter og sau, særlig i de mer ulendte områdene. Et omfattende utmarksbeite som dyrene kan benytte seg av i sommerhalvåret er med på å legge forholdene til rette for slik drift. Utmarksressurssene vil jeg i liten grad konsentrere meg om her selv om disse har vært av viktighet i tidligere tider. Idag er det bare beite, bær og ved som utnyttes i særlig grad. Bærressurssen er en fellesressurs som er fritt frem for alle og fordeler seg relativt likt i de forskjellige områdene, mens vedhugst er ei lita tilleggsnæring for noen av bøndene .

De ytre delene av fjorden har større forekomster av fisk enn de indre. Noen mener at hovedgrunnen til at Indrefjorden er en dårligere fiskefjord er de mange breelvene som renner ut her. De mener at den lave vanntemperatur gjør at alt vokser seinere. Tidligere var det mye sild i Langfjorden på ettersommeren og utover høsten. Det var sildunger, som kom oppover langs kysten. Denne silda ble fisket med not og levert til sildoljefabrikken. Langfjorden ble regnet for å være en av de bedere sildefjordene i området. Særlig inne på Tverrfjorden var det stor aktivitet når sesongen startet opp. Vandringsmønsteret til silda var som følger: Den kom inn til Vestlandet for å gyte. Så kom sildungene nordover og det var dem det ble fisket på i Langfjorden. Etterpå fant man den igjen utenfor Finnmark og oppe i Barentshavet, som garnsild. Den hadde da vokst seg litt større. Deretter krysset den over mot Island og ble nå kalt for islandssild, for så igjen å komme inn til Vestlandet som storsild. *"Nådestøte fikk sildestammen her oppe. Når det sku måkkes opp på tusenvis av tonn me sildunga så måtte det jo gå galt"*, sier Henry som er i fra Bakkevik. Det store krakket i sildebestanden kom på slutten av 60-tallet og etter dette var silda nærmest helt borte i mange år. Fiskerne forteller at det var lenge at de ikke så tegn til den i det hele tatt, men så begynte bestanden gradvis å ta seg opp igjen og fra et stykke ut på 80-tallet har det vært en levedyktig sildestamme som i hovedsak har holdt seg i nordre deler av Nordland og i Sør-Troms. Henry mener at stammen fortsatt er så liten at den ikke har hatt behov for å gjenoppta sitt gamle vandringsmønster for å skaffe seg næring. Høsten 1992 var første gangen på godt over 20 år at det var sildnotbåter i aktivitet inne på Tverrfjorden, men silda som sto der var for små i forhold til det minstemålet myndighetene hadde fastsatt. Til tross for at det er tegn til at sildestammen er på vei opp igjen, sier Anton at *"i dag e Tverrfjorn som en ørken mot ka han va"*.

Torsken er det viktigste driftsgrunnlaget for fiskeflåten i Langfjorden. Fiskerne kaller ofte torsken for "fesk". Dette sier noe om hvor sentral den er. Vi må imidlertid helt tilbake til midten av 80-tallet for å finne et godt vintertorskefiske (som er det viktigste torskefiske) i Langfjorden. Noen sesonger har vært litt bedre de siste årene, men jevnt over har det vært

ganske dårlig. Likevel er det mange båter som deltar i fisket når gytetorsken kommer sigende inn i fjorden utpå nyåret. Denne torskens har sitt oppvekstområde i Barentshavet og kommer ned til kysten når den har nådd gytemoden alder for så å returnere når den har gytt.

TORSKENS VANDRINGSMØNSTER

Fiskerne i Bakkevik forteller at torskens brukte å begynne å sige inn et stykke utpå nyåret. Den kom da langs østsida av fjorden for så å krysse over mot Bakkevik og fortsette langs land mot Bakken, hvor fjorden begynner å bli grunnere og den hadde sitt gyteområde. Der ble den stående til den hadde gytt, for så å sige ut langs land på vestsida av fjorden. Noe av fisken kunne også fortsette innover i Indrefjorden, men hoveddelen gytt utenfor Bakkevik. På vei ut av fjorden utpå vårparten brukte den å stoppe opp utenfor Asmervik for å beite på reka som hadde tilhold der. Fiskerne understreker at det var i den tida da det var fisk i havet og alt fungerte som det skulle at dette var et fast mønster som gjentok seg år etter år. I dag er det mer usikkert og den stoppen fisken hadde utenfor Asmervik er det blitt helt slutt med etter at reka ble oppfisket.

I de siste årene mener forskere å ha oppdaget at det finnes to forskjellige stammer av torsk. Den som kommer ned i fra Barentshavet og en som holder til inne i fjordene. Denne siste som de kaller for kysttorsk er stasjonær og går ikke opp i Barentshavet på næringsvandring. Ifølge forskerne skiller kysttorsken seg i fra "innsigtorsken" blant annet ved at den har en ryggvirvel mer og at øresteinene er annerledes. Det er delte meninger om denne fjordstammeteorien blant fiskerne i Langfjorden. En jeg snakket med i Bakkevik mente at årsaken til at forskerne kom med dette nå var at de antageligvis ville ha seg en ny forskningsbåt. Alle er imidlertid enige om at en del fisk blir værende igjen når storparten av gytetorsken siger ut av fjorden på våren, men de er uenige om dette er en egen stamme eller dette bare er snakk om enkelte eksemplarer. Det lille som blir igjen når innsig fisken har forlatt er i alle tilfeller lite å drive lønnsomt fiske på, men om eksemplarene er få fordi fjordstammen er nedfisket eller fordi det er bare noen etternølere som gir seg igjen er det uenighet om. I Indrefjorden er det imidlertid flere som mener at det finnes en stamme av kysttorsk i fjorden. En forklaring på de forskjellige oppfatningene om dette kan være at mesteparten av det som måtte være av en lokal torskestamme i fjorden befinner seg i de indre delene av fjorden hvor Indrefjordingene er best kjent og at det er stort sett "innsigtorsk" på gyte eller næringsvandring som er utenfor Bakkevik. Det kan altså være at hvor man bor og hvor i fjorden man har hentet sine erfaringer er avgjørende for hvilken oppfatning man har om dette spørsmålet. Tidligere var det også et rimelig bra torskefiske inne på fjorden om høsten. Dette fisket er avhengig av at det er sild i fjorden, fordi fisken følger etter silda for å beite på den når den kommer inn.

Seibestanden har hatt en lignende utvikling som mange av de andre fiskeslagene. Storseien, som fjorden tidligere var full av i sommerhalvåret, er nå så og si borte. Småseien som det blir fisket på nå var da uten interesse. Flere uttrykker forundring over at det i det hele tatt kommer nye generasjoner til, så lenge det nesten ikke finnes sei i gytemoden alder. Seien er en stimfisk som ofte kommer inn i fjorden på våren for så å forsvinne ut igjen på høsten, men i de siste årene har det heller ikke vært særlig mye småsei i fjorden.

Til utpå 50-tallet var det også en stor og livskraftig husestamme i Indrefjorden. Hva som var årsaken til at det da ble mindre av den er litt usikkert, men noen mener at stammen ble overbeskattet. Etter som jeg forstår er hysa mer stasjonær enn mange andre fiskeslag. Den holder seg gjerne i samme området gjennom hele syklusen. Derfor er det lite trolig at den bare skulle ha gått ut av fjorden. De siste par årene er det imidlertid tegn som tyder på at bestanden er iferd med å ta seg opp igjen. Fiskerne sier at de får stadig mer hysa i Indrefjorden og at torsken også er i litt bedre hold. Dette kan ha noe med at det har vært sildunger der de to siste somrene og dermed også mat til fisken.

Flere trekker frem oppstarten av rekefisket på fjorden etter krigen som et vendepunkt i ressurs-situasjonen. Dette fisket ble i hovedsak drevet av fiskere fra Dypvik, som ligger lengst ute i fjorden. Rekefisket var grunnlaget for velstandsutviklingen der i etterkrigstida, men fiskerne i Bakkevik og Slettvik mener at dette fisket har vært med på å ødelegge Langfjorden som fiskefjord. Helt opp til våre dager har dette fisket foregått uten skillerister og det fortelles at særlig i de første årene besto fangstene også av store mengder med torske- og hyseyngel. I Indrefjorden forteller de at hyseyngelen ble brakt på land i fjæra for at folk skulle kunne komme å hente til dyrefor. Det samme fortelles fra de ytre delene av fjorden. Henry forteller at reke-trålerne kunne få 6-7 kasser yngel i draget, bare med den forskjell at her var det torskeyngel som ble tatt opp. Oppstarten av rekefisket faller også sammen med at den store hysestammen i Indrefjorden ble oppfisket, så dette kan ha vært en medvirkende årsak til dette. Men reka var også mat til fisken og når så mye ble tatt opp kan dette også ha hatt noe å si for utviklingen av fiskebestanden.

Det at havfiskeflåten både har tatt opp store deler av loddestammen og også har forsynt seg grovt av de forskjellige årsklassene av torsk i Barentshavet ses av fiskerne i fjorden som hovedårsaken til det dårlige torskefisket i Langfjorden i de senere årene. Ved å fiske intensivt på torsken i dens oppvekstområde er bestanden kraftig redusert. Lodda, som er viktig mat for torsken har også lidd samme skjebne. Den har etter deres mening også en viktig funksjon når det gjelder å "dra" torsken inn til kysten, siden den er en viktig bestanddel på torskens spisekart.

Det er ting som tyder på at ressurs-situasjonen for enkelte fiskeslag kan være i bedring. Dette betyr nødvendigvis ikke at den er god, men likevel kan dette tolkes som positive tegn. Fiskerne i Bakkevik sier at så mye seimort som det er langs med land nå er det lenge siden det har vært og det samme gjelder sildungene. Det har også vært mer sei i -92 sesongen enn det har vært på flere år og fiskerne som bor i Indrefjorden sier at det er mer og større hyse der enn det har vært på flere tiår. Rekebestanden er også i ferd med å ta seg litt opp, sjøl om ikke dette har direkte betydning for fiskerne her inne, så er det kanskje et godt tegn nå som skillerista er obligatorisk. De indre delene av fjorden er i dag fredet for reke-trål, noe som mange mener har vært med på å bedre ressurs-situasjonen. Det har også vært en hel del auar (uer) i fjorden i det siste. For torsken, som er det viktigste fiskeslaget for fiskerne her, er det imidlertid liten bedring å spore. Innsiget av torsk i vintersesongen er labert.

Økonomiske skiller.

Folk har hatt ulike muligheter og dette har vært med på å skape store økonomiske skiller, men i dag er de mest ekstreme forskjellene borte. Innlemmelsen i velferdsstaten har ført til store endringer også på dette området. Tidligere hadde handelsmannen i Bakkevik mye makt. Han kjøpte fisk, solgte stort sett det som folk trengte av redskaper og matvarer, hadde båter og notbruk, eide mesteparten av området og hadde et stort gårdsbruk etter datidens standard. Han hadde med andre ord bukta og begge endene og mange var de som sto oppført med negative tall i bøkene hans. Som overklasse i ei lita bygd var det ikke bare å menge seg med bygdefolket. Omgangskretsen begrenset seg vel stort sett til ledelsen på sildoljefabrikken. Ei eldre dame forteller at handelsmannens kone aldri gikk på besøk til andre, men når ho sjøl fikk besøk utenfra ordnet ho det slik at hele selskapet ble invitert bort på formiddagskaffe til fabrikkbestyreren's kone.

Det eksisterte en himmelvid forskjell mellom disse og vanlige folk i fjorden. I dag er situasjonen en annen. I likhet med de fleste andre familiedynastiene på kysten fikk handelsmannen i Bakkevik stadig vanskeligere for å opprettholde sin stilling. Utover i dette århundret har det stort sett bare gått en vei og i dag er det bare restene igjen av det som var. Folk er kommet ut av dette avhengighetsforholdet.

Hadde du part i ei skøyte.....

Utover på 20 og 30 tallet ble motorskøytene stadig mer vanlig i fjorden, men ikke alle hadde mulighet til å kjøpe seg skøyte eller part i ei skøyte. Dette var store investeringer som krevde at man hadde penger eller var kredittverdig. Gårdsbruk ble ofte brukt som pant når penger måtte lånes. Men da måtte man ha gård av en slik verdi at den kunne benyttes til dette. En sier at når man hadde part i ei skøyte ble man regnet for å være ovenpå, men legger til at det var ikke så greit bestandig likevel.

De som hadde sildnotbruk var kanskje de av fiskerne som hadde best utkomme. Det fortelles at under notfiske inne på fjorden hadde nota like mange parter som det var mann med. Når hver mann hadde en part og det var 22 mann med på et sildsteng og de to skøytene som var med hadde 10-11 parter til sammen kan man godt tenke seg at det ble lite på den som var med som vanlig mann. " *Det va ei førferdeli olling og skriking og mykkje arbei, men penga bei det ikkje utav det*", sier Svein fra Slettvik. Det var nok i hovedsak de som eide notbruket som fikk mesteparten av overskuddet, men båteiere kunne jo også gjøre det rimelig bra.

De som hadde lite levde i stor grad fra hånd til munn. Monalf forteller at *"når du for på Lofoten og du tjente så mykkje at du fikk gjøre opp før det du hadde revve ut på butikken, og rusta ut familien me mat, også då igjæn rusta ut før næste tur tel Finnmarka, så rægna dæm det før at det hadde gådd bra."* Men det var ikke alle sesongene det ble overskudd ut av. Det hendte flere år at folk kom heim fra Lofoten på statens regning. Kjøperne presset prisene og det var heller ikke alle sesongene at det var like mye fisk å få. Ráfiskloven som kom i 1938 var et vendepunkt i så måte og har i ettertid vært med på å sikre fiskerne en rimelig andel av verdiskapningen fra fisket.

Indre og ytre deler av fjorden.

Bakkevik ble tidlig bygd opp som handelssted og fikk også anløp av dampbåt. Lokalbåtrute innover i Indrefjorden kom på et mye seinere tidspunkt. Et stykke ut i dette århundret ble også sildoljefabrikken etablert i Bakkevik, noe som bidro til at folk fikk økte inntekter. Åsmund kan fortelle at han merket stor forskjell, da han like etter første verdenskrig flyttet til Bakkevik fra en fjord i nærheten. I Bakkevik hadde alle nok mat. Sjøl om folk selvfølgelig ikke levde i overflod, så hadde de mulighetene til et fast inntømme fra lønnsarbeide. Indrefjorden, som i overveiende grad hadde samisk befolkning, ble regnet som et mer perifert område. Det at det var folk som fortsatt bodde i gammer her etter andre verdenskrig blir av folk i Bakkevik sett på som et tegn på at de ikke hadde det så bra økonomisk. Idag er det vanskelig å se forskjeller i levemåte mellom områdene.

Bakkevik var sentrum i Langfjorden så lenge fjorden var hovedfartsåren og båten det enkleste fremkomstmidlet. Utbygginga av veinettet har vært med på å endre denne situasjonen. I takt med at veiene kom ble lokalbåtene lagt ned og Bakkevik gikk fra å være et sentrum for handel og aktivitet til å bli et sted på en veiende. Hovedårsaken til at butikk og posthus fortsatt er opprettholdt, er at fabrikken fortsatt ligger der. Indrefjorden ble med veibyggingen knyttet nærmere til omverdenen og ligger i dag mer sentralt enn Bakkevik. Endringene i kommunikasjonsmønsteret har også hatt andre konsekvenser. Fra å være muligheten for kontakt med bygdene på andre siden, er fjorden i dag et hinder. Det er ganske "slående" at før veibygginga begynte å skyte fart var kontakten på tvers av fjorden mer vanlig enn kontakt på langs. (Som jeg skal komme inn på har dette også hatt sin årsak i etniske forhold). Under veiutbyggingene ble det i større grad vektlagt å knytte de forskjellige bygdene i fjorden til omverdenen enn å knytte dem sammen. Konsekvensen er at etterhvert som bilen har overtatt båtens plass som fremkomstmiddel er det blitt vanskeligere å opprettholde kontakt med familie og venner på andre siden av fjorden.

Kommunesammenslåing.

Enda langt ut på 60-tallet var Langfjorden egen kommune, men ble da delt mellom to nabokommuner. Den delen som jeg har gjort mitt feltarbeide i er derfor en del av en bykommune idag. Mange mener at dette har vært en stor ulykke for området. De som administrerer kommunen ser i mange tilfeller ut til å glemme at det bor folk utenfor bykjernen. Langfjorden kan derfor sies å stille med et dobbelt handicap i forhold til andre utkanter. Ikke bare har folk der vanskelig for å bli hørt av sin egen kommuneadministrasjon, de har i tillegg i liten grad hatt støtte av det kommunalpolitiske apparat i kontakten med sentrale organ.

De service funksjonene som har vært mulig å legge til byen er også blitt plassert der. Dette har gjort at det som kunne blitt viktige arbeidsplasser for en utkant som Langfjorden har havnet i byen. Folk i Bakkevik sier at de stort sett ikke har fått noe fra kommunen i løpet av den 30 årsperioden som er gått siden sammenslåinga. Veilysene kom f.eks. dit ved en feiltagelse. De var beregnet for ei anna bygd, men når de først hadde havnet i Bakkevik så ble de satt opp. Den manglende prioriteringa av området blir særlig bittert for folk siden sildoljefabrikken i Bakkevik har bidratt med store inntekter til kommunen.

Etnisitet.

Hva folk ikke snakker om kan si like mye, som hva de snakker om. Etnisitet er et slikt tema, som det ikke snakkes om. En av de få gangene jeg har hørt at etnisitet har blitt berørt, uten at det har vært som svar på et direkte spørsmål om dette fra meg, var under et møte i Bakkevik. Her ble opprettelsen av lokale forvaltningssoner i fjordene, eller samiske fiskerisoner som det også er blitt kalt, diskutert. En av deltagerne uttrykte da bekymring for at det skulle gå så langt at det ble nødvendig å stå i samemantallet for å få lov til å fiske. En annen repliserte da, *"det kan da umulig være nokka problem. Det e da bare å melde sæ inn. Alle som sett her oppfylle jo kravan tel det"*. Et par uttrykte uenighet i dette, men de fleste møtte utsagnet med latter. Han som sa dette er gift med den eneste fra dette området som har meldt seg inn i samemantallet og hun er forøvrig tilflyttet.

Av folketellingen i 1900 ser man at samene da utgjorde over halvparten av befolkningen i Langfjorden. I Indrefjorden var samene i stort flertall, mens de i den ytre delen utgjorde noe under halvparten av befolkningen. Denne prosentandelen har stadig blitt mindre for alle områdene i Langfjorden, opp mot vår tid. Ved folketellingen i 1970 var det bare 0.5% av befolkningen som regner seg som samer. Det samiske språket "forsvant" også raskt

etter andre verdenskrig. Den generasjonen som var iferd med å bli voksne da, hadde ikke lært samisk av sine foreldre.(Tove Johansen 1991) Få av dagens unge har oversikt over denne delen av sin egen historie. En av lærerne ved skolen på Langstrand fortalte at hun hadde spurt elevene i ungdomsskolen om hvor de trodde at samene som dominerer i tidligere folketellinger fra Langfjorden er blitt av. Da var det flere av elevene som mente at samene måtte ha flyttet.

Det er ikke overraskende at samene i stor grad er blitt assimilert, tatt i betraktning stigmaet det har medført å ha en samisk identitet i kystområdene i Nord-Norge (Eidheim 1971). På spørsmål fra meg forteller eldre at skjellsord som "kommagfinna" og "Indrefjordfinna" var i bruk tidligere. Ei eldre dame av norsk opprinnelse sier "*æ kan ikkje skjønne at vi kunne behandle dem på den måtn*". Ei anna sier "*når indrefjordingan kom utover tel Bakkevik så hendte det at de blei regelrett mobba*". Indrefjorden hadde ei større samisk befolkning enn de ytre delene av fjorden og det er underforstått at hun her mener samene som kom utover. Denne stigmatiseringen sammen med en intensiv fornuksingspolitikk fra myndighetenes side har bidratt sterkt til endringen i tilskrivelsen av etnisk identitet.

Det er et gjennomgående trekk at den samiske delen av befolkningen hadde tilhold på den skinneste og mest tungdrevne jorda. Dette er et bilde som går igjen fra andre fjorder og kan tyde på en viss fortrenning og marginalisering av den samiske befolkningen. Før 2. verdenskrig eksisterete det klare etniske skillelinjer mellom samer og nordmenn. Både statistikk og uttalelser fra eldre viser at det f.eks. var få giftemål mellom gruppene, noe som er et tegn på dette. (Johansen 1991:57) Men i dag kan det være vanskelig å spore forskjeller i sosial organisasjon, økonomisk velstand eller økologisk tilpasning tilbake til etnisk opprinnelse. Det tydeligste er at læstadianismen fortsatt har størst oppslutning i "samiske områder". Da den læstadianske lære kom slo den best an blant samer og kvener og dette mønsteret har i stor grad holdt seg opp til våre dager. Men til tross for at det kulturelle reportoaret er likt er det mye som tyder på at den tidligere situasjonen fortsatt henger igjen. Kanskje er dette årsaken til at samarbeide mellom områdene er vanskelig å få til idag. Folk i Bakkevik området klager f.eks. over at indrefjordingene aldri kommer utover til dem for å delta på arrangementer.

"Alle" regner seg i dag som norske og "alle" ser ut til stort sett å ha det samme kulturelle reportoar. Lokabefolkninga har likevel oversikt over den enkeltes etniske opprinnelse og dette har betydning for samhandlingen og utviklingen av sosiale identiteter.

"The ethnic aspect of identitymanagement may have become more or less dominant as oportunities and prospects have changed, but community members have carried with them

a load of past experience and knowledge about each other which have contributed to the elaboration of social identities and rules of conduct" (Thuen 1990:30)

Det at jeg sjøl er oppvokst i et samisk/norsk miljø gjør at jeg er veldig var for problematikken. Kanskje for var vil noen si. I allefall har jeg hatt problemer med å bringe temaet på bane når jeg har vært rundt og gjort mine intervjuer. De gangene jeg har tatt det opp har stort sett vært i forbindelse med at jeg har vært ute etter deres syn på de lokale forvaltningssonene som blir forsøkt opprettet. Forskere og lokale politikere har gått i spissen for å gjøre enkelte fjorder til lokale reguleringsområder som skal forvaltes lokalt. I den forbindelse har det kommet forslag om å kalle ordningene for "Samiske fiskerisoner" for på denne måten å kunne søke støtte i de samiske urbefolkningrettighetene. Stort sett alle fiskerne jeg har snakket med stiller seg i utgangspunktet positive til tanken om å opprette slike soner, men reagerer negativt på betegnelsen "Samiske fiskerisoner". En for meg nærliggende måte å tolke dette på er at de ikke har et helt uproblematisk forhold til sin etniske opprinnelse og at de vil ha seg frabedt å bli tilskrevet en identitet som de tidligere har forsøkt å fraskrive seg. De rent taktiske fordelene ved å benytte seg av den samiske urbefolkningsstatusen oppveier ikke kostnadene.

Den samiske identiteten har helt klart vært et stigma, men det er en fare for å bruke etnisitet som en for sentral forklaringsfaktor. Variablene som styrer folks liv er mange og sammenhengene mellom dem er kompliserte. Små utvalg gjør det også vanskelig å komme med noen konklusjoner om etnisitetens betydning for samhandlingen mellom folk i Langfjorden i dag. Men som jeg har vært inne på har folk fortsatt en oversikt over hverandres etniske tilhørighet. Men dette betyr ikke at etnisk bakgrunn alltid gjøres relevant for samhandlingen. Det kan se ut som at en persons samiske bakgrunnen gjøres relevant av den norske befolkningen når han/hun ikke lever opp til de verdier som er rådende. Utalelser som *"Du kan godt være same vesst du bare e en orntli mann"* tyder på dette. Hva det vil si å være ordentlig skal jeg komme mer inn på etterhvert, men det er kanskje når de ikke oppfyller disse kravene at deres samiskhet taler i deres disfavør. *"Han der fiin der inne"*, sier de ikke om Monalf som blir regnet for å være blant de ordentlige.

Læstadianisme og indremisjon.

Både indremisjonen og læstadianerne står sterkt blant de eldre i bygda, men i dag er få av de yngre tilsluttet disse menighetene. Likevel påvirker disse religiøse retningenes leveregler hele bygda. En av de yngre uttaler at *"Det e vanskele å få nåkka tel her. No e*

det på tide at vi slutte å bry oss me ka dæm måtte meine". En tredje "fraksjon" er de som ikke tilhører de to religiøse retningene. Det ser ut til at det også her har vært et visst fellesskap. Det å ta seg en dram har f.eks. ikke vært god tone i noen av de to pietistiske miljøene og kan derfor ha vært utgangspunkt for å komme sammen for de som stilte seg utenfor. Denne tredelingen har i de senere årene blitt myket opp ettersom ungdommene i liten grad har sluttet opp om de religiøse retningene. Læstadianismen har hele tiden stått sterkest i Indrefjorden og indremisjonen har hatt de fleste tilhengerne sine i Bakkevikområdet. Indremisjonen har i tillegg hatt ei lita menighet på østsida av fjorden. Dette avspeiler i stor grad også etniske forhold.

Læstadianerne har særlig hatt sterke meninger om hva som skulle foregå på skolen, både i og utenfor skoletida. Helt opp til ganske nylig har de arbeidet hardt for at undervisningsplaner og regelverk i størst mulig grad skulle utformes i tråd med deres oppfatninger. Blant annet har dans, spill og seksualundervisning vært tabuområder. Engasjementet for en skole i tråd med deres verdigrunnlag kan ses som en avvisning av storsamfunnet og den moderne tids verdier. Ettersom bare en av familiene tilsluttet den læstadianske menighet har unger på skolen i dag, har innflytelsen på hva som skjer der blitt noe mindre. Læstadianerne har også på andre områder sett seg nødt til å inngå noen kompromisser i kampen mot en syndig omverden. Blomster og gardiner finner man i alle hjem idag, men juletreet har enda ikke fått innpass hos alle. En av de yngre sier om sine læstadianske foreldre. *"Længe så ville de no ikkje vette av at vi sko ha TV heime, men no gjør dæm næstn ikkje anna enn å sette å se på han".*

Innenfor indremisjonen har ikke motstanden mot verdslige goder vært tilsvarende sterk, men også her har nøysomhet vært en av de sentrale verdiene. Det har vært en sterk avstandstaken fra bruk av alkohol i dette miljøet og det har blitt lagt vekt på å ha en moralsk livsførsel. Et eksempel på at misjonsretninga griper inn i fiskernes liv på havet er når Hans forteller at han måtte slutte med linefiske på Lofoten da han ble vakt. Han karakteriserer dette som et ugudelig fiske fordi det kom til konflikter og håndgemeng mellom fiskere fra forskjellige båter som dreiv dette fisket. Dette var ikke forenelig med å være tilknyttet indremisjonen.

Slekts- og familierelasjoner.

Familie og slektskap skaper sterke bånd mellom folk i Langfjorden. Det er ofte til familie og slekt folk opprettholder de nærmeste forbindelsene. Når de skal ha hjelp er det dit de henvender seg og i denne relasjonen er det ikke så nøye med umiddelbar gjengjeldelse av

ytelser. Tilbakebetalingen kan faktisk skje på et helt annet tidspunkt i livsløpet. Svært forskjelligartede ytelser ser også ut til å være konvertible i denne sammenhengen.

Slektskap er utgangspunkt for sammensetningen av båtlag. I de sjarkene som har to mann ombord er det ofte at disse to er brødre eller far og sønn. Familie og slekt er også med på å styre mye av den sosiale kontakten mellom folk. Da det begynte å bli tida for å drage seinota på hekken under feltarbeidet mitt var det ikke alle Reidar og Anton kunne kontakte for å få seitiender. Da var det var det familierelasjoner de benyttet seg av.

Slektskapselasjoner har også vært avgjørende for hvor folk har bosatt seg i bygda. Det er ofte at folk som er i slekt bor i nærheten av hverandre. Ut i fra slektskap blir folk kategorisert og stereotypisert av andre. Du møtes med spesielle forventninger av "de andre" hvis du er en Andersen.

Teknologi og lokal organisering.

Da jeg kom til Langfjorden i slutten av februar -92 så jeg 7-8 sjarker og 2-3 åpne småbåter som daglig lå på fjorden utenfor Bakkevik. Ca. halvparten av båtene var bygd i tre, mens resten var i plast. Størrelsen på sjarkene varierte fra 20 fot og oppover til nærmere 30. Jeg visste lite om hva de foretok seg der ute og så heller ikke noe system i hvordan de satte garnlenkene sine. Etterhvert som jeg ble kjent med forholdene forsto jeg at årsaken til at flere av båtene var samlet på Nessegrunnen så tidlig i sesongen, var at torsken kommer sigende inn på denne sida av fjorden. Et par uker seinere hadde stort sett alle båtene tilhold i Bakkevikøra og i Bakken. Da hadde torsken kommet helt inn og sto nå i dette området.

Teknologien i fisket har endret seg mye utover i dette århundret og har også hele tiden variert fra sted til sted og fra person til person. Jeg tror det kan være nyttig å skille mellom heimefiske og bortefiske. Heimefiske kan defineres som fiske som foregår så nært at man kommer heim hver dag. Dette begrepet har mange likhetstrekk med begrepet fjordfiske, som kanskje er av nyere dato. De gamle snakker om heimefiske når de skal referere til det fisket som foregår på fjorden. Bortefiske driver man når man er så langt heimefra at man må overnatte borte. For å gi et bilde av de forskjellige fiskeritilpasningene har jeg valgt å ta for meg to steder i fjorden, Bakkevik og Slettvik.

Jeg skal også ta for meg organiseringen av heimefisket og vil da konsentrere meg om vintertorskefisket utenfor Bakkevik. Det er de uformelle reguleringene jeg vil se på her. Dette er folks egne regler for hva man gjør og ikke gjør på havet, i motsetning til de formelle

som er myndighetenes forsøk på å regulere fisket. De uformelle reglene sier derfor noe om hvordan folk sjøl ønsker å organisere hverdagen sin.

Bakkevikområdet.

Befolkningen i Bakkevikområdet har hatt torskens gytefelter rett utenfor stuedøra. Sammen med mulighetene for inntekter fra arbeide på sildoljefabrikken som ligger her har dette hatt stor betydning for utviklingen av flåten. Fabrikken var avhengig av råstoffleveransene og det kunne derfor være lange perioder uten drift. Da var mulighetene der for å drive fiske på fjorden. Arbeiderne på fabrikken kom nesten utelukkende fra området rundt Bakkevik.

Torskefisket på vinterstid utenfor Bakkevik foregikk mest med garn, men juksa kunne også forekomme. Helt frem til langt ut i etterkrigstida var det umotoriserte småbåter som ble brukt til dette fisket. Reidar rodde f.eks. fiske med ei lita spissa ved siden av fabrikkarbeidet enda på slutten av 50-tallet. Det var også vanlig å arbeide på fabrikken i perioder av livet for så å gå over i annet yrke og da gjerne helårsfiske. Åsmund, som også er fra Bakkevik dreiv småbåtfiske på fjorden kombinert med fabrikkarbeide i starten av sin yrkeskarriere. Han sier at heimefisket i små umotoriserte båter var et strevsomt fiske. Det kunne være mang en hard tørn når det ble "landvindsrokk" vinterstid. Etter tre år med denne tilpasningen fikk han mulighet til å kjøpe part i ei skøyte og begynte å reise med denne.

Konkurransen om settene i Bakken kunne være hard. Regelen var imidlertid at hvis de hadde ei ferdig greid garnlenke i båten når de drog lenka si, og dermed var istand til å sette med en gang de hadde fått opp garnenden, så kunne ingen ta fra dem settet. Hadde de ikke ei garnlenke klar var det fritt frem for andre. Dette er et eksempel på lokalt utformede regler som regulerte fisket og skapte det nødvendige system i sakene. Fra andre steder har man hørt om at enkelte fiskere nærmest har hatt eiendomsretten til spesielle sett. Dette har etter som jeg forstår på fiskerne aldri vært akseptert i Langfjorden sjøl om enkelte kan ha forsøkt seg på å holde andre borte. Systemet kunne altså bli utfordret av enkelte, men i de aller fleste tilfellene ble reglene overholdt.

I Bakkevikområdet var det også noen skøyter. De som hadde disse båtene var naturlig nok beskjeftiget med disse og hadde liten mulighet eller behov for å kombinere dette med annen næring, bortsett fra et lite jordbruk. Paul forteller at det var 20 silnotbruk i området før krigen. For å kunne håndtere ei slik not trengte man to større båter. Det vil altså si at det var dobbelt så mange skøyter eller kuttere på 45-60 fot i fjorden og noen av disse holdt

til i Bakkevik. Disse båtene gikk også på Finnmarka og Lofoten med lina, juksa og garn. Paul begynte etter krigen å drive banklinefiske med leide og senere med egne båter. Dette var båter i størrelsen 60 - 80 fot, som alle hadde sitt utgangspunkt i Bakkevik, men som hentet mannskap fra hele fjorden. Når han ikke dreiv banklinefiske dreiv han fiske med not og garn.

Det var altså to forskjellige hovedtilpasninger i Bakkevikområdet. Den som mange hadde med garnfiske fra småbåter på fjorden, et lite småbruk og arbeide på fabrikken. Eller nærmest helårsfiske med større båter og med not, garn, juksa og lina. Men dette var ikke helt adskilte kategorier. Det kunne også hende at enkelte som hadde arbeide på fabrikken tok seg turer med skøytene på Lofoten eller Finnmarka.

Slettvik.

Slettvik ligger lengre inn på østsida av fjorden. Helt fram til våre dager har fiskerne her drevet med linefiske og de får svært godt skussmål fra andre fiskere i fjorden. Paul sier at fikk han folk fra Slettvik med seg på stubben (banklinefiske) så var han berget. Kunnskapene om linefisket gikk i arv fra generasjon til generasjon. Monalf kan fortelle at det begynte med at de sto ved linestampen på kjøkkenet og fikk krøke en angel nå og da mens de større egnet. Så fortsatte det med at de allerede før de kom i skolepliktig alder satte lina nedenfor støa. Mannfolkene deltok i sesongfiskeriene i Lofoten og på Finnmarka, så det ble guttungenes sin oppgave å skaffe fisk til husholdet i disse periodene. På denne måten ble de sosialisert inn i denne tilpasningen. Året startet for fiskerne fra Slettvik med at de dro på Lofoten litt ut på nyåret, for så å komme heimom en tur som snarest utpå våren, før de dro på Finnmarka. På sommeren var det jordbruksarbeide, vedhogst og torving for så å drive heimefiske utover høsten. Veden og torva ble dratt til gårds på kjelke når vinteren kom. Helst mellom jul og nyttår, før Lofotsesongen startet opp igjen.

Før andre verdenskrig var det stort sett robåter de brukte i Slettvik. Monalf forteller at første året han var på Lofoten i 1943 som 16 åring, var det med en firroring sammen med faren og onklene. Dette var siste året det ble rodd med robåter i Lofoten. For en skårunge var arbeidet å sitte og andøve med årene hele dagen under åpen himmel, mens de voksne fisket. Det kunne bli lange kalde dager for en guttunge. Båtene som de brukte på Lofoten hadde de liggende igjen der over sommeren og så leide de en mann til å passe og stelle dem. Frem og tilbake tok de hurtigruta, men det var også fiskere som leide båter både i Lofoten og på Finnmarka eller fraktet med seg sine egne båter på forskjellig vis.

En studie som er gjort på denne siden av fjorden forklarer de små umotoriserte båtene med at den samiske delen av befolkningen hadde større problemer med å få lån til å investere i nye fartøyer enn den norske (Nergård 1977) Dårligere økonomiske forhold kan også være årsaken til at lineteknologien ble valgt her. Et par stykker jeg har snakket med forteller at lina ble regnet som en billigere utrustning og mener at mindre penger blant folk i dette sjøsamiske området gjorde at linedrifta ble dominerende her. Etterhvert ble imidlertid lineteknologien en kunnskapstradisjon som gikk i arv fra generasjon til generasjon. De større motoriserte båtene befant seg med andre ord før siste krig i Bakkevikområdet og innover på vestsida av fjorden. Utover i etterkrigstida endres imidlertid dette bildet seg. Fiskerne i Slettvik var dyktige og etterhvert ble de i stand til å anskaffe seg større båter.

Fra skøyter til sjark.

Da Reidar kjøpte den første sjarken på begynnelsen av 60-tallet hadde fiskerne på vestsida av fjorden vært igang med å kvitte seg med skøytene sine ei god stund. Og kondemneringsordninga (fiskere fikk tilskudd for å kvitte seg med båtene) bidro til at flere forsvant. Som den siste solgte Paul båten sin på midten av 70-tallet, for å gå over til sjark. I Slettvik skjer denne endringen på et senere tidspunkt. Monalf solgte f.eks. ikke skøyta si før i 1987. Rekruteringssvikten blir oppgitt som en viktig årsak til at de større båtene ble borte, men denne utviklinga startet tidligere på vestsida enn på østsida av fjorden. På vestsida hadde ungdommene muligheten for å ta seg arbeide på fabrikken og disse arbeidsplassene ble etterhvert mer helårige. I Slettvik var mulighetene for annet arbeide i bygda mindre og dette var nok en viktig årsak til at de større båtene ble beholdt lengre her.

"Garn og notfolk" og "Linefolk".

I Slettvik omtaler de fiskerne i Bakkevik som "garn og notfolk". Der er det disse brukstypene som har vært dominerende hele tiden. I Bakkevik sier de at fiskerne i Slettvik var "linefolk" og sier samtidig at dette er en brukstype som de aldri har hatt interesse for. Den i Bakkevik som har hatt mest befatning med denne type bruk er Paul under banklinefiske. Men han rekrutterte mest folk fra andre steder i fjorden til dette fisket.

Heime på fjorden ble Bakken regnet som garnhav og iallefall i vintersesongen var det ingen som satte lina der. I området utenfor Slettvik var det imidlertid lina som rådde grunnen. Dette var ikke ei fastlagt inndeling i garnhav og linehav, i likhet med den ordninga som har vært praktisert i Lofoten. "Det bare va sånn", sier noen av fiskerne i Bakkevik. Fiskerne fra

Slettvik, som jeg har snakket med, mener at en av årsakene til at fiskerne derfra ikke deltok i vinterfisket utenfor Bakkevik var avstanden. Før i tida da de hadde båter uten motorer var det faktisk lettere å dra til Lofoten, hvor det var korte utror. Da de fikk båter med motorer ble disse tilpasset tradisjonen med å gå på Lofoten og Finnmarka, noe som gjorde at det fortsatt var lite aktuelt å delta i heimfisket utenfor Bakkevik på vinteren. Og på høsten når fiskerne fra Slettvik var heime var ikke området utenfor Bakkevik så attraktivt som på vinterstid. Derimot var det et godt fiske etter hyse og sei utenfor Slettvik på denne tida av året. Årsaken til at fiskerne fra Bakkevik ikke deltok i dette fisket utenfor Slettvik var nok hovedsaklig avstanden, men i tillegg var de i denne perioden av året som oftest sysselsatt på fabrikk eller deltok i sildefisket.

I dag er disse skillene iferd med å viskes ut. I de seinere årene har lina blitt lite brukt også av fiskerne i Slettvik. Utover på 70-tallet gikk fiskerne der over til garndrift. Hovedårsaken til at fiskerne i Slettvik gikk over til garn var at linedrifta ble for dyr. Hvis de skulle ha muligheten til å sette daglig måtte de ha folk på land til å egne og disse skulle selvfølgelig også ha si lønn. Svein forteller at en vanlig sammensetning av et båtlag når de lå med lina på Finnmarka var 4 på sjøen, 3 på land i egninga og ei kokke. Så kom agnprisen i tillegg. Det sier seg selv at de måtte få en del fisk for at denne drifta skulle bli lønnsom.

Avstander som i dag regnes som små kan i tidligere tider, da man var avhengig av vind eller årer, ha vært årsaken til at "bruksretten" til spesielle fiskefelt har oppstått. Men dette var ikke snakk om en eiendomsrett i den forstand at folk som ikke hørte til ble jaga. Med motorer i båtene er aksjonsradiusen økt slik at fiskerne fra andre steder i fjorden har mulighet til å delta i vintertorskfisket i Bakken, men fortsatt er det fiskerne fra Bakkevik som har den mest omfattende kunnskapen om dette fiskefeltet.

Fra slutten av 60-tallet og utover valgte fiskerne å investere i sjarker. Disse båtene var billigere i drift og krevde ikke et større mannskap. Yrkeskombinasjoner ble mindre vanlig, men Reidar og Anton førte vidre tilpasningen med heimfiske. Da de gikk over til å drive fiske på heltid på slutten av 60-tallet hadde de ikke behov for å gå noen andre steder. Da var det tilstrekkelig med fisk i Langfjorden, men dette har etterhvert endret seg. Fiskerne i Slettvik har i dag gått over til garn, men har opprettholdt tradisjonen med å dra på Lofoten. Monalf har f.eks. rodd 45 sesonger i fra Henningsvær og er derfor antageligvis like godt kjent med de lokale forholdene der, som han er med forholdene i Langfjorden. I likhet med fiskerne i Bakkevik hadde fiskerne i Slettvik sin siste sessong på Finnmarka i -87. Kvote blir tatt i Lofoten på vinteren, og utover våren og sommeren blir det lite fising. I dag hører fortsatt mange av de større sjarkene i fjorden til i Slettvik, og de har som nevnt et fiskemottak der som fiskerne der har gått sammen om å starte. I likhet med i Bakkevik

driver noen fiskere fra Slettvik i dag bare heimefiske. Men det er imidlertid vanskelig å få tilstrekkelig utkomme av bare å fiske på fjorden. Noen av dem reiser med større båter, tar annet arbeid eller har trygd i tillegg

Med færre båter på fjorden er det ikke nødvendig å krige om settene. Det er som oftest plass til alle på de beste settene og de trenger heller ikke å sette oppå hverandre. Dette fører til at de kan ligge å greie etter at de har dratt lenka og likevel få plassen tilbake. Det kan imidlertid hende at noen kommer og tar settet mens du greier. Et eksempel på dette er den hendelsen inne på Tverrfjorden som jeg beskrev i starten av oppgaven. I denne situasjonen var det lite populært at Paul og Jon kom og tok settet.

Persontyper og bygdeidentiteter.

Bygdenes beliggenhet, teknologi, etnisitet og religion er faktorer som har artikulert med hverandre over tid og skapt statuser som igjen har blitt til særegne persontyper og bygdeidentiteter. Å forsøke å lage typologier av hvordan fiskerne var sammensatt som personer ut fra disse faktorene i Slettvik og Bakkevik vil nødvendigvis føre til at variasjonene innen de to bygdene blir borte. Religiøs tilknytning kan f.eks. variere litt i Bakkevik og til en viss grad også etnisk bakgrunn. Likevel tror jeg at det kan være nyttig å lage slike typologier fordi det rydder opp og gjør bildet klarere.

Bakkevik var lenge sentrum i fjorden, med fabrikk og handlessted. I forhold til områdene lengre inn i fjorden ble folk i Bakkevik regnet for å være bedre stillt økonomisk. Den typiske fiskeren fra Bakkevik er av norsk opprinnelse, er tilknyttet indremisjonen og dreiv med garnfiske fra småbåt på fjorden kombinert med arbeide på fabrikk eller han fisket hovedsaklig med gam og not fra større skøyter. Indrefjorden ble regnet for å være utenfor allfarvei og folk hadde dårligere levekår der enn i Bakkevik. Den typiske fiskeren fra Slettvik er av samisk opprinnelse, er læstadianer og deltok i de store sesongfiskeriene med lina og juksa.

De økologiske forholdene varierer mye i fjorden og dette hadde særlig stor betydning tidligere da man var avhengig av å ha et lite gårdsbruk og mobiliteten var mindre, noe som gjorde det til en stor fordel å bo i nærheten av de gode fiskefeltene. For folk i Slettvik ser deres etnisk opprinnelse ut til å ha vært medvirkende til at de har bosatt seg i et på mange måter marginalt område i fjorden. Indrefjorden hadde ikke de gode fiskefeltene som fantes lengre ut i fjorden og jordbruksforholdene var heller ikke de beste i mange områder

som fikk samisk bosetning. Dette sammen med dårligere økonomi enn hva nordmenn generelt hadde, la igjen føringer på valg av teknologi og tilpasning. Den samiske delen av befolkningen hadde tidligere også et kulturelt repertoar som skilte seg vesentlig fra det som den norske delen av befolkningen hadde. Det er en utbredt oppfatning at samenes tradisjonelle religion resulterte i en nærhet til naturen som igjen førte til en annen ressursutnyttelse enn hva den norske delen av befolkningen sto for. (Bjørklund -78) Tilknytningen til læstadianismen kan ha hatt en lignende innvirkning. Om noen av de økonomiske forskjellene som jeg har pekt på er en konsekvens av ulike verdensbilder og oppfatninger av det gode liv eller om det er et resultat av majoritetens undertrykking av den samiske minoriteten er vanskelig å ha noen klar formening om. Men det er rimelig å tenke seg at situasjonen skyldtes en kombinasjon av begge.

Idag er det skillene i fiskeritilpasning mellom fiskerne i Slettvik og Bakkevik man først legger merke til. Forskjellige tilpasninger har krevd og utviklet svært forskjellige kunnskaper og identiteter. Sjøl om garn og juksa i dag er de dominerende brukstypene i begge bygdene medfører dette at fiskerne i Slettvik fortsetter å gå på Lofoten, mens Bakkevikfiskerne velger å holde seg i nærheten av Langfjorden.

Hva er det folk vektlegger ved fortida?

Det er to utviklingsforløp, som de fleste fiskerne nevner når fortida beskrives. Det ene er fremveksten av velferdsstaten. Utover på 50 og 60-tallet fikk også befolkningen i Langfjorden del i velferdsgodene. Det å bli opptatt i det gode selskap ved å få tilgang på det som de tidligere bare hadde opplevd når de hadde vært i mere sentrale strøk har nok hatt sitt å si for sjølfølelsen. Dette gjelder nok ikke bare for Langfjorden, men denne utviklingen kom seinere her enn mange andre steder. Enda i dag henger det igjen en liten mindreverdighetsfølelse på landsbygda ovenfor byfolk. Byen regnes fortsatt som litt finere, men dette skillet var enda tydeligere tidligere.

Det andre er utviklingen av fiskeressursene. Enda på femtallet var fjorden full av sei, torsk, sild, hyse osv. I løpet av de 40 årene som er gått siden dette har det bare gått en vei. Den ene grunnpilaren i fiskernes eksistens etter den andre har forsvunnet. Eksemplene på fiskeslag som er blitt nedfisket og nærmest har forsvunnet fra fjorden er mange. Men de snakker også om teknologiske forbedringer innenfor fiskeriene som gjorde at det verste slitet ble borte, men her mener de at effektiviseringa er blitt ei ulykke.

Velferdsgodene som fiskerne og deres familier har oppnådd, har en nær sammenheng med industrialiseringa i etterkrigstida. Ei industrialisering som i fiskerisektoren er årsakene til den forfatningen fiskeressursene er i dag. På den ene siden la Gerhardsen og sosialdemokratiet grunnlaget for en velstandsøkning som fiskerne har fått høste godene av. På den andre siden kan prisen for denne velstandsøkningen bli at grunnlaget for den tilpasningen de har, er iferd med å bli borte. Det verste slitet er borte, men ungdommene, arbeidsplassene og fisken er også borte. Fiskerne i Langfjorden har kunnskapene og ser at det bærer galt avsted. Dette er et dilemma som folk lever med i hverdagen og flere sier at det var fint med en del av den nye teknologien, men at det nå har gått alt for langt.

De ser og har lenge sett hvor dette bærer. Selv om de har kunnskapene om og nærheten til naturen, føler de på ingen måte at de blir tatt med på råd når kursen i fiskeripolitikken skal settes. Når Anton sier, at som fisker så har du ikke en gang nådd første trinnet på rangstigen i samfunnet, er det et uttrykk for den maktesløsheten han føler. Allerede da jeg kom til Bakkevik sa fiskerne der at med den måten som loddefisket foregikk på så var det bare snakk om kort tid før bestanden ville være nedfisket igjen. Som de sa så måtte jo alle forstå at å ta lodda ute i havet før den kom inn til land for å gyte ikke kunne gå i lengden. Nå har akkurat dette skjedd. Lodda er så nedfisket at myndighetene har sett seg nødt til å innføre totalstopp i fisket. Fiskerne i Langfjorden er klar over hva som skjer i havet, men ser ikke at de har noen muligheter til å påvirke situasjonen. De stoler heller ikke på noen måte på at de som bestemmer vil legge forholdene til rette slik at det blir muligheter for å leve av fisket, for de som har små båter, også i framtida. Erfaringa deres viser at ressursforvaltninga har spilt falitt gang på gang.

Fiskere i Slettvik legger vekt på fattigdom og knagre forhold før 2. verdenskrig og hvordan de etterhvert skaffet seg flere skøyter utover i etterkrigstida. Dette skjedde samtidig som de større skøytene etterhvert forsvant fra vestsida av fjorden. På slutten av 60-tallet var det derfor i Slettvik at de større båtene i fjorden var stasjonert. De forteller også om slitet og strevet og om lange sesonger borte fra familien på Lofoten og på Finnmarka. Av andre i fjorden får de svært godt skussmål som fiskere. De har altså skåret høyt når det gjelder alment verdsatte dyder, som arbeidssomhet og dyktighet. Noe som har medført at de omtales med respekt av de andre fiskerne i fjorden. Det etniske stigmaet er dermed kommet noe i bakgrunnen. Men alt arbeidet og slitet er det ikke bare folk i "samiske områder" snakker om. Dette er noe som de fleste trekker frem når fortida skal beskrives. Dette sier utvilsomt noe om hvordan det var, men vektleggingen sier også noe om hvem de ønsker å være.

4. FISKE I BAKKEVIK.

Dette kapitelet skal omhandle fiskerifeltet og i hovedsak det som skjer på havet. Jeg skal her ta utgangspunkt i en beskrivelse av det fisket som Reidar og Anton driver ute ved Tjøøya i vintersesongen. For å få tak på fiskernes personkonstruksjoner og identiteter må man ha et innblikk i de ordningene som de er en del av. For fiskerne er ordningene av materiell og natur sentrale. Jeg vil derfor legge stor vekt på å vise hvordan de inngår i matrielle ordninger av båt og bruk, og naturordninger av hav, fisk og værforhold. Som fiskere ute ved Tjøøya inngår de også i flere sosiale ordninger. Båten er ei slik ordning, men de har også kameratbåter og i tillegg er det andre båter av forskjellige kategorier som fisker her. Fiskeflåten i Langfjorden representerer en bærekraftig tilpasning til de økologiske forholdene. I avslutningen av kapitlet skal jeg ta opp til diskusjon hva som er årsaken til at en slik tilpasning velges. Først skal jeg imidlertid gi en kort beskrivelse av Bakkevik hvor aktivitetene på havet har sitt utgangspunkt. For så å presentere Reidar og Anton og hvordan et år i fiskebåten kan se ut.

I den ytre delen er Langfjorden ganske bred, men lengre inn deler den seg i to smale fjordarmer. Den ene av dem, Indrefjorden, strekker seg i sørøstlig retning og er avgrenset fra resten av fjorden av en terskel (endemorene). Den andre, som har navnet Tverrfjorden, strekker seg i vestlig retning. Der hvor fjorden deler seg ligger Bakkevik.

Bakkevik er ei svært langstrakt bygd med omlag 90 innbyggere fordelt på ca. 40 husstander. Fra den ene enden til den andre måler bygda 6 km. Alle husene ligger spredt langs veien, som de fleste stedene går helt nede langs fjæra. Men i midten av dette området er bebyggelsen mer konsentrert og her ligger også butikken, posthuset, kapellet og fabrikkene. Butikken holder til i et av byggene på det gamle handelsstedet. Her er det også dårlig vedlikeholdte sjøhus og ei lang kai som vitner om ei storhetstid som en gang var. Fabrikkene som ligger i nærheten av denne bebyggelsen er stor og de fleste vil nok også si stygg. Det at den ligger i så naturskjønne omgivelser gjør den ikke akkurat penere.

De fleste bolighusene i Bakkevik er bygd på 50 og 60-tallet og er i den karakteristiske stilen som var vanlig da. Det er praktiske, nærmest litt asketiske bygninger i to etasjer uten nevneverdig utsmykning og krimskrams. Vinduene i kjøkken og stue vender ned mot havet. De som er så heldige å ha huset ovenfor veien har også oversikt over det som skjer på veien fra disse vinduene. I de fleste husene er de tradisjonelle todelte vinduene byttet ut med "husmorvinduer" uten sprosser. Selv om husene er nokså like markerer valget av malingsfarge på huset individualitet. Stort sett alle nyansene i fargespekteret representert. Mange av husene ligger i velstelte hager med gressplen og blomsterbed

anlagt langs husveggene. Naustene langs med fjæra er det mange av og 3 av fiskerne har også egne kaier. De andre må "lande" i fjæra når fangsten ikke skal leveres på fiskebruket på andre sida av fjorden. Alle fiskerne har sine egne fiskehjeller i tilknytning til naustene sine. Siden stedet mangler fiskebruk velger fiskerne til tider å tørke fisken de får og levere den til en oppkjøper som kommer en gang i året.

Arbeidsplassene i bygda finnes innenfor fiske, jordbruk, grusutskipning og på fabrikken. Grustakene og fabrikken sysselsetter rundt om 40 mennesker, men bare et fåtall av arbeidstakerne her er bosatt i bygda. De fleste kommer fra andre steder i fjorden. Det er fire gårdsbruk i bygda og drifta av tre av dem kombineres med annen næring. Hvis man tar med pensjonister og trygdede er det tolv personer engasjert i fiske, på eller utenfor fjorden. De fleste er fra 50 år og oppover. Ungdommene har stort sett valgt å forlate bygda til tross for overflod av arbeidsplasser, de fleste riktig nok for menn. Kvinnenes muligheter har vært mindre. Posthus, butikk, messa på fabrikken, lefsebaking, husflidsproduksjon, jordbruk, skole og barnehage er de som har vært benyttet.

Selv om mange har dratt, har noen av guttene valgt å bli i bygda. Fire stykker driver fiske, en av dem i kombinasjon med gårdsdrift. To er ansatt på fabrikken og to arbeider i grustakene. To har startet med gårdsdrift, en har overtatt butikken og fire er uten inntektsgivende arbeide. Jentene i aldersgruppen 20 - 40 år er nærmest totalt fraværende. Det sier seg sjøl at statusen ugift er dominerende blant guttene. Ei eldre dame forteller at hun bruker å telle pensjonistene i bygda når hun ikke får sove. For å få litt forandring hadde hun en kveld bestemt seg for å telle ungdommene, men da ble hun så skremt over hvor få som var blitt igjen at hun ble liggende våken halve natten.

Skole og barnehage ligger på Langstrand ca. 10 km fra Bakkevik. I mange sammenhenger regnes disse to stedene som ei bygd. Butikk, posthus og misjonsforeningens kapell ligger i Bakkevik. Skole, barnehage og læstadianernes forsamlingshus ligger på Langstrand. Alt dette benyttes av folk fra begge bygdene og i tillegg er en del av foreningslivet felles. På Langstrand bor det også 7 yngre jenter som i hovedsak er kommet dit i forbindelse med giftemål med gutter fra stedet eller de er lærere på skolen. Der er det flere gårdbruk og tre av dem skaffer arbeide til både kone og mann på helårsbasis. Fire drives i kombinasjon med annen næring. F.eks. transport eller arbeide på fabrikken i Bakkevik. Fiskeriaktiviteten foregår imidlertid stort sett i Bakkevik og det har derfor vært naturlig for meg å ta utgangspunkt i Bakkevik i min undersøkelse.

Fiskermiljøet.

De fleste mannfolkene som bor i Bakkevik har deltatt i fiske på et eller annet tidspunkt i livet. I dag er det 11 stykker som er registrert på blad B og 3 stykker registrert på blad A i fiskerimantallet. Av disse er det 12 som har vært i aktivt fiske i løpet av feltarbeidsperioden min. Knut som snart passerer 30 og Finn som har rundet 40 reiser på trålere og er borte mesteparten av året. Paul og Henry er blitt såpass voksne de har oppnådd å få lønn av folketrygden, men er fortsatt aktive fiskere. Henry fisker fra åpen båt på fjorden, mens Paul har en større sjark sammen med sønnen Jon. Hovedinntekten har Jon i fra denne sjarken, men han har også i kortere perioder vært med som mannskap på kyst og havfiskefartøy. Reidar og Anton begynner også å nærme seg pensjonsalderen, men har fortsatt noen år igjen. De to har en større sjark sammen. Hjalmar er jevnaldring med dem, men er uføretrygdet og hans deltagelse i fiske er noe sporadisk. Sjarken hans ligger mye i fortøyninga. Gunnar som er i midten av 40 årene fisker ved siden av å drive gård og denne må nok kunne sies etterhvert å ha blitt hovedbeskjeftigelsen. Magnus og Herleif som er far og sønn har i perioder vært med som mannskap på forskjellige båter i fjorden. Både Oddleif og Knut, som nå er pensjonister ligger mye på fjorden med juksa når været er bra. Oddleif har tidligere kombinert fiske med arbeide på fabrikken, mens Knut i tillegg til fiske har drevet butikken sammen med Mikkel.

For ei lita bygd som Bakkevik er ikke 12 fiskere så lite, men man skal merke seg at 4 av dem er pensjonister og at to av de yngre fiskerne, Knut og Finn, ikke fisker på båter som har sitt utgangspunkt i fjorden. Disse to er ugifte og er borte fra bygda mesteparten av året. Finn har tidligere vært med båter her i fjorden og derfor er det kanskje en sjanse for at han kommer tilbake. Knut har ikke fisket på fjorden og sier at det kunne han ihvertfall ikke tenke seg til å starte opp med. Tidligere var det vanlig at de yngre arbeidet ombord i kystfiskefartøy og trålere, for så å kjøpe seg sjark når de blir eldre og starte fiske med utgangspunkt på heimplassen. Mye tyder imidlertid på at dette karrieremønstret er i endring. F.eks. er Knut iferd med å kjøpe bolig utenfor bygda og flere av de som har en lignende tilpasning som han, i fra bygdene i nærheten, er iferd med å gjøre det samme eller er allerede flyttet. Dette minsker sjansene betraktelig for at de skal komme heim og gå igang med sjarkefiske. Det er heller ikke enkelt å starte opp med sjarkefiske i Langfjorden hvis man ikke har hatt en fot innenfor dette systemet. Flere mener at mange år på tråler ikke er noen god utdannelse for å begynne med sjark. Arbeidet ombord på en tråler har på flere måter større likhetstrekk med industriarbeide enn med det fisket som drives i fjordene. I tillegg er det problemer med å starte opp i dag på grunn av de strenge reguleringene av småbåtflåten. Så noen rekrutering fra dette holdet kan man derfor ikke belage seg på slik det ser ut idag.

Til tross for at en del av fiskerne begynner å bli noe opp i årene, så er det fortsatt et aktivt fiskermiljø i Bakkevik. Fiske er ikke noe de slutter med sjøl om de når pensjonsalderen. Kanskje slår de litt ned på farta etterhvert som helsa blir dårligere, men noen ser ikke ut til å la seg anefekte av slike forhold heller. Paul holder fortsatt tempoet oppe, men det hjelper vel på at Jon kan ta mye av tungarbeidet.

Reidar og Anton.

- en kort presentasjon.

Reidar nærmer seg 60 og er eldst av de to. Et langt liv på havet med mye "slettring og slingring" gjør at han har en del problemer med knærne. Dette gir han en karakteristisk stil når han kommer etter veien. Den blå topphuva hører også med, sommer som vinter. Det sikreste vårtegnet er at den glir lengre og lengre opp over ørene etterhvert som det begynner å bli varmere i været, intill at den sånn rundt sankthans sitter som en kalott midt oppe på hodet. Det samme har en tendens til å skje under arbeid også. Med et høyt innsatsnivå er det ikke til å unngå å bli svett.

Reidar tar seg av mye av den utadrettede kontakten både når de er på land og ombord. Han er jovial og lett å prate med og latteren sitter løst. Det er ikke uten grunn at naustet hans er den eneste private arenaen hvor de fleste mannfolkene i bygda kommer innom for å slå av en prat. Riktignok ligger det nært veien, men dette er neppe den eneste årsaken. Det er tydelig at han sjøl setter pris på denne kontakten, men til tross for dette er han heimekjær og lite på besøk hos andre.

Omsorgen han viser for det som er levende kan være rørende. En av de første gangene jeg traff han hadde han funnet en avkrefta måse i fjæra med knekt fot. Etter flere spjelkningsforsøk ble han nødt til å avlive den. Det samme når han beskriver hvordan det var å få levende sel på garnene under "selinvasjonen". Samtidig tar han ikke fem øre for å skyte kråka hvis den går på tørrfiske eller røyskatta hvis den er ute etter den hekkende ea (ærfuglen). Denne omsorgen for ea er noe han har til felles med de fleste eldre mannfolkene i bygda. Nå er ikke han blant de mest ekstreme, men av og til kan dette miljøværet få nok så sære utslag sett fra mitt ståsted. Som når både falk og andre fredede rovfugler blir skutt for å værne om ea.

Anton har passert 55. Jeg kjenner ham nok litt dårligere enn jeg kjenner Reidar, men jeg har tilbrakt mye tid sammen med ham også. Likhetsstrekkene mellom Anton og Reidar er

mange, men den blå topphuva bytter Anton ut med ei skyggelue i sommerhalvåret. I likhet med Reidar er Anton avholdsmann, med tilknytning til misjonsforeninga i Bakkevik. Men dette ligger på ingen måte tjukkt utenpå dem. Forholdet til alkohol er kanskje det man først oppdager. Ingen av dem er særlig aktive innenfor dette religiøse fellesskapet. F.eks. ser de ut til å delta i kirkehelgene som arrangeres mer ut fra et ønske om å treffe folk enn ut fra det religiøse opplevelsen. De har ikke bibel ombord båten og det har heller aldri vært snakk om å høre gudstjenesten på radioen i den perioden jeg var med. "Det indremisjonske" ser for dem i stor grad ut til å fungere som et sosialt fellesskap og en moralsk anskuelse.

Også hos Anton ligger smilet ofte på lur og som med Reidar vil kanskje noen si hånfliret. Det er vel ikke uten grunn at ei kjerring karaktriserte både han og Reidar som noen folkeap. Deres forhold til meg har hele tiden vært preget av denne humoren. Av dagboka mi kan jeg tydelig se at jeg ved flere anledninger, særlig i starten har syntes at de har gått vel langt. Oppfinnsomheta deres virket nærmest å være uutømmelig.

Anton er den som holder orden i papirene som har med båten og fiske å gjøre. For Anton er det også viktig å holde en viss stil i klesdrakt og utseende sjøl under kummelige forhold på havet. Han er uten tvil mere ordensmenneske enn Reidar. Mina, kona til Anton, sier litt spøkefullt at hun tror samlivet hans med Reidar er iferd med å ødelegge denne ordenssansen. Hun mener å kunne merke at han har slakket av på kravene. Reidar og Anton har nok vært nødt til å gå seg til hverandre, men samtidig tror jeg de utfyller hverandre, noe som kanskje er forutsetningen for å være et godt båtlag.

Både Reidar eller Anton har unger som har forlatt bygda, for å arbeide eller gå på skole. De er gift med kvinner som har tatt seg av hus, heim og unger. Ingen av dem deltar i noen aktiviteter eller har tillitsverv utenfor fiske. De var riktignok aktive medlemmer i det lokale fiskarlaget, som nå er nedlagt. Det meste av livet deres dreier seg derfor om fiske fra morra til kveld. Ja, og så deler de sportsinteressen med de andre mannfolkene i bygda.

Årssyklus.

Da jeg begynte å være med Reidar og Anton i begynnelsen av mars i -92 var de igang med å ta torskekvoten. Før det hadde de vært en tur med sildnota sammen med "Herman" på Vestfjorden i Nordland. "Herman" eies av Monalf og Svein er med som mannskap. Torskekvoten på 15 tonn sløyd fisk ble tatt i løpet av februar, mars og begynnelsen av april.

Mesteparten av tida lå de ut mot havet rett ut av Langfjorden, men de var også en tur i Breivikbotn i Finnmark.

For å kunne ha muligheten til å fortsette å fiske utover våren inne på Langfjorden, sparte de 4-500 kg av kvoten. I midten av mai var det imidlertid garnene blitt så full av groe at de var nødt til å dra dem på land og avslutte fisket. Groe er en algevekst som setter seg på garnene og gjør at fisken ser dem og ikke går på dem lengre. De meldte seg da arbeidsledig og tida utover sommeren ble brukt til reparasjoner på garnbruk, hus og kaianlegg. Anton skiftet ut vinduene i huset og Reidar reparerte pipa og pussa opp i kjelleren. I julimåneden reiste de begge bort på ferie i 14 dagers tid.

I begynnelsen av august fikk de tiender om at det er sett seiflak på fjorden. Båten ble rigget om til notfiske og seinota som hadde ligget klar i nauset til Reidar ble dratt på hekken. Jørgen, sønnen til Anton, ble hyrt som mannskap og jeg kom inn i hans plass da han sluttet etter 2 uker for å begynne på skole i byen. Seintoffisket holdt vi på med til i midten av oktober. Da var været begynt å bli så dårlig og seien var heller ikke så mye i aktivitet som tidligere. Derfor var det liten vits i å fortsette. Reidar og Anton hadde da fått tildelt en ekstra torskekvote på 2 tonn som de hadde muligheten til å fiske på ei stund. De allierte seg med "Herman", rigget om til garndrift og gikk til Fraktfjorden i Finnmark, som de hadde fått gode fisketiender fra. Etter at denne kvota var oppfisket rigget de om til not igjen for å prøve å få tatt sildekvoten sammen med "Herman".

I begynnelsen av desember kom beskjeden om at alle var tildelt en tilleggskvote av torsk. Reidar og Anton fikk 6 tonn rund vekt. Mesteparten av dette ble fisket inne på Tverrfjorden med fløytgarn. Det er spesielle djupgarn (80 maskinger, som er dobbelt så dype som bunn-garnene) som blir fløyta oppe i havet, 5-6 favn under "sjølokket" (havoverflata). Disse blir brukt når torsken går i silda. Torsken følger etter silda som letter seg opp mot sjølokket når det mørkner. Når det blir lysere synker silda seg igjen, mens torsken ofte blir stående igjen. For den ukyndige ser dette bruket ut som et virvar av plastdunker og tauender når det ligger på dekket. Men som med det meste blir det system ut av det når man bare kommer inn i det. På grunn av at Anton klemte en finger og ble sjukemeldt var jeg vikar for ham ei ukes tid mens de holdt på med dette fisket. Etter at de var ferdig med dette gikk de i gang med å ta torskekvoten sin for 1993. Mesteparten av denne ble tatt oppe på Breivikbotn i Finnmark. Dette er årssyklusen deres i den perioden jeg var med dem. Denne forandrer seg imidlertid fra år til år. Alt etter hvilke muligheter som byr seg. Hadde det for eksempel vært sei på forsommeren på Finnmarka så hadde de gått dit med juksa.

Båt og bruk.

Her følger tegninger av Fjordbuen, sjarken til Reidar og Anton, og garnbruket slik det ser ut når de fisker ute ved Tjøøya. Jeg vil også her forsøke å forklare en del viktige begreper knyttet til denne teknologien. Jeg forutsetter at begreper som skrog, ror, propell osv. er kjent. For forklaring på andre begreper tilknyttet fiske som brukes her, viser jeg til ordlista bak i oppgaven. Først vil jeg ta for meg deres begreper for de forskjellige delene av båten, for så å ta for meg garnbruket.

Sjarken:

Autopilot : Apparat som sørger for å holde en forutbestemt kurs uavhengig av ytre påvirkning.

Bolking : Fjøler som deler av dekket i forskjellige rom.

Eggakroken : En lang bambusstav med krok i enden, som brukes til å krøke fisk som løsner fra garnet.

Ekkolodd : Apparat som bl.a. måler dybde i vann. Ved hjelp av lydsignal som sendes ut dannes det et bilde. På loddet kan man i tillegg til bunnforholdene også se fisken.

Fiskelys : Lys som signaliserer at man drar eller setter bruk.

Fjernkontroll : Boks på styrbordside ved garnrenne som man kan styre spill, ror og motor fra.

Gaiera : Tau som lossebommen styres med.

Garnkløyvar : Halvmåneformet forhøyning midt bak på rekka som gjør at flytetelna med ringene og blytelna holder seg adskilt under settinga.

Garnrull : Rull som er montert på yttersida av rekka og som garnene dras inn over.

Garnrenne : Tre til fire meter langt Brett som går fra spillet og bakover. Her greies fisken ut av garnet.

Garnstopper : Hydraulisk innretning som står bak spillet. Denne holder garnet stramt og hjelper på denne måten spillet. Før garnstopperen kom måtte det være en mann, som sto bak spillet og hadde denne funksjonen.

Hekken : Bak på båten.

Kollonder : Fester for bolking.

Lossebom : Heiseanordning.

Messanen : Seil som bidrar til å holde båten stabilt opp mot vinden under draginga av garnlenkene. Når motoren er koblet til (går med sakte fart forover) og messanen er strekt bidrar den til å holde båten i riktig posisjon.

Messanhus : Vegg med lite tak over på babord side på hekken. Gir plass til redskaper og tauverk samtidig som det gir le for været.

Radar : Et radioekkosystem som tjener til å fastslå tilstedeværelsen av en gjenstand ved å registrere radiobølger, som blir reflektert fra den. På denne måten dannes det et bilde av landskapet og andre båter på en skjerm. Radaren gjør det mulig å gå med båt i mørke og tåke. Ei radarme fungerer på mange måter som ei vanlig me, men her blir det tatt avstander på radarskjermen fra to steder slik at det punktet man befinner seg på ligger i skjæringspunktet mellom de to linjene som oppstår.

Romluke : Luke som ligger over lasterommet.

Sløyekar : Binge som fisken hives opp i. Er i en slik høyde at man ikke trenger å stå bøyd når fisken skal sløyas.

Spill : Mekanisk innretning som er koblet til motoren og som f.eks. brukes til å dra inn garnlenker med.

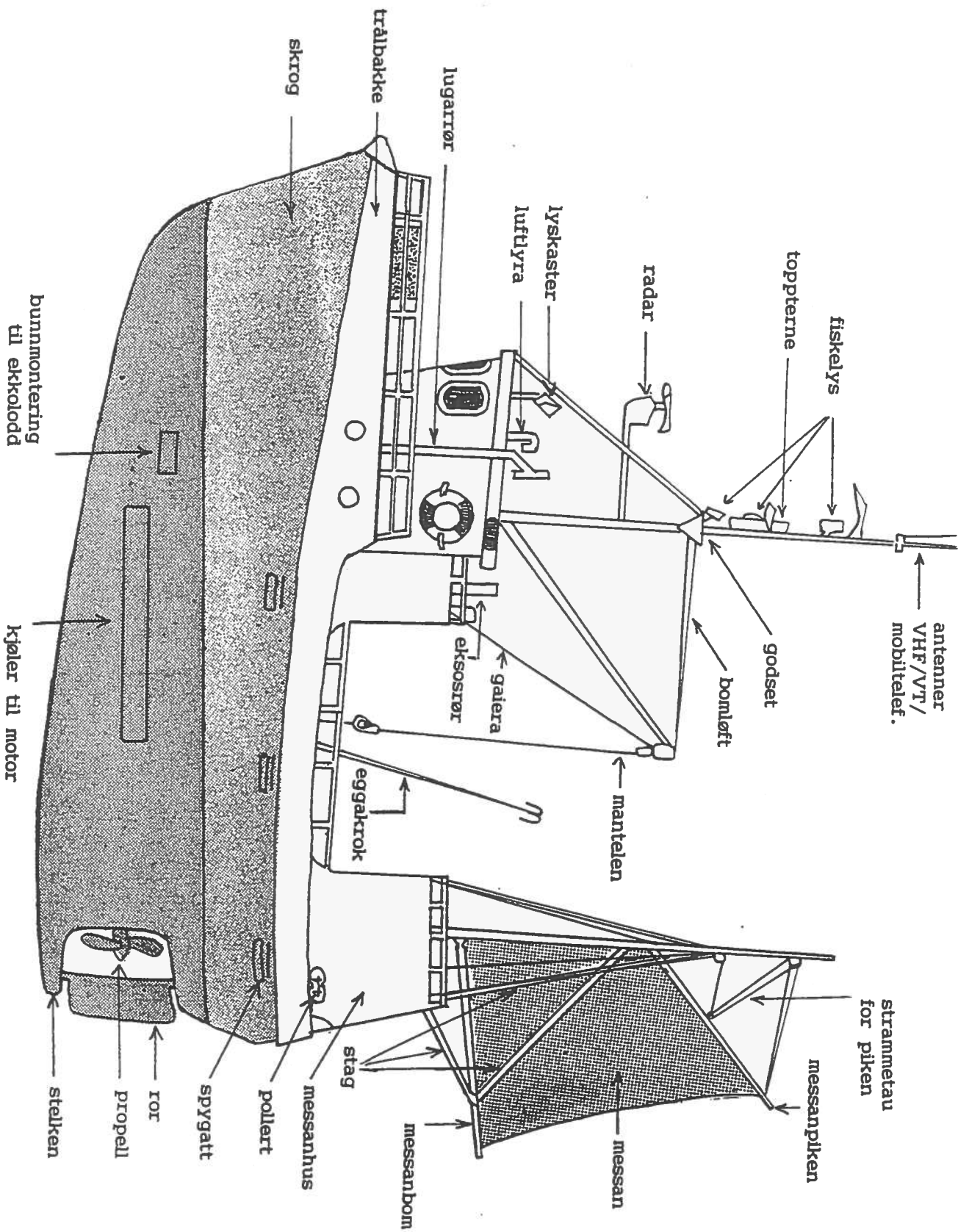
Spygatt : Hull i rekka helt nede ved dekket. Brukes til å spyle ut fiskeslog og gjør også at sjø som kommer inn over rekka forsvinner ut igjen.

Trålbakke : Oppbygging foran og på sidene av styrhuset, som gjør at det blir høyde i lugaren. Inspirasjon til navnet er antageligvis hentet fra formen trålere.

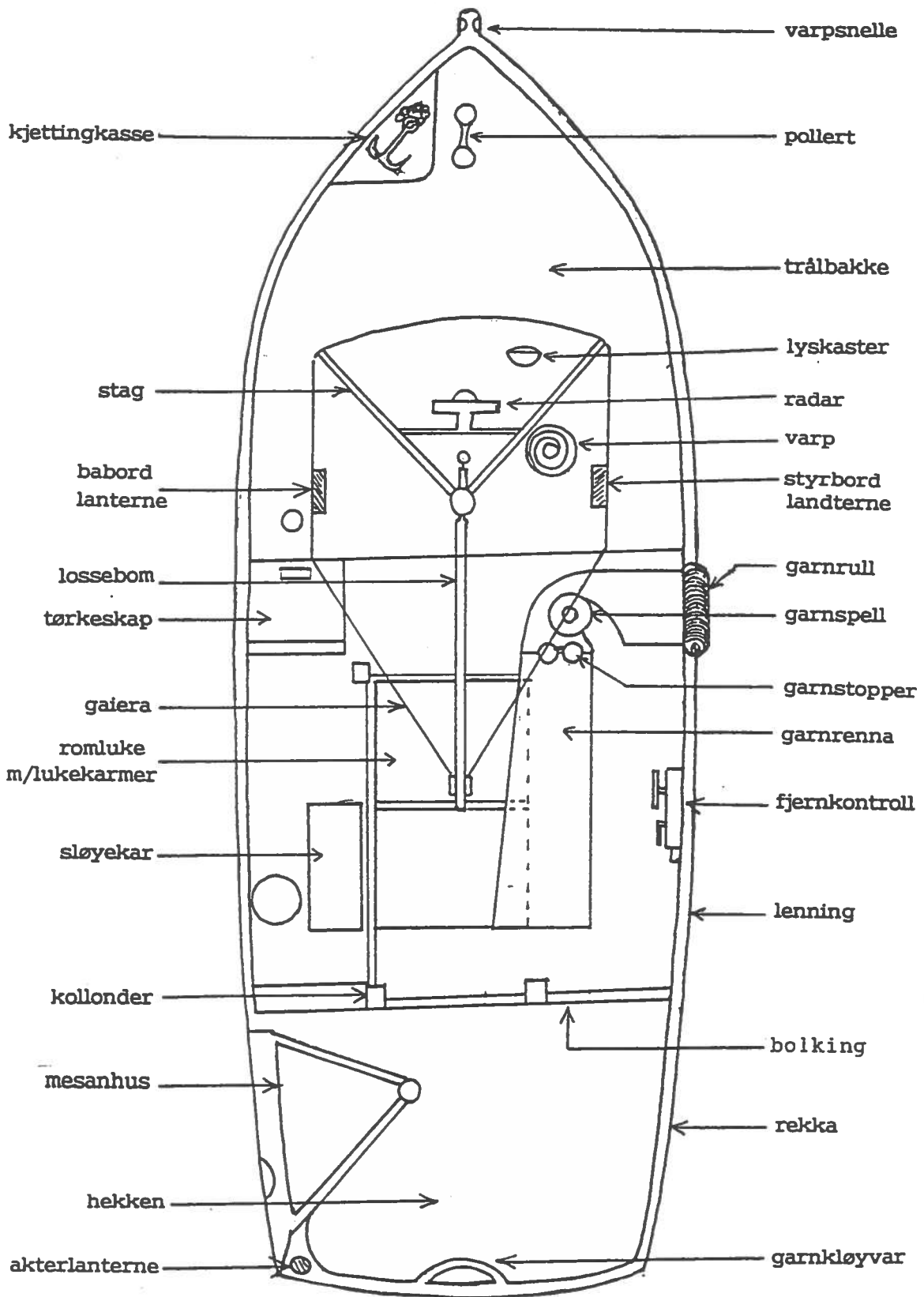
Tørkeskap : Skap bak styrhuset som er bygd rundt eksosrøret. Dette gjør at det blir varmt inne i det og at det kan brukes til tørk av klær.

Varp : Lettere fortøyning.

SJARK

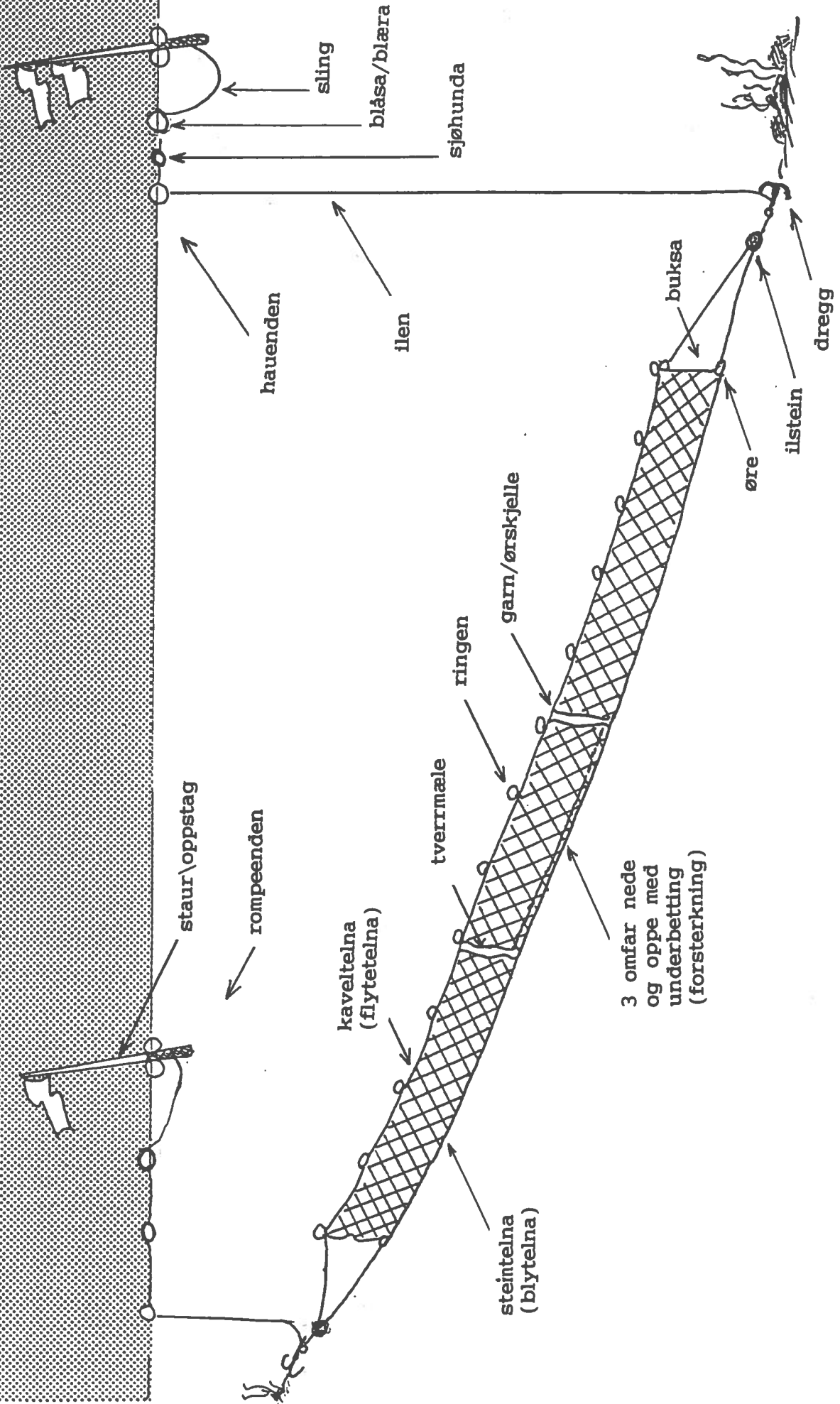

GARNLENKE

3 omfar nede
og oppe med
underbetting
(forsterkning)

Garnbruket:

Blytelne : Tau med blyinlegg som sammen med flytetelna og ringene bidrar til at garnnet blir stående i havet.

Buksa : Tau fra ilsteinen som deler seg slik at hvert av dem går til et av garørene i det ytterste garnet i garnlenka.

Flytetelne : Tau med flyteelement i seg som bidrar til at garnet blir stående i havet.

Garnende : Består av staur, blåsa og sjøhunder.

Garnstaur : Stang med flagg. Flytekorker og blylodd som gjør at den blir stående rett opp og ned i havet.

Garnstreng : Selve garnet, altså det som fisken går seg fat i.

Sjøhunder : Flytekuler i plast eller aluminium, som ikke går sund sjøl om garnenden blir "nedrennt" av båter eller ikke sprenges slik som blåsene kan gjøre hvis garnenden blir dratt ned mot bunnen.

Et sjøvær.

Under garnfiske forholdsvis nært land vil et sjøvær være den tida man bruker og det arbeidet man utfører fra man går ut om morgenen til man er kommet på land. Da har man både dratt og satt garnlenkene igjen, og levert eller prekevert fangsten. Reidar og Anton tar som nevnt hoveddelen av torskekvoten ut mot havet utenfor fjorden. Det er derfor naturlig å velge å gi en beskrivelse av et av disse sjøværene. Under dette fisket har det vært vanlig å ligge i Utvær på Steinøya i ukene for så å gå heim til Bakkevik, når helga nærmer seg.

Tidlig morra.

Klokka fem ringer vekkeruret nede i lugaren. Reidar står opp, fyrer i ovnen og setter over kjelen. Så går han og legger seg igjen, men et kvarter seinere er vi på tur opp av køya alle tre. Da er det blitt litt lunk i lugaren og kaffen er klar. De tar seg ei brødiskive til kaffen, men jeg holder meg til sjøsyketabletter. Har en formening om at de virker best på tom mage.

Etter å ha kledd på seg går Reidar ut og slipper fortøyninga, mens Anton går ned i maskinen og gjør klart til å starte opp. Snart er vi på tur utover mot Tjøløya, som ligger ytterst mot havet. Jeg gruer meg som en hund.

Reidar står ved roret og Anton er ute på dekket og gjør klart. Kassene til rogn, auarn og seien får sine faste plasser på romluka. Knivene blir heina og høttene plasseres slik at de er lett å gripe til. Så tar Anton seg en tur ned i lugaren for å høre værmeldinga klokka ti på seks. Han banner litt over den elendige radioen som gjør de dårlige lytteforholdene enda verre og truer med å hive den på havet. Arne på "Idun" blir kontaktet over VHF'en (Kystradiotjenesten) for å sjekke om de har hørt rett gjennom skrapinga. Han kan bekrefte at vinden skal dreie mere nordlig i løpet av dagen, men sier at det ikke er meldt så mye vind. "Idun" og "Måsen" er kameratbåtene til "Fjordbuen" når de fisker i dette området. Som kameratbåter passer de litt på hverandre og er ellers mere slepphendte med informasjonene enn hva de er i forholdet til andre. Arne er "aleinamann", dvs. at han fisker alene med sjarken sin med de farene de innebærer. Skjer det noe har han ingen ombord til å hjelpe seg. Særlig under settinga av garnlenkene kan det være lett å sette seg fast og følge med overbord, men også spillet kan være skummelt. Med ei trekraft på mellom 1000 og 2000 kg er man ille ute hvis man setter seg fast og ikke rekker å stoppe det. Dette er farer alle fiskerne lever med, men "aleinamannen" er spesielt utsatt. Da jeg var med Frans, som fisker alene inne på fjorden, brukte han mye tid på å vise meg hvordan han hadde innrettet seg for å minimalisere farene. Det er tydelig at dette er noe de er opptatt av. Den eneste gangen jeg fikk kjeft, mens jeg var med Reidar og Anton, var da jeg rota meg bak på notdungen under setting av nota. Setter man seg fast der bærer det rett over bord.

Enda er det bekke svart ute. Det eneste vi ser er lysene fra de andre båtene. Noen ligger allerede ved garnendene, mens andre er etter oss i løypa. Ifølge radarmeas skulle vi begynne å nærme oss nå. De har alle garnlenkene stående sørvest av Langneset på Tjøløya. Vi står alle tre og speider fremme i rorhuset. Som vanlig er det jeg som får øye på garnstaurene først. Takket være en god optiker i Tromsø er dette noe jeg kan bedre enn dem. Anton tilbyr meg å mønstre på som kikkert. Etter å ha blitt enige om hvilken garnstaur det er jeg ser, den som står mot sør har to flagg mens den som står mot nord har ett, legger Reidar båten opp mot vinden. Anton klyver over fiskekasser og bolningsfjøler bakover på hekken for å strekke messanen. Etter at Reidar har vært nede i maskinen for å koble til spillet lar han sjarken sige fram slik at Anton får tak i stauren med eggakroken. Reidar styrer nå båten ved hjelp av fjernkonrollen ute på dekket. Den er plassert slik at den er lett å nå, mens de står og arbeider ved garnrenna. Anton drar opp så mye av ilen at han kommer forbi blåsa og sjøhundene og legger så ei bukt av ilen rundt spillet. Hele tiden manøvrerer Reidar båten etter instruksjoner fra Anton, som kveiler ilen bak garnrenna

etterhvert som den kommer inn. Så kommer dreggen opp mot garnrullen og han får hjelp av Reidar. Mens han manøvrerer dreggen og ilsteinen over garnrullen styrer Reidar spillet og kveiler deretter buksa oppå ilen. Når garnet kommer står Anton fremst ved spillet. Han passer på at garnet ikke setter seg fast i spillet og at det går riktig gjennom garnstopperen. Han tar seg også av manøvreringa av båten ved hjelp av fjernkontrollen. Hvis fisken sitter laust hjelper han den over garnrullen, men hvis den detter helt av gjelder det at han er snar med eggakroken, slik at han rekker å krøke den før den forsvinner i havet. Auar (uer) gjør at garnet må tas ut av garnstopperen for ellers kan den pungere kulene med de skarpe beinene den har i finnene. Reidar står bak Anton ved garnrenna og greier fisken ut av garnet og drar det i en dunge bak renna. Når det kommer mye fisk slik at han ikke klarer å ta unna, stopper Anton spillet og garnstopperen og hjelper til med å løyse fisken. For å holde rimelig bra tempo er det viktig at han ikke griper inn når det ikke trengs eller tar arbeidet fra Reidar. Det gjelder å holde garnspillet igang. Hele tiden småprates det. Anton har hørt på radioen at lodda er i ferd med å sige vestover og sier at bare den kommer så skal jeg få se på liv. Først letter torsken seg og når den har spist seg full søkker den til botnen og da er sjansen der for store fangster. Dette er et eksempel på de mange teoriene de har og som de benytter seg av for å forsøke å forutsi fiskens atferd.

Torsken og brosma havner i sløyekassen. Auarn, seien og hysa går i en kasse på romluka. Mens rødspetta, småfisk og fisk som har hatt besøk av slimål går overbord. Slimålen eter seg inn i fisk som står i garnene. Ofte er det bare skinn og bein igjen når den er ferdig. Reidar mener at det er blitt en god del mer av denne sorten i havet etter selplaga for noen år siden. Med mye død sel hadde den gode vekstforhold. De får lite småfisk. Sju - renningsgarnene som de bruker er svært storbeinte og sorterer godt slik at det blir for det meste stor fisk de får. Systemet med maskevidden er basert på måleenheten alen. 1 alen er ca 0,63 m og i et sjureningsgarn går det sju masker på en alen. I et 8 renningsgarn 8, og maskene blir dermed tilsvarende mindre. Det er en egen teknikk med løysinga av fisken. Først "legges" garnet slik at fisken er mest mulig fri og så tas de maskene som sitter fast i kjeften eller gjellene løs. Er fisken liten nok forsøker de å "smøye", dvs. dra fisken gjennom maskene. Er den større må den greies ut.

Når det siste garnet er kommet over garnrullen sammen med buksa og ilsteinen går Anton igang med å bløgge fisken. Det er viktig å få blodet av fisken for at den skal beholde kvaliteten. Reidar fortsetter med å ta inn ilen og kveiler den på garnrenna. Etter at garnstauren og blåsa er dratt ombord og Anton er ferdig med å bløgge går de begge i gang med å greie lenka bak på hekken slik at den blir klar til setting igjen. Paul og Jon ombord på Måsen drar garnene greitt. Dvs. at de greier garnene direkte når de kommer ombord og ikke drar dem i streng først, slik Reidar og Anton gjør. Totalt sett går nok dette litt raskere

sjøl om de da bruker lengre tid på selve draginga. Det holdes stort tempo under greiinga. Det er kanskje noe man ser først når man har prøvd sjøl. Ilsteinene og blytelna blir dratt ut i ene sida og flytetelna med ringene blir dratt ut i den andre. Det er viktig at ringene blir lagt ordentlig slik at de ikke forårsaker vase under settinga. Tang blir fjerna, og vaser og rumper blir greid. Ei rumpe er den vasen som fisken har laget. Den ferdiggreide lenka blir liggende bak på hekken, mens de tar peiling på neste lenke. Hadde det vært mye fisk på den første lenka så hadde de antageligvis satt den med en gang, men nå er de interessert i å høre fisketiender fra de andre før de setter den. Er det bedre forhold andre steder er det kanskje verd å flytte. Paul blir kontaktet over VHF'en og han forteller at han har gjort det litt bedre.

Neste lenke er det mer fisk på. Reidar anslår det til å være ca. 300 kg. Før de kan gå i gang med å greie denne må den forrige lenka settes slik at det blir plass bak på hekken. Den blir satt litt lengre nord og litt dypere i håp om at fangsten skal bli bedre. Dette er ei hopehavelenke dvs. at den ene halvdel er Antons mens den andre er Reidars. De har hele tiden gående en konkurranse om hvem sine garn som fisker best. Det blir litt erting ut av det, men egentlig er ikke forskjellen på garnene særlig store. De skyter dem temmelig likt. Dessuten er fangsten felles. Så noen praktiske konsekvenser i så måte har det ikke.

Når de skyter garn festes garnstrengen til telnene. Måten det skytes på har betydning for hvordan garnene blir stående i sjøen. Når de bøter garn er det garnstrengen som repareres ved at det bindes nye masker istedet for de som har gått sund. Tidligere bant de garnstrengene sjøl, men nå kjøper de den ferdig fordi det ikke lønner seg å "bette" den sjøl. Men fortsatt skyter de garnene sjøl og bøter garnstrengene hvis ikke den er for sundrevet. Da skiftes heller strengen ut, men det blir hele tiden en vurdering av hva som er mest lønnsomt.

Så greier de den andre lenka, mens de lar båten ligge og bakke opp mot vinden. Det begynner å bli formiddag og det er tid for kaffe og mat. Jeg avslår å bli med ned i lugaren. For øyeblikket er behovet for frisk luft akutt. Jeg regner med at den innestengte lugarlufta ispedd en liten eim av pumpelukt høyst sansynlig vil få innvollene mine til å vrenge seg. Kaffe og mat virker heller ikke det spor fristende. Kaffen er den samme som ble kokt i morges. Det er bare hatt på en kopp vann, for så å gi den et oppkok. Dette kommer antageligvis til å gjenta seg et par ganger til utover dagen. Så dette kan bli temmelig hard kost for en utrenet mage. Kaffen er ikke bare en tørstedrikk. Kaffedrikkingen har mere karakter av et rituale. Den hører med hver gang man sitter eller har en pause i arbeidet. Å ikke delta i ritualet og på denne måten støtte opp om fellesskapet blir sanksjonert. Første gangen jeg var ombord hadde jeg med meg teposer. Senere har jeg gått over til pulverkaffe, som kanskje er litt mere akseptert, men ikke helt. Disse tingene blir ofte

trukket frem som årsak når fisket går dårlig. "Ka det deranne e før nokka, e det sånn kaffeerstatning? Drikk du ikkje vanlig kaffe. Der har du en anna grunn tel at vi ikkje får fesk".

Vi ligger fortsatt i le bakom Langneset, men det merkes at det er blitt litt mer båra (bølger) etterhvert som vinden har dreid mer nordlig. Hitill har det gått bra, men nå begynner jeg å kjenne den velkjente uroa i maveregionen. Reidar og Anton merker seg som vanlig ikke med rullinga. Verden er urettferdig. Antageligvis har de lagt merke til at ansiktsfargen min er i forandring for de blir riktig så omtenkssomme og Anton forsøker seg med ei oppmuntring. *"Når du har klart dæ så lenge så ska du se at du holde dæ på føtn heile dagen"*. Til tross for de trøstende ordene vet jeg at de ikke tar fem øre for å henge meg ut i full offentlighet når vi kommer tilbake til Bakkevik. Jeg har ennå til gode å treffe på noen der, som ikke har full oversikt over mine bravader på havet eller mangel på sådanne. Jeg synes jeg hører dem; "Det e no godt at du e me han Reidar og han Anton. Æ har hørt at krabben e iferd med å bli svultn utafør".

Den siste garnlenka blir dratt. Fisken står ikke plagsomt tett på denne lenka heller. Reidar slår frempå om muligheten for å høre med Arne om han har gjort det bedre borte på Storgrunnen. Anton mener at det kunne være en mulighet. Dette er typisk for hvordan avgjørelsene blir tatt ombord. Det starter ofte med et forslag eller et spørsmål halvveis ut i lufta, nærmest bare som en antydning av en mulighet. Hvis det faller i god jord tas tråden gjerne opp og forslaget konkretiseres.

Garnsetting på Storgrunnen.

Anton driver og skrur på radioen igjen nede i lugaren for å få inn værmeldinga, nå klokka tolv. Det ser ut til at været heller skal bli bedre enn verre utpå kveldparten, men de mener at sånn som været er blitt så begynner de å nærme seg grensen for hva de kan tåle. Er værutsiktene dårlige kan det å sette være en sjanse å ta. Kanskje kan det gå på dagevis nå på vinteren før de får mulighet til å drage dem og er de riktig uheldig er det ikke sikkert at de finner dem igjen. Her har det å "drefte" (fiske) med juksa en fordel, mener Reidar. Når du går på land så har du alt med deg.

De bestemmer seg for å ta en pasiar med Arne ombord på "Idun", før de bestemmer seg for hvor de skal sette. VHF'en står på hele tiden oppe i rorhuset. Kanal 8 er den kanalen som benyttes til å kalle opp andre. Deretter går man over på en annen for å gi plass til andre på kanal 8. Hvordan dette foregår avhenger av om man ønsker å holde ting for seg sjøl eller

det ikke er så nøye om det kommer andre for øre. "Vi går på den andre" eller "vi går på den du veit" kan man ofte høre og da gjelder det å skru seg fram til den riktige hvis man er interessert. Enda mere effektivt blir forsøket på hemmeligholdelse hvis kanalen man kaller opp på er avtalt på forhånd. Med to apparater kan du ha en stående på kanal 8, slik at du kan lytte på de andre og den andre på den avtalte kanal. Men denne muligheten er teknologien i ferd med å innhente. Mange har anskaffet seg VHF som er sjølsøkende. Men siden det ikke er lengre veien velger Reidar og Anton å gå bortom "Idun" for å få fisketiendene over båtripa. Fordelene er at det de sier ikke kommer på lufta.

Idet vi passerer Langneset er vi ikke lenger i le av Tjeøya og havdønningene slår imot oss. Tidligere har de holdt seg innenfor Langneset. Storgrunnen er derfor fremmedhav for Reidar og Anton og de er dermed interessert i å se hvordan de andre går frem her. Det er her de lokale fiskerne setter. Arne er iferd med å drage ei lenke som han satte her igår. Nordvestkuling med havdønninger er mer enn jeg kan make. De forhører seg om hvordan forholdene er og det er det siste jeg får med meg fra utkikksposten min i rorhusdøra før jeg går i kne og må søke tilflukt på benken nede i lugaren med skyllebøtta innen rekkevidde. Det er litt sjø, som Anton sikkert ville ha uttrykt det, så de er nødt til å rope til hverandre over rekkene.

Informasjonene fra Arne blir viktige for hvordan de setter garnlenkene. Han kan fortelle dem hvor og i hvilken retning de andre setter. Hvis man ikke er nøye med å undersøke dette før man setter kan man lett lage avel, dvs. vase bruket sitt inn i de lenkene som allerede står der. Noe som selvfølgelig ikke er særlig populært. Arne forteller også hvor dypt hauenden og rompeenden på garnlenkene hans sto og hvor på lenkene han fikk mest fisk. Dette gir en peikepinn på hvor dypt fisken står.

Straumforholdene blir også viktig for hvordan de setter lenkene. Retningen på straumen, om den går inn eller ut av Tjeøyfjorden styres av tidevannet. Når sjøen flør, bærer straumen innover og på fallende sjø bærer den utover. Straumen snur ca. hver 6. time, dvs. fire ganger i døgnet, men dette tidspunktet forsinkes med en time i døgnet. Er det flo sånn i tretida på ettermidagen så er sjøen oppflødd sånn ca. i firetida dagen etter. Straumstyrken styres av størrelsen på sjøene (forskjellen på flo og fjære) som igjen i hovedsak styres av de forskjellige månefasene. Ca. 2 1/2 døgn etter ny og fullmåne er de største sjøene og dermed sterkest straum. Like lang tid etter halvmånene er de minste sjøene og dermed minst straum. Fra halvmåne og frem mot ny og fullmåne "skyt han med sjøan", forskjellen på flo og fjære blir altså større for hver dag og straumen dermed sterkere. Fra ny og fullmåne og frem mot halvmåne "høgg han med sjøan", forskjellen blir altså mindre for hver dag og straumen dermed svakere. Månene er avmerket på de fleste

kalendere, Reidar fikk en i posten like før jul som manglet dette og fant ut at den var helt ubrukelig. Dårlig vær kan også være med på å gjøre straumen sterkere. Sterk pålandsvind kan for eksempel være med på å presse store vannmengder inn i en fjord.

Så til de praktiske konsekvensene av dette. Straumen gjør at garnlenka driver et stykke fra den går over hekken til den når bunnen. Ilsteinene og dreggene på endene er tunge og skulle tilsi at lenka skulle gå rett til bunns, men garnene virker nærmest som seil når de kommer i havet. Dette kan føre til at garnlenka er i drift også etter at stein og dregger har nådd bunnen. Står det garn fra før av på feltet eller det av andre grunner er nøye hvor lenka havner må straumen beregnes. Under heimefiske i Bakken utenfor Bakkevik kunne garnlenkene stå svært tett i vintersesongen i tidligere tider. På grunn av den sterke straumen der ble det derfor ofte nødvendig å sette i en bue inn over den lenka som sto på den sida som vendte opp mot straumen, for at ikke lenka di skulle føres inn på den lenka som sto på andre siden. Men det var ikke bare ukjente folk som hadde problemer. Det fortelles om lokale fiskere som også hadde vansker med å beherske disse forholdene og til stadighet kom borti de andre. Siden de da brukte steiner til søkke og kavler til fløyt på garnene, skulle det ikke mye til for at det ble store vaser og mye arbeid ut av sånt.

Straumen har også innvirkning på oppførselen til fisken. De har ikke så mange teorier på dette for områdene rundt Tjøøya, siden det bare er to, tre sesonger siden de begynte å fiske her ute. Inne i Bakken og på Tverrfjorden hvor de har sitt heimehav, har de sterke formeningar om dette. Men de forteller også at generasjonen før dem hadde kunnskaper om dette som de ikke har. De forteller om Håkon på Rødbergan som rodde på bestemte tidspunkt i sjøskytinga og alltid fikk fisk.

Bunnforholdene har også betydning for hvordan eller om de i det hele tatt setter. Det er viktig å vite hvordan bunnen er, ellers kan bruket skades eller i verste fall gå tapt. De forteller om en som kom og satt lenkene sine i bakken på vestsida av Steinøya. Han trodde vel at det som vistes på loddet var fisk. Bakkene der er imidlertid fulle av skog (busker av korall) og setter garnene seg fast i den er du ille ute. "Æ veit ikkje om han fikk dem opp i det heile tatt", sier Reidar. På Storgrunnen er det imidlertid forholdsvis "rein botn". Et par dager senere ble ei av lenkene satt utenfor grunnen og for langt vest, opp i bakken mot Tjøøya. Fangsten blei deretter, mye tare og lite fisk. Men dette er en del av spillet, noe av kunnskapen kan man erverve seg fra andres erfaringer, mens mye må man erverve seg gjennom å prøve og feile.

Jeg får med meg at pasieren med Arne er over og at det blir en del kryssing frem og tilbake for å rekognosere og at lenkene blir satt i utkanten av feltet. Det er tydeligvis ikke verd å ta

noen sjanser før man er blitt kjent. Den andre lenka går over hekken igjen. Fra deltagelse i tidligere sjøvær har jeg gangen i settinga klart for meg. Ellers skifter de hele tiden på å gjøre de forskjellige arbeidsopprasjonene ombord, men akkurat under settinga har de en fastlagt rollefordeling. Reidar står alltid i rorhuset og Anton står alltid bak på hekken klar til å hive stauren. Det som gjør denne arbeidsopprasjonen spesiell er at det å stå ved roret og styre settinga både krever mye kunnskap og medfører et stort ansvar. Hvor og hvordan garnlenkene blir satt er avgjørende for hvor stor lønnsomheta ved fisket skal være og da ikke bare i form av hvor mye fisk som fås, men også i form av hvor store utgiftene skal være som følge av tap eller ødeleggelse av bruk. Forklaringen på at Reidar har denne oppgaven tror jeg er at han var eier av den forrige båten de fisket med, han hadde mest erfaring fra fiske da de starta opp sammen og at det dermed var ei naturlig ordning i starten som bare har fortsatt å være slik. Det at han er eldst og storebror kan sikkert også ha hatt betydning.

Etter at Reidar har skaffet seg oversikt over hvor de andre lenkene står og har diskutert litt med Anton om hvor de skal sette, finner han riktig dybde ved hjelp av ekkoloddet. Hvis han er ukjent tar han seg også ofte en runde ekstra for å se at det ikke er noe i veien for å sette der. At ikke hauenden kommer for dypt eller grunt eller at bunnforholdene blir ugunstige. Så roper han "la gå enden" og Anton hiver stauren overbord. Blåsa og sjøhundene følger etter og mens ilen dras ut legger Anton klar ilsteinene og dreggen. Når Reidar, som står i rorhuset og har oversikten, vurderer det sånn at plasinga blir riktig gir han beskjed og Anton lemper begge deler overbord. Garnene, 15 i tallet, raser nå ut over hekken og Anton bruker tida til å gjøre klar ilsteinene og dreggen som skal være på hauenden. Han gir beskjed til Reidar at han må begynne og slakke opp og når siste garnet og buksa er gått overbord, lemper han ilsteiner og dregg etter og ilen begynner å løpe ut. Han får vite av Reidar hvor dypt det er og bestemmer hvor lang ilen skal være. Er den for kort må han forlenge den ved å løse opp ei hespe ellers kan det hende at både staur og blåse dras ned. Er den for lang lager han ei ny hespe av deler av ilen. Hvis ilene er for lange blir det vanskelig for andre å bedømme hvor lenka står. Dette kan brukes bevisst hvis man ønsker å holde andre borte. Arne påstår at en av de lokale båtene prøvde å bruke denne metoden for å presse han vekk fra Storgrunnen. Men tilbake til settinga. Reidar og Anton har tydeligvis gjort dette noen ganger før i løpet av de 25 årene de har fisket sammen. Det er artig å se hvor samkjørte de er, noe som letter arbeidet og skaper mindre problemer særlig når været er dårlig.

Den siste lenka greies mens de ligger og bakker på været. Jeg våger meg en tur opp i rorhusdøra igjen. Anton er i godt slag. "Ja no e det ikkje lenge førr vi ligg i boien igjen og kan filosofere og prate skit om de andre. Det går på omgang. Sko nesten tru at det bare

va de andre så gjør feil, men feilan vårres får de andre ta sæ av". Det er helt tydelig at de er bevisst at jeg driver og observerer dem. Reidar er iferd med å sløye det som er igjen, mens Anton gjør klart til å sette den siste lenka. Hauan (fiskehodene) blir tatt vare på for at de skal skjære tunger når det andre arbeidet er unnagjort. Sloge blir kasta på havet, men rogn blir lagt i en kasse for seg. Ved å levere den regner Reidar med at de øker kiloprisen på fisken med ca. 1 krone. Levra får de imidlertid minimalt betalt for så den går på havet.

Under rekognoseringen for å få plassert den siste lenka blir det igjen såpass med rulling at jeg blir nødt til å trekke meg tilbake til lugaren, men etter at siste stauren er gått over bord settes kursen mot land. Jeg holder fortsatt horisontalen på benken nede i lugaren, bare avbrutt av enkelte besøk i skyllebøtta. Angrer så smått på at jeg ikke nøyde meg med to uker her ute, men så er vi innenfor moloen i Utvær og verden begynner å falle til ro. "Måsen" og "Idun" ligger allerede i fortøyningene. Vi legger oss i bredd med Idun og går igang med å vaske fisken og ise den ned i kasser i rommet. Jeg lurer på hvorfor de ikke leverer fisken på fiskebruket her ute, men istedet tar merarbeidet med å ise den ned og frakte den inn til fiskebruket på Engenes i Langfjorden når uka er slutt. Det viser seg at de får et par kroner mer for kiloet der. Prisen er viktig for å drive lønnsomt når kvotene er små og fiskebruket får på sin side fisk av bedre kvalitet enn den som fiskes inne på fjorden. De mener også at fisken ikke forringes i kvalitet av å ligge i is i rommet i to, tre dager før den leveres. Hadde de ikke fått bedre pris på Engenes så ville de antageligvis ha levert i Utvær. På spørsmål fra meg sier de at de gjør det som sikrer dem best lønnsomhet, men at det er fint hvis dette er sammenfallende med å støtte opp om fiskebrukene heime i fjorden. Klokka er fem før båten er spyla rein og middagen er på kok nede i lugaren. På dager med mye fisk kan klokka bli både seks og sju før de er ferdige.

Kveld ombord.

Kveldene tilbringes nede i lugaren, som ligger helt foran i båten. Her er det tre køyer, bord, benker til å sitte på og i det ene hjørnet er det også kjøkkenbenk og skap. I tilknytning til denne kjøkkenbenken er det en ovn til matlaging og oppvarming. Her er også radio og fjernsyn godt fastmontert på veggen for å ha muligheter til å overleve dårlig vær. På veggen over radioen henger det en kalender med vakre landskapsbilder fra Sør-Norge. Bortsett fra denne lille utskeielsen er innredningen svært nøktern. Toalett og vaskeservant er adskilt fra lugaren og har egen nedgang fra styrhuset. Dette er et lite kott som er dimensjonert slik at man akkurat får plass til knærne når man går ned på huk. Selv om plassen er liten gjør den praktiske innredningen at det blir rom til mye. Men med 3-4 kvadratmeter gulvplass

(veggene skråer riktignok utover) kan det fort bli trangt, når man skal være der over lengre tid. Dette krever rutiner og en smule orden for å kunne fungere.

Etter at fisken ligger ferdigiset i rommet er det klart for middag. Middagsrettene har kjerringene laget ferdig på forhånd, så tilberedningen går fort. Det varieres mellom stekte fiskekaker, kjøttsuppe og kjøttkaker i brun saus. For meg som har fungert uten mat hele dagen har middagen vært dagens absolutte høydepunkt, men jeg tror at den blir viktig for dem også. Middagsmaten skifter de på å lage til og dette er også den eneste maten som er felles. Resten har de hver for seg, men det hender ofte at de deler med hverandre. En hektisk arbeidsdag er over og det blir tid til andre syssler. De andre måltidene består stort sett av en kaffekopp og ei brødiskive i handa og innbyr ikke til den store kosen. Men rundt middagsbordet tar de seg god tid og etterpå er det tid for en liten strekk på benken. Samtalen dreier seg stort sett om ting som har skjedd i løpet av dagen. Vurderinger av fangstresultatet og hvordan mulighetene er for morgendagen. Etter middag er det klart for kaffe igjen.

Utpå kveldparten blir det til at de trør ombord til Paul og Jon eller Arne. Hvis ikke de kommer ombord til dem. Det småprates og drikkes kaffe eller ses på fjernsyn. Dagsrevyen, værmeldingen, sport og komiprogrammer er det som interesserer mest. Praten dreier seg i all hovedsak rundt fiskeriene og det utveksles en masse kunnskaper hele tiden i tillegg til den rene underholdningsverdeien i det som blir fortalt. Anton forteller hvordan de har fått miljøtilskudd fra staten for å gjøre noen forbedringer av arbeidsmiljøet ombord. Ved å investere i innretninger som letter arbeidet eller bedrer arbeidsmiljøet dekker staten halvparten av kostnadene. Arne forteller fra årene han var med på "stubben"(banklinefiske). Han er en god historieforteller og da blir han tilgitt at han ikke alltid er så nøye med sannhetsinnholdet. Informasjoner og erfaringer fra dagens sjøvær utveksles. Det kan være ting de har hørt eller opplevd. Et annet hett tema er regjeringens fiskeripolitikk. De som sitter ved det roret blir sjelden levnet mye ære, iallefall ikke i disse tider.

Det blir sjelden til at de går i land. Det måtte være for å handle noe på butikken, men stort sett har de med seg alt de trenger. Det ser ikke ut til at de har noe imot å tilbringe ukene ombord i båten. Etter at sildefisket ble en fiasko i år også, spurte jeg Valborg hvorfor Reidar prøvde igjen på nytt og på nytt. Hennes svar var: "Ja, men så har han jo nåkka å holde på me og så får han jo være ilag me han Anton i båtn". Det er tydelig at det er dette som er livet for dem. Mellom 9 og 10 på kvelden begynner forberedelsene til å krype til køys, og ikke lenge etterpå slukkes lyset. Men før det blir stille får de med seg siste værmeldinga litt før10.

Helg.

Fredag morgen forlater de havna i Utvær allerede ved firetiden. På denne måten har de muligheten til å være heime i Bakkevik utpå ettermiddagen. Etter at garnlenkene er dratt settes kursen innover fjorden. Er været godt kan de koble til autopiloten og dermed få fisken sløyd og garnlenkene greid på vei inn. Er været dårlig må de vente med dette til de kommer lengre inn i fjorden, hvor det som regel er mindre vind.

På fiskebruket på Engenes er det to mann til å ta imot fisken. Den ene kjører kranen og den andre truck'en. Reidar går ned i rommet for å hekte på kassene når kranføreren senker kassehakene ned til ham. Anton står oppe på kaia og tømmer fisken fra kassene og over i et stort kar. Når karet er fullt kommer truck'en og henter det og plasserer det på vekta. Han som kjører krana har sigarettneipen hengende i ene munnviken.

Kaiarbeiderne har en litt annen stil enn de fiskerne jeg har vært sammen med. Mens Anton henter is er Reidar inne på kontoret og henter kaiseddelen. På denne står det hvor mange kilo de har levert av de forskjellige fiskeslagene. Kontoret er ei lita bu som ligger i ene hjørnet av produksjonshallen. Det er spartansk utstyrt med et lite skrivebord, et par rørstoler og ei hylle med noen permer i. På veggen henger noen oppslag. Et om hvordan forskriftsmessig bløgging av fisken foregår og et om hvordan fiskehauet skal skilles fra kroppen for at det skal bli best mulig kvalitet på tørrfisken. Kaiformannen lukker døra etter seg og jeg blir henvist til å følge det som skjer der inne gjennom vinduet som vender ut mot produksjonshallen. Jeg tolker signalene dithen at dette er privat område hvor ikke hvem som helst har adgang og prøver derfor ikke på å slutte meg til dem. Jeg går istedet litt rundt og ser på det arbeidet som foregår ute i hallen. En mann står og legger fisk inn i en filetmaskin og et transportband fører fileten opp i andre etasje hvor noen kvinner står og reinskjærer den.

Mens Anton venter på at Reidar skal bli ferdig inne på kontoret spyler han fiskekassene og båtdekket. Så kommer Reidar og vi legger fra kaia og setter kursen over fjorden mot fortøyninga. Det viser seg at han bare har fått betalt for halvparten av roгна.

Kaiformannen påstår at den er "gotten", noe den blir når det begynner å nærme seg gytinga. Den blir da blaut og uegna til matproduksjon. Anton er uenig i dette og sier at "det bare e nåkka tøv" at den roгна de har levert er dårlig. På kaia til Reidar står de som har bestilt fisk klar. Det er Valborg og Mina, kjerringene til Reidar og Anton, som tar imot disse bestillingene.

Så er det klart for å gå med båten i fortøyninga. Klokka er ikke mer enn tre på ettermiddagen så det er fortsatt lyst. Anton står ved roret og Reidar er framme på bakken for å få tak i blåsa med båtshaken. Det er viktig å ha ei god fortøyning som man kan stole

på. Denne fortøyninga har et stort stokkanker på bunnen og to lås kjetting (et lås kjetting er på omkring 15 m) fra ankeret og opp til blåsa. Det første låset ligger langs bunnen og fra dette går det to tau inn til land. På denne måten risikerer de ikke at båten løfter ankeret og reker (driver) av hvis det skulle bli sterk fralandsvind. Plassen fortøyninga ligger på må også være egnet til dette formålet. Det er særlig viktig at den ikke ligger utsatt til for vær og vind. Det fortelles om en som prøvde seg med å drive fiske fra et sted på vestsida av fjorden utenfor Engenes. Reidar og Anton sier at de ikke skjønner hvordan han kunne tenke på å drive fiske derfra siden det bare er "slette landet" og lite som tar av for været. Båten var flere ganger på ræk innover mot Bakkevik og ble til slutt knust i fjæra.

Lørdag morgen er det "på han igjen". Kanskje har de ikke fått greid garnlenkene på tur inn eller kanskje det er noe som skal etterses eller repareres. Når båten legges i fortøyninga på lørdags ettermiddag er alt klart for ei ny uke på havet.

Sosiale ordninger.

Selv om både Reidar og Anton har fisker som en del av sitt statusreportoar og deres organisering tilsynelatende egalitær er deres rolleutøvelser litt forskjellige. Bortsett fra den faste plasseringa under settiga så blir de fleste av arbeidsoppgavene vekselvis utført av begge to. Reidar tar seg imidlertid mye av den sosiale kontakten med folk utenfor båten og det er ofte til ham folk henvender seg. Hans rolleutøvelse kan derfor ha trekk ved seg som kan ligne på de som vanligvis forbindes med skipperstatusen. Anton er som tidligere nevnt systematikeren, som passer på at det er orden på saker og ting. Andre uttrykk enn dette kan jeg ikke se at rollefordelingen dem imellom får i det daglige. Før avgjørelser tas blir de alltid diskutert. Likevel medfører denne rollefordelinga at plassene deres i den sosiale ordninga som båten er, blir litt ulike og dermed også krever litt ulike kunnskaper.

"Fjordbuen" er en del av ei ordning av tre kameratbåter. Mellom disse båtene som alle er hjemmehørende i Langfjorden foregår det et samarbeide og informasjonene flyter relativt uhindret. De passer også på hverandre og reagerer med en gang hvis en av båtene f.eks. skulle bruke litt lengre tid enn normalt før han når inn til Utvær utpå ettermiddagen. De legger vekt på at dette er med på å skape trygghet. De vet at noen vil reagere hvis noe skulle skje. Rettighetene og pliktene overfor mannskapet ombord i disse båtene skiller seg på denne måten vesentlig fra dem som gjelder overfor andre båter som fisker her ute.

De andre båtene er både andre fremmedbåter fra øyer i nærheten og lokale båter som er hjemmehørende i Utvær. Kontakten med begge disse kategoriene er nærmest fraværende. På denne måten er forholdet til begge gruppene nokså likt. Det som skiller er at de lokale båtene følges med større oppmerksomhet av Reidar og Anton. Samtalene deres over VHF'en blir nøye analysert og deres bevegelser fulgt med stor interesse. Disse båtene har sitt heimhav her og har derfor den mest omfattende kunnskapen om dette området. Under fiske er de også nødt til å tilpasse seg de sosiale forholdene. Jeg har tidligere beskrevet regler for organisering av fisket i Bakken. Her ute kjenner de ikke de lokale reglene så godt, men de har med seg en generell regel som sier at man setter ikke ned annen manns bruk. Derfor forsøker de å holde seg godt unna både de lokales og andre fremmedfiskeres garnlenker. Under garnsettinga på Storgrunnen ser vi hvordan de gradvis nærmer seg grunnen og holder seg i utkanten helt til de har forstått hvordan systemet, som det settes etter er og hvordan straumforholdene virker inn på settinga.

Reidar og Antons fiskerstatus gir seg uttrykk i forskjellige roller avhengig av hvilken arena de ferdes på. Ombord i båten er de helt tydelig i sitt rette element. Dette er en verden som de, iallefall etter mine begreper, behersker nærmest til fingerspissene. Dette gir seg uttrykk i hvordan de forholder seg til andre som kommer ombord eller de kommer i kontakt med på annen måte. Likevel varierer rolleutøvelsen deres ombord med hvor de befinner seg med båten. Når de er ute ved Tjøøya merkes det på hvordan de forholder seg til folk at de er i et fremmed miljø. Heime på fjorden er rollen en helt annen. Første gang jeg var med dem der inne ble jeg tatt med på "sightseeing" rundt på fiskefeltet utenfor Bakkevik og introdusert for de andre fiskerne, som hadde lenkene sine der. Her har de oversikt over merittene til alle sammen og har også utnavn på de fleste. Da vi gikk forbi Egil i Sandvika måtte vi ut på dekket for å hilse på ham sånn at jeg skulle få se den artige måten han hilser på (han har noen voldsomme armbevegelser) Men uheldigvis var jeg så sein i avtrekket at jeg ikke kom meg ut for å få bivåne det hele. Dermed så de seg nødt til å ta en runde til og hilse på ham på nytt slik at de skulle være sikker på at jeg fikk det med meg.

Når Reidar og Anton beveger seg fra Tjøøya og inn på fjorden kan dette skiftet av arena muligens også ses som å medføre et skifte av status. Ordningene er helt forskjellige og rettighetene og pliktene som Reidar og Anton har overfor fiskere fra andre båter er også forskjellige. Å skulle gi dem en ny fiskerstatus for hver ny ordning som de er en del av ville imidlertid være med på å gjøre statusbegrepet svært uhåndterlig så jeg velger heller å tillate en stor grad av variasjon innenfor den garnfiskerstatusen som de utøver i disse tilfellene.

Teknologi og økologi.

Deres lokale kunnskaper om fiskefeltene ved Tjøøya er som jeg har vært inne på av forholdsvis ny dato. I løpet av disse tre årene har de beveget seg lengre og lengre utover mot havet. På Storgrunnen har de ikke vært før i år. Den kunnskapen de har om dette området har de tilegnet seg både gjennom å snakke med andre og da i hovedsak kameratbåtene, og å lytte på de lokale fiskernes VHF samtaler. I tillegg er kunnskapene tilegnet gjennom egne erfaringer. Grunnlaget for å nærme seg nye områder er som jeg har en kombinasjon av lokale kunnskaper som er overførbare fra andre steder og at lokale kunnskaper tilegnet andre steder gjør dem istand til å se de nye forholdene og vite hvilke forhold som kan komme på tale å finne på en ny plass. Den lokalkunnskapen de måtte ha fra andre områder gjør dem altså istand til "å se" de nye forholdene og lage gode hypoteser om hvordan forhold og sammenhenger er på nye steder.

Når Reidar og Anton ligger ute ved Tjøøya tilegner de seg stadig nye kunnskaper om teknologi og om lokale økologiske forhold, men ikke isolert fra hverandre. Det er forholdet mellom den lokale økologien og teknologien som de får kunnskaper om. De blir hele tida nødt til å tilpasse teknologien sin til de lokale forholdene. For å kunne drive lønnsomt og i tillegg drive sikkerhetsmessig forsvarlig må disse to faktorene hele tiden stå i forhold til hverandre. Inne på Langfjorden er ikke fiskemengdene så store som lengre ute og inntjeningen dermed tilsvarende mindre, noe som gjør at investeringene må holdes nede. Her blir heller aldri været slik som det kan bli ut mot havet. Derfor klarer man seg med mindre båter og ellers utrustning som er dimensjonert for smulere farvann. Inne på fjorden bruker de f.eks. ikke dregger. Der er det nok med ilsteiner for å holde lenkene på plass. Lenkene er også kortere fordi det er grunnere og bakkene de setter i derfor ikke så lange. Bindet på garnene må også være mindre inne på fjorden siden fisken er mindre her. Setter de garn med samme maskevidde inne på fjorden som som dem de bruker ute ved Tjøøya, så får de nesten ikke fisk. Ut mot havet må de også ha flere ringer på garnene. Den sterke straumen og garnringenes dårligere flyteevne når de kommer ned på store dyp gjør at det må flere ringer til for å hindre at garnene legger seg flatt på bunnen. Henry forteller at tidligere da det var mye fisk i Bakken så var det likevel sjelden at det kom båter utenfra. Kom det noen så var det sjelden at de fikk noe fordi at de hadde for mye fløyt på garnene, som dermed ble stående for stramt i sjøen. Dette gjør at fisken har vanskelig for å gå seg fast. Antallet ringer på garnene, maskevidde, forankring og garnender må altså tilpasses de lokale forholdene.

Bakkevikfiskernes lokale kunnskaper.

Fiskerne i Bakkevik er blitt sosialisert inn i fiskeriene fra barnsbein av. Mye av den kunnskapen som de har basert sin fiskertilværelse på har de på denne måten fått i arv fra tidligere generasjoner. Skolegangen var av underordnet betydning i forhold til disse aktivitetene. Den innebar stort sett det å lære å regne og lese samt en del bibelhistorie. Reidar måtte nøye seg med 4 år på grunn av krigen, men sier at det hendte bare en gang at han ble holdt borte fra skolen for å delta i arbeide i husholdet. Å bli holdt borte fra skolen i de periodene hvor arbeidsmengden toppet seg i husholdet var noe som var helt vanlig i generasjonene før ham.

Store deler av kunnskapsreservoaret til fiskeren er tilegnet gjennom arbeide og deltagelse i de sosiale fellesskap som dannes rundt arbeidet. De erfaringsbaserte kunnskapene er derfor fundamentet i deres tilværelse og derfor en viktig del av deres identitet. Dette kunnskapsreservoaret er imidlertid i stadig forandring. En del av de kunnskapene man tidligere var helt avhengig av for å leve som fiskere i Langfjorden kan de derfor i dag klare seg uten.

Det blir derfor nærliggende og spørre om de teknologiske endringer har gjort lokale kunnskaper til en mindre sentral del av fisket? Den nye teknologien og den økte mobiliteten er nok med på å gjøre kunnskapene om lokale naturforhold litt mindre sentral ihvertfall i de store sesongfiskeriene. Når fiskere fra Sørlandet satte sjarken på toget for å dra på Lofoten vinteren -92 er det ikke de lokale kunnskapene om området som gjør at de klarer seg der. For at dette skal ha en rimelig grad av suksess forutsetter det imidlertid at de har opparbeidet seg erfaringer fra ulike forhold.

Inne på Langfjorden er situasjonen litt annerledes, men også her har ny teknologi skapt endringer. De gamle kjente fjordbunnen bedre enn dagens fiskere, sjøl om de aldri hadde sett den på en skjerm. Men for å "se" var de helt avhengig av å ha fjorden nøyaktig meet opp. De som fisker i dag har også en del meer, men ikke på langt nær så mange. Det er såpass begrenset med fisk inne på fjorden at det ikke er likegyldig hvor de setter. De må vite hvor de gode settene er hvis de skal ha sjanse til å få noe. Har du den lokale naturkunnskapen og vet hvordan teknologien skal tilpasses sitter du med bedre kort på hånden enn om du ikke har den.

Men å fiske er mye mer enn å kunne se dybda og kanskje bunnforholdene og fisken ved hjelp av ekkoloddet. Når de er ukjent setter de som oftest i nærheten av andre, til de har opparbeidet seg en viss kunnskap om de lokale forholdene. Da risikerer de kanskje ikke å tabbe seg helt ut, men til gjengjeld er de nødt til å forholde deg til andre, noe som

allverdens teknologi ikke har kunnet finne andre løsninger på. Å fiske på et sted krever at man kan innordne seg et sosialt fellesskap og reglene for dette kan man fortsatt ikke klare seg uten. Særlig når man befinner seg i sitt heimemiljø blir denne delen av den lokale kunnskapen uunværlig. Dette er ofte mennesker man møter i mange ulike situasjoner og som det er viktig å forholde seg til på en akseptert måte.

Angst og mestring.

Det å føre en båt i dårlig vær er eksempel på kunnskaper som sitter i kroppen. I starten når man forsøker å lære det har man hele sin konsentrasjon rettet mot å holde stø kurs og huske hvordan de forskjellige hendlene virker. Etterhvert som dette læres kan oppmerksomheten rettes mot andre forhold. Disse grunnkunnskapene blir da sittende i kroppen og man trenger ikke lengre å bruke tankekapasitet på dem. For den kyndige blir båten til slutt en forlengelse av kroppen og all oppmerksomhet kan rettes mot utenforliggende forhold. F.eks. bølgene i dårlig vær. Dette gjør en istand til å mestre slike vanskelige forhold.

Kunnskapene deres om havet og været gjorde inntrykk på meg da jeg var med dem på fiske ute ved Tjøya. Det er sterke krefter i sving når "han kommer med han", som de sier. Da blir båten liten på et stort hav. Reidar sier at så lenge man er ute på havet med god klaring fra land, så går det som regel bra. Det som er farlig med dårlig vær er hvis teknologien skulle svikte, f.eks. at motoren skulle stoppe, da varer det gjerne ikke lenge før man får et ublidt møte med moder jord. Kunnskaper tilegnet gjennom hele livsløpet viser seg ved at de har marginene på sin side. De er klar over farene ved å ferdes på havet og de er istand til å se dem og i stor grad også forutse dem. Sjøl om jeg var mye sjøsyk mens jeg var med dem så var jeg aldri redd. Sjøl ikke over Kvænangen i sterk nord-vest kuling fallt det meg noen ganger inn at dette kunne være farlig. De vet hva båten tåler og gjennom å sammenligne værmeldinger med tidligere erfaringer og det de sjøl er istand til å "se i været" klarer de å gjøre dette til et rimelig trygt foretagende. Men at det kan gå galt og at det av og til også gjør det er det ingen tvil om. Det viser antallet dødsulykker i fiskeflåten. Tallene her ligger langt over det som ville bli akseptert i en yrkesgruppe av tilsvarende størrelse på land.

I tidligere tider da mange av de tekniske hjelpemidlene som brukes i dag var fraværende var risikoen med å ferdes på havet enda større. Følelsen av manglende kontroll kan være en årsak til de mange reglene som fantes for hva man ikke skulle foreta seg på havet. Idag

brukes disse reglene mest for å erte skårungen, men tidligere lå det nok alvor bak når noe ble definert som uturskost.

Havet kan være farlig og det gjør at man må ha respekt for det. Noen får imidlertid et angsfylt forhold til havet. Fiskerne i Bakkevik forteller om sambygdingen deres som til slutt fikk så stor angst for havet at han ikke våget å gå i båten, men valgte å gå ut garnene på fjæra sjø. Når det så flødde opp hendte det at han fikk såpass at han berga middagen. Dette er et eksempel på hvordan angsten kan gripe tak i en og er også eksempel på en side ved det å drive fiske som det ikke snakkes så mye om. Jeg opplever ikke at slike tegn på svakhet hånes av Reidar og Anton når de forteller om det. Kanskje dette skyldes at de har hatt personlige opplevelser hvor de har stiftet bekjentskap med følelsen.

Men det å være en hardhaus og mestre dårlig vær blir sett på som et aktivum. Paul blir regnet for å være en slik en, som ikke skyr dårlig vær. Med lang erfaring fra bankfiske med egen båt er dette forbundet med kunnskaper og reell mestring. Det dumdristige foretaket har de liten sans for og det er absolutt ikke med på å øke anseelsen blant dem. Reidar og Anton regner seg nok for nesten å være i klasse med Paul i dette henseendet. De forteller at Arne har snakket med en fra Steinøya som sa at han heller gikk til Lofoten enn å drifte på Tjøøyhavet på grunn av de dårlige værforholdene der ute. At dette går inn i deres reservoar av fiskehistorier sier noe om hvordan de ser på seg sjøl. Det er tydelig at de gjennom å ha den tilpasningen og de erfaringene som de har regner seg som litt tøffere enn mange av de andre fiskerne i Langfjorden. Graden av mestring av forhold på havet er på denne måten med på å skape deres identitet. I tillegg til at det er viktig å mestre ulike værforhold er det også viktig å fiske godt. Sjøl om det sjelden sies direkte er konkuransmomentet ofte tilstede. Å være en som fisker godt er med på å høyne anseelsen blant fiskerne.

Bærekraftige tilpasninger.

En bærekraftig tilpasning til det økologiske system er en tilpasning som ikke driver rovdrift på ressursene som utnyttes, men sikrer at de reproduseres til bruk for kommende generasjoner. I Langfjorden kan vi i dag se restene av en levemåte nært knyttet til det næringsgrunnlaget som folk har vært avhengige av. Jeg har tidligere vært inne på ressursutnyttelsen noen tiår tilbake i tiden. De som har mest i seg av den gamle måten er den generasjonen som har passert 50. Mange av dem opplevde og sette bo på 50- og 60-tallet og har selv hatt den tradisjonelle ressursutnyttelsen som en naturlig del av husholdets

tilpasning. Dette er en side ved levemåten i Langfjorden, en annen er det sildnotfisket som foregikk der i etterkrigstida. Henry forteller at enkelte ganger var ikke sildungene som ble ført til fabrikkene større enn at man kunne stikke dem i ei fyrstikkesske. Han mener at fisket på småsilda som kom oppover langs kysten var med på å knekke sildestammen. Dette kan på ingen måte sies å ha vært en bærekraftig tilpasning til naturforholdene, men i dag er både sildefisket og de båtene som dreiv dette fisket en saga blott. Både sjarkene og småbåtene benytter seg hovedsaklig av passive redskaper som på ingen måte er noen trussel mot ressursene. Seinotfisket som Reidar og Anton driver er kanskje et unntak, men dette skal jeg ta opp til diskusjon senere.

Fleksibilitet.

At en tilpasning har fleksibilitet er en forutsetning for at den skal kunne karakteriseres som bærekraftig. Fleksibilitet kan defineres som "*uncommitted potentiality for change*" (Bateson 1972 : 497). Ved økende kulturell spesialisering og ved økende omforming av økosystemet kan dette potensialet for endring minskes og det oppstår sårbarhet. Alternativene blir færre og sjøl om man skulle ønske endringer i ressursutnyttelsen kan dette være vanskelig fordi man er bundet av kravet til energi og nødvendigvis også av den sosiale organiseringen og de kulturelle mønstre som er en del av denne tilpasningen. Utveiene som det blir mulig å velge mellom i den videre tilpasning på forskjellige nivå blir dermed færre. Dette kan være et bilde på den situasjonen det moderne samfunn befinner seg i. Samtidig som vi har en tilpasning til det økologiske system som vi er klar over er iferd med å ødelegge vårt eget livsgrunnlag ser det ut til å være vanskelig å finne veier ut av dette uføret. Vi ser ut til å gjøre oss mer og mer avhengig av en videre omforming av økosystemet etter de samme hovedlinjene som følges i dag. Forvaltningen av fiskeressursene er ikke noe unntak i så måte. Til tross for at det er opparbeidet en omfattende kunnskap om årsakene til at fiskebestander overbeskattes gjentar dette seg gang på gang. Spesialiserte, kapitalintensive driftsformer gjør det vanskelig å stoppe opp og foreta en omorganisering av tilpasningen.

Kombinasjonsdrifta er i dette perspektivet en nærmest ideell løsning. Ved å utnytte et differensiert spekter av ressurser på hav og land ved hjelp av en forholdsvis lite spesialisert teknologi var mulighetene for omstilling store og farene for å overbeskatte de enkelte ressursene tilsvarende små, men man må forholde seg til dagens realiteter og i dag har eneyrketilpasninger overtatt. Likevel er det fisket som drives i Langfjorden preget av stor grad av fleksibilitet. Med en svært bredt anlagt kunnskap har fiskerne et kunnskapsreservoar som dekker det som ville tilhøre flere forskjellige statusser innenfor mer

spesialiserte ordninger. De er både fiskere, styrmenn, maskinister, skippere etc. Den bredt anlagte kunnskapen sammen med en relativt rimelig teknologi gjør dem istand til å utnytte ressursene på en måte som gir arbeide til mange uten at det drives rovdrift på ressursne. Men tilpasninger med kompleks matriell og sosial struktur - de som omformer økosystemet mest - har en tendens til å være ekspansive og utbrede seg på bekostning av enklere tilpasninger. Da viser det seg ofte å hjelpe lite at den kulturelle tilpasningen til det økologiske system har stort endringspotensiale i seg.

Økonomisk rasjonalitet og livssyn.

Lave investeringer bidrar til at det fisket som drives med utgangspunkt i Langfjorden er en bærekraftig tilpasningen til naturforholdene. Det kan derfor være interessant å se på hva som kan være årsaken til at investeringene har blitt holdt i tømme i ei tid hvor sjarken og juksakallen nærmest har vært symbolet på det lite rasjonelle, håpløst umoderne og bakstreverske. Er det evnene det har skortet på eller er det snakk om andre verdier og andre oppfatninger om hva det gode liv er? Eller er årsaken at dette er en økonomisk rasjonell tilpasning til de økologiske forholdene?

Er årsaken at investeringene har måttet stå i forhold til de relativt begrensede fiskeressursene i som finnes innenfor fjorden? Begrensede ressurser kunne også ha vært en pådriver til å søke ut mot rike fiskefelter ute i havet. Det at sunnmøringene manglet ressurser i sitt nærområde kan f.eks. ses som en årsak til at de har bygd opp en stor havgående flåte. Hvis man skal forsøke å påvise økonomisk rasjonalitet så er det kanskje heller det at fjordressursene helt opp til våre dager har representert en mulighet til å skaffe befolkningen et rimelig bra utkomme ved bruk av en relativt billig teknologisk utrustning, som er en årsak til den manglende investeringslysten.

Flere sier at de ikke har hatt noe ønske om å vokse ut over det å skape seg en trygg arbeidsplass. Reidar og Anton sier at de ikke har hatt behov for større båt, siden de intill de seinere årene har basert seg på å holde seg innenfor fjorden . Med større båt ville de også vært avhengig av å hyre folk, noe de mener det blir mye styr av. De sier også at de ikke har ønsket å investere mer enn de har vært sikre på at de skulle klare med. Det skulle det jo egentlig ikke være noen fare for siden de stort sett har betalt alt kontant. Prinsippet har vært gradvis oppbygging av teknologien og at de skulle ha pengene før de kjøpte noe. Denne moderasjonen og forsiktigheta finner man også igjen hos de andre fiskerne i Langfjorden.

Men å forsøke å forklare den manglende investeringslysten bare ut fra hva som er økonomisk rasjonelt uten å forsøke å lete etter årsaken i den lokale kulturen blir mangelfullt.

Oppfatninger om hva "det gode liv" er må også tas med som en viktig forklaringsfaktor. Det kan se ut som om at det religiøse liv har vært med på å påvirke valget av tilpasning. Nøysomhet og arbeidssomhet er en viktig del av verdigrunnlaget blant fiskerne i Langfjorden. Dette er også verdier som vi finner igjen i indremisjon og læstadianisme. Hans Kirk (-69) peker i sin artikkel "Religion og hartkorn" på hvordan det i Danmark er et sammenfall mellom ressursgrunnlaget og utbredelsen av henholdsvis indremisjon og grundtvigianismen. Blant sjøleieende bønder som har jord med god bonitet er det religiøse liv dominert av grundtvigianerne og Gud fremstilles som raus og glad. Der hvor det er mer karrige kår, man er prisgitt naturkrefter eller uberegnelige jordeiere som gjør livet usikkert dominerer indremisjonen og Gud ses på som streng. Med en karrig og forblåst natur på landjorda og et til tider farlig og uberegnelig liv på havet føyer Langfjorden seg inn i den beskrivelsen som Kirk gir. Både i læstadianske- og indremisjonskretser er Gud svært streng og i begge de religiøse retningene spiller forsakelsen og troen på et bedre liv etter dette, hvor rettferdigheten skal seire, en sentral rolle. Det ser altså ut til at man kan finne en lignende sammenheng mellom leveforhold og religiøsitet i Langfjorden.

Weber (-76) viser hvordan den protestantiske etikk passer godt sammen med det kapitalistiske system. Ifølge Weber gjelder dette i særlig grad den kalvinske lære. Økonomisk suksess er her et tegn på at man har nåden og er forutbestemt til å ha evig liv Dette er et trekk som jeg ikke kan se at de to religiøse retningene som dominerer i Langfjorden har i særlig grad. Hverken innenfor indremisjonen eller læstadianismen er profittmaksimering og kapitalakumulasjon en moralsk plikt. Når økonomisk suksess ikke er en religiøs dyd trenger ikke resultatet av nøysomhet og arbeidssomhet å bli kapitaloppbygging. Kanskje jeg her rører ved en årsak til den manglende investeringslysten som råder blant fiskerne i Langfjorden.

Vi er nå er på vei på land i Bakkevik. Det religiøse liv organiseres i stor grad av kvinnfolkene og er på en måte en del av deres foreningsliv. I dette kapitlet har jeg for det meste holdt meg innenfor fiskerifeltet. I det neste vil jeg også bevege meg inn i lokalsamfunnsfeltet. I Bakkevik finner man begge disse feltene. Fiskerifeltet representert ved mannfolkene og deres fellesskap og aktiviteter på land knyttet til livet på havet og lokalsamfunnsfeltet i sterk grad knyttet til kvinnene og deres aktiviteter og deres forvaltning av husholdet som et knutepunkt og sammenbinder av de to feltene. Når fiskerne kommer på land har de med seg fiskerifeltet inn i husholdet og når de slipper fortøyninga har de med seg lokalsamfunnsfeltet ut på havet.

5. DET SOSIALE LANDSKAP PÅ LAND.

Det er lørdag formiddag på butikken. Olav kommer tidlig, allerede i titida. Han hilser når han kommer inn, henter seg noen varer, betaler, plasserer veska fra seg ved fryseboksen og setter seg på benken. Denne er plassert i et hjørne av rommet, foran et stort vindu. Her er det også et lite bord og et par krakker. Butikklokalet er delt av en lang disk som går gjennom hele rommet. Denne har et historisk sus over seg. I tillegg til at den er monumental er den laget i fint treverk og har flere glassmontere for tobakk, pyntegjenstander og småting av forskjellig slag. Tidligere var mesteparten av varene plassert bak disken og ble hentet frem av ekspeditøren, men nå er det lagt om til sjølbetjening og kundene ferdes derfor både foran og bak disken.

Olav er en av de tidligere eierne av butikken, men er nå pensjonist. Reidar sier at Olav egentlig aldri har vært opptatt av handel. Det er fiske som har vært den store interessen og han har fisket såpass at han fikk fiskerpensjon da han ble gammel nok til det. Etter at han ble statslønnet på denne måten og endelig kunne forlate butikken ligger han med spissa si på fjorden stort sett hele året. Jeg holder på med å prise noen varer, men etter at kaffen er trekt og fylt på kanna setter jeg meg ned sammen med ham. Han lurer på om jeg vet om Paul har fått noe ute i øyene. Jeg forteller at Reidar regner med at han har fått en del, fordi han lå ei god stund borte ved fiskebruket og leverte da han kom inn. Mikkell, som også er kommet kan fortelle at Hans har snakket med Stina, kjerringa til Paul. Hun kunne fortelle at han iallefall hadde fått 800 kg på ei lenke, men hvor mye han hadde fått i alt visste hun ikke.

Det begynner å komme flere folk og jeg blir opptatt med å ekspedere. Mannfolkene samler seg på benken. Mikkell som har drevet butikken sammen med Olav tidligere er også lidenskapelig opptatt av fiske, men i motsetning til Olav må det være mange år siden han har vært på havet. Han går for å være kronisk lat. En gang vi satt på benken ble eieren av et par ullvotter som var glemt igjen etterlyst. Mikkell meldte seg og sa i samme åndedrag at han hadde lurt på hvor de var henne. Tormod, en annen av de eldre mannfolkene, repliserte da "Å de kunne vel ikkje være så mange plassa. De va vel enten her eller så i bilen vesst de ikkje va heime". Til tross for at han aldri sjøl deltar i fiske så har han en voldsom interesse for det som skjer på havet. Han kan finne på å ringe Valborg når Reidar og Anton er borte på fiske for å høre om de får noe. Mikkell er også svært fotballinteressert. Denne har han til felles med de andre mannfolkene i bygda, men mens de andre nøyer seg med å tippe noen rekker tipper Mikkell system og følger nøye med i lagenes formutvikling. De yngre guttene i bygda prøver seg også med systematiske analyser og systemer. Særlig etter at Sture, som driver butikken nå, stakk av med en storgevinst for ikke lenge siden.

Olav forteller for n-te gang om Åsmund som har sagt at Lofotodden tar av for sørvesten ute i havet utenfor her. Tormod repliserer med at det er jo flerfoldige kvartmil unna. Åsmund er kjent for hårdnakket å hevde ting som de andre mener ikke henger på greip. Henry kommer akkurat inn døra og lurert på om de har funnet noe godt tema og debattere. Han er også gått over i pensjonistenes rekke etter å ha vært fisker hele sitt liv. Fortsatt ligger han mye på havet og har til en hver tid oversikt over hvor fisken står. De sier at han skal ha vært litt av en blåsar i sin ungdom. (En blåsar er en litt uvøren kar.) Nå er det bare puske med han, men likevel har han garn i havet når mulighetene er der. I slutten av februar fikk han ganske mange fisker på den garnlenka som han bruker å ha stående. Dette resulterte i at han ikke klarte å styre seg og satte ei lenke til. Med skrantende helse har han som oftest evig nok med å klare å drage ei lenke og to lenker ble selvfølgelig alt for mye for ham. Til syvende og sist måtte han snakke med Reidar og Anton for å få dem til å drage den ene og det er ikke første gangen at iveren har blitt for stor. Henry kommer innom for å handle litt, men mest for å prate. Han har ikke vært på havet i dag fordi det er så dårlig vær, men sier at han blei så lei av å gå heime at han måtte ta seg en tur hit. Han forteller også at Egil på Sandstrand har vært fast i lenka hans med lina. "Enn han ikkje såg de store blåsn mine." Jeg prater frampå om at man må kanskje unnskyldte han siden han begynner å nærme seg de 90. Henry ser ikke ut til å mene at dette er formildende omstendigheter og sier at, "han Egil veit jo like godt som oss kor vi bruke å sette."

Et par av kvinnfolkene er innom for å handle. Etter å ha leita frem varene og veksla noen ord med gubbene som sitter på benken bærer det avgårde med dem igjen. Jens, som er pensjonist og tidligere sjef på fabrikken, dukker opp like etterpå. Så når Paul kommer er det begynt å bli fullt rundt bordet. Han er enda litt lengre i steget når han kommer skridende inn gjennom døra i store sjøstøvla, skinnhuva og kjeldress. Det blir gjort plass til ham på benken. Innledningsreplikken hans går på det skiftende været. "En dag går man tel sny opp unner arman og neste dag så rægne støvlan full". Samtalen ledes fort inn på forholdene ute i havet. Han sitter der breibeint og har full oppmerksomhet fra de andre. Han forteller at det er ikke så vanskelig å drage som å få tel å sette garnlenkene. Det dårlige været har gjort at "storingan" er kommet inn i fra havet, så det er blitt trangt om plassen. De har måttet sette utenfor Storgrunnen og har bare fått 500 kg i det siste sjøværet, men tidligere i uka har det vært bedre. Så til sammen regner han med at han har tett på 3000 kg. Han kan fortelle at Arne ble ropt opp over VHF'en av en av de her storingan, som ga han beskjed om at han måtte bare se å pelle seg på land sånn som været var. "Han va sånn rokk at det va farli å gå nært land. Kan tenke sæ tel aleina mann ombord." For Paul er det viktig at han er den som fisker best. Enkelte mener at det er så viktig for ham at han heller legger til enn å trekke fra når han forteller hvor mye han får. Etter en times tid begynner selskapet å løse seg opp. Sendingen fra et verdenscuprenn på

ski er iferd med å starte på TV. Dette forklarer hvorfor gubbene kom så tidlig denne lørdagen.

Sosiale møter i lokalsamfunnet.

Jeg skal her se nærmere på de sosiale ordningene som eksisterer på land i Bakkevik. Fortsatt vil det være fiskerne og mannfolkene jeg vil konsentrere meg mest om, men her vil jeg også ta for meg deres møter med kvinnfolk og unger. Fiske er svært sentralt i mannfolkernes fellesskap. Kommunikasjonen rundt dette emnet er omfattende og interessen er stor. Min antagelse innledningsvis var at det skjer en overkommunikasjon av fiskeridentiteten, som følge av marginaliseringen. Dette vil jeg ta opp til diskusjon her. Jeg vil også se nærmere på de verdiene som er rådende i lokalsamfunnet. Som vi skal se er det ikke alltid at disse normene følger med de endringene som skjer i organiseringen. For så til slutt å se på hvilke virkemidler som kan benyttes for å holde folk innenfor disse rammene.

Fiskerifeltet og lokalsamfunnsfeltet eksisterer side om side i bygda og går ofte over i hverandre. Derfor kan det være vanskelig å definere eksakte grenser mellom dem. Men på de arenaene hvor mannfolkene møtes er det fiskerifeltet som dominerer. På de arenaene hvor kvinnene møtes, i foreningslivet og i heimen er det lokalsamfunnsfeltet som dominerer.

I lokalsamfunnene på kysten av Nord-Norge har kjønn i stor grad vært med på å bestemme hvilke statuser det var mulig å inneha. Mannfolk og kvinnfolk ble utstyrt med identitetspakker som inneholdt stort sett bare komplementære statuser. Det har nærmest vært en konsekvent inndeling i kvinnfolk og mannfolkarbeide, som i perioder har resultert i separasjon av de to kjønnene. Dette har vært med på å skape sterke fellesskap i de to leirene. Moderniseringen og kvinnekampen har krevd og medført en oppløsning av disse identitetspakkene. I kjølvannet av dette har man i det moderne vestlige samfunn fått flere kjønnsnøytrale statuser og et endret rollerepertoar hos kvinnfolk og mannfolk. Også i Bakkevik har dette fått konsekvenser for det livet folk lever.

Benken på butikken er forbeholdt mennene. Ei av de eldre kvinnene sier at hun har aldri satt seg ned der, til tross for at hun har bodd i bygda i over 30 år. Kvinnene handler det de skal, står gjerne og prater en stund og gir seg så på heimvei. Mennene blir derimot sittende etter de har handlet og enkelte av de som er gått av med pensjon har nærmest fast kontortid der et par timer om formidagene. Kvinnfolkene forteller at det hender at de har et

svare strev med å finne på noe som mannfolkene deres kan kjøpe. Det nytter ikke å troppe opp på butikken uten at man har ærend der. Ellers treffes mennene i naustet til Reidar, på veien, i fjæra eller på fjorden. Det er artig å se hvordan de passer hverandre opp for å slå av en prat. Når Reidar er på tur på land er det ofte at Paul kommer slentrende, liksom helt tilfeldig bortigjennom fjæra og gjør seg små ærender og smått stopper opp av og til for å få det til å klaffe sånn at de møtes oppe på veien. Men det er sjelden at de går på besøk til hverandre. Her er imidlertid Hans, et unntak på flere måter. "Han går mye i gårdene", som de sier og er også aktiv i misjonsforeninga. Når kvinnfolkene arrangerer basarer og bingo møter også de andre mannfolkene opp. Da serveres det kaffe og kaker og inntektene fra arrangementet går til et eller annet veldedig formål i eller utenfor bygda. Den læstadianske meningheten skiller seg imidlertid fra det resterende foreningslivet i bygda ved at mennene har en svært sentral posisjon. Det må f.eks. være en mann som leder møtene. Men som nevnt står ikke denne retninga så sterkt i Bakkevik.

Nesten alle de eldre mannfolkene i Bakkevik er gift og har unger. Selv om stort sett alle har vært innom fiske har flere av dem hatt andre hovedyrker. De vanligste har vært fabrikkarbeider, handelsmann, postmann og fabrikk sjef. Dette er med på å skape skiller mellom dem. Det er f.eks. forskjell på å ha vært vanlig arbeider på fabrikken og det å ha vært sjef der. Sjøl om fiskeriaktiviteten har gått tilbake i forhold til det nivået den hadde i tidligere tider henger fortsatt den levemåten og den sosiale organiseringen som denne virksomheten skapte igjen i hvordan menn forholder seg til hverandre og hvordan menn forholder seg til kvinner.

Mange av de yngre mennene har også vært innom fiskebåten. Enten her på fjorden eller i havfiskeflåten. Flere av dem har unger, men bare en er gift i dag. Ungene til de fraskilte har i stor grad tilhold hos mødrene, som er flyttet ut av bygda. Et annet trekk som skiller dem fra de eldre mennene er at flere av dem har verv i offentlige organisasjoner som idrettslag og jordbruksnemder. De litt eldre organisasjonstilknytning har stort sett begrenset seg til det nå nedlagte fiskarlaget.

De forskjellige foreningene er viktige møteplasser for kvinnene. I Bakkevik er det misjonsforening, blindeforening og sanitetsforening. Disse foreningene har også medlemmer fra Langstrand og består av litt eldre kvinner. På Langstrand er det også en sanitetsforening, som ble blåst liv i av de yngre da de fant ut at de trengte barnehage. De eldre kvinnene i sanitetsforeningen i Bakkevik var ikke særlig positive til dette påfunnet. "Ska dokker no ha betalt før å passe dokkers eiene unga", var omkvedet de yngre ble møtt med. Den nye sanitetsforeninga består av yngre kvinner og har drifta av barnehagen som hovedoppgave. På Langstrand har også de yngre kvinnene en klubb hvor de kommer

sammen og drikker kaffe og tar lodd. Overskuddet fra disse kveldene går også til drifta av barnehagen. Mange av møtene i foreningene holdes heime hos medlemmene. I motsetning til mennene går kvinnene også en del på besøk til hverandre.

Bare to av kvinnene i Bakkevik er under 40 år. De er hjemmearbeidende og driver gårdsbruk sammen med mennene. Det ene av disse parene er de eneste i Bakkevik som fortsatt driver den klassiske kombinasjonen jordbruk/fiske. Kvinnen i husholdet er altså den som kommer nærmest å kunne kategoriseres som "omsorgsbonde", bare med den forskjellen at hun har mannen heime på gården stort sett hele året og at jordbruket er blitt hovedinntektskilden for familien. De sier at etter at de fikk unger har de hatt problemer med å kombinere jordbruk og fiske. Nå som ungene er små må en være sammen med ungene mens den andre er i fjøsen på morgenen. Det betyr at det blir langt på dag før han kommer seg på havet. Noe av nettverket som kunne ha avlastet dem i denne situasjonen er borte.

De andre kvinnene i bygda er fra 50 og oppover. Alle sammen er gifte, har barn og har hatt hovedansvaret for hus og heim. Siri Gerrard har brukt begrepet bakkemannskap for å karakterisere den rollen disse kvinnene har hatt. Dette ordet sier noe om deres funksjon og viktigheten av deres tilstedeværelse. Etter at barna er blitt voksne har flere av dem tatt seg arbeide utenfor heimen. Barnehageassistent, hjemmehjelp, og kokke er de vanligste yrkene. Noen har også rukket å gå av med pensjon.

Arbeidsdelinga.

Reidar og Anton kunne ikke ha ligget på havet store deler av året uten å ha et apparat som bakket dem opp og administrerte det som var på land. Mest i spøk tittelerer de ofte kjerringene sine som administrerende direktører. De sier også at jeg må være klar over at i perioder har kjerringene hatt en langt tøffere og mere ansvarsfull jobb enn det de har hatt. De har tatt seg av hus og heim og stort sett vært aleina om å oppdra ungene. *"Men, det må du ikkje sei tel dæm, før da bli dæm så innbilsk"*.

Eksempelvis har Reidar og Valborg ei klar arbeids- og ansvarsfordeling. Valborg har hatt ansvaret for hus og heim og det som hører til dette. Hun har laga all maten, vaska alle koppene, oppdratt ungene, hatt ansvaret og arbeidet med potet og grønnsaksavlinga, plukka bær til vinterforsyning, prekevert fisken når den er kommet på land, ivaretatt de fleste av relasjonene til familie, slekt og kjente og deltatt aktivt i foreningslivet i bygda. Reidar sier at han ikke vet noe om hvordan man tar vare på torsketungene. Det må jeg spørre Valborg om. Han skjærer dem, men det er hun som vet hvordan de skal behandles

videre. Når tungene er brakt på land vasker hun dem, legger dem i eddikvann for å få vekk hinna som er utenpå og blokkfryser dem i melkekartonger. Hun sier at på denne måten holder de seg best. Ombord i båten leiter Reidar ut den fineste fisken, levra og roгна mens han sløyer. Det er absolutt ikke all fisken som duger. Etter min standard er de utrolig kresne. De sier at fisken må være "traust". Det vil si at han er helt fersk og skiver seg når den blir kokt. Når vi kommer til kaia er det Valborg som overtar. Hun vasker fisken grundig, skjærer den opp, fjerner hinna på levra og koker mølja. På samme måten er det hun som har kunnskapene om hvordan fiskematen lages og som alltid utfører dette arbeidet. Fisken hun skal ha bestiller hun hos dem før de drar på havet eller ringer dem når de er ferdige med å dra garnene. Reidar tar ingen initiativ til å ta med seg noe på land.

Reidar har ansvaret for båter, naust, bruk etc. Han tar seg av reparasjoner på huset, men her er det ofte Valborg som tar initiativ til at det skal bli gjort. Mens jeg var på feltarbeide pussa Reidar opp i kjelleren, tetta en lekasje rundt loddpipa og planla opp-pussing av kjøkkenet. Det er sjelden de trenger hjelp av andre til slike ting. Dette er oppgaver som en mann bør klare sjøl og inngår som en del av deres kunnskapsreservoar. Reidar har også ansvaret for bilen og er den som sørger for at den holdes i stand. Grensen mellom deres ansvars- og arbeidsområder er likevel ikke så skarp som dette kan gi inntrykk av. Det er litt overlapping og da i større grad i arbeide enn i ansvar. Valborg er til tider med og bøter garn og har også vært med på fjorden enkelte ganger. Det har ikke vært helt uvanlig at kvinnfolk har vært med på havet. I dag er det ingen eksempler på dette i Fjorden.

Kjønnsroller i endring.

S. Gerrard beskriver fra kvinnemiljøer hvordan mye tid blir brukt til å forhandle fram hva som er rimelig å kreve av det annet kjønn og hvordan man ellers skal organisere seg i hverdagen. (Gerrard 1982) Man skulle kanskje tro at de noe tilårskommne gubbene som jeg har vært sammen med i stor grad har gjort seg ferdig med denne typen forhandlinger. Når jeg kommer inn med bakgrunn fra et universitetsmiljø med helt andre rolle idealer føler de kanskje behov for å ta opp temaet for å bringe verden tilbake i sin opprinnelige orden. Reidar har tatt på seg oppgaven å rettlede den villfarne svigersønn. Han har faktisk gått så langt som å si at jeg skjømmer bort Hilde og sier også etter at jeg har hatt sjøllaga kjøttkaker med meg i båten at, "kjøttkake det kunne æ ikkje tænkt mæ tel å lage". "Ska du være me å vaske rundt? Det e da ikkje nåkka arbei før dæ." Det siste høstet strenge blikk fra Valborg. Om han har hatt suksess med oppdragelsen er vanskelig for meg å si. Påvirket meg har han iallefall gjort, særlig i den perioden hvor jeg var med og fiska og forholdet var som tettest følte jeg meg til tider litt presset.

Også på andre måter har jeg blitt forsøkt innlemmet i mannsfellesskapet. En har vært invitasjonen til å delta i ertingen av kvinnfolkene. Det har tydeligvis vært problematisk å bygge opp et fellesskap med meg basert på kontrasteringen mellom kjønnene i det tradisjonelle mønsteret. Når Reidar i et forsøk på å finne en felles plattform under ettermiddagskaffen prøver seg med "Den der kaka kunne ikkje du ha bakt, Bjørn" og Valborg sier "Jauda, han bake då meire avanserte kake enn som det der" føler jeg meg som en kloning. Mer vellykket har fremhevelsen av vår felles erfaringsbakgrunn fra havet vært. Her er det noe vi har felles og som kvinnfolkene i stor grad mangler.

Ikke for det, det har jo skjedd endringer i disse husholdene også. Når Reidar sier, i en spøkefull tone, at elendigheta begynte da Valborg fikk sertifikat, er det et tegn på at verden har forandret seg for dem også. Flere forhold har endret fordelingen av arbeidsoppgaver heime hos Valborg og Reidar. Valborg har skaffet seg jobb i barnehagen nå som ungene er flyttet heimenfra og Reidar er mere heime etter at kvotereguleringene kom. Dette har ført til at han har begynt å gjøre litt mer i huset, men fortsatt må han alltid bes om det. Hovedårsaken til at Valborg har tatt seg jobb utenfor heimen ser ut til å være ønsket om å komme ut og tjene egne penger. Nå hender det at Reidar lager middag til ho kommer heim. Å påstå at han lager den er kanskje å overdrive. Det er vel riktigere å si at han for det meste varmer opp det som Valborg har satt frem.

Også de eldre mennene deltar mer i det som skjer i huset. Men dette ser ikke ut til å være fullt ut akseptert. Det er fortsatt lett å bli stemplet som en dott hvis man trør over for mange grenser. Det er derfor typisk når Reidar og Anton forsøker å gi inntrykk av at de ikke har noen befatning med det "huslige". De vektlegger til stadighet at sånt som husarbeide det har de ingen peiling på og bærplukking og potetene det er kvinnfolkene sitt domene. Til tross for disse utsagnene har jeg etterhvert sett at kartet ikke helt stemmer med terrenget her. Etter å ha slått frempå en lørdags formiddag om å avslutte leitinga etter seien for å dra heim og hjelpe kvinnfolkene med potetopptakinga sier Anton: "Trur du de har tadd opp potetn mange år aleina. Nei, du e no ikkje heilt utdanna i det her feskerifage høre æ." Det gjeveste er hvis de unngår å være med på både settinga og opptakinga og dette har de ifølge dem sjøl lykkes svært godt med. Dette blir lite troverdig når jeg beviselig har sett Anton med "ræva i vere" i potetlandet alle de tre siste høstene og også i år var det såpass mye igjen da vi kom heim at han fikk lov til å ta opp sin del. Bærplukking er også noe de påstår at de holder seg langt unna, men dette er nok en sannhet med modifikasjoner. Jeg har nemlig ved sjølsyn sett Reidar nettopp heimkommen etter to dagers bringebærtur i fjor høst. Som nevnt har jeg også sett Reidar flere ganger heime på kjøkkenet i middagslaginga og har til og med sett at han har disket opp med såpass avanserte retter som stekt sild.

Når de har vært nødt til å gjøre noen kompromisser i heimen blir det kanskje enda viktigere å medvirke til at andre får inntrykk av at man holder seg langt unna kvinnenes domene. Her står mannsidentiteten på spill. Mannsfellesskapet er bygd opp på den tradisjonelle rollefordelinga og bekreftelse på din identitet som mann får du ikke gjennom å være søkkanes god til å vaske opp. Den får du igjennom å holde deg langt unna oppvaskkosten og om du ikke holder deg langt unna den så må du i allefall gi inntrykk av at du gjør det. Det blir faktisk enda viktigere å poengtere avstanden til kvinnfolkarbeidet, når man har vært nødt til å bite i gresset og ta slike arbeidsoppgaver. Men Valborg og Mina har fortsatt ansvaret for "å stelle Reidar og Anton avgåre", som de sier. Når Reidar og Anton drar på fiske lager de all middagsmaten ferdig til dem, slik at det bare er å varme opp. All tørrmaten beregnes også av Valborg og Mina og legges i plastposer. Dette fører til at når de kommer på havet kan Reidar si: "Enn ho glømta å lægge ne en pose kaffi enda æ sa det tel ho at det va fritt i båtn".

Etterdønningene fra kvinnekampen har vært med på å påvirke de eldre, men fremdeles holdes de gamle tradisjonene i stor grad i hevd på dette området. Man kan kanskje si at ordningene har forandret seg en del, men at verdiene er noenlunde de samme. Dette medfører en del ekstraarbeide for at terrenget tilsynelatende skal stemme med kartet. Inndelingen i hva som defineres som mannfolk og kvinnfolkarbeide er temmelig rigid og det å gå inn i å leve opp til disse forventningene blir (gir) også en bekreftelse på deres kjønnsidentitet. Mannfolk har sine spesielle plikter og rettigheter innenfor de forskjellige ordningene hvor disse møtene finner sted og kvinnfolk har sine. Men fortsatt er det i stor grad fisken som styrer livet i disse husholdene. Mennene må ha muligheten til å komme gå avhengig av om det er fisk eller ikke. Hele rytmen i husholdet blir derfor tilpasset fiskens rytme og kvinnfolkene må derfor være fleksible og kunne tilpasse seg endringene.

De yngre.

Grunnene til at jentene i så stor grad velger å bosette seg i byene kan være mange. En viktig årsak tror jeg imidlertid man finner i konflikten mellom det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret, som i stor grad er levende i den eldre generasjonen, og de moderne rolleutformingene. Det har skjedd en voldsom endring på dette området i løpet av de siste 20 årene. Dagens generasjoner er oppvokst og har levd med svært ulike organiseringsformer.

De yngre kvinnene har kommet i klemme mellom sine mødres rolleutforminger og dagens idealer. Tidligere kunne kvinner og menn eksistere i to forskjellige verdener. På en måte

var de uavhengige av hverandre, men på en annen måte gjensidig avhengig av hverandre. Han på havet og hun på land. Denne livsformen stemmer dårlig overens med idealene i det moderne samfunn. Her har tanken vært at komplementaritet mellom kjønnene skal oppnås gjennom at man gjør de samme tingene. De yngre kvinnene blir dermed dratt mellom idealene fra den tradisjonelle og den moderne verden. Problemet er at den tradisjonelle løsningen hvor menn har vært fraværende på pengetjening ikke passer sammen med en eneste av dagens moderne kvinneidentiteter . (Holtedal 1986)

Den nye tid medfører ønske fra kvinnene om nye oppgaver og rolleutforminger. Noe som igjen får konsekvenser for identiteten. De store uopløselige identitetspakkene med utgangspunkt i kjønn blir uhåndterlige i det nye systemet hvor betingelsene for karrieremønsteret er endret og mobilitet, selvrealisering, egenvalg er høyt vurdert. (Rudie 1983) Det er ikke vanskelig å se at denne situasjonen kan skape problemer for jentene og være en medvirkende årsak til at jentene velger et liv i byen. Som en del av et bygdesamfunn kan det å komme med nye rolleutforminger være tøfft. Særlig hvis man skal finne seg gutter rotfestet i et mannsmiljø hvor den gamle tids kultur fortsatt råder. Jeg har hørt yngre fiskerkvinner fra andre steder fortelle at de har problemer med å få samarbeidet til å fungere i heimen også når mannen er til stede. Dette skyldes ikke bare motvilje fra mannfolkene mot å gjøre husarbeide, men også at kvinnene opparbeider arbeidsmønstre som det vil være vanskelig for mannen å trenge inn i når han kommer heim. Man kan stille spørsmål om ikke fiske til en viss grad krever en tradisjonell løsning. Mannen er i perioder mye borte og hovedansvaret for det som skjer i heimen vil nødvendigvis ligge hos kvinnen. Ei yngre kvinne jeg snakket med, som tidligere var gift med en fisker, sier at hovedårsaken til at ekteskapet hennes ikke holdt var at hun insisterte på å få utvikle egen karriere og at arbeide og ansvar i heimen skulle deles på. Blant annet hadde hun han til å komme heim fra Finnmarka midt i sesongen for å passe ungene ei uke, mens hun reiste på kurs. Noe som resulterte i at han fikk 20 - 30 000 i tapte inntekter. Gjennom på denne måten å insistere på moderne kjønnsrolleutforminger ser det ut til at det opstod en konflikt mellom den nye tids organisering, som hun var en del av, og de krav som han ble utsatt fra fiskermiljøet. Når han har en kulturell regel i bakhodet som sier at det er tilgangen på fisk som skal styre livet i husholdet og så blir hjemmkalt midt i beste fiskesesongen for å passe ungene så kan jeg godt tenke meg at dette har vært med på å redusere hans anseelse blant de andre fiskerne og true hans identitet som fisker og mann.

En årsak til spriket mellom de yngre kvinnenenes og mennenes rolleforståelser finner man i at det å være mann blir definert på en måte i fiskermiljøet som ligger nærmere opp til den tradisjonelle rolleutformingen enn hva som er vanlig ellers i samfunnet. På grunn av atskillelsen av de to kjønnene i perioder blir fortsatt manndom og kvinnelighet definert på

kjønnslike arenaer og den kontakten som oppstår når de kommer heim på en kjønnsulik arena blir ofte sekundær. Om dette medfører en annerledes situasjon i samfunn hvor fiske er hovednæringen enn i bondesamfunn er vanskelig å si. Man skulle imidlertid anta at kvinner og menn gjennom å ha sitt virke på samme sted skulle ha lettere for å påvirke hverandre.

Under min egen deltagelse i seinotfisket fikk jeg føle noe av dette på kroppen. Hilde hadde problemer med å finne seg i at jeg skulle være borte stort sett hele tiden og at hun skulle være alene med ansvaret for Thea og heimen. Det skyldes ikke at hun ikke er vant til dette i og med at hun er oppvokst i en fiskerfamilie. Men det er vel heller det at hun, i disse utearbeidende tider, i likhet med mange av sine medsøstre ikke vil ha dette livet. Hilde hadde en krevende jobb og synes at det gikk over alle støvleskaft, når jeg bare var heimom som snarest en liten tur fra lørdags ettermiddag til søndags kveld. Da forsto jeg litt mer av hvorfor kvinnfolkene drar fra utkantene i Nord-Norge. De moderne kvinneidentitetene passer dårlig inn i de institusjonene som dannes i og rundt fiskeriene som tilpasning. Hilde ønsker seg definitivt en mann som kan være tilstede og dele arbeid og ansvar. Dette tror jeg er noe hun deler med mange av sine medsøstre på samme alder. De vil ikke ha menn som er fraværende i lange perioder.

Nå er det mye som tyder på at den tradisjonelle altomfattende fiskeridentiteten også passer dårlig overens med moderne mannsidentiteter. Som jeg har vært inne på er denne typen fiske i større grad en levemåte enn et yrke. Den altopplukende interessen de legger for dagen for denne virksomheten utelukker på mange måter et engasjement på andre områder. I tillegg varierer arbeidstida hele tiden. Det er fisken som styrer livet deres og ikke klokka, og derfor er det vanskelig å delta i aktiviteter på land. Dette kan også være en årsak til at yngre gutter søker bort fra næringa. De finner seg ikke til rette med dette og ønsker seg et liv som også inneholder ei fritid som de kan benytte til andre interesser. Ungene velger seg altså et annet liv enn foreldrene og tilegner seg helt andre kunnskaper og identiteter. De deler derfor ikke virkelighet lengre, noe som har mye å si for kommunikasjonen mellom dem

Hav og land - hand i hand.

I lokalsamfunnet møtes fiskerifeltet og lokalsamfunnsfeltet. Fiskerne har her sine sosiale rom og sine rettigheter og plikter som menn, familiemedlemmer, naboer og deltagere i

religiøse fellesskap. Med seg inn i det lokale felt har de sine liv og erfaringer fra havet og omvendt tar de med seg det lokale feltet når de trør eller ror inn i det fiskerifeltet igjen. Huset er den feminine verden hvor mannen ikke kan delta i de daglige gjøremål uten å redusere sin mandighet. Båten er den maskuline verden. Den er faktisk så maskulin at mennene kan utføre feminine aktiviteter ombord uten tap av mandighet. Om bord i båten gjør de ting som de holder seg langt unna i heimen. Hvis du ikke er med dem ombord så kan du kanskje tro at de er helt hjelpeløse når det gjelder huslige aktiviteter. Ombord i båten gjør de akkurat de samme tingene som de så iherdig forsøker å holde seg unna i heimen og i tillegg setter de den samme høye standarden. Som på kjøkkenet hos kjerringene deres blir aldri oppvasken stående lenge etter at maten er fortært.

Til tross for adskilte verdener er de gjensidig avhengige av hverandre. Det å inneha forskjellige kunnskaper og kunne bidra med forskjellige ytelser har vært en viktig basis for fellesskapet. En sier at uten ei god kjerring kan man ikke være en god fisker. Ei god kjerring er kanskje ei som administrerer det som er på land på en tilfredstillende måte og ellers tar seg av oppgaver som gjør at arbeidet på havet kan gjennomføres på en god måte. Å holde arbeidsklærne i orden er et eksempel. Det har vært viktig at fiskarkjerringa har kunnet strekke ressursene og skape en økonomi på land som sto i forhold til de ressursene som ble brakt til veie uten at det bikket over i det det gjerrige. Noe som er en lite oppskattet verdi. Det gjelder å kunne balansere mellom disse ytterpunktene. Ei god kjerring har også en omfattende organisasjonskunnskap. Det å administrere et hushold hvor fisken styrer mannens liv krever at kvinnfolkene har evne til å få utført de nødvendige gjøremål i en verden som er i daglig endring. Hun må også ta ansvaret med å forvalte mange av de sosiale relasjonene som husholdet inngår i og må heller ikke stille krav som truer mannsidentiteten til fiskeren.

Hvordan begreper overføres fra hav til land og omvendt illustrerer hvordan de forskjellige virksomhetene henger sammen. Mange begreper fra fisket brukes også av kvinner og menn på land. De snakker f.eks. om å "trø ut av me". Første gang jeg hørte dette uttrykket var det i forbindelse med en spådom om at kong Harald skulle "trø ut av me" i det kommende år. Spådommen var tydeligvis inspirert av utroskapen i det britiske kongehuset. Et annet uttrykk er "å være skjærsett". Når du er skjærsett på havet har du gått på grunn med båten. I overført betydning brukes det på land om det å være i en vanskelig situasjon. Hekken er bak på båten. Et kvinfolk som er "brei over hekken" har ei stor rumpa. På samme måten er akterskotten bake i båten. Når små unger skal hjelpes etter at de har utført nødvendige ærender sier man ofte at man tørker dem i akterskotten. Dørsken er golvet i båten, men uttrykket "å gå i dørsken" brukes også når folk faller eller får juling på

land. På samme måten kan også begreper fra den feminine verden bli overført til mannfolkens verden på havet. Ei not har f.eks. både skjørt og barma.

Hvis du har hatt "nattstådd bruk" så skulle ihvertfall "hallet" være i orden. For å ha "hallet" i orden må man ha hatt kjønnslig omgang med en kvinne før man dro på havet. Har man det så skulle alt ligge til rette for gode fangster. For meg ser det ut som om "hall" bare benyttes som spøketema idag, men kanskje kan det ha hatt en annen betydning tidligere.

Fiskefelleskapet.

Fiskerstatusene utøves forskjellig (gir seg uttrykk i forskjellige roller) på de forskjellige arenaene og i kontakten med forskjellige andre stater. I kontakten med kvinner er det spøken som tas frem. Når kvinnfolkene spør fiskerne om noe som har med fiske å gjøre kan de aldri regne med å få et ordentlig svar. Skårungen og studenten får en lignende behandling. I dette forholdet brukes det også mye spøk, men på en litt annen måte. Jeg har aldri hatt problemer med å få svar på mine spørsmål og jeg tror de har satt pris på at jeg har vist interesse. Rollen ovenfor andre fiskere varierer. Er det snakk om likemenn behandles de med respekt. Humoren blir da i liten grad brukt. En av de få gangene jeg har hørt at de har brukt humor overfor hverandre var etter at Anton hadde klemt handa mellom rekka og en kaistolpe. Paul slo da frampå om at han måtte ha bra dårlig råd siden han var nødt til å bruke handa som fender. (Fendere har man mellom båtsida og kaia for at det ikke skal bli gnag) Overfor fiskere som de av forskjellige årsaker ikke rangerer så høyt kan rollen være preget av spøk og ap eller regelrett neglisjering. Generelt kan man si at i alle disse sammenhengene kan fiskeridentiteten gjøres relevant for samhandlingen.

Fiskerne møtes i mange ulike situasjoner og på mange forskjellige arenaer og har derfor flerlinjede relasjoner til hverandre. Det som kjennetegner disse møtene er at det er fisker- og mannsstatusen som i hovedsak blir gjort relevant for samhandlingen. Statusen får bli f.eks. sjelden tatt frem. Reidar og Anton snakker lite om familie og unger ombord eller når de treffer andre fiskere. Kanskje er det en overdrivelse, men jeg tror nesten Anton snakket mer om hunden sin, enn om ungene sine. Fiskerne har imidlertid oversikt over de andre statusene i hverandres reportoar. Disse vil derfor på en måte være tilstede i møtene og kan bli tatt frem i gitte situasjoner.

Å være gift med en fisker innebærer nok at man får sin daglig dose med "fiskeprat". "Æ bli så lei", sier Valborg. "Æ syns æ har hørt det samme i over trædvæ år no". Emnet er stort og

ser nærmest ut til å være uutømmelig for de involverte. Hva som debatteres avhenger mye av den aktuelle situasjonen. Når det skjer spesielle ting på den fiskeripolitiske arena kan dette være et hett tema. Ellers er nok teknologi og observasjoner som gjøres av naturen det blir snakket mest om. Spesielt ble jeg imponert over deres evne til å observere fenomener i naturen. Sett fra mitt ståsted var det ikke mye som gikk dem forbi. I kontakten med andre fiskere utveksles disse observasjonene hele tiden. Da jeg var med dem på fiske ute ved Tjølva fikk jeg ofte spørsmål, etter å ha ringt heim, om jeg hadde forhørt meg om hvordan fisket var inne på fjorden. Det hadde jeg selvfølgelig aldri husket på å gjøre, men etterhvert begynte jeg å bite meg spesielt merke i værforhold og andre båters bevegelser for å ha noe å bidra med i samtalen.

Fiskerne i Bakkevik er engasjert i fiske omentrent hele tiden. Fiskeriene og forhold tilknyttet dette er ikke noe de interesserer seg for fra 9 til 4 på hverdagene eller i perioder av livet.

Fiskere er noe de er 24 timer i døgnet. Dette gir yrket karakteren av en livsstil.

Bakkevikfiskerne ser i de fleste situasjoner ut til å ha oppmerksomheten rettet mot det som skjer på havet. Når jeg skal bidra med kunnskaper fra Hamarøy (hvor jeg er oppvokst) er det ikke jordsmonn og flora de er opptatt av, men fjord, fiske, båter og merkeregistreringer. Disse fiskerne ser på denne måten verden fra sitt ståsted i båten. Valborg forteller at Reidar flere ganger har holdt på å kjøre av veien på grunn av at han er så opptatt av å se etter seiflak på fjorden og at det blir slitsomt "å ha han i huset" hvis det er fisk på fjorden og han av en eller annen grunn ikke kommer seg av gårde. For å sette det på spissen så kan det av og til se ut som at mye av det som befinner seg mer enn 5m over flomålet er uten interesse.

Den ensidige vekten på fisker og mannsstatusene i samhandlingen og den altomfattende karakteren som fiskeridentiteten har, gjør at kontakten fiskerne imellom reduseres vesentlig når grunnene til å ligge på havet opphører. De som bor nært hverandre kan fortsatt møtes rundt garnbøting og annet vedlikeholdsarbeide. Men mesteparten av bosetningen er svært spredt i fjorden og dette medfører at telefonen blir et svært viktig hjelpemiddel for å opprettholde kontakten, men når det ikke fiskes blir det lite ringing. Sture sier for eksempel at med en gang sesongen starter opp blir det mye triveligere. *"Når det bynne å bli den tia at det ska bynne å bli fesk utover fjorn bli det meire kontakt me folk førr då ringe dem og då e det å prate med nån og de spør det og det og kommer og skal ha mølja. Og røre du dæ me båtn så lægges det merke tel me en gang. Det e liksom meire vigør i folk."*

Det blir interessant og spørre seg hva som er årsaken til den omfattende kommunikasjonen rundt virksomhetene på havet. Hvorfor ser alt ut til å dreie seg om fiske? En årsak kan være at fiske skiller seg fra de fleste andre produksjoner i vårt samfunn ved at det her høstes av en fellesressurs. (Den allmene tilgangen er riktignok blitt noe redusert i de senere

årene). De som er deltagere har alle sammen muligheten til å gjøre sine egne erfaringer og har derfor kunnskaper som ingen andre har. Det blir hele tiden en balansegang mellom spredning av kunnskaper og forsøk på å holde dem innenfor båtlaget. På den ene siden kan de tjene på å holde det hemmelig hvis de har oppdaget en fiskeforekomst, på den andre siden er de avhengig av å ha et samarbeide gående med sine yrkesbrødre. Havet er stort og det er derfor begrenset hva et båtlag kan skaffe seg oversikt over. Derfor blir kontakten med de andre svært viktig. Et båtlag som er alene på feltet vet f.eks. ikke hvor fisken er når den slutter å gå på lenkene hans. De må finne den igjen på egen hånd. Ved å ha et omfattende kontaktnett av andre båter er det mulig å holde seg orientert om hva som skjer innenfor et stort område. Når dette nettverket tas i bruk er sjansene mye større for at fiskerne skal finne ut hvor fisken er. På denne måten blir båtene gjensidig avhengig av hverandre, Det foregår hele tiden et spill om informasjoner som alle sammen er avhengige av. All praten om forhold tilknyttet fiske har blant annet årsak i karakteren til virksomheten.

Detter forklarer imidlertid ikke at også andre mannfolk i bygda som ikke fisker også deltar i denne kommunikasjonen med nesten like stor entusiasme. Det å drive fiske er ingen forutsetning for å være deltager i dette kommunikasjonsfellesskapet. Det er fullt mulig å delta i fellesskapet rundt fisken sjøl om det er svært lenge siden man har vært i nærheta av ei juksa, bare man er innehaver av det riktige kjønnen. Alle mannfolkene har stor innsikt i fiske og terminologien tilknyttet denne virksomheten sitter som den skal. Det er ikke som med meg at de må leite etter begrepene og av og til bommer. Men det syntes for meg som om dette feltet fikk en uforholdsmessig stor oppmerksomhet i forhold til aktivitetsnivået. Det kan forstås at Hans, som nå er passert 80 år og har drevet fiske store deler av livet, hele tiden holder seg orientert om fisket, som om han sto klar til å gå i båten hvert øyeblikk. Sjøl om han ikke driver fiske lengre har dette vært livet hans. Litt mindre forståelig blir det når Mikkel, som ikke har vært på havet siden ungdommen viser samme engasjementet.

Anseelsen gode fiskere hadde tidligere i lokalsamfunnet kan kanskje til en viss grad være med på å forklare denne interessen i ei tid hvor en ungdom blir regnet som bakstreversk av sine jevnaldringer hvis han velger å gå i fiskebåten. I tillegg er dette et yrke med mye spenning og variasjoner. Det gjør at det er artig for folk å holde seg orientert. Dette er også et tema som mannfolkene kan møtes på siden alle har en felles erfaringsbakgrunn fra fiske. Ved at dette er en sektor som har vært forbeholdt menn beveger de seg også innenfor et felt som er nært knyttet opp mot det å være mann. Gjennom å delta i kommunikasjonen rundt fisken er de deltagere i manfolkfellesskapet og får også kommunisert og bekreftet sin manndom.

Dette er gode grunner til den omfattende interessen som blir lagt for dagen, men forklarer ikke helt hvorfor det blir så viktig for Reidar og Anton å gjøre fiskerstatusen relevant for alle sammenhenger. Slik jeg opplever det så snakker Reidar fiske med alle andre mannfolk som han møter. Fiskerstatusen er altså dominant og blir også gjort relevant for sammenhenger utenfor bygda og fiskebåten, men som jeg skal komme mer inn på etterhvert kan det i kontakten med de forskjellige instansene i det offentlige felt være problematisk å få aksept for en slik rolleutforming. Et eksempel på et "vellykket" møte er når Anton skryter voldsomt av en dokter han har vært hos på sykehuset og det viktigste av alt ser ut til å være at det gikk an å prate fisk med han. Her har han fått gjennomslag for sin måte å definere situasjonen på og har fått lov til å være fisker.

Grønnhaug (1974) sier at: *"Når den strukturelle basis for lokalsamfunnets grenser blir underminert eller svekket, som konsekvens av sosial endring da tar folk i økende grad til symbolsk atferd for å rekonstruere grensene".*

Man kunne tenke seg at marginaliseringen ville føre til at fiskeridentiteten ble underkommunisert. Isteden ser det motsatte ut til å skje. Ikke bare blir fiskeridentiteten gjort relevant i samhandlingen mellom fiskere. Den blir også gjort relevant i andre sammenhenger. Dette kan ses som symbolsk atferd for å rekonstruere grensene.

Sentrale verdier.

Jeg har tidligere vært inne på oppskattede verder som edruskap, nøysomhet, å være en hardhaus, ikke syte, den gode replikken/historia og å holde seg til de mannlige aktivitetene. Slike verdier er med på å skape identitet. Disse verdiene og de som jeg skal forsøke å synliggjøre her er verdier som Reidar og Anton deler med fiskerne ombord på det de regener som sine kameratbåter. Noen av dem har de også felles med de andre fiskerne i fjorden, mens andre er med på å skille dem fra "de andre". I mange tilfeller henger verdisystemene på land og hav sammen sjøl om det stilles forskjellige krav til kvinnfolk og mannfolk i enkelt henseender. På samme måte som at kvinnfolkene setter si ære i å ha det reint og ryddig i heimen er det viktig for fiskerne at det er reint ombord og at fartøyet er i god stand. Reidar og Anton vasker ofte ombord i båten og en gang i året kommer Valborg og Mina ombord for å vaske rundt. Da får de kjeft for manglende reinslighet. Dette til tross for noe som jeg ser på som en ganske høy standard. På denne måten bekrefter de hverandres identiteter. Mannen får bekreftet sin mandighet gjennom at de blir benevnt som

griser og kvinnene får bekreftet sin kvinnelighet gjennom å være nødt til å gripe inn og rydde opp i forholdene.

I tillegg til at det skal være reint ombord må fartøyet også til en hver tid holdes i orden. Reprasjoner og vedlikehold foregår kontinuerlig. Særlig i perioder hvor de ikke har muligheter til å fiske går mye av tida med til dette. Det aller meste gjør de sjøl, men mer omfattende og avanserte reparasjoner på båten må de på verksted med. Å ha det reint og ordentlig ombord og at båten er godt vedlikeholdt er en viktig del av det å være en god fisker. At båten og redskapene er i orden er imidlertid også viktig av sikkerhetsmessige grunner.

Arbeidsdagen til Reidar og Anton går som oftest til dagsrevyen. Før var den altså slutt i halvåtte tida, men nå har de fått redusert arbeidstid som følge av omleggingen i programtilbudet til NRK. Dagsrevyen kommer nå en halv time før og dermed tar de kveld litt tidligere også. Når de har garn på fjorden går dagene med til reprasjoner og vedlikehold av båt og bruk etter at de er kommet på land. Bare avbrutt av mat og kaffepauser heime. Det er ikke alltid det synlige resultatet som ser ut til å være det viktigste ved arbeidet. Latskap er lite oppskattet (jmf. situasjonen med Mikkell på butikken beskrevet i starten av kap.) Å være arbeidssom har derfor en verdi i seg sjøl. *"Går du på land når det er fesk å få, sjøl om du har gjort det bra tidligare i sesongen, så e du en dårli feskar"*, sier Anton. For dem er det ikke snakk om å prioritere det å være heime når de har opparbeidet deg ei inntekt. På samme måte skal man være tidlig oppe på morran uansett om det er nødvendig eller ikke. Det har altså en langt videre betydning enn den funksjonen det har. Hvis noen har problemer med å komme seg opp uteblir da heller ikke kommentarene. Når arbeidsomhet er en viktig side ved identiteten er det ikke bare å legge den av seg sjøl om man er sikret økonomisk.

Som nevnt er ikke fiskerne i Bakkevik spesielt religiøse, men likevel blir levereglene deres påvirket fra dette hold. Denne moralske anskuelsen medfører at det blir lite selskaperligheter. Den dagen da Paul fylte 70 år tok han og Jon båten og gikk til Krokstrand, som ligger på en av øyene ut mot havet. *"Han hadde jo tenkt sæ utigjenna, førr han har jo ikkje fådd nokka på garnan her inne. Så no fikk han jo ei go anledning"*, sier Reidar. Det er ikke tradisjoner for å holde store selskaper. Sammenkomster begrenser seg til kaffeslabeleder i jula, kirkehelger og til at de møter opp på bingo og basarer som kvinnfolkene arrangerer: Reidar ser ut til å ønske å unngå også disse arrangementene. Før når Valborg endelig fikk dratt ham med på julebesøk kunne han skylde på at han måtte se til hunden, når han forlot selskapet i tidligste laget. Etter at den ble borte, forsvant den muligheten. Da jeg lurte på om han skulle gå i en gebursdag til en av kvinnfolkene, sa han.

"Nei, å sette der ilamme en dunge me kvinnfolk". Da jeg mente at Paul kanskje kom til å være der, svarte han at det var nærmest utelukket. Det som skjer innenfor husets fire vegger skjer på kvinnenes arena. Her er det kvinnene som er sermoneimestre og mannen er på mange måter redusert til en tilskuer. Dette er antageligvis også en del av årsakene til at de trives så dårlig på disse arrangementene. Det er derfor ingen motsetning, når Reidar er svært sosial på arenaer hvor fiskerifeltet er sterkt inne, men ikke vil gå på besøk. Båten og naustet er hans domene. Innenfor husets fire vegger er det kvinnene som regjerer.

Når jeg spør hva som er fint med å være fisker vektlegges muligheten til å styre egen hverdag. Det å sjøl kunne bestemme når og hvordan arbeidet skal gjøres mener de er en av de store forskjellene fra andre typer arbeide de har hatt. Reidar forteller at da han arbeidet på fabrikken ble dagene lange og det ble ofte til at han gikk og trødde og venta på at han skulle få gå hjem. Nå er det sjelden at han ser på klokka. Det er når arbeidet er gjort eller de finner ut at arbeidsdagen er over at de setter kursen heimover. Som fisker er man imidlertid nødt til å tilpasse seg endringer i økologiske forhold, men det er stor forskjell på å måtte tilpasse seg direktivene fra en formann og å måtte tilpasse seg naturens luner. Spenning og variasjon i arbeidet er to andre sider som vektlegges som positive. Ingen dager er lik hverandre så når de går ut på morgenen vet de aldri med sikkerhet hva dagen vil bringe. Er det fisk på garnene eller blir de fri? Hverdagen er variert og de sier at det blir sjelden kjedelig.

Likhetsidealet ser ut til å stå sterkt. Det er også sjelden at du hører at de fremhever egne bedrifter og når disse kommer fram blir bildet ofte balansert av beskrivelser av egne tabber og feilvurderinger. Når Reidar forteller at far hans brukte å si at "sjølskryt er en stinkende last" er det ganske betegnende for kulturen. Å være ei "Viktigpetra" blir likeledes ikke sett på med blide øyne. Ei som har tilbøyeligheter til dette blir frosset ut i mange situasjoner. Man skal altså helst ikke stikke seg ut og dette kan man finne igjen i talemåter. Ved å starte ei meningsytring med "æ høre dæm sei at", har man på mange måter gardert seg mot slike beskyldninger.

Ønsket om å unngå konflikter er en annen leveregel. Når jeg har spurt folk i Indrefjorden hva de mener om at Reidar og Anton ligger med seinota der inne er det flere som har svart at, *"det er mange her som ikkje like at de ligg med nøter inne på en såpass liten fjord"*. I disse talemåtene ligger det nok også et ønske om å unngå konflikter. Svært lite blir sagt direkte til folk. Det meste kommer ad omveier og forstås gjennom å kjenne kulturen. En av de yngre sier at er det noen som har noe å utsette på deg er det som regel du som er den siste som får høre det.

Det gode humør og den lystige replikken er høyt oppskattet. De fleste holder en lett og humoristisk tone i kontakten med sine sambygdinge. For noen kan det kanskje føles som et press og kanskje dekke over det som måtte føles som vanskelig. Både far og bestefar til Pål var slike lystige karer. Ingen kunne vel tenke seg til at de skulle gjøre det slutt sjøl. Humoren som samværsform har både sine gode og dårlige sider. Som skårunge i en ny og usikker situasjon har jeg opplevd noen av de mer negative sidene. Det kunne være tøft i starten når vittighetene som kom trillende stort sett var på min bekostning. Folk forteller at før i tida var apet med andre en enda vanligere form for underholdning. Særlig ble de som skilte seg ut på en eller annen måte f.eks. ved fysiske handicap utsatt for dette. I dag er det sjelden at dette skjer. Folk som allerede ligger nede sparkes ikke lengre. Det er derfor ikke fullt så vanskelig å være litt annerledes i bygda som det en gang var. I dag tror jeg apet stort sett brukes på dem som man forventer vil tåle det.

Humoren blir et middel til å skille de som er utenfor fra de som befinner seg på innsiden. At kvinnfolkene blir møtt med humor er med på å definere dem ut som likeverdige samtalepartnere når det gjelder fiske. På samme måte markerte humoren overfor meg at jeg ikke var en av dem. Humoren på min bekostning gikk i stor grad på forhold hvor jeg skilte meg ut fra dem. Denne ertinga av meg er kanskje et uttrykk for et behov for å trygge grensene for egen identitet gjennom fremheve kontrastene mot oss som ikke har deres kunnskaper.

Men gjennom spøken blir man også viet oppmerksomhet. Like før vi flyttet til Bakkevik hadde Reidar anskaffet seg et videokamera og dette brukte han flittig mens jeg var med dem på havet. Seinere har han hatt visning flere ganger. Særlig blir en del scener av meg i fiskesløyvinga viet stor oppmerksomhet. Litt småurven i kroppen av høy sjøgang og ellers totalt utrenet i arbeidet er det hjelpelausheita mi som dominerer. Disse scenene blir gjerne kjørt i "slow motion" til alles forlystelse. Men jeg føler ikke at det ligger noe vondt i dette. De har aldri uttalt seg negativt om mine prestasjoner i arbeidet. Jeg forstår det heller sånn at de har respekt for at jeg har vært med. Humoren eller apet kan derfor også være en måte å innlemme folk i fellesskapet på. De som faller totalt utenfor får heller ikke denne oppmerksomheta. Da er det heller snakk om neglisjering. Det finnes grader av å være innenfor, men det å bli utsatt for ap kan altså være et tegn på at en er innenfor eller iallefall at en er velkommen der.

Det ser ut til at dess råere spøken er dess bedre, men også denne har sine grenser. Å si noe som kan så tvil om en manns mandighet er å overskride disse grensene. Jeg fikk iallefall den følelsen da jeg i et forsøk på å slå en spøk sa til en av fiskerne at han var værre til å mase enn kvinnfolkene. Masing er en væremåte som av mennene ofte blir assosiert

med kvinnfolkene. Det som nok gjorde situasjonen ekstra vanskelig var at det hele utspant seg med en del kvinnfolk som tilhørere.

For å leve opp til idealene skal man altså være arbeidssom, nøysom, edruelig, sjølstendig, ha en rein og velstelt båt, ikke stikke seg for mye ut fra de andre, unngå konflikter, ha godt humør og en god replikk, være en hardhaus, ikke syte og holde seg til det som er definert som mannlige aktiviteter. Hvis man holder seg innenfor disse rammene skulle man ihvertfallligge godt an til å kategoriseres som ordentlig. Man må imidlertid skille mellom normene og det som i realiteten skjer. Hva som den enkelte kan tillate seg innenfor disse rammene kan variere fra person til person. Paul kan f.eks. tillate seg å sitte på butikken og skryte av sine bedrifter på havet uten at det ser ut til å ramme han på noen måte. Hvis man har noe "å fare med" så blir det kanskje sett gjennom fingrene med dette eller kanskje det har noe med hans anseelse i miljøet. Rangeres man høyt kan man kanskje tillate seg mer i så måte. En annen fravikelse fra normen er når Reidar og Anton tar del de huslige systemene, noe som er å fravike idealene og som blir forsøkt underkommunisert. Denne ordninga i heimen har forandret seg noe, men verdiene har tydeligvis ikke endret seg i samme grad.

Opprettholdelsen av normene.

Ved sin blotte eksistens kontrollerer institusjonene den menneskelige atferd ved å stille opp på forhånd definerte atferdsmønstre. (Berger & Luckman 1966 : 73) I praten om hva man bruker å gjøre ligger det mye sosial kontroll. Gjennom praten vedlikeholdes og endres tradisjoner, som alle må forholde seg til. (Gerrard 1982) Ved å fortelle hvordan man bruker å gjøre ting og ved å berømme folk for riktige handlinger settes det en standard for hvordan ting skal være. Er ikke dette tilstrekkelig for å holde folk innenfor de fastsatte rammene må man ty til sanksjoner.

Den direkte påpekninga av forhold som ligger utenfor normen er kanskje ikke det som er vanligst. Men enkelte ting kan skape spontane reaksjoner. Et eksempel på dette er Paul som kommer ned på kaia med et smykke på seg som han fikk av kjerringa til jul. Henry oppdager det og klemmer til med: "*Ka fan, har du smykke på dæ?*". Siden har ikke Paul brukt det. Dette har forplantet seg videre utover i miljøet og er antageligvis årsaken til at Reidar nekter å bruke smykket som Valborg har kjøpt til ham. Siden jeg i mange situasjoner har hatt en elevrolle har det vært lettere for dem å benytte seg av direkte påpekning for å rettledde meg, når de har følt at jeg ikke har holdt meg innenfor normene som gjelder.

Humor kan også fungere som en måte å fastsette retningslinjene på. Dette er en form som ligger nærmere for fiskerne i Bakkevik. Som jeg har vært inne på ser denne ut til å være lite i bruk overfor dem som de regner som sine likemenn, men overfor andre fiskere blir spøken og ironien i enkelte tilfeller brukt for å påpeke at normene ikke følges. Overfor meg som har tråkket i salaten ved mange anledninger har humoren vært den vanligste måten for å påpeke dette.

Det man i negative termer kaller for slarv eller baktalelser forekommer også. For den som blir utsatt for slik oppmerksomhet i sin råeste form kan nok dette virke ødeleggende, men til vanlig er ikke behandlingen av de andre så ondsinnet. Men i og med at alle vet at dette foregår kan det ha en prevantiv virkning. Redselen for å bli omtalt på bygda kan hindre at folk setter seg ut over de normene som er rådende. Men det blir ikke bare viktig hva man gjør. Det man sier kan også gjøre at man får negativ omtale på bygda. Ei jente skal ha uttalt at: "Det går vel en 1500 kr på en kveld på byen" Flere av de eldre er enda i sjokk over dette. "Enn ho kunne stå på butikken å sei nokka sånt". Dette siste er brudd på de fleste normene. Her er det både stort pengeforbruk og stort alkoholforbruk. Og i tillegg er det ei jenta som lever livet alene på byen. Dette er en måte å forvalte sitt rykte på som skapte mye oppstand og ga grobunn for mange meningsutvekslinger. Men omtale av andre kan ha sine positive sider. Den kan være med på å skape en felles kunnskapsbase i lokalsamfunnet og på fiskefeltet, og medvirke til en spredningen av informasjoner som alle er avhengig av for å kunne forholde seg til hverandre (Inger Haugen 1983). Prat om andre kan også ses som et utslag av at man bryr seg om hverandre og at informasjonene flyter kan bidra til at man får hjelp når man trenger den.

Gjennom baktalelser, humor og påpekning fastsettes verdinormene og det blir gjort klart hva som er uønsket atferd. På denne måten er disse mekanismene med på å klargjøre for oss sjøl hvem vi er til forskjell fra andre. Dette arbeidet med å "bygge oss sjøl" foregår innad i lokalsamfunnet mellom familier og båtmannskap, men også mellom bygder. I det neste kapitlet skal jeg bevege meg ut på havet igjen for å se litt nærmere på hvordan disse prosessene er med på å skape fiskernes identiteter.

6. OSS OG DE ANDRE.

Som jeg har vært inne på i forrige kapitel er samarbeidet med andre fiskere nærmest en forutsetning for å kunne drive lønnsomt. Det at fisken er en fellesressurs medfører imidlertid at det også oppstår konkurranse mellom båtene. Her vil jeg komme mer inn på hvilke regler som eksisterer for når man definerer noen som 'de andre' og får et forhold til dem som er preget av konkurranse og når man definerer at det er samarbeide som gjelder. I enkelte tilfeller kan til og med dem som man regner som kameratbåter kategoriseres som 'de andre'. Dette avhenger av hvor man fisker og om den ressursen som beskattes oppfattes som knapp. På denne måten påvirker de økologiske forholdene den sosiale organiseringen.

Jeg vil også vise at det er forskjellige interesser og grupperinger innad blant fiskerne i Langfjorden. Seinotfisket bidro til å gjøre noen konfliktlinjer mellom fiskerne synlige for meg. I tillegg til at seinotfisket representerer en viktig del av Reidar og Antons identiteter og av den grunn er viktig å presentere så skal jeg bruke dette fisket som eksempel for å forsøke å belyse hvordan de sosiale forholdene griper inn i tilpasningen og hvordan forhold i lokalsamfunnet får betydning for det som skjer på havet. Disse fiskerne er ikke fritt maksimerende, men må hele tiden innordne sin tilværelse etter andre fiskere og folk i fjorden, som de er avhengige av å ha forhold til.

Gjennom å markere forskjeller mellom 'oss' og 'de andre' er vi med på å klargjøre for oss sjøl og andre hvem vi er (Cohen -85). Ved å påføre 'de andre', med rette eller urette, et lavt score på de verdiene man sjøl setter høyt får man kommunisert hvem man sjøl er eller ønsker å være. Å inneha samme status eller statuser som passer sammen kan være utgangspunkt for fellesskap, men kan dermed også være med på å skape skiller mot andre. Statuser som slektskap, religion, kjønn, notfisker etc. skaper både fellesskap og skiller innad i lokalsamfunnet. Men disse statusene er også med på å skape fellesskap som går ut av lokalsamfunnet og inn i andre lokalsamfunn. Notfiskere knytter f.eks. forbindelser med notfiskere andre steder. Folk har slekt og familie på andre plasser i fjorden. Religion og kjønn kan også virke på samme måte. Misjonsforeninga har sine kirkehelger og kvinnfolkene samarbeider om forskjellige husflidsaktiviteter på tvers av lokalsamfunnene. Likevel synes det som om nabostatusen er viktig for folk. Det å bo på et sted medføre ofte at man føler tilhørighet til dette stedet og får en særegen lokal identitet. Som Cohen (-85) påpeker er det å kontrastere seg mot andre lokalsamfunn viktig for denne identitetsbyggingen. For fiskerne i Bakkevik ser det ut til å være viktigst å distansere seg fra indrefjordinger og folk fra Asmervik.

Ifølge fiskerne i Bakkevik holder ikke asmervikingene akseptabel standard på fartøyene sine. En forteller med stor innlevelse om da han var ombord i en av båtene fra Asmervik og påstår at det var så skittent nede i lugaren at han ikke visste hvor han skulle sette seg. De mener også at det er for mye skrik og skrål på dem. En annen sier at *"Det e kjeften opp over øran. De skjemme ut oss andre som e i fra fjorden. De va en gang oppe på Finnmarka, mens vi va der, men de lå mæst neførr næringan og skreik tel kværanner". En tredje Bakkevikfisker sier at "de renne som nån snorlause jarsteina imella. Det må være full klaff med en gang eller så dræg dem opp og fær". "De e sånne nattmenneska. De lika sæ bæst oppe når andre søv". En av båtene i Asmervik har de gitt navnet "Pumpa" fordi den er så lekk. De forteller at den utpå sommeren var på land for totalrenovering uten at dette så ut til å bedre tilstanden. *"I løpe av den tia vi låg i sia med dæm så hørte vi bærre tsh,tsh og såg strålen sto ut fra sia fleire ganga".**

Artigast har de det når de kan fortelle historier om toskeskap som asmervikingen har foretatt seg. De forteller bl. a. om en gang de lå ute i havna på Krokstrand midtvinters. På morgenen sånn i femtida begynte de å gjøre seg klar til å tørne ut. En tråler som også lå der begynte å si i fra kaia og til deres store overraskelse så de at asmervikingen også la fra kaia så tidlig. *"Men da ser æ plutselig en skikkelse som kommer stupanes ut av styrhusdøra i bare unnerbuksa og spring krombøyd framover bakken med en kniv i nævven. Da hadde de belagt fast i eine tråldørra og de tampan som de hadde fast i kaia hadde røkke og dermed føllte de med når trålarne gikk."*

Indrefjordingen får også unngjelde. Hvis en oppfører seg litt på siden av det aksepterte så er det forklaring god nok *"at han e innanna Indrefjorden"*. De elsker å fortelle historia om de to indrefjordingen som på tur heim i fra Lofoten, i noe bedugget tilstand, foretok en "liten" feilnavigasjon og havnet på Drag i Tysfjord. Monalf skulle visstnok gå sammen med dem heim, men de ble som man forstår borte for ham. En del har rykte på seg for vel stort forbruk av alkohol og dette er med på å ødelegge for dem. Andre har hatt andre yrker og er derfor bare ute etter å tilsnike seg fiskerpensjon når de driver fiske. Noen tyr til ulovligheter som må oppdages. Da jeg like etter at vi kom hit spurte en fra Bakkevik om det ikke var sånn at på Østsida av fjorden dreiv de i større grad fiske i kombinasjon med andre virksomheter, svarte han at hvis de kombinerete med noe så måtte det i såfall være med alkohol.

Dette er mekanismer som jeg tror man finner i de fleste bygdesamfunn. På de stedene hvor jeg har vært er det alltid folk i nabobygdene som er av den fæle sorten. Kritikken av "de andre" går ofte på verdier som de sjøl setter høyt og som de mener det ikke leveres opp til i de andre bygdene. Ved å påføre de andre disse negative trekkene bidrar man til å

skape sin egen bygdeidentitet. Sjøl om forbindelseslinjene går ut av lokalsamfunnet virker det likevel som om de har sine stereotyper om nabobygdene i behold. Fiskerne som de samarbeider med i nabobygdene blir sett på som unntak fra regelen. For Reidar og Antons vedkommende så samarbeider de både med Monalf og Svein ombord i "Herman" når de går med sildnota, og Arne på "Iris" når de går med seinota og garn. Disse har imidlertid en tilpasning som er lik den som "Fjordbuen" har og i tillegg er dette folk som har mange av de samme verdiene som dem. De er arbeidsomme, nøysomme, edruelige og legger mye arbeide i å holde det reint og ordentlig ombord. Dette gjør at de kan bli "en av oss" sjøl om de har tilhold i andre lokalsamfunn. Disse fiskerne har Reidar og Anton regelmessig kontakt med, i alle fall i sesongene.

Kyst - og havfiskeflåten.

Det er et motsetningsforhold mellom fiskere på kysten og fiskere i fjordene. Kystfiskere har kanskje hatt en tendens til å se litt ned på fiskere med tilhold i fjordene og ser ut til å mene at dette fisket blir for smått. Og når kystfiskere kommer inn på Langfjorden med redskaper som seinot og snurvad blir dette dårlig likt av fiskerne her, som stort sett ikke anvender disse brukstypene i dag. Reidar og Anton kommer på mange måter i en mellomstilling her. På den ene siden har de seinot, noe som ikke alle de lokale fiskerne liker. På den andre siden liker heller ikke Reidar og Anton at de større kystfiskefartøyene kommer inn med sine store nøter og mener at fjorden burde vært stengt for disse.

Både sentalt og på regionalt plan organiserer Norges Fiskarlag, som er fiskernes interesseorganisasjon, alle fartøygruppene i fjord -, kyst - og havfiskeflåten. I Fylkesfiskarlaget som er organisasjonsleddet på regionalt plan sitter fiskere på kysten i ledende posisjoner. Dette har ført til fiskerne i fjordene har hatt store problemer for å få gjennomslag for sine saker og derfor mener at Fylkesfiskarlaget ikke lengre tjener deres interesser, men er blitt et redskap for kystinteressene.

Generellt er fiskerne jeg har vært sammen med i Langfjorden negative til havfiskeflåten. Ingen av dem som jeg har snakket med mener at disse fartøygruppene må fjernes helt, men de fleste er enige om at denne delen av flåten må reduseres kraftig siden den etter deres oppfatning driver rovdrift på ressursene. Forholdet til denne flåten er likevel litt ambivalent siden flere yngre fiskere fra Langfjorden fisker med disse båtene og noen av de som fisker med sjarker i Langfjorden har tatt seg enkelte turer inn i mellom med trålere av forskjellig slag. Dette skjer uten at de blir fordømt av den grunn.

Konkurransen og samarbeide.

Fartøy utenfra går under betegnelsen fremmedbåter og tilhører alltid 'de andre'. Siden fisken er en fellesressurs vil de lokale båtene som oftest se fortjeneste i å forsøke å verne om sine kunnskaper. Det virkelig store hemmelighetskremmeriet ble jeg vitne til under seinotfiske på Indrefjorden. Da var det ikke måte på oppfinnsomhet, fra fiskerne ombord på "Fjordbuen" og "Idun", i forsøkene på å forhindre at fremmede seisnurpere skulle få nyss om at vi hadde gjort noen vellykkede kast. Det vil kanskje føre for langt å gå i detalj om de metodene som ble benyttet, men det var alt fra å stille ned styrken på senderen (VHF'en) og velge ut en bestemt kanal på forhånd som de skulle gå på etter at de hadde fått kontakt med hverandre, til å fremstille alt som helsvart når andre fiskere tok kontakt. Seinotfisket er litt spesielt i så henseende siden seien er en stimfisk og det dermed stort sett bare er en båt som får når flere konkurrerer om det samme seiflaket. I dette tilfellet hadde det også betydning at dette var snakk om fremmedbåter med store nøter. Da Reidar og Anton holdt på med torskekvoten, sammen med kameratbåtene, ute ved Tjøya var det imidlertid de som var fremmedbåtene. Da Paul en gang fikk fisketiender fra en av de lokale båtene, var han svært overrasket over at det virket som om de holdt seg til sannheta. Reidar sin forklaring på dette var at de lokale fiskerne ikke hadde behov for å lyve, sjøl ikke til fremmedbåter. Når det er fisk der ute er det mer enn nok til alle sammen. Et annet årsak kan være at med mye fisk og små kvoter var det ingen som hadde problemer med å få det de skulle ha og det ble derfor ikke så viktig å holde ting hemmelig. Fremmedbåter er det med andre ord akseptert at man kan lure. Det ser nærmest ut som at regelen her er at man skal gjøre det og at fiskerne blir overrasket hvis dette ikke skjer.

Blant de fiskerne som har tilhold i Langfjorden er samarbeide mer vanlig, men også her er det forskjeller. Enda idag er det fiskerne fra Bakkevik som har den mest omfattende kunnskapen knyttet til fiskefeltet utenfor Bakkevik. Båtene fra andre steder i fjorden som fisker her kan derfor betegnes som lokale fremmedbåter. Hvordan de lokale fiskerne fra Bakkevik forholder seg til dem varierer ut fra hvor godt de kjenner dem og hvordan de ser på dem. Siden Reidar og Anton i liten grad fisker her nå har de ikke kameratbåtrelasjoner til disse båtene. Derfor er det i liten grad snakk om å samarbeide med dem når de fisker på fjorden. Avvisningen er imidlertid ikke total. Det er viktig å opprettholde et nettverk av folk som det er mulig å ringe til hvis man er i beit for fisketiender. Henry, som bare fisker utenfor Bakkevik nå og som regnes for å være den som kjenner forholdene der best, har derimot nærmere relasjoner til disse fiskerne. Frans, som er fra Langstrand, forteller at da han begynte å fiske med garn utenfor Bakkevik, etter bare å ha drevet med juksa og lina tidligere, fikk han mange gode råd av Henry. På samme måte som at fiskere fra andre steder i fjorden har begrensede kunnskaper om fiskeplassene utenfor Bakkevik er

Bakkevikfiskernes kunnskaper begrenset om feltene utenfor Slettvik og Asmervik. Her kan heller ikke de regne med å få tilgang på alt av informasjon.

Forholdet til kameratbåtene er i større grad basert på samarbeide, men også i disse forholdene hender det at samarbeid må vike for konkurranse. F.eks. regner Reidar og Anton, "Måsen" og "Idun" som sine kameratbåter under fiske utenfor fjorden og utveksler hele tiden informasjon med dem. Når de kommer heim på fjorden kan denne situasjonen endre seg. Som f.eks. under fløytgarnfisket inne på Tverrfjorden utpå seinhøsten. Da var det tydeligvis Paul og Jon som var "de andre". Til tider var det konkurranse om de beste settene og det virket nærmest som om det var helt legalt å forsøke å fremstille forholdene som dårligere enn de var for å holde de andre borte. I ekelte situasjoner kan altså "Måsen" være "de andre" sjøl om de har ei lik tilpasning og tilhold i samme bygda som "Fjordbuen". Her inne er det både mindre fisk og det at torsken gikk i sild som stod svært konsentrert gjorde at de gode garnsettene ble få.

Men det er ikke alltid at det å omdefinere situasjonen fra samarbeid til konkurranse er like populært hos de andre. Frans forteller om en gang han lå borte under Nakkelandet med garn. Han fikk mye fisk, men sier at når de andre, som lå med garn i Bakken, ropte på han over VHF'en så hadde han ikke lyst til å fortelle dette. Derfor fortalte han dem at han bare fikk noen stykker, men sa samtidig at de sjøl måtte bestemme om de ville komme. Etter tre dager skjønnte imidlertid de andre at her var det noe som ikke stemte. Frans forteller videre at da de kom var de sure på ham for at han ikke hadde sagt fra. Når Frans lurer sine fiskekamerater som han har garnlenkene sine sammen med utenfor Bakkevik i vintermånedene, så er dette på og kanskje også over grensen av hva som er akseptert. Å omdefinere situasjonen fra samarbeid til konkurranse på denne måten kan straffe seg i neste omgang når han har behov for informasjon fra de andre.

Det ser heller ikke ut som om det har vært like populært når fiskere har forsøkt å innføre nye regler for hvordan fisket skulle foregå og særlig ikke når målet har vært å få mer fisk og bedre sin stilling i konkurransen med de andre. Et tilfelle av å utfordre de lokale reglene var de Reidar og Anton som sto for. Det er i bakkene opp mot grunnene torsken står når den kommer inn for å gyte og det var derfor vanlig å sette garnlenkene på tvers i bakkene i Bakkevikøra. Dette gjorde at det kunne være plass til 10-12 garnlenker bare der. Så begynte Reidar og Anton å sette lenkene sine på langs i bakken, noe som resulterte i at hele garnlenkene deres ble stående der hvor fisken var. Et annet resultat av dette var at det nå bare ble plass til to lenker her. Også andre fiskere sier at dette satte gemyttene i kok. Reidar forteller:

"Så snart vi fikk sjansen sætte vi på langs, men når vi drog opp så låg dæm og venta og kom og sætte på tvers. Tel slutt så måtte dem gje sæ å begynne å sette på langs de også, men no e det stort sett slutt me å kives om Bakkevikøra også."

Til slutt ble dette akseptert. En av årsakene til dette kan kanskje ha vært at det på dette tidspunktet var begynt å bli færre båter som deltok i fisket på fjorden.

Hemmeligholdelse kan ses som en uformell reguleringsfaktor. Ved at fordelingen av kunnskaper styres begrenses beskatningen av ressursene. Likevel vil det gå for langt å påstå at dette bunner i en bevisst økologisk tankegang. Det som ligger bak er heller ønsket om å berge størst mulig andel til seg og sine. Hemmeligholdelse er akseptert som en del av fisket, men som jeg har vært inne på finnes det regler for når og hvordan man kan benytte seg av dette. Samarbeide kan imidlertid også virke som en uformell ressursbevarer. For å kunne opprettholde det samarbeidet de er så avhengig av under fiske må de ta hensyn til den lokale kulturen og innordne seg denne. Disse fiskerne er deler av lokalsamfunn med sine normer som skaper holdninger hos folk og som også setter grenser for dem. Dette kan bidra til at det ikke benyttes redskaper som kan ødelegge ressursene.

Hemmeligholdelse og konkurranse om ressursene er noe som antageligvis alltid har fulgt fiske. I de senere årene har folk blitt mer opptatt av forholdet mellom aktive og passive redskaper. Til de passive regnes brukstyper som garn, lina og juksa. Dette er redskaper som fisken må oppsøke sjøl for at den skal la seg fange. Not og trål er eksempler på aktive redskaper. Disse er i bevegelse i havet og oppsøker i større grad fisken. Konflikten går på hvilke redskaper som skal benyttes i utnyttelsen av ressursene. De passive redskapene regnes som mer ressursvennlige enn de aktive og det reageres når båter med aktive redskaper kommer inn i fjordene. I Langfjorden og da spesielt i Indrefjorden er det seinota som har vært fokusert på i denne sammenhengen. Her har det vært gjort forsøk på å få Indrefjorden stengt for denne brukstypen. Seinotfisket viser derfor noen konfliktlinjer blant fiskerne i Langfjorden og aktualiserer spørsmålet om hvem som skal ha rett til å høste av fiskeressursene i fjorden og hvilke redskaper som skal benyttes. Denne konflikten eksisterer ikke bare blant fiskerne men engasjerer også resten av lokalbefolkningen og er noe som de aller fleste har en formening om.

Seinotkonflikten.

På ettersommeren var det masse sildunger i fjorden. Seien som er en stimfisk gikk i denne åta og jaget den opp til overflaten. Måsene er også intressert i sildunger så når dette

skjedde gikk måkene med en gang på vingene. Siden måkene er den viktigste indikatoren på at seien er iferd med å komme opp sammen med sildungene blir dens bevegelser analysert hele tiden. Marginene kan være svært små. I det ene øyeblikket kokte havet av sei og måkene lå som en hvit sky over åstedet. I det neste var seien gått ned og en svak krusning på havoverflata var alt som var igjen. Det er det som gjør dette fisket så spennende. Hvis man skal få noe så kreves det rask reaksjon og at man er på det riktige stedet når ting skjer. Når jeg oppdaget at noe var iferd med å skje så hadde Reidar allerede fått opp turtallet på motoren. Både han og Anton ble på en måte som jegere, som brukte hele sanseapparatet og som hele tiden var klar til å gå til aksjon hvis mulighetene skulle by seg. Notfiske har en helt annen rytme i seg enn garnfiske. Når man fisker med garn er man som oftest sikker på å få noe, men det kan ofte bli en kjederlig og rutinepreget affære i forhold til notfiske. Anton forteller at det har hendt at de har dratt nota på hekken når de har hørt seitiender, sjøl om det var gode forhold for å drifte med torskegarn på fjorden og mer penger i å fortsette med det. Med nota kan man gå på dagevis uten å få noe i det hele tatt, til gjengjeld kan man plutselig gjøre det store varpet. Arbeidet går i rykk og napp og svinger hele tiden mellom slaraffenliv og lange og harde arbeidsøkter. Og man vet sjelden når dette skjer. Notfisket får derfor en voldsom intensitet. Man må alltid være klar til å gå til aksjon og årvåkenhet og evne til å reagere raskt er som oftest avgjørende for om det skal bli suksess eller fiasko. Her finnes sjelden noen mellomting.

Denne sessongen lå også Idun med seinota på Indrefjorden og vi hadde hele tiden et nært samarbeide med dem, i alle fall i leitefasen. Når seien var lokalisert og kom opp var det fritt frem for den som lå best plassert i forhold til seiflaket. Denne endringen i situasjonsdefinisjon virket å være helt innarbeidet. Hvis den ene fikk en treff, men hadde problemer med å berge fangsten så kunne situasjonen igjen omdefineres og den andre kunne gi en hjelpende hånd.

Forskjellige nottyper har vært i bruk opp gjennom årene. Tidligere ble det brukt landnøter etter silda og søkkenøter etter seien. Snurpenota som er en videreutvikling av disse nottypene kom for fullt etter krigen. Nota, som ligger bak på hekken settes fra sjarken i en ring rundt seiflaket slik at man kommer tilbake til enden og får belagt denne fast i sjarken. Når dette er gjort begynner snurpinga. Nota dras da sammen i bunnen slik at den eventuelle fangsten ikke skal slippe unna. Deretter starter man med å dra inn nota over kraftblokka. Når nota er dratt inn slik at man kan se fangsten blir en lagringspose hentet frem. Dette avhenger imidlertid av at fangsten er over minstemålet. Er mer enn 10% av seien under minstemålet, som er på 40 cm må den slippes. Er seien over dette målet kan seien overføres til lagringsposen og slepes til land hvor den fortøyes i påvente av at man

skal få tilsagn om levering. Det er råfisklaget som organiserer mottaket og alle kjøpere og fiskere må registrere seg hos dem.

Konfliktlinjene.

Det har vært gjort forsøk fra fiskere på Slettviksida av fjorden på å få gjennom i det regionale reguleringsrådet at Indrefjorden skal stenges for seinot. Det er dette organet som har ansvaret for å fatte slike beslutninger. Reguleringsrådet består av representanter for de ulike redskapsgruppene og alle disse representantene er utpekt av Fylkesfiskarlaget. I tillegg møter en person som er utnevnt av Fylkestinget og noen fra fiskeribyråkratiet på fylkesplan. Representantene for redskapsgruppene har nærmest utelukkende tilhold i kystdistriktene og ser som medlemmer av rådet forsvar av sin egen redskapsgruppes stilling som en overordnet oppgave. (Jentoft og Mikalsen 1992) Derfor har det vært vanskelig å få gjennomslag for å avstenge områder for enkelte redskapsgrupper.

Det har også vært flere innlegg i lokalavisen fra folk i Langfjorden som er sterkt kritisk til dette fisket, men motstanden har ikke resultert i skadeverk. På andre fjorder tok enkelte saka i egne hender og gikk til det skritt å skjære sund posene som notfiskerne hadde lagret seien i. Dette bidro ikke til å roe ned gemyttene. At holdningen til dette fisket var negativ hos flere i Indrefjorden merket vi. Det kom også noen mer direkte utsagn av typen:

Anton i samtale med indrefjording.

I : *"Har dokker tenkt å tømme fjorden før dokker gjer dokker her ifra?"*

A : *"Ja, hadde vi berre klart det så sku vi ha gjort det".*

Reidar i samtale på en av butikkene i Indrefjorden.

I : *"Har dokker ikkje forn her i fra enda?"*

R: *"Å nei, så lenge her e sei så bli dokker ikkje kvitt oss".*

Begge disse samtalene hadde et anstrøk av humor. Likevel ligger det alvor bak.

Noen av de lokale fiskerne som vi var i kontakt med var imidlertid svært velvillige og kom gjerne med seitiender. F.eks. så en del av de eldre fiskerne, som tidligere har vært med på seinot sjøl, ikke ut til å ha noe i mot dette fisket, men også her var det forskjeller.

Motstanden mot notfiske finner man innenfor følgende grupper; Fiskere fra Indrefjorden, som driver fiske der inne med passive redskaper og stort sett kombinerer dette fisket med inntekter fra annet hold. Lokalbefolkninga som fisker til husbruk. Ferierende med familietilknytning i Langfjorden/hytteiere som i hovedsak ser på fiske som rekreasjon, men

i noen tilfeller også som matauk. Den første gruppen blir av Reidar og Anton kategorisert som hobbyfiskere. De to andre som fritidsfiskere.

Hvorfor konfliktylt?

Opplevelsen som befolkningen i fjordene har hatt med båter med store nøter som har kommet inn og rensket fjordene for sei er en viktig årsak til det negative forholdet mange har til notfisket. Reidar og Anton mener på sin side at løsningen på problemet nødvendigvis ikke ligger i å forby alt notfiske. De mener at hvis størrelsen på nøtene ble begrenset så kunne de større båtene velge om de skulle stille opp med små nøter eller holde seg ute i havet. De peker også på at seien er en stimfisk som er på stadig vandring. Derfor nytter det ikke bare å stanse fisket inne i fjordene hvis man vil berge bestanden. Det er ute i havet at de store mengdene blir tatt. Reguleringene må også settes inn der hvis bestand og størrelse på seien skal ta seg opp.

Fiskerne i Langfjorden forteller at enda på 60-tallet var det liten interesse for å drive fiske etter småseien med not. Det var så mye av den større seien at småseien var uten interesse. I dag er det sjelden at de ser større sei. Som Henry sier : *"Ro no førr å drage dæ storsei. Du må smi han av ved"*. Det tillatte minstemålet er satt til 40 cm og situasjonen er at den seien som er tatt de senere årene har ligget rundt denne grensen. At seien som fanges er så små og at det på alle måter måtte være lønnsomt å la den vokse seg større før den fanges er en av hovedinnvendingene fra de som er motstanddere av dette fisket. Reidar sier at han gjerne skulle vært med på å sette opp minstemålet til 45 cm, noe som ville være et skritt i riktig retning. Som en reaksjon på kritikken mot fisket gikk også Fylkesfiskarlaget inn for dette på sitt årsmøte litt lengre utpå høsten. Norges Fiskarlag sentralt gikk imidlertid mot å tilrå en økning av minstemålet. Dette sier noe om maktforholdene innad i organisasjonen. Jeg vil komme mer inn på disse i neste kapittel.

Leveringssituasjonen har vært problematisk. Dette har ført til at tonnevis av sei har blitt stående i lagringsposene i flere uker før det har vært mulig å få den levert. Fiskeindustrien sier at det ikke er lønnsomt å produsere denne seien som er så små, mens fiskerne mener at all russetorsken som har vært levert ved fiskebrukene i Troms og Finnmark har lagt beslag på kapasiteten. Hadde ikke russiske trålere fått levere til norske fiskebruk ville disse vært mer interessert i seien. Begge parter har vel rett, hver på sin måte. Denne situasjonen har uansett ført til at seien har blitt stående så lenge i lagringsposene at den i enkelte tilfeller har strøket med før levering. Dette har også vært fremført som et ankepunkt mot dette fisket, men det ser ut til at det er ved bruken av djupe nøter at dette blir et

problem. Seien tåler ikke trykkforskjellen når den blir hentet opp fra store dyp og tåler dermed lagringa i posene tilsvarende dårlig. Inne på fjordene hvor seien blir tatt oppe på havoverflata er ikke lagringa i 3-4 uker noe problem. Vi hadde nesten ikke død sei i posene våre i løpet av den perioden jeg var med.

Men det finnes også gode argumenter for notfisket. At kvaliteten som den leverte fisken får er svært god i og med at den kan leveres levende til produsent (Den hentes av brønnbåter som frakter den levende) er et av de bedre. Det gale er for såvidt ikke at små båter fisker med små nøter inne på fjordene. Det gale er at det er småfisk det fiskes på både der inne og ute på kysten hvor de virkelig store mengdene tas. For å bedre bestanden hjelper det derfor ikke å stenge av fjordene for de små nøtene så lenge seien er på stadig vandring og de virkelig store mengdene blir tatt av storsnurperne lengre ute. Som Monalf sier: *"Hadde alle feska me så lita not som han Reidar og han Anton så vil det ha vært nok sei tel alle og det ville vært bra størrelse på den og"*. Men dette bøter ikke på at det nærmest er småmort Reidar og Anton fisker på og at det måtte være lønnsomt på alle måter å la den få anledning til å vokse seg større.

Dilemmaer.

Til tross for at Reidar og Anton ser galskapen i foretaket driver de likevel notfiske på denne småseien. Dette forsvare de med at det er myndighetene som må stå for reguleringene. De sier at det hjelper lite at de lar vær å fiske så lenge de andre fortsetter. Spesielt når de har en teknologi som ikke gjør dem istand til å ta de store mengdene. Her har man "Common property" teorien i et nøtteskall. Denne skal jeg komme nærmere inn på i neste kapittel. De har imidlertid helt klart et dilemma. På den ene siden stoler de ikke på myndighetenes evne og vilje til å forvalte ressursene og på den andre siden bruker de myndighetenes reguleringer til å forsvare noe de gjør og som de vet er å bidra ytterligere til ødeleggelsen av det naturgrunlaget de er avhengige av. Det er med andre ord en uoverenstemmelse mellom det de gjør og det de mener man burde gjøre. For å forsvare sine handlinger argumenterer de med at de har så lita not at det de får av sei har liten betydning i den store sammenhengen. Selvfølgelig har de et poeng her, men dette forhindrer ikke at de bidrar til en ressursutnyttelse som er lite lønnsom både økonomisk og økologisk.

Motstanden de møter fra andre fiskere og fra deler av lokalbefolkninga skaper problemer for dem, men likevel velger de å fortsette med dette fisket. Noe av årsaken er at de har utviklet notfisket til å bli en av sine spesialiteter. Notfisker er blitt en viktig status i deres reportoar

og en sentral identitet. *"Vi va de første og de einaste som dreiv på me det her seinotfeske på den måten så vi dreiv på, med små båta og lita not. De større båtan dreiv jo på."*, sier Anton. I dette fisket har de opptrådt som innovatører. De forteller at da de startet opp med notfiske var de alene om å drive dette fisket fra sjark. De var derfor nødt til å finne ut av det meste sjøl. I tillegg kommer det at dette er en kunnskap som er svært oppskattet i Bakkevik. Her stiller de aller fleste seg positiv til dette fisket. Reidar og Antons manøvrer blir alltid fulgt med interesse fra mannfolkene, men aldri er interessen så stor som når de har dratt nota på hekken. Noen av kvinnfolkene synes imidlertid at de kunne ha latt seien i fred når den er så små.

Sett på bakgrunn av dette blir det mer forståelig når det å gå med not etter småseien inne på fjorden blir så viktig for dem. Det økonomiske vet jeg personlig ikke er hovedårsaken. Det var ikke mange kronene jeg hadde tjent opp etter to måneder sammen med dem. Dette kan variere litt fra år til år, men med de lave seiprisene som er nå er dette fisket langt ifra noen gullgruve.

Legitimeringskampen.

Deltagelsen i seinotfisket gjorde de motsetningene som finnes mellom fiskere innenfor fjorden tydeligere for meg. Denne interessekonflikten dreier seg imidlertid ikke bare om seifisket, men også om hvem som skal ha retten til å fiske på den langt viktigere torskebestanden. Reidar og Anton er av den formening at fisken må reserveres for de som er ordentlige fiskere. Med ordentlige fiskere mener de fiskere som har fiske som eneyrke. De som har det som hovedyrke kan imidlertid også godkjennes. Et kriterium som de setter for å kunne kvalifisere til kategorien orntlige fiskere er at man står på og tar kvoten. Gjør man ikke det så faller man utenfor. De som har størstedelen av inntekta si fra annet hold og dermed er deltidsfiskere regnes ingenlunde som ordentlige fiskere sjøl om de skulle ta den kvoten de er tildelt og har etter Reidar og Antons oppfatning ikke samme retten til ressursene. Anton sier: *"Æ har inga dårlig samvittighet om æ så tar den siste seisporn i fjorn. Fesken må være før yrkesfeskeran. Bøndern kan kjøpe sæ kokfeske"*. (Hvor alvorlig ment det siste er vet jeg ikke. Utsagnet framkom under opphetet debatt vi hadde og var kanskje ment som en provokasjon).

De som driver heimefiske med passive redskaper på Indrefjorden og som ikke blir kategorisert av fiskerne på "Fjordbuen" og "Idun" som ordentlige fiskere, ser på seien som en ressurs som må reserveres for de som fisker med passive redskaper. De mener at dette

er en rettighet som de som lokalbefolkning har og argumenterer også med at passive redskaper virker ressursbevarende.

Jeg ble overrasket over at Reidar og Anton rettet skytset mot sine naboer i fjorden på denne måten. Jeg hadde forventet meg at det stort sett bare var trålere og ringnotfartøy som skulle få kritikken, men så viste det seg at en del av de andre båtene i fjorden også fikk unngjelde i det daglige. Disse er på ingen måte en trussel mot fiskebestandene, men dette ser ikke ut til å være noe viktig poeng for dem i denne sammenhengen. Reidar og Anton ser helt ut til å glemme at kombinasjonen heimefiske, et lite jordbruk og fabrikkarbeide, var det som foreldrene deres og resten av Bakkevik levde av tidligere. Reidar hadde også denne kombinasjonen i starten på sin yrkeskarriere. Denne dikotomiseringen er nok delvis et resultat av konflikten knyttet til notfisket. Denne situasjonen gjør at uttalelsene blir harde og tildels usaklige fra begge sider, men at det er et motsetningsforhold her er det ingen tvil om.

Norges Fiskarlags politikk har vært med på å skape disse holdningene. Fiskarlaget har gått ut og sagt at det er formålstjenelig å redusere antallet aktører i næringa. Tanken er at med færre utøvere ville forholdene bli en tanke bedre for de som er igjen og da er det enkleste å rette skytset mot de minste i næringa. Dette er også folk som er innen rekkevidde. Trålerne ligger langt ute i havet. Fiskerne ombord på "Fjordbuen" og "Idun" ser på det fisket som de som bare driver heimefiske driver med som for smått. Dette har likhetstrekk med måten fiskerne ute på kysten ser på det fisket som foregår inne på fjordene. Fiskerne i Langfjorden virker imidlertid å være rimelig samlet i synet på hva de mener er en prioritering av havfiskeflåten fra myndighetenes side.

Inndelingen i maksimalkvote og båtkvote ser ut til å ha gjort det enda viktigere for Reidar og Anton å markere at de er ordentlige fiskere som tar kvotene sine og står på og derfor kvalifiserer til en andel av ressursene. Å kontrastere seg mot dem som de ikke regner som ordentlige fiskere bidrar til skapelsen av denne identiteten.

Et ordtak sier at når krybba er tom bites hestene. Dette bildet er illustrerende for den situasjonen som har oppstått innenfor næringa og som gir seg utslag i forholdet mellom fiskerne i Langfjorden. Enkelte har kalt dette for kanibalisme, når representanter for sjarkeflåten kommer med utfall mot sine egne. En viktig årsak til disse tendensene er det reguleringsopplegget som ble utarbeidet som svar på krakket i torskbestandene på slutten av 80-tallet. Dette skal jeg komme nærmere inn på i neste kapittel.

7. NAVIGASJON I EN GJENNOMREGULERT VERDEN.

I dette kapittelet vil jeg diskutere fiskernes forhold til det offentlige felt. De formelle reglene som fiskerne i Bakkevik må forholde seg til blir stadig flere. På denne måten har det offentlige felt utviklet seg til å få stadig større betydning for deres hverdag. Samtidig som dette skjer skal vi se at fiskerne i Bakkevik trekker seg ut av eller unngår den direkte kontakten med byråkrati, myndigheter og interesseorganisasjon. Fiskerne er i den situasjonen at deres alternativ stort sett er blitt å navigere som best de kan innenfor rammen av de forordningene som myndighetene fastsetter. Unngåelsen av det offentlige felt må også ses som aktive meldinger oppover i systemet, men dette er meldinger som i liten grad blir mottatt.

Jeg skal starte med å ta for meg de reguleringsordninger som ble utferdiget i forbindelse med krakket i torskbestandene på slutten av 80-tallet og hvilke konsekvenser disse har fått for fiskerne i Langfjorden. Jeg skal også se litt nærmere på hvilke tanker som synes å ligge bak disse forsøkene på å løse problemet med overkapasiteten i næringa.

Nedfiskede bestander og strenge reguleringer.

Utover på 70- og 80-tallet ble det stadig tydeligere at beskatningen hadde nådd taket og vel så det av hva fiskeressursene kunne tåle. I tur og orden ble først silda, lodda og så torken nedfisket. De alvorlige følgene dette har fått for Langfjorden som fiskefjord har jeg vært inne på tidligere. Det hele toppet seg med krisen innen torskefiskeriene på slutten av 80-tallet.

1983-årsklassen ble av havforskerne betegnet som svært sterk etter deres tokt i Barentshavet det året. 1984 og -85 årsklassen var også gode i følge havforskerne. Dette førte til at alle så for seg rekordstore totalkvoter fra slutten av 80-tallet og fremover. Men plutselig gikk alarmen i 1988. Da hadde havforskerne funnet ut at torskestammen var nede på et absolutt lavmål. Tidligere i sesongen hadde fiskerne registrert at fisken som kom inn til kysten var i dårlig forfatning. Svært mager og nærmest uten lever. Fiskerne hadde også funnet mye død sjøfugl ute i havet. Det ble slått alarm og denne situasjonen er bakgrunnen for de tiltakene som ble iverksatt fra myndighetene. Flere forhold er blitt nevnt som årsaker til at situasjonen oppsto; en svært hard beskatning på den rike 83 årsklassen fra trålerflåten, mens den fremdeles var å betegne som småfisk og et sammenbrudd i loddebestanden på grunn av overfiske fra ringnotflåten. Lodda er en svært viktig matkilde

for torsken. Havforskerne mener også at den økende sildebestanden beitet kraftig på lodda på midten av 80-tallet før den trakk ut av Barentshavet i -86. I -87 sesongen var det så lite lodde i Barentshavet at det var vanskelig å få til registreringer sjøl med dagens moderne teknologi. I tillegg til at de gode årsklassene av torsk ble hardt beskattet ble altså matens også borte. Det førte til at den større torsken ble kanibaler og begynte å beite på småtorsken. (Hamre -91)

Reguleringene av torskefiskeriene som ble innført fra 1989 innebar at totalkvoten ble redusert til en tredjedel av hva den hadde vært året før. Av dette fikk trålerne en fast andel på 26% som skulle øke i takt med bedringen i ressursituasjonen inntil den nådde et tak på 35%. Dette vedtaket, som er blitt benevnt som trålstigen, har skapt mye debatt i ettertid. Det resterende ble fordelt på kystflåten, som ble delt inn i et første og et andre lag. Hvilken av disse to gruppene den enkelte fisker skulle havne ble avgjort av hvor mye han hadde fisket i de tre foregående år. De "heldige" som hadde fisket over et visst antall kilo fikk en liten, men fast kvote knyttet til båten som de hadde hele året på seg for å ta opp. De mindre heldige kom på maksimalkvoten, som er en kappfiskeordning. Årsakene til at disse fiskerne ikke hadde tatt den nødvendige mengden med torsk i de foregående år varierer. De vanligste grunnene til at de er at de ikke kvalifiserte til båtkvote etter de nye reglene er at de hadde vært med som mannskap på andre båter, at de hadde prioritert rekefiske, at de var blitt forhindret på grunn av sykdom, eller at de hadde drevet fiske i kombinasjon med andre næringer som av forskjellige grunner var blitt prioritert i den foregående treårsperioden.

Maksimalkvoteordninga kan illustreres på følgende måte. Du har 10 kilo fisk og 5 fiskere og så får hver fisker fiske 5 kg. Når de 10 kiloene er oppfisket blir fisket stoppet. Noen må altså bli uten fisk og når gytefisken kommer seinere inn på fjordene enn ute på kysten, sier det seg sjøl hvem som blir de store taperne. For mange i fjordene har denne ordninga nesten fungerte som et yrkesforbud. I -92 sesongen ble maksimalkvotens totalkvantum oppfisket like før påske med det resultatet at fisket ble stoppet. Dette førte til at de av fiskere i Langfjorden som er på denne ordninga måtte avslutte fisket akkurat da det var begynt å ta seg opp inne på fjorden.

Fleksibiliteten i en tilpasning hvor de henter sine inntekter fra flere kilder har gjort at mange med kombinasjonstilpasninger har hatt mulighet til å intensivere arbeidet på annet hold. Dette er årsaken til at mange har klart seg rimelig bra til tross for at deres rett til å ligge på havet er blitt sterkt begrenset. Det betyr ikke at det som er blitt gjort mot denne gruppen er i orden. Ved at fiske er blitt en mindre viktig del av næringsgrunnlaget har eksistensen deres fått et bein mindre å stå på.

Det har også vært flere tilfeller av at eldre fiskere, som har gått av med pensjon eller har vært trygdet, har blitt forsøkt strøket av fiskermantallet og dermed ikke lengre har hatt retten til å fiske. De to jeg kjenner til i Langfjorden har begge fått retten tilbake etter å ha gått noen runder med byråkratiet, men det har versert flere historier i avisene om eldre mannfolk uten kvoter, som har blitt tatt av fiskerioppsynet etter å ha hatt ei lenke med 3-4 garn stående.

Reidar og Anton var blant de "heldige" og fikk båtkvotestemmen da avgjørelsen om dele kystflåten ble tatt. I tillegg har de den store fordel at de har en teknologi som gjør dem istand til å gå ut av fjorden for å fiske kvoten, nå som torsken nærmest er borte fra Langfjorden. I likhet med de andre er de imidlertid kommet i en situasjon hvor de stadig blir presentert for nye forordninger fra myndighetene. I 1992 sesongen fikk de tildelt en kvote på 15 tonn sløyd fisk ved starten av året. Tidlig på høsten fikk de en tilleggskvotestemme på 2 tonn, for så å få en kvote på 4 tonn i begynnelsen av desember. De kan med andre ord ikke lengre bestemme når de vil fiske. Flere mener at det hele styres etter innfallsmetoden når de tvinges til landligge på vårparten når været er godt og dagene lange og så blir presentert for en tilleggskvotestemme i begynnelsen av desember. Dette medfører at de må drifte som hardest i svarteste adventa, når det stort sett er mørkt døgnet rundt, lite fisk inne på fjorden og været er på det dårligste.

Reidar og Anton har ingen gjeld som de skal betjene, noe som stiller dem i en betraktelig bedre situasjon enn yngre som har investert i nye båter. Disse har hatt store problemer med å betjene gjeldene sine med de kvotestemmene som har vært. I Langfjorden har ikke dette vært det største problemet i og med at det er lenge siden det har vært noen rekruttering av yngre fiskere. Likevel har rammevilkårene som er tilstede i dag betydning for om man skal få rekruttering til fisket i Langfjorden i fremtiden. Kvotestemningene har også tatt fra skoleelever muligheten til å tjene seg noen kroner ved å fiske på fjorden i feriene. Ved at de unge hadde denne muligheten tidligere kunne det bidra til at de både opparbeidet seg kunnskaper og fikk interesse for fiske. De små kvotestemmene gjør det også vanskelig for båtneiere å ta med seg unge på fiske. Disse gir ofte ikke rom for å lønne et mannskap.

Et annet forhold er den usikkerheta som de stadige inngrepene har skapt. Det tar på å leve i en situasjon hvor du aldri vet hva som kommer fra byråkrata. Tidligere var det naturen som skapte usikkerheta, noe de avfinner seg med. De har straks vanskeligere for å akseptere at for dem uforståelige innfall fra folk, som de mener har manglende innsikt i fiske, skal styre deres muligheter.

Omfattende reguleringer av torskefiskeriene er et forholdsvis nytt fenomen, men i dag er det få som ser for seg ei framtid uten dette. Effektiviteten har gjort at det er blitt mulig å tømme havet, og reguleringene som ble introdusert som et virkemiddel for å bygge opp torskeressursene igjen, ser ut til å bli ei permanent ordning.

Overkapasiteten - hva er tankene bak løsningsforslagene?

En ting som stort sett alle er enig om er at det eksisterer en overkapasitet i fiskeflåten. Men når man kommer til spørsmålet om hvordan det skal bøtes på dette stopper enigheten. Noen mener at antallet fiskere er hovedproblemet og at mye kan bedres ved å redusere dette. Andre mener at problemene skyldes at det er for mye kapital i næringen. Ved at det har blitt investert for mye i den kapitalintensive delen av flåten er ressursgrunnlaget i ferd med å ødelegges.

Teorien om den uunngåelige overbeskattning av allmeningsressursene eller "common property" fremsatt av bl.a. G. Hardin er blitt benyttet for å belyse problemet og peke på løsninger. (Hardin -68) Hardin bruker kveg på fellesbeite som eksempel, men flere har overført den til fiskeriene. Modellen forutsetter fri tilgang til en begrenset ressurs. Siden ressursen er fri for alle blir det rasjonelt for hver aktør å forsøke å maksimere sitt eget utbytte. Tar ikke han fisken er det andre som gjør det og dermed nytter det lite å vente til den har vokst seg stor. Da vil det sansynligvis være andre som har tatt den. Den enkelte fisker får altså hele gevinsten av sitt økte uttak, mens de negative konsekvenser av den enkeltes innsats fordeles på alle sammen som deltar i fisket. Den individuelle rasjonalitet i denne situasjonen blir dermed irrasjonell for systemet som helhet. Når man så har nådd en øvre grense for hva systemet tåler er tragedien et faktum. Hardins konklusjonen blir at for å hindre at denne situasjonen oppstår må myndighetene gå inn og ta styringa.

Kritikken både mot selve teorien og bruken av den har vært omfattende innenfor den antropologiske litteratur. Teorien bygger på en antagelse om profittmaksimerende aktører og passer kanskje derfor bedre på det industrialiserte fisket som drives ute i havet enn på det kystnære fisket. (Jentoft 1987) Det er forskjell på å drive fiske for å skape et utbytte for investorer på land og det å drive fiske for å ha et levebrød. Fiskeren i Langfjorden er som jeg har forsøkt å vise også en del av et sosialt fellesskap på land og hav og er på ingen måte frikoblet fra lokale normer og regler, noe som gjør at de i liten grad passer inn i denne modellen.

At de effektive enhetene i hav og kystfiskeflåten må begrenses er hevet over enhver tvil, men dette betyr nødvendigvis ikke at småbåtflåten skal få samme behandlingen. Siden denne delen av flåten heller ikke er noen trussel mot bestandene, så må det være andre motiver enn vern av ressursene som ligger bak de strenge reguleringene som er innført for denne delen av flåten.

Spørsmålet er om fiskeressursene utenfor norskekysten skal være til felles avbenyttelse for befolkningen på kysten eller om de skal havne på private hender. Tendensen ser ut til å gå mot privatisering og at rettigheter til ressursene skal kunne omsettes som verdipapirer. Ved at forholdene er blitt lagt dårlig til rette for de minste gjennom maksimalvotesystemet har en del av disse forsvunnet ut av næringa og de små båtkvotene har resultert i redusert bemanning ombord i båtene som har fast kvote. Antallet fiskere er blitt redusert og det kystnære fisket er blitt strengt adgangsregulert. Tanken ser ut til å være at med færre fiskere og privatisering av ressursene vil myndighetene få bedre kontroll med uttaket og lønnsomheten vil bedres. Man kan stille spørsmål ved det lønnsomhetsbegrepet som ser ut til å bli benyttet i denne sammenhengen. I ei tid med stor arbeidsledighet blir konsekvensen av finere lønnsomhetsstatistikker i fiskerinæringen store utgifter på andre områder i det samfunnsøkonomiske regnskapet.

Fiskernes forhold til aktørene i det offentlige felt.

Før jeg går videre blir det nødvendig å differensiere mellom interesseorganisasjon, byråkrati og politiske myndigheter. Grovt sett kan man si at interesseorganisasjonens oppgave i dette systemet er å fremme fiskernes sak. De politiske myndigheter skal ta avgjørelser og stake ut politikken, mens byråkratiet skal sette disse avgjørelsene ut i livet og fungere som rådgivere overfor myndighetene.

Norges Fiskarlag, som er fiskernes interesseorganisasjon, organiserer alle de registrerte fiskerne i Norge. Det å ha alle fiskerne innenfor samme laget er ikke en organisasjonsmodell som er uproblematisk. De som ligger med små båter inne på fjordene og er avhengige av at fisken kommer inn til land på gyte - og næringsvandring har i mange tilfeller ikke felles interesser med trålere og ringnotfartøy som ligger ute i havet. Det har lenge vært et problem å holde organisasjonen samlet og flere ganger har representanter for havfiskeflåten truet med å trekke seg ut for å danne en egen organisasjon. Fordelingskampen har vært nærmest konstant, men særlig i de senere årene med lave totalkvoter har gnisningene vært store. Mange av de små enhetene i næringa føler at de er

gått tapende ut av denne kampen. Derfor er det mange i denne gruppen som ikke lengre ser Norges Fiskarlag som en representant for sine interesser. Det er her mye av problemet ligger. Det er ikke det at norske myndigheter ikke hører på fiskerne. Mange av de vedtak som blir gjort innenfor Norges Fiskarlag blir fulgt opp av myndighetene. Spørsmålet er derfor heller hvilken gruppe av fiskerne det er de hører på.

Norges Fiskarlag har de senere årene hatt store problemer med å engasjere mannen i båten til å jobbe aktivt innenfor organisasjonen. Den lokale avdelingen av Norges Fiskarlag i Bakkevik er som jeg var inne på i innledningen lagt ned. Fiskerne forteller at aktiviteten etterhvert ble liten og at de også ble få som var med. At Norges Fiskarlag i realiteten var en kanal som var blokkert for fiskerne i Bakkevik er en viktig årsak til nedleggelsen av lokallaget. Mulighetene som de små lagene inne i fjordene har for å vinne frem med sine synspunkter overfor de som sitter i ledelsen sentralt er små. Det holder ikke at "det va no triveli å træffest der", som en sier. Følelsen av at man er med på det som skjer og har litt å si er nok viktig. At mange vedtak som blir fattet sentralt i organisasjonen går på tvers av deres interesser har ikke gjort situasjonen bedre.

Fiskerne i Bakkevik er sterkt kritisk til trålstigen som er et resultat av et vedtak i Norges Fiskarlag. De mener at havfiskeflåten får for stor andel av ressursene på denne måten. Havfiskeflåten har fått presset gjennom denne ordningen ved å true med å trekke seg ut av organisasjonen. På den annen side støtter noen av fiskerne i Langfjorden, blant annet Reidar og Anton, Norges fiskarlags politikk når det gjelder delingen av kystflåten i en del som er på maksimalkvoten og en del som fikk båtkvote. De er av den oppfatningen at det er eneyrkefiskerne som må ha retten til fisken. De har derfor et litt dobbelt forhold til Norges fiskarlag. Sjøl om de synes at mange av de avgjørelsene som blir tatt der er urettferdige og sier at "det e makta og pengan som rår" så støtter de arbeidet deres med å skille mellom ordentlige fiskere og de andre. Dette er imidlertid et unntak. Stort sett er de svært kritiske til det som foregår innenfor Norges Fiskarlag.

Norges kystfiskarlag og Fjordfiskaraksjonen er to alternative foreninger som er blitt forsøkt dratt igang. Sjøl om misnøyen med Norges fiskarlag er stor har fiskerne i Langfjorden på ingen måte omfavnet disse. Årsakene er sikkert mange, men den sterke stillingen Norges fiskarlag har hatt blant fiskerne tidligere betyr nok noe. Opprettelsen av Norges fiskarlag og innføringen av råfiskloven på slutten av 30-tallet hadde avgjørende betydning for å bedre leveforholdene for fiskerne. Lenge var dette en grasrotbevegelse hvor mange markante ledere, som fortsatt hadde en fot i båten, sto i første rekke i organisasjonen. De litt eldre fiskerne føler derfor en slags lojalitet sjøl om de ikke føler seg helt vel innenfor

organisasjonen idag. Dette har kanskje en parallell i forholdet mange eldre har til Arbeiderpartiet.

Fiskerne i Langfjorden engasjerer seg heller ikke innenfor de politiske partiene. Fra andre fjorder ser man at det har vært fattet vedtak i lokallag av forskjellige partier, som har vært rettet mot å bedre situasjonen til den delen av flåten som har tilhold inne i fjordene. Vedtak i lokallag blir imidlertid sjelden fulgt opp når sakene kommer dit hvor den avgjørende myndighet ligger. I enkelte partier har slike vedtak nådd opp på fylkesplan, men her ser det ut til å stoppe opp. Dette er altså en kanal som i realiteten også er blokkert.

Byråkratiets oppgave på nasjonalt nivå er som sagt å fungere som rådgiver overfor de politiske myndighetene, utforme regelverket etter de retningslinjene som blir gitt av myndighetene og sørge for at de settes ut i livet. På regionalt nivå er byråkratiets oppgave å følge opp de retningslinjene som er blitt staket ut. Flere av fiskerne klager over at det blir stadig flere skjemaer og papirer å holde orden på og at når de endelig har klart å lære seg et skjema så blir det skiftet ut med et nytt. Dette skjemaveldet krever stadig mere av tida og energien til fiskerne i Bakkevik og er et arbeide som de absolutt ikke kaster seg over med liv og lyst. Disse arbeidsoppgavene er noe som de ikke forbinder med det å drive fiske og i tillegg føler de at de har dårlige forutsetninger for å hankses med dem. Oppgjørene etter at de er ferdig med et fiske blir for Reidar og Anton en langdryg og nærmest smertefull prosess. Jeg har sjøl vært med et par ganger og har sett de problemene de har med å finne ut av systemene. Selvangivelsen fortøner seg som et lite mareritt for dem og er noe som trekker ut over lang tid. Som selvstendig næringsdrivende er det ei heil papirmølle de skal igjennom. Dette er ikke et problem som bare Reidar og Anton har. Flere av de andre sjarkefiskerne i Langfjorden har faktisk sett seg nødt til å få alt ordnet av regnskapskontorer. Særlig volder dette problemer for de som er på maksimalkvoten. Når de i tillegg til at kvotene de får er svært små og usikre, blir nødt til å betale et regnskapsbyrå, så er situasjonen blitt helt uholdbar for mange. Å være fisker idag krever også at man har en viss innsikt i byråkratiets irrganger og at man kan kommunisere med folk som sitter på kontor. Denne kunnskapen var f.eks. nødvendig å inneha for de to fra Langfjorden som jeg nevnte var blitt forsøkt fratatt retten til å stå på blad A i fiskerimantallet.

Byråkratiet administrerer også en hel del penger til prosjektformål. Som på mange andre steder i kyst-Norge er det startet et prosjekt i Langfjorden for å skape aktivitet og styrke bosetningen. Disse prosjektene blir finansiert av det offentlige og har ulike formål. Det være seg tiltak rettet mot kvinner for å motvirke fraflyttinga eller tiltak som går på å bedre rekrutteringen generelt til lokalsamfunn og fiskerier. Langfjordprosjektet har også en slik målsetning og en del av prosjektet er spesielt rettet inn mot å bedre situasjonen for

fiskeriene i Langfjorden. Til tross for at det er en hel del penger i omløp engasjerer de lokale fiskerne seg ikke i dette initiativet.

Hvordan forholder fiskerne seg til regelveldet.

Fiskerne i Langfjorden er av den oppfatning at de er blitt straffet vel hardt for en nedfisking av ressursene de i liten grad kan sies å være ansvarlig for. De regner seg ikke som noen trussel mot bestandene og mener at de har en hevdvunnet rett til å få være på havet. Dette gjør at tilliten til myndighetene er blitt mindre, noe som nok må ses som hovedgrunnen til at det ikke sluttet lojalt opp om tiltakene som settes i verk.

At fiskerne til tider setter regelverket til side når mulighetene byr seg er et inntrykk jeg sitter igjen med etter å ha bodd et år i Langfjorden. De lokale fiskerne føler ikke at de har noen innflytelse på hvordan fiskeriene skal organiseres og når de heller ikke er fornøyd med utformingen regelverket får blir motivasjonen for å følge påleggene liten. Men det som skjer av "ulovligheter" er i liten målestokk. I et småskalafiske som det som drives i Langfjorden er heller ikke mulighetene så store.

Etter at Reidar og Anton stort sett var ferdige med å ta torskekvoten sin på vinteren i -92 begynte de og noen av de andre fiskerne å fiske heime på fjorden på andre fiskeslag. Den tillatte innblandingen av torsk i fangstene var da 10%. Sjøl om de forsøkte å sette på steder hvor det var lite torsk hadde de ikke mulighet til å komme ned i denne innblandingsprosenten. Den torsken de fikk for mye ble hengt, siden den var ulovlig fisket og derfor ikke kunne leveres til fiskebruket. Totalt sett var fangstene svært små utover hele våren. De kunne få fra 50 kg og opp til 150 kg på gode dager. Begge karakteriserte dette fisket som reint tidsfordriv. "Det bli ikkje meire enn at vi har førr olja". Det kunne dreie seg om en brutto fortjeneste på 300 til 1000 kr pr.dag. Vanligvis regnes en part på båten, en på garnbruket og en på hver mann. I alt fire parter som bruttofortjenesten skulle deles på. På de beste dagene kunne de altså komme opp i 250 kr før skatt, på de dåligste var bruttolønna helt nede i 75 kr. Dette fisket må karakteriseres som ulovlig siden de aldri kom under 30 % innblanding av torsk og den torsken de ble sittende igjen med ikke ble omsatt på helt legalt vis. Men med de lave fortjenestene er det vanskelig å tenke seg at det er pengene som er hovedmotivasjonen for disse lovbruddene. Det er mer det å få lov til å være i aktivitet og ligge på havet og kanskje det å få bestemme sjøl hva de vil gjøre.

Kvoten på 4 tonn som Reidar og Anton fikk i begynnelsen av desember var de avhengig av å fiske før nyttår ellers så ville de miste den. Når de ikke hadde muligheter til å klare dette ble det løst gjennom å fiske det de hadde igjen av kvoten et stykke ute i det nye året og henge det. Når fisken er tørr er det ingen som ser nårtid den er fisket. Dette kunstgrepet var vel motivert av at de er overgitt over hva byråkratenen kan finne på å komme med. Denne fisken regnet de også for å være deres så lenge de hadde fått den tildelt.

Når de beveger seg på feil side av loven på denne måten er det naboene som utgjør den største trusselen. Det fortelles for eksempel om de som henger fisk inne i naustet for å unngå at naboene skal se det. Redselen for at gammelt "agg" skal gjøre at en av naboene tar en telefon til kontrollverket er nok det som ligger bak slike manøvrer. Paul bryr seg ikke så mye om dette. De andre fiskerne kan være rystet over ting han foretar seg. Å sette seg ut over myndighetenes forordninger på denne måten krever i høyeste grad lokal kunnskap. Det blir helt nødvendig å ha oversikt over hva som aksepteres av folk og hva som er å dra strikken for langt.

Alle skjemaene og alt papirarbeidet er noe fiskerne er nødt til å involvere seg i, sjøl om de føler at de har dårlige forutsetninger for dette. I sitt daglige virke på havet har de fortsatt i enkelte tilfeller muligheten til å benytte eget skjønn når de blir presentert for det de mener er urimelige forordninger. Fiskerne i Langfjorden liker ikke den økende detaljstyringen fra sentralt hold. De har en følelse av at kontrollen over egen hverdag er blitt mindre. Mulighetene til å styre denne sjøl er noe som de fremhever som det fine med å være fisker. Når den reduseres er det heller ikke fullt så gjevt å drive med dette. De har altså ikke lengre følelsen av å være herrer i eget hus, eller rettere sagt i egen båt, på samme måten som de var tidligere. Dette får konsekvenser for hvordan de oppfatter seg sjøl. Ved å ty til litt juks i tider med strenge reguleringer får de fortsatt anledning til å ligge på havet og være ordentlige fiskere. Det er ikke av nød de handler. De kan velge om de vil sette reglene til side. Likevel blir kanskje valgene deres mer begrenset når man ser det hele i lys av deres identitet. Det er nok ikke lett å la sjarken ligge i fortøyninga fra begynnelsen av april til ut i august når livet er å ligge på havet. Det er også viktig å få fram at det her er snakk om folk som i andre sammenhenger tar lover og regler de blir presentert for på alvor.

Tilbaketrekningen.

Som jeg har vist kreves det en mengde kunnskaper av forskjellig art for å klare seg som fisker i Langfjorden. Fiskerifeltet er en verden som disse fiskerne behersker og har en

omfattende kunnskap om. Det som gjør det så trivelig med å være i båten og ligge på havet er at her får de anledning til å vise frem og bruke sine kunnskaper. Innenfor dette feltet produseres og bekreftes sentrale sider ved deres identitet. På denne måten er det noe sermonielt ved disse aktivitetene. Ting skal sies og gjøres på spesielle måter som bare de innvidde kan. Gjennom å beherske dem er man en del av fellesskapet og får samtidig bekreftelse for hvem man er. Dette er med på å forklare hvorfor det blir så viktig for Reidar og Anton å ligge på havet også i perioder hvor den økonomiske vinningen umulig kan være hovedmotivasjonen.

Om noe av den tradisjonelle kunnskapen har forsvunnet så har endringer også ført til at nye kunnskaper er kommet til. Kunnskaper i tilknytning til ny teknologi er en utvidelse av fiskernes spesialfelt og er endringer som de ser ut til å ha lett for å tilpasse seg. De er vant til å leve i en omskiftelig verden med naturforhold i stadig endring, noe som gjør at de hele tiden må finne nye løsninger. Dette er en årsak til at eldre mannfolk lett snapper opp kunnskaper om ny teknologi og inkluderer den i sitt kunnskapsreservoar. Eksempel på dette er Frans som begynte med garn etter at han hadde rundet 50 eller Reidar og Anton som nå har anskaffet seg utstyr for satelittnavigasjon. Disse fiskerne har identiteter og kunnskaper som gjør dem svært fleksible i sin tilpasning til det økologiske system, men som gir dem lite å gå på i forhold til det offentlige felt.

Følelsen av manglende mestring i kontakten med det offentlige får betydning for deres identitet. Måten de beskytter seg mot slike identitetsnedbrytende hendelser er ved ikke å møte opp på disse arenaene hvor de ikke har muligheter til å slå gjennom med sin situasjonsdefinisjon.

Fiskermiljøets oppløsning?

Gjennom å prioritere de store, mobile og effektive enhetene skapes tragedien for de små relativt stedbundne båtene i fiskerinæringa. Det kan synes som om at det er sterke krefter som vil ha en strukturendring mot færre mer effektive enheter og at det er disse kreftene som har vunnet fram. Ressurskrisa er blitt brukt til å skvise ut de små og det ser heller ikke ut til at disse får komme inn igjen på førstelaget nå som ressursene er iferd med å ta seg opp. Når man ser hvordan forholdene er blitt lagt til rette, eller rettere sagt ikke er blitt lagt til rette for fisket i Langfjorden og i lignende områder blir det forunderlige ikke at fiskemiljøene er iferd med å gå i oppløsning, men at det i det hele tatt finnes fiskere igjen her.

Forholdene er blitt verre for de båtene som allerede finnes i fjorden. Mange har derfor mistet troen på myndighetene i ressursforvaltningssammenheng. Dette gjør at de ikke ser særlig lyst på fremtiden. For ungdommene som skulle ønske å trosse disse spådommene er det i tillegg blitt vanskeligere å komme inn i næringa. Å få plass hos andre er vanskelig og å investere i egen båt og komme på rekruteringskvoten er i alle fall ikke lettere. Det er her snakk om svært sårbare miljøer. Bosetningen er blant annet svært spredt. Dette fører til at det blir sjelden mange av disse fiskerne treffes når det ikke er grunn for å være på havet. Som jeg har forsøkt å vise har fellesskapet og kontakten basis i fellesskapet rundt fisken. Når praksisen uteblir forsvinner også grunnene til å møtes. Manglende rekruteing gjør at framtida for miljøet ser mørk ut, men det er også med på å påvirke dagens situasjon ved at det skaper en negativ stemning i miljøet. Fiskerne står midt i et miljø som er iferd med å forsvinne og dette er også en del av presset de utsettes for.

8. HVORFOR FORHOLDER DE SEG SOM DE GJØR TIL DET OFFENTLIGE FELT?

Fiskernes meldinger når på ingen måte fram til de forskjellige instansene i det offentlige felt. Hovedintrykket er blokkerte kanaler mellom fiskerene i Langfjorden og de fora hvor avgjørelsene om deres liv tas. Det eksisterer åpenbart kommunikasjonsbarrierer mellom fiskerne som er rotfestet i sin kultur med basis i fiskerifeltet og "byråkratikulturen" som er skapt innenfor det offentlige felt. Det skal her å forsøke å gi noen bidrag til å forstå hva disse kommunikasjonsbarrierene skyldes.

De kulturelle kodene som eksisterer for samhandling innenfor fiskeri og lokalsamfunnsfeltet kan være med på å forklare en del. Jeg vil her ta utgangspunkt i de verdier, personkonstruksjoner og den kunnskap som eksisterer lokalt i fiskermiljøet og etterhvert forsøke å kontrastere disse mot det kjennskap jeg har til deres "motparter" innenfor det offentlige felt. Dette er en side ved den manglende dialogen, en annen årsak er å finne i måten byråkrater, interesseorganisasjon og politiske myndigheter forholder seg til denne gruppen av fiskere. Ved ikke å behandle dem som likeverdige samtalepartnere er de med på forsterke barrierene.

Her skal jeg først ta dere med på et møte som ble arrangert i regi av Langfjordprosjektet like før jul i -92. I programmet som ble sendt ut til alle husstandene i forkant hadde møtet tittelen: "Fjord, fiske og lokale ressurser". Prosjektet var på dette tidspunkt i oppstartingsfasen og møtet var et forsøk på å dra lokalbefolkningen inn i prosjektet og kanskje også med i arbeidet med å utforme en prosjektbeskrivelse. Dette folkemøtet var en del av et opplegg som konsulentfirmaet "Det Kongelige Selskap for Norges Vel" hadde utarbeidet og det var også dette firmaet som skulle stå for utarbeidelsen av prosjektbeskrivelsen.

Et møte i regi av Langfjordprosjektet.

Folkemøtet avholdes i det lyse og trivelige kafelokalet ved eldresenteret på østsida av Langfjorden. Fem - seks bord er plassert i ene enden av lokalet og i andre enden er det satt opp et lerret for å vise "overheadplansjer" på. Her er det også et bord hvor møteledelsen bestående av Rune, som er rektor ved skolen på Langstrand og initiativtaker til prosjektet, og en representant for konsulentfirmaet skal sitte. Vi som kommer over fra vestsida av fjorden med båt er litt sene, så de andre deltagerne har allerede plassert seg

rundt bordene og har fått servert kaffe. Representantene fra forskjellige kommunale organer, fiskeribyråkratiet og fiskeriforskningen har samlet seg rundt to bord. En av fiskeribyråkratene som er fra fjorden sitter imidlertid sammen med sine sambygdinger. Frans, som sammen med Gunnar er de eneste fiskerne som møter fra vestsida av fjorden, setter seg sammen med to eldre fiskere fra Slettvik. Vi andre, som i tillegg til Gunnar og meg er to gårdbrukere setter oss ved et annet bord. Av en forsamling på mellom 30 og 40 mennesker er det bare møtt opp tre lokale kvinnfolk.

Rune ønsker velkommen og vektlegger de felles interessene som bygdene rundt fjorden har til tross for at de innbyrdes er forskjellige. Deretter overtar ordføreren og vektlegger kommuneledelsens ønske om å prioritere utkantene i kommunen og i særlig grad Langfjorden som har hatt en urovekkende befolkningsutvikling i de siste tiårene. Han ser på Langfjordprosjektet som en mulighet til å snu denne trenden og ser også på skolene som en kraft i lokalmiljøet og forsikrer om at kommunen ikke har noen planer om nedleggelse og sentralisering av disse. Så overtar en lærer fra en annen fjord som har vært initiativtaker til flere forsøk på å organisere fiskerne som har tilhold i fjordene. Han er kommet for å snakke om kombinasjonen jordbruk - fiske og sier at denne kombinasjonen må komme til heder og verdighet igjen. "Forakten for seien og kurompa", som han uttrykker det, må bekjempes. Myndighetene må prioritere kombinasjonsnæringene og ungdommen må få tilbake troen på at det er mulig å leve av dette. Deretter tar representantene fra fiskeriforskningen ordet og forteller om resultatene av den forskningen som de har gjort i Langfjorden. Dette vekker interesse hos fiskerne som er tilstede og det kommer noen spørsmål og kommentarer i tilknytning til de resultatene som blir fremlagt.

Så blir det servert karbonadesmørbrød og kaffe og det blir anledning for å slå av prat over bordene. En av fiskerne tar kontakt med forskerne for å fortsette diskusjonen av forskningsresultatene og sammenligne dem med sine egne erfaringer. Bortsett fra dette opprettholdes stort sett grensene mellom de lokale og byråkratene i denne mer uformelle delen av møtet.

Etter kaffe blir vi delt inn i grupper som er satt sammen av Rune og representanten fra konsulentfirmaet. Byråkratene og lokalbefolkningen blir blandet i de forskjellige gruppene og hver gruppe får en konkret problemstilling som de skal diskutere. Dette skal resultere i et fremlegg for hele forsamlingen som skal danne opptakten til en felles diskusjon i avslutningsfasen av møtet. En av fiskerne fra Slettvik er havnet i samme gruppe som meg hvor vi skal forsøke å ta pulsen på bygdene rundt fjorden. Problemstillingen vi skal diskutere lyder som følger: "Hvordan er instillingen til sjøl å satse på framtida - næringstiltak, nærmiljøtiltak for fellesskapet eller annet?" Ellers består gruppa av en

maskinkjører og en lokal representant i komunestyret for arbeiderpartiet. Begge fra østsida av fjorden. Rune som egentlig skulle delta i vår gruppe blir opptatt med andre ting. Jeg blir valgt til referent, men får etterhvert store problemer med å forfatte en felles uttalelse fra gruppa. Deltagerne har sin måte å nærme seg problemstillinga på som blir litt ustrukturert iforhold til den måten jeg er vant med. Fiskeren fra Slettvik er svært opptatt av at fiskemottaket i Slettvik har fått pålegg om å legge betonggulv inne i produksjonshallen fordi det platebelagte tregulvet etter forskriftene er uhygienisk. Dette pålegget ville antageligvis bety kroken på døra for virksomheten der siden økonomien skranter fra før av. Kommunestyrerepresentanten er mest opptatt av et handlingsprogram for utvikling av distriktene i kommunen som partilaget har kommet med, mens maskinkjøreren er svært opptatt av de dårlige kommunikasjonene og at en sammenbinding av veinettet rundt fjorden vil kunne være med på å skape aktivitet.

De som er blitt valgt til å referere gruppediskusjonene er foruten en som jeg ikke har kjennskap til fra før av et par lokale lærere, en student fra ei av bygdene som går på lærerskole og feltarbeideren. Byråkratene har tydeligvis helt bevisst holdt seg i bakgrunnen i denne sammenhengen, mens jeg ikke har skjönt at ledelsen av prosjektet kanskje hadde ønsket seg en lignende rolle fra min side. Diskusjonen som følger etterpå ligner mye på den vi hadde i vår gruppe bortsett fra at i denne sammenhengen er det færre som tar ordet. Debatten er springende og flere av de som tar ordet har hjertesaker som de ønsker å luften. Møtet avsluttes med at representanten for konsulentfirmaet forsøker å foreta en oppsummering av debatten. Hun holder seg nærmest utelukkende til de positivt ladende utsagnene og ser ut til å overse de som har uttrykk manglende tro på at dagens utvikling er mulig å snu.

Deltagelsen på møtet avspeilet ikke befolkningen som helhet i Langfjorden. Enkelte grupper var sterkt underrepresentert. At kvinnene ikke kom har nok flere årsaker, men temavalget for møtet har nok en del av skylda. Ved å vektlegge fiske i tittelen på programmet følte mange at dette ikke angikk dem. Fiske er fortsatt mannfolkenes domene i Langfjorden. Det var heller ingen innledere på møtet som skulle ta utgangspunkt i kvinnene, deres liv og oppgaver i lokalsammfunnet. Ved å vektlegge mannfolkenes verden på denne måten bidro man også til at møtet ble dominert av dem. Situasjonen i Langfjorden skiller seg fra enkelte kystdistrikt hvor kvinnene har engasjert seg i fiskeripolitiske spørsmål i forbindelse med ressurskrisa (Siri Gerrard 1993). Ved både å overse den kompetansen som kvinnfolkene sitter inne med innenfor videreforedling av de ressursene som hentes opp av havet og ved ikke å behandle dem som en nøkkelfaktor for fortsatt bosetning ble verdien av dette møtet betydelig redusert.

På møtet deltok bare fire fiskere som har vært aktive i fiske i den perioden jeg har bodd i fjorden. Dette blir underlig når man ser at hovedtemaet for møtet nettop var fiske. Fokuset på næringskombinasjoner og da spesielt kombinasjonen fiske/jordbruk medvirket kanskje til at noen uteble. Anton gikk f.eks. med en gang i forsvarsposisjon da han så programmet og mente at nå hadde "bøndene" rottet seg sammen for å ta han og Reidar for det seinotfisket de driver på Indrefjorden. Jons kommentar da jeg innledet en samtale med ham om programmet for møtet var: *"Ei stund så sku de ha databedrifter og næringsparka på kvært et ness og no ska de ha oss tel å bynne å kombinere feske me jordbruk".* Rolf mente at *"Å leve av en kombinasjon mella jordbruk og feske her, e berre før drømmera. Men vesst du starte med det så e du sekkra økonomisk, førr da e du så tullat at da får du uføretrygd momentant."*

Fokuset på kombinasjonstilpasninger ble sett på som et nytt innfall fra byråkratene og var kanskje en taktisk tabbe. Etter et møysommelig arbeide for å få denne tilpasningen avviklet får det kanskje karakter av luftslott når dette lanseres som noe av det som skal bidra til å opprettholde bosetningen i Langfjorden. Forholdene har ikke blitt lagt til rette for denne levemåten i etterkrigstida og heller ikke i dag er det særlig attraktivt å forsøke å livnære seg ved en slik tilpasning.

Dette kan ha medvirket til det dårlige oppmøtet fra fiskerhold men for å få en dekkende forståelse av uteblivelsen må man ta utgangspunkt i de lokale kodene for samhandling og sammenligne disse med hva det er de møter på slike arenaer innenfor det offentlige felt. At fiskerne ikke benytter seg av denne sjansen er ikke et enestående tilfelle, men må heller karakteriseres som ganske typisk. De lokale fiskerne har som jeg har vært inne på også problemer med å kunne benytte seg av andre kanaler for å påvirke rammebetingelsene og forutsetningene for sin næringsutøvelse.

Forskjellige samhandlingsformer.

Fiskernes samhandling er i hovedsak basert på flerlinjede relasjoner. De har utallige sosiale møter bak seg innenfor fiskeri og lokalsamfunnsfeltet hvor fisker- og mannfolkstatusene er blitt gjort dominant, men hvor de andre statusene i deres reportoar likevel har vært med selv om dette ikke har blitt gjort eksplisitt. Denne samhandlingsformen som baserer seg på helpersonkonstruksjoner. Sjøl om diskusjonene nede i lugaren eller på de andre arenaene innenfor fiskeri - og lokalsamfunnsfeltet som oftest tar utgangspunkt i fiske så dekker dette feltet et vidt spekter av tema. De kjenner hverandre fra lang tid tilbake

og det er derfor mye som kan dras inn i samtalen. Dette er uformelle sammenkomster, men jeg antar at diskusjoner i det nå nedlagte fiskerlaget i Bakkevik ikke artet seg så forskjellig fra dette. Den opplevelsen jeg hadde av diskusjonene i det møtet som jeg beskrev i starten av kapitelet kan tyde på dette.

I den prosjektgruppen (må ikke forveksles med Langfjordprosjektet) som jeg var med i mot slutten av feltarbeidet og en periode utover i oppgaveskrivingen hadde deltagerne også flerlinjede relasjoner til hverandre. De møttes f.eks også gjennom ungenes fritidsaktiviteter eller gjennom at ungene deres gikk på samme skole. Noe som imidlertid skilte samværsformen i prosjektgruppen fra den jeg opplevde blant fiskerne var at her gjorde man bare en relasjon relevant for samhandlingen av gangen. På prosjektmøtene var det bare statusen som prosjektmedarbeider som ble gjort relevant. Statusen som foreldre kunne tas frem etter at møtet var ferdig, på vei ut av møterommet. Innenfor møtet er dette en helt grunnleggende samhandlingsregel. Man må være istand til å holde seg til saken. Dette gjør at man etterhvert blir god til å diskutere avgrensede problemstillinger.

En byråkrat ansatt i kommuneadministrasjonen sa i samtale med meg: *"Det viser seg at de stedene hvor folk har formell organisasjonserfaring fungerer utviklingsarbeidet best. Der hvor de mest har erfaringen "nå kommer vi sammen og tar noen lodd" fungerer det dårligere. Kommunen er en kompakt koloss, som ikke kan tilpasse seg. Tilpasningen må skje i bygda".*

Dette er etter min oppfatning en god observasjon av hvordan byråkratiets forhold til folk er. Tilpasningen skal skje fra lokalbefolkningens side. Møter mellom lokalbefolkning og byråkrati er sjelden møter på likeverdige premisser og situasjonsdefinisjonene er det ikke de lokale som står for. Den møteformen det legges opp til blir derfor vanskelig å håndtere for de fleste av de lokale. Dette er en samhandlingsform som ligger fjernt fra den som praktiseres på deres hjemmelige arenaer. Kontrasten blir stor mellom en møteform hvor en status gjøres relevant i gangen og man diskuterer spesifikke problemstillinger og en møteform hvor man gjør mange relasjoner relevant for samhandlingen og har en bred og allsidig måte å presentere seg sjøl på.

Om de lokale har problemer med å mestre denne formen så virker byråkratene å ha tilsvarende problemer med å ta signalene som kommer fra de lokale. Tendensene i tida mot brukerstyring og forsøk på å dra folk med i beslutningsprosessene er derfor ikke helt enkle å sette ut i livet. I sin hovedfagsprosjekt fulgte Nina Foss et helseprosjekt som var dratt igang på et større tettsted. Prosjektet hadde som mål å bidra til nettverksbygging blant lokalbefolkningen, men hun viser hvordan denne fine målsettingen gradvis erstattes med

tiltak for å hjelpe de lokale. Isteden for å bidra til å skape nettverk som gjør at folk kan hjelpe hverandre er de tilbake i den tradisjonelle hjelperollen. Hun påstår også at den viktigste konsekvensen av prosjektet blir et bedret samarbeid innad i byråkratiet. Byråkratene sitter igjen med en følelse av at det er nærmest umulig å engasjere folk og lokalbefolkningen føler at de gangene byråkratene inviterer til kontakt så er de egentlig ikke så veldig interessert i å høre på dem likevel. Det er den utdannende middelklassen byråkratene klarer å kommunisere med. Dette er også den klassen de selv tilhører. (Nina Foss - 94)

Slike møter som det jeg beskrev innledningsvis ser ikke ut til å bidra til å bygge ned barrierene. Isteden kan det se ut som de bidrar til at de to partene får bekreftet sine stereotyper av hverandre. Møtene fungerer derfor på en måte mest som byråkratiets sermonier. Her er det de som står for situasjonsdefinisjonen, de som har kunnskapene, de som mestrer reglene for samhandlingen og de som får bekreftelse på sin identitet.

Sentrale verdier og hvordan disse virker inn.

Jeg har tidligere vært inne på hvordan likhet er en sentral verdi i lokalsamfunnene rundt Langfjorden. Satt litt på spissen så skal man ikke stikke seg fram og hvis man er bedre enn andre i noe er det ens simple plikt å underkommunisere dette om man fortsatt ønsker å bli godtatt som en av 'oss'. Dette kan være en årsak til at de nøyer seg med å diskutere seg imellom innenfor fiskeri- og lokalsamfunnsfeltet og ikke engasjerer seg innenfor det offentlige felt og stiller seg i spissen for en mobilisering, noe som nødvendigvis måtte medføre at de ville stikke seg frem.

En ordentlig fisker er en som ligger mye på havet, behersker det å fange fisk, tar kvoten sin og ellers skårer rimelig bra på det som defineres som oppskattede verdier lokalt. Det å delta i politiske aktiviteter ser ikke ut til å være med på å høyne den enkeltes anseelse i fiskermiljøet. Det kan f.eks. se ut som om de er av den oppfatningen at det er de dårlige fiskerne som havner i fiskeribyråkratiet. I et par tilfeller har Reidar og Anton begrunnet at en tidligere fisker idag arbeider innenfor byråkratiet med at han ikke fikk til fiske og derfor var nødt til å finne seg et annet levebrød.

Schwimmer (-72) har introdusert begrepet symbolsk konkurranse for å karakterisere trekk ved enkelte etniske minoriteters forhold til majoriteten. Et trekk ved denne konkurranseformen er at minoriteten definerer sine egne verdier som står i kontrast til majoritetens og unngår å møte majoriteten på dens premisser. Dette har likheter med

hvordan fiskerne i Bakkevik forholder seg til byråkrater forskere og politiske myndigheter. Ved å unnlate å møte opp på de arenaene hvor de har muligheten til å treffe myndighetspersonene sender de ut beskjedner om at de ikke ønsker å konkurrere med dem innenfor deres system, men har sine egne fora i båten og i naustet hvor de sjøl definerer reglene for samhandlingen. Det skjer en tilbaketrekning til dette feltet, men ikke på en selvutslettende måte. Tvertimot har det blitt desto viktigere å fremholde sine verdier og kunnskaper på de arenaer hvor de sjøl er premissleverandører.

Når man snakker med fiskerne får man ofte inntrykk av at forskerne og byråkratene har misforstått det meste. *"De sei dæm e lerd og det e dem jo selvfølgelig før dem har sotte å terpa en djevelsk dunge me tall i heile sett liv. Og når dem kommer ut og skal lage tel nåkka så veit dem ikkje ka dem e me på."*, sier Monalf i en av de mange fiskeripolitiske diskusjonene. Fiskerne hevder at det er de som har erfaringene og den beste kunnskapen siden de ligger på havet hele året. Derfor de som forstår hva det hele dreier seg om. Byråkratene med sine teoretiske kunnskaper forstår derimot svært lite ifølge fiskerne.

Ved å satse på sine egne verdier og de fellesskapene som tar utgangspunkt i dem så blir konsekvensen det som kan ses på som tilbaketrekning og overkommunikasjon. Forholdet mellom myndigheter og fiskere må ses som en kontinuerlig forhandling om mening hvor begge parter kommer med utspill, men beskjedene fra fiskerne - tilbaketrekning og overkommunikasjon av fiskeridentiteten - blir ikke oppfanget av de offentlige instansene. En overkommunikasjon av fiskeridentiteten er ikke bare identitetsbevarende, men må også ses som en aktiv melding oppover.

Politiske entrepenører.

Det ser ut til å være et mønster at det er lærerere og gjerne de sørfra, som tar seg av kontakten med det offentlige felt i lokalsamfunnene. Disse lærerne ser både ut til å inneha kunnskaper, verdier og personkonstruksjon som gjør at han kan ferdes ubesværet innenfor det offentlige felt. Derfor kan de fungere som politiske entrepenører (Barth -72) og kanskje også som mellommenn mellom lokalsamfunnet og det offentlige. Rune som har dratt i gang Langfjordprosjektet er et eksempel på dette. Han er både lærer og "søring".

Disse politiske entrepenørene er istand til å kommunisere med byråkratiet, men om de er istand til å kommunisere med fiskerne er en helt annen sak. Ledelsen i Langfjordprosjektet ser ihverfall ut til å ha store problemer med å engasjere fiskerne i fjorden. Det må her påpekes at det på ingen måte ser ut til å være noen lett oppgave å få lokalbefolkningen i tale.

Forskjellige typer av kunnskap?

Et viktig spørsmål å stille i denne sammenhengen er om fiskerne i Bakkevik og byråkratene, forskerne og politikerne har forskjellige typer av kunnskaper og hvilken grad dette er en årsak til kommunikasjonsbarrierene?

Mye av den kunnskapen som fiskerne i Bakkevik er innehavere av er praktiske kunnskaper som er tilegnet gjennom erfaring. En god del av dette er kunnskaper som sitter i kroppen, men dette er også en kultur som baserer seg på muntlige overføringer av kunnskap. Mens jeg var med Reidar og Anton under seinotfiske var det flere leserinnlegg i avisen som angrep denne virksomheten. Det ligger imidlertid ikke for dem å svare med å skrive motinnlegg. Da er det nok lettere å ringe til den som har skrevet innlegget og "kjæfte han opp", som Reidar sier at han har gjort ved flere anledninger. Dette er i liten grad en skriftbasert kultur. Mye av de kunnskapene de har, er tilegnet gjennom samtaler med andre eller gjennom egne erfaringer. I den grad de leser noe er det stort sett avisen og "Fiskeribladet". (De er svært forundret over at det ikke har tørna for meg for lenge siden, så mye som jeg sitter og leser og skriver) Som jeg har vært inne på tidligere er oppgjørene et slit og selvangivelsen nærmest uoverkommelig. Dette er helt klart ikke deres domene. Likevel har de en stor almenkunnskap og særlig når det dreier seg om forhold tilknyttet fiske har de kunnskaper som strekker seg langt ut over landets grenser. Gjennom å leser fiskeribladet høre radio og se TV og i tillegg ha sine mange fiskeripolitiske diskusjoner holder de seg orientert i den fiskeripolitiske debatt og om forskernes utspill og undersøkelser.

Jeg påstar på ingen måte at de er heimføinger og kun lokalorienterte mennesker som mangler perspektiver og oversikt. Poenget er at skrift ikke er noen sentral kunnskapsformidler i dette miljøet. Men det at dette i liten grad er en skriftbasert kultur gjør at de f.eks. har vanskeligheter med å benytte seg av media for å fremme sin sak, slik som andre grupper i samfunnet har lært seg å gjøre det. Dette medfører også at de stiller med et handicap i kontakten med myndigheter som er vant til å forholde seg til utredninger og skriftlige henvendelser. Karakteren til kunnskapene som fiskerne i Langfjorden innehar er dermed med å begrense deres mulighet for å bringe sine synspunkter inn i møterommene i det offentlige felt.

Mye av den kunnskapen som fiskeren har og den som forskere og byråkrater har er av forskjellig karakter, men dette behøvdde ikke nødvendigvis å ha noe å si for kommunikasjonen. Dette forutsetter imidlertid at interessen for å snakke med disse fiskerne er til stede fra forskere og byråkraters side. På det folkemøtet som ble avholdt i regi av Langfjordprosjektet var det fiskeriforskernes framlegg som engasjerte de fiskerne som var

tilstede. Deres beregninger av størrelsen på forskjellige fiskebestander, individenes vekst pr. år, fiskens næringsgrunnlag i fjorden etc. så ikke ut til å være problematisk å forstå for de frammøtte fiskerne. Dette så ut til å være kunnskaper som de var i stand til å sammenligne med egne erfaringer, sjøl om metodene for datainnsamling som fiskerne og forskerne har er svært forskjellig.

Situasjonen har imidlertid vært den at representanter for myndigheter, byråkrati og fiskeriforskning i liten grad har møtt opp på de lokale fiskernes arenaer som f.eks. i båten eller på kaia. Kanskje er det noe som ligger i kulturen deres, men det ser ut som om de forsøker å unngå den direkte kontakten med dem de administrerer. Reidar sier om fiskeriforskningen at; *"De har slete ut fleire forskning fartøy her inne på fjorn. De har no dreve å tråla fram og telbake heilt sia gamle Johan Rud, men aldri at de har kommen og sport oss som ligg på fjorn heile åre"*. Men det finnes også eksempler på at det kan gjøres på andre måter. De siste par årene har det vært tendenser fra enkelte i fiskeriforskningsmiljøene til at de har tatt skrittet ut av sine forskningsfartøyer og kontorer og dratt rundt i lokalsamfunnene og intervjuet fiskere. At de mener å ha tilegnet seg mye verdifull kunnskap på denne måten, skulle tyde på at forskjellene i kunnskapstyper i båten og på universitet og høyskoler ikke nødvendigvis skulle være en hindring for kommunikasjonen.

Ved å behandle denne gruppen av fiskere som likeverdige samtalepartnere og se verdien av den kunnskapen som de sitter inne med vil fiskerens avvisning av byråkratene kanskje kunne erstattes med dialog. Så lenge ikke dette skjer velger fiskerne å markere seg på de arenaene hvor deres verdier er rådende og hvor de kan bevare sin identitet.

AVSLUTNING.

Jeg har i denne oppgaven forsøkt å gi en beskrivelse av Bakkevikfiskernes verden ved å ta utgangspunkt i deres lokale kunnskaper. Feltarbeidet startet med deltagelse i og observasjon av fiskernes liv ombord i båten, for så å følge deres bevegelser ut fra denne. Jeg har tatt for meg deres sosiale møter innenfor fiskeri - og lokalsamfunnsfeltet og til slutt også deres møter eller rettere sagt mangel på sådanne med de ulike aktørene i det offentlige felt.

Oppdraget jeg ga meg selv i starten av oppgaven var at jeg gjennom en fyldig beskrivelse, som fokuserte på fiskernes lokale kunnskaper, verdier og hvordan de konstrueres som sosiale personer, skulle forsøke å avdekke hvordan de forholder seg til marginaliseringen av deres levesett og hvilke konsekvenser den får for deres identitetsforvaltning. Mine antagelser som jeg ønsket å diskutere var at deres reaksjon er en tilbaketrekning fra det offentlige felt til fiskerifeltet og en overkommunikasjon av fiskeridentiteten.

Deres identiteter er festet til havbunnen. Dette er et bilde som illustrerer at de kunnskapene som er tilknyttet de forskjellige ordningene innenfor fiskerifeltet står sentralt i deres identitet og at helpersonkonstruksjonen gjør at deres identitet ikke er så lett rokke ved. Sentrale sider ved deres identitet utvikles og vedlikeholdes innenfor dette feltet. Den kunnskapsbasen som fiskerne baserer sine virksomheter på er i endring på flere måter. Kunnskapene om økologi, teknologi og sosiale forhold forandrer seg stadig. Som jeg har vært inne på preges denne kulturen av stor grad av fleksibilitet når det gjelder forholdet til det økologiske system. Denne fleksibiliteten ser fiskerne ut til å mangle i kontakten med det offentlige felt. De er bærere av en kultur som har andre regler for samhandling, andre typer av kunnskaper og andre verdier enn aktørene innenfor det offentlige felt. Dette er årsaker til at de ikke klarer å formidle sine meldinger oppover i systemet, men kommunikasjonsbarrierene eksisterer også på grunn av at de som sitter og tar avgjørelsene ikke vil låne øre til fiskerne i Langfjorden. Forvaltningen befinner seg innenfor sine kunnskapssystemer og sin modeller av virkeligheten og ser ikke ut til å regne disse fiskerne som likeverdige samtalepartnere.

Fiskernes reaksjon på det press de blir utsatt for blir å trekke seg tilbake til fiskerifeltet og unngå arenaene i det offentlige felt. Dette skjer på tross av at det er her mulighetene for å påvirke sentrale forutsetninger for deres yrkesutøvelse ligger. De har erfart at deltagelse i det offentlige felt foregår på premisser som er lite fordelaktige for dem. Ved å unngå å delta her unngår de også trussler mot deres identitet og tap av verdighet. Innenfor fiskerifeltet er det fiskerne sjøl som i stor grad legger premissene. De forskjellige arenaene

innenfor dette feltet behersker de på en helt annen måte og de har heller ikke problemer med å få bekreftelse for sin identitet i disse sammenhengene.

Marginaliseringen gir seg ikke bare utslag i tilbaketrekning til fiskerifeltet, men også i overkommunikasjon av fiskeridentiteten. De insisterer på å beholde sin identitet ved å gjøre fiskerstatusene relevante i de fleste sammenhenger og fremhever også sine verdier og kunnskaper som bedre og riktigere enn forskerne og byråkratenes. Dette gir seg uttrykk i det som må kunne betegnes som en overkommunikasjon av fiskerstatusen. De blir altså enda mer fiskere. Fiskerne utspill kan ses som aktive meldinger i en forhandling om mening med myndighetene. En tilbaketrekning til fiskerifeltet, samt en overkommunikasjon av fiskeridentiteten er deres svar på det press de er utsatt for. Det blir feilaktig bare å se disse svarene som tegn på avmakt. Det ligger også opposisjon i disse meldingene.

Havfiskeflåten har vært "seierherrene" i kampen om ressursene og fiskerimiljøene i fjordene har vært de store taperne. Den havgående flåten (trålere og autoline) har i 1994 fått tildelt 48 % av totalkvoten av torsk. De har faktisk gjort det så bra at formannen i Norske Trållerredierers Forening, Kjartan Arctander, kunne koste på seg å si til Fiskeribladet 08.03.94 at det er uverdigg slik som småbåtflåten blir behandlet. Når det til og med fra dette hold blir sagt at denne delen av småbåtflåten reguleres nok av vær og vind om ikke også myndighetene skulle legge seg bort i deres fiske, så kan det ikke være å gå for langt hvis man påstår at det her er iferd med å skje et alvorlig overgrep.

Hvordan vil fremtida se ut for disse fiskermiljøene i Langfjorden? Hvis dagens utvikling fortsetter ser framtida unektelig litt mørk ut. *"Når ungan e ferdi me folkeskolen så ser vi dæm ikkje meire. Sånn har det jo vært"*, sier Reidar. Guttene vil ikke bli fiskere og jentene vil ikke bli fiskerkoner. Overføringen av den lokale kunnskaper til nye generasjoner er iferd med å stoppe opp. Det er svært vanskelig å vedlikeholde kunnskaper som er fundamentert på praxis, når denne uteblir.

En plass å starte for å forsøke å snu denne utviklingen er gjennom at kommunikasjonen bedres mellom denne gruppen av fiskere og myndighetene. Tilbaketrekningen / overkommunikasjonen er meldinger som ikke blir mottatt av myndighetene. Slik det ser ut idag fører bare denne væremåten til at de blir usynlige for sine "motparter" i det offentlige felt. En forutsetning for et levende fiskermiljø er at fisken kommer tilbake til Langfjorden. Dette ser ut til å fordre at de mange fiskeripolitiske diskusjonene nede i lugarene ender i felles mobilisering for å påvirke myndighetenes fiskeripolitikk. En annen mulighet er at det skjer en holdningsendring hos myndigheter, byråkrati og interesseorganisasjoner som gjør

at de mottar meldingene som kommer fra denne gruppen og forsøker å legge forholdene til rette for deres yrkesutøvelse.

Det eksisterer mange gode grunner for at det skal finnes levedyktige fiskerimiljøer i Langfjorden og andre fjorder i framtida. Fiskerne i Langfjorden er bærere av en kunnskapstradisjon som representerer bærekraftige tilpasninger til det økologiske system. Mye tyder på at dette vil bli en mer påaktet side ved fiskeritilpasninger nå som fiskeressursene verden over blir utsatt for overbeskatning. De norske myndighetene har lenge proklamert at bærekraftig utvikling er et overordnet mål og har også ligget langt framme i den internasjonale debatt på området. Man skulle derfor tro at bærekraftige ressursutnyttelser skulle understøttes fra dette hold, men istedet ser altså det motsatte ut til å skje. Likevel kan man kanskje håpe at det stadig økende ønsket om å bevare naturmiljøet for kommende generasjoner vil bidra til at disse tilpasningene får sin renessanse i de styrende organer.

Disse tilpasningene medfører også at avkastningen fra ressursutnyttelsen fordeles utover i lokalmiljøene. Samtidig har denne delen av flåten tilpasninger som gir mange arbeidsplasser i forhold til de ressursene som tas ut. Fiske er et viktig grunnlag for bosetningen i lokalsamfunnene i Langfjorden og i mange andre lokalsamfunn langs kysten. I Langfjorden er ikke mulighetene for å livnære seg på annet vis så mange, når man ser bort fra arbeidsplasser innenfor skole, helsevesen og servicenæringer. Skal bosetningen opprettholdes så må fiske kunne være et alternativ for befolkningen også i fremtiden. Å forsøke å løse fiskernæringens overkapasitet gjennom en avskalling nedenfra er også en sjanse å ta. Fiskerne er avhengige av hverandre for å kunne utføre sitt arbeide og i tillegg er det kanskje slik at når det bare er noen få igjen er også miljøet borte og dermed også det som gjør det så trivelig å være fisker. Man kan lett brenne seg på å forsøke å styre utviklingen dithen at man skal sitte igjen med noen få svært effektive enheter i det kystnære fisket. De som står på denne linja har kanskje ikke forstått hvor viktig miljøet og samarbeidet er i dette fisket.

Fiskerne i Bakkevik går opp i sine virksomheter med både entusiasme og engasjement. De sier at det både er spennende og interessant å ligge på havet. Interessen er faktisk så altopplukende for de impliserte at livet mister litt av sin mening når de ikke får lov til å være på havet. Reidar sier : *"Da man va ung så hadde man ikkje så løst me det her, men så fikk man det i bloe"*. Dette er et liv med mye arbeide og slit med også et liv med mange positive sider.

Personer som nevnes i avhandlingen.

Alle navn er psevdonymer.

Hushold 1:

Henry: Eldre bror av Reidar og Anton. Gift med Olaug og har to barn fra dette og to fra forige som alle er flyttet ut. Pensjonert fisker.

Olaug: Kona til Henry. Husmor.

Hushold 2:

Anton: Yngre bror av Reidar og Henry. Ca. 55 år og gift med Mina. Fisker og kompanjong til Reidar. 2 barn som begge er flyttet ut.

Mina: Kona til Anton. Yrke: Hjemmehjelp.

Jørgen: Sønn av Mina og Anton. 18år og utflyttet, men heime i feriene.

Kaia: Mor til Mina, som har leilighet i kjelleren i huset.

Hushold 3:

Reidar: Bror av Anton og Henry. Ca. 60 år og gift med Valborg. Fisker og Anton's kompanjong. 4 barn som alle er utflyttet utenom Hilde som er kommet tilbake sammen med meg. Min svigerfar.

Valborg: Kona til Reidar. Ca. 55 år. Yrke: Barnehageassistent.

Hushold 4:

Paul: Pensjonert fisker. 4 barn hvorav to er flyttet ut av bygda. Far til Jon og Asle og gift med Karen.

Karen: Pensjonert. Husmor.

Asle: Ca.30. Bor heime.

Jon: Ca. 35. Bor for seg sjøl, men regner ham som en del av husholdet.

Hushold 5:

Åsmund: Pensjonist og tidligere fisker. Bror av Paul og gift med Rannveig. De har to barn.

Astrid bor i nabobygda, mens Leif driver butikken i Bakkevik.

Rannveig: Kokke. Ca.60 år.

Leif: Driver butikken. Ca. 30 år. Bor for seg sjøl, men jeg regner han som del av husholdet.

Hushold 6:

Olav: Pensjonert handelsmann og fisker. Søskenbarn til Mikkel og gift med Aina, som tidligere deltok i drifta av butikken.

Hushold 7:

Mikkel: Pensjonert handelsmann. Gift med Gudrun, som også arbeidet på butikken. De har to barn som begge bor i byen.

Hushold 8:

Jens: Pensjonert fabrikkbestyrer. Gift med Anna. 2 barn. En bor i byen og en i nabobygda.

Hushold 9:

Gunnar: Fisker og bonde på 45 år som bor i Bakkevik. Gift med Johanne og har to små barn.

Johanne: Husmor og bonde.

Andre som nevnes:

Frans: Fisker som bor på Langstrand. Ca. 60 år.

Monalf: Fisker og bonde fra Slettvik. Reidar og Antons kompanjong under sildnotfiske.

Svein: Mannskap ombord i båten til Monalf.

Arne: Fisker som tidligere bodde på Engenes, men som idag bor litt lengre ut i fjorden.

Båten hans er en av kameratbåtene til Fjordbuen.

Ingar: Fisker fra Slettvik som driver regulært fjordfiske.

Henry: Fisker fra Indrefjorden som vi hadde kontakt med når vi lå med seinot der inne.

Hjalmar: Uføretrygdet fisker som bor i Bakkevik.

Knut: Ugift fisker fra Bakkevik, som reiser på tråler. Ca. 30 år.

Finn: Ugift fisker fra Bakkevik, som reiser på tråler. Ca. 40 år.

Hans: Tidligere fisker som nå har passert 80. Onkel til Knut og Finn.

Tormod: Tidligere fabrikkarbeider og onkel til Gunnar.

Egil: Fisker på nærmere 90 fra Sandstrand

Tore: Fisker på rundt 40 fra Asmervik.

Osvald: Pensjonert fisker og fabrikkarbeider.

Båter:

Fjordbuen: 35 fots plasticsjark som eies i fellesskap av Reidar og Anton.

Kameratbåter til Fjordbuen: Alle disse båtene er nyere plasticsjarker på mellom 30 og 35 fot.

Måsen: Eies av Paul, og Jon er med som mannskap. Hjemmehørende i Bakkevik.

Kameratbåt under garnfiske på og utenfor fjorden.

Idun: Eies av Arne, og Knut har vært med som mannskap under seinotfiske. Ellers fisker Arne alene. Kameratbåt under garnfiske på og utenfor fjorden. Hjemmehørende i Dypvik.

Herman: Eies av Monalf, og Svein er med som mannskap. Er kompanjonger med Fjordbuen, når de går med sildnot. Hjemmehørende i Slettvik.

Ordliste.

Andøve : Båten holdes i riktig posisjon ved hjelp av årene.

Bløgge : Ved å lage et kutt bak gjellene på fisken så renner blodet av fisken og kvaliteten blir bedre.

Fisketiender : Dette er meldinger om fisket. F.eks opplysninger om hvor mye fisk den enkelte fisker får, hvor han får denne fisken og hvilket bruk han benytter seg av.

Me : To rette linjer som trekkes mellom lett synlige punkter i terrenget. Disse to linjene krysser hverandre i møtet. Ved å ta ei slik me kan man finne tilbake til steder på havet.

Nisa : Liten båt på 8-10 fot som har tverr hekk. Brukes til å ro til fortøyninga med eller man har den med ombord som lettbåt.

Pumpelukt : Lukta fra fiskeblod og oljerester som blir liggende nede i kjølen på båten

Skallerist : Rist som legges foran åpninga i rekestrålen og som hindrer bifangst av yngel.

Slog : Tarmer, magesekk og andre indre organer i fisken.

Spissa : Robåt på 14 - 15 fot.

Litteraturliste.

- Barth, F. : Introduction i Ethnic Groups and Boundaries. Uni.forlaget 1969.
- Barth, F. : Introduction i The role of the Entrepreneur in Social Change in Northern Norway. Uni.forlaget 1982.
- Barth, F. : Analytical Dimensions in the Comparison of Social Organizations. American Anthropologist, vol 74, 1972.
- Bateson, G.: Form, substance and Difference. i Steps to an Ecology of Mind. Ballantine Books, New York 1972.
- Berger, P.L. & Luckman, T.: Den samfunnsskabte virkelighed. Lindhardt og Ringhof, Danmark 1992.
- Bjørklund, I.: Kven - same - norsk. Avhandling til magistergraden i sosialantropologi, UiTø 1978.
- Brox, O. : Nord-Norge fra allmenning til koloni. Universitetsforlaget 1984
- Briggs, J. : Never in Anger. Portrait of an Eskimo Family. Harvard University Press 1970
- Clifford, C. : Introduction i Writing Culture. ed Clifford & Marcus. Univ. of California 1986.
- Cohen, A.P.: The Symbolic Construction of Community. London 1985.
- Crick, M.R.: Anthropology of Knowledge. Ann. Rev. Anthropol. 1982, 11:287
- Danielsen, K.: Kultur, identitet og alderdom. i Rudie, I.: Myk start - hard landing. Oslo 1983.
- Durrenberger, E. P.& Paissson, G.: Ownership at Sea. American Ethnologist. 1987
- Eythorsson, E.: Ressurser, livsform og lokal kunnskap. Studie av ei fjordbygd i Finnmark. Hovedfagsoppgave i samfunnsvitenskap, Univ.i Tromsø 1991.
- Foss, N.: Helse på dagsorden. En historie om hvordan helsearbeidere ikke får til å skape økt trivsel blant folk flest. Hovedfagsoppgave i sosialantropologi, Univ. i Tromsø 1994.
- Geertz, C.: Thick Description. i The Interpretation of Cultures. New York: Basic B., Inc. 1973
- Geertz, C.: Local knowledge. New York: Basic Books, Inc., Publishers 1983.
- Gerrard, S.: Arbeidsliv og lokalsamfunn. Magistergradsavhandling i etnografi, UiTø 1975.
- Gerrard, S.: Kvinnefellesskap i et fiskevær. i Holter, H.: Kvinner i fellesskap. Uni.forlaget 1982.
- Grønnhaug, R. : Mikro - Makro Relations. Occational paper no.7, Univ. i Bergen.
- Grønnhaug, R. : Scale as a Variable in Analysis. i Barth (red.) Scale and Social Organization. Universitetsforlaget 1978.

- Gullestad, M. : Kultur og hverdagsliv. Universitetsforlaget 1989.
- Hamre, J.: Barentshavets fiskeressurser - utvikling og potensiale. i Stenseth mfl.(eds) Forvaltningen av våre fellesressurser. ad notam 1991
- Hardin, G. : The tragedy of the Commons. Science, vol. 162, pp. 1243-8.
- Hastrup, K.: Etnografiens utfordring. i Hastrup, K. og Ramløv, K. : Feltarbejde. Opplevelse og metode i etnografien. København: Akademisk Forlag 1988.
- Haugen, I.: Til sladderens pris - eller: om å være prisgitt sladderer. Sosiologi i dag 4/1983.
- Henriksen, G.: Hunters in the Barrens. Memorial University of Newfoundland 1973.
- Holtedal, L. : Kode & kultur. Tromsø 1976.
- Holtedal, L. : Jenter og gutter i skole og lokalsamfunn. Forskningsnytt 1977
- Holtedal, L. : Kan man lære barn noe om kjønnsroller? i Tidsskrift for samfunnsforskning nr.1 / 78.
- Holtedal, L.: Hva mutter gjør er alltid viktig. Uni.forlaget 1986.
- Hylland - Eriksen, T.: Små steder store spørsmål. Uni.forlaget 1993.
- Jentoft, S. : "Allmenningens tragedie" - statens ansvar? Tidsskr. f. samfunnsforskning 1987, bd.28.
- Jentoft, S. : Hengende snøre. Fiskerikrisen og framtiden på kysten. Ad Notam, Oslo 1991
- Jentoft, S. : Regulating Fjord Fisheries. Paper presented at the Annual Meeting of the Society for Applied Anthropology, March 25-29, Memphis, Tennessee, 1992
- Kirschner, S. R.: "Then What Have I to do with Thee?" On Identity, Fieldwork, and Ethnographic Knowledge. Cultural Anthropol., vol. 2, no.2, 1987.
- Kirk, H. : Religion og hartkorn. i Det borgelige Frisinds Endeligt. Gyldend. bokh., Nordisk Forlag A. S. 1969.
- Mead, G. H.: Mind, Self and Society. University of Chicago Press 1934.
- McCay, B. J. & Acheson J. M. (eds.): Introduction i The Question of the Commons. Tucson: The University of Arizona Press 1990
- Meløe, J.: Momenter til Nord-Norges teori og beskrivelse. Byggekunst 1990.
- Meløe, J.: The two Landscapes of Northern Norway. Acta Borealia 1990 : 1
- Meløe, J.: Words and Objects. i Henry, P. & Utaker, A. (eds.) : Wittgenstein and Contemporary Theory of Language. Bergen 1992.
- Maurstad, A. : Closing the Commons - Opening the Tragedy. Paper prepared for the 3rd Common Property Conference, september 17 - 20, 1992 Washington D.C.

Molander, B.: Kunnskapers tysta och tystade sidor - et försök til översikt. Nordisk pedagogikk 3/1990.

Nilsen, R.: Yttersidevær og fjordbygder i Finnmark - ressurs høsting og lokal organisering. i Stenseth mfl.(red) Forvaltningen av våre fellesressurser. ad notam 1991

Nilsen, R.: Mellom utmarkstragedie og bærekraftig utvikling i nord. Forut samfunnsplanlegging 1991.

Otterstad, O. & Jentoft, S. : Leve kysten? Strandhogg i fiskeri - Norge. Gyldendal 1994

Palson, G. : Territoriality among Icelandic Fishermen. Acta Sociologica 1982 (25).a

Rosaldo, R. : From the door of his tent. i Writing Culture. ed. Clifford & Marcus. Univ. of California 1986.

Rosaldo, R.: Culture and Truth. The Remaking of Sociological Analysis. Beacon Press, Boston 1993,

Rudie, I. : Household Organization : Adaptive Process and Restrictive Form. Dansk etnografisk tidsskrift, vol. 11-12, 1969/70.

Rudie, I.: Innledning i Myk start - hard landing. Oslo 1983.

Saugestad, S.: Omsorgsbonden - et tidsnyttingsperspektiv på yrkeskombinasjon, arbeidsdeling og sosial endring. Tidsskr. f. samfunnsforskning 1980 bd. 21

Schwimmer, E.G.: Symbolic Competition. Anthropologica, N.S., 14(2), 1972.

Skjervheim, H.: Deltakar og tilskodar og andre essay. Tanum - Nordli, Oslo 1976.

Spradley & Mann : The Cocktail Waitress. Woman's Work in a Man's World. New York: McGraww - Hill, Inc. 1975

Spradley, J. P. & McCurdy, D. W. : The Cultural Experience. Waveland Press Inc. 1988.

Thuen, T. : Recollections of the Past and Categories of the Present. Acta Borealia 1 - 1990.

Weber, M.: Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd. Gyldendal, Oslo 1976.

Whyte, W. F. : Street Corner Society. The Social Structure of an Italian Slum. The University of Chicago Press, Chicago 1981